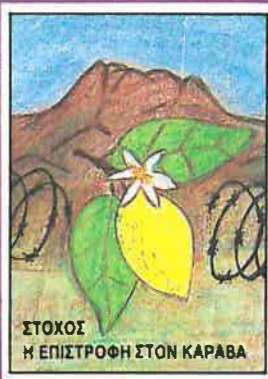

ΚΑΡΑΒΑΣ

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

«Η γης δεν έχει κρικέλια
για να την πάρουν στον ώμο
και να φύγουν...».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ - 1990

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ»

ΚΑΡΑΒΑΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ 1990

**Η δεύτερη μας έκδοση αφιερώνεται στους κατοίκους
του Καραβά
και των περιχώρων που πέθαναν στην προσφυγιά.**

Εξώφυλλο: Η Εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου αφιερωμένη στον πρώτο Επίσκοπο της Λάμπουσας. Στην ένθετη φωτογραφία, μερική άποψη του μοναστηριού της Αχειροποιήτου στην αρχαία Λάμπουσα.

ΕΤΗΣΙΑ ΕΚΔΟΣΗ
ΠΡΟΣΦΥΓΙΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ» - ΤΟΜΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ 1990

Με την οικονομική χορηγία του
Δήμου Καραβά.

Υπεύθυνος Ιδιοκτήτης : Προσφυγικό Σωματείο «Ο ΚΑΡΑΒΑΣ».

Συντονιστής Έκδοσης : Γιάννης Παπαϊωάννου

Επιτροπή Εκδόσεως : Γιώργος Κυριακίδης
Γιάννης Παπαϊωάννου
Νίκος Χατζηστεφάνου
Πίτσα Χαρμαντά Πρωτοπαπά
Ανδρούλα Χατζηδαμανού Ασιώτου
Χρυστάλλα Χατζηλούκα Χαραλάμπους
Βασιλική Χριστοδουλίδου

Διορθωτές ύλης : Γιώργος Κυριακίδης
Πίτσα Χαρμαντά Πρωτοπαπά
Χρυστάλλα Χατζηλούκα Χαραλάμπους

**Επιμέλεια εξωφύλλου/
φωτογραφιών :** Γιάννης Παπαϊωάννου

Ταχυδρομική Διεύθυνση : Τ.Κ. 3423, Λευκωσία

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ:

Σελίδα

Χαιρετισμός - Πρόλογος	Διοικητικό Συμβούλιο	4
Εισαγωγικό Σημείωμα	Επιτροπή Εκδόσεως	7
Αφιέρωμα	Γ. Παπαϊωάννου	8
Μνημόσυνο	Χρ. Χαραλάμπους	10
Μια περιδιάβαση αλιώτικη	Δ. Ασπρή	11
<u>Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ</u>		21
<u>ΙΣΤΟΡΙΑ</u>		
Άγιος Ευάλιος - Μονή Αχειροποιήτου	Α. Ταπάκη	34
Θησαυροί της Λάμπουσας	Γ. Παπαϊωάννου	39
Καραβάς	Α. Πισιαλή	50
Άνθρωποι των γραμμάτων και επιστήμονες του Καραβά (Μέρος Πρώτο)	Π. Πρωτοπαπά	56
Παλιόσοφος	Π. Χριστοδούλου	63
<u>ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ</u>		
Εκδηλώσεις του Καραβά (Μέρος Δεύτερο)	Γ. Κυριακίδη	68
Έκθεση ζωγραφικής σε ύφασμα	Γ. Κυριακίδη	78
<u>ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ</u>		
Η Λεμονοκαλλιέργεια στον Καραβά (Μέρος Δεύτερο)	Σ. Κονομή	80
<u>ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ</u>		
Λάμπουσα, μια ξεχωριστή μαρτυρία	Κ. Κλατσιά	94
Το επάγγελμα της δασκάλας στα παλιά χρόνια	Χ. Διγενή	96
<u>ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ</u>		
Από το ημερολόγιο ενός δασκάλου	Β. Χριστοδουλίδου	98
Καραβάς, ένα κομμάτι από τη ζωή μας	Δ. Κοζάκου	102
Θύμησες - Νοσταλγίες	Γ. Κυριακίδη	105
Παλιός Καραβάς - Θύμησες	Α. Βλάχου	108
Φυσιognωμίες που μας καρτερούν	Ι. Ιορδάνου	111
Φυσιognωμίες του Καραβά από τον περασμένο αιώνα	Δ. Ασπρή	116
<u>ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΥΜΗΣΕΣ...</u>		
(Φωτογραφίες πριν την εισβολή)		120

ΜΟΡΦΕΣ ΠΟΥ ΦΕΥΓΟΥΝ

Δάσκαλοι που μας έφυγαν

Π. Πρωτοπαπά

124

Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΟΥ 1974

Θύμησης πικρές που δεν ξεχνιούνται

Δ. Κοζάκου

126

Ο εγκλωβισμός

Σ. Μυλωνά

129

Παιδικές θύμησης που πληγώνουν

Σ. Χριστοφίδου

132

Ο ΚΑΡΑΒΑΣ ΣΗΜΕΡΑ:

Οδοιπορικό στη γη μου

Σ. Κοσιάρη

135

ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ:

Το κλειδί και το προικοσύμφωνο

Μ. Κοκκινίδη

146

Παιδικές αναμνήσεις

Ε. Βλάχου

147

ΠΟΙΗΣΗ:

Παρουσίαση ποιητικών συλλογών (Μέρος Δεύτερο)

Μ. Σεβέρη

149

Αφιερωμένο στον Καραβά

Ε. Χριστοφίδου

157

Μια υπόσχεση

Σ. Κοσιάρη

158

Θάναι πικρός ο γυρισμός

Ν. Πισιαλή

159

Ο Καραβάς

Ε. Χαραλάμπους

160

Ο καμός μου

Ν. Κοσιάρη

161

Η Καραβιώτισσα

Χ. Κύρκου

162

Η Καραβιώτισσα

Μ. Γεμέττα

162

Πρόσφυγες

Χ. Πλουσίου

163

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ**Πεζογραφία**

Η ελπίδα της Γιώτας

Ν. Χαραλάμπους

164

Το πατρικό μου σπίτι

Α. Φιλίππου

166

Καραβάς

Ε. Χαραλάμπους

167

Ποίηση

Το πατρικό μου σπίτι

Ο. Παναγιώτου

168

Ειρήνη

Ν. Κωνσταντινίδου

168

Η Παλιάβρυση

Ε. Κύρου

169

Το σκλαβωμένο μου χωριό

Α. Φιλίππου

169

ΑΠΟ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΔΗΜΩΝ ΜΑΣ

170

ΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΜΑΣ

Αποτελέσματα

Γ. Κυριακίδη

178

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ-ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

184

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο πρώτος τόμος της Ετήσιας Έκδοσης του Σωματείου για την κωμό-πολή μας τον Καραβά, κοσμεί ήδη τις βιβλιοθήκες πολλών εκατοντάδων Καραβιωτών και φίλων μας στην Κύπρο, την Ελλάδα, την Αγγλία, την Αφρική, την Αμερική, την Αυστραλία. Είναι πράγματι κόσμημα στο είδος του. Ο κάθε κάτοχος του βιβλίου "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ" το περιβάλλει με αγάπη και το επι-δεικνύει με καύχημα.

Η δεύτερη Ετήσια Έκδοση, εφάμιλλη της πρώτης, αποτελεί ήδη το καύχημα του Διοικητικού Συμβουλίου των οργανωμένων Καραβιωτών. Είναι το καύχημά μας, γιατί η έκδοση αυτή είναι η απόδειξη πως η προσπάθεια των ετήσιων εκδόσεων, που ξεκίνησε με τον πρώτο τόμο, δεν ήταν αποτέλεσμα ενός ενθουσιασμού που πέρασε - μια στιγμιαία αναλαμπή που έσβησε. Η δεύτερη ετήσια έκδοση είναι το αποτέλεσμα της αποφασιστικότητας και της συνέπειας που χαρακτηρίζει τόσο το Διοικητικό Συμβούλιο του σωματείου μας όσο και γενικά όλους τους Καραβιώτες.

Όπως ακριβώς στην πρώτη Ετήσια Έκδοση, έτσι και στη δεύτερη η αγάπη για τον Καραβά αναβλύζει αυθόρμητα κι αστείρευτη μέσα από τα κείμενα που δημοσιεύουμε. Οι περιγραφές και τα διηγήματα, τα ποιήματα και οι ιστορίες, η κάθε λέξη απ' αυτά, μυρίζει λεμονανθό βουνό και θάλασσα, και σε κάνει να νιώθεις πως βρίσκεσαι εκεί: Εκεί, που τα μαγευτικά χρώματα της φύσης είναι απόλυτα συνταιριασμένα με την ομορφιά του καταπράσινου κάμπου του Καραβά.

Μια σημαντική ιδιαιτερότητα του δεύτερου τόμου είναι ότι πολλοί από τους χωριανούς μας που γράφουν σ' αυτόν δεν αναφέρονται μόνο στα πρόσφατα χρόνια, δεν περιορίζονται στην ανάμνηση του Καραβά όπως τον αφήσαμε όταν διωχτήκαμε από εκεί. Ανατρέχουν στην ιστορία, περιγράφουν ανθρώπους, μνημεία, ιστορούν παραδόσεις, μαρτυρούν επιτεύγματα. Και ο αναγνώστης στέκει με θαυμασμό και εκτίμηση μπροστά στους ανθρώπους του τόπου μας που δούλεψαν, δημιούργησαν, διακρίθηκαν.

Όσο αξιοθαύμαστο ήταν το παρελθόν, άλλο τόσο σημαντικό είναι το παρόν, το οποίο στηρίχτηκε και καρποφόρησε από τη γενιά που βίαια αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη γη που τη γέννησε. Τη γενιά των γονιών μας, που γεύτηκε την πίκρα του άδικου διωγμού, τον πόνο του ξεριζωμού, τα βάσανα της προσφυγιάς. Τη γενιά που έκλαψε νεκρούς και ακόμα αναζητεί αγνοούμενους.

Η γενιά αυτή η πολύπαθη, αλλοίμονο, φθίνει. Δεκάδες χωριανοί μας δεν άντεξαν, πέθαναν πρόσφυγες μακριά από τον τόπο τους. Έφυγαν με το παράπονο στα χείλη, γιατί δεν αξιώθηκαν να δουν ξανά τον Καραβά. Μας έφυγαν, μα η ανάμνησή τους μένει. Η θύμησή τους ζει. Ο πόνος τους ακόμα πληγώνει τις δικές μας καρδιές.

Σε όλους του Καραβιώτες και Καραβιώτισσες που πέθαναν στην προσφυγιά αφιερώνουμε το δεύτερο τόμο της ετήσιας έκδοσης του Σωματείου μας. Είναι η αφιέρωση τούτη έκφραση της αγάπης μας σε όλους τους πεθαμένους χωριανούς μας. Είναι το ελάχιστο που μπορούμε να τους αποδώσουμε στα δύσκολα τούτα χρόνια της προσφυγιάς. Μαζί με μια υπόσχεση: Πως όταν γυρίσουμε πίσω, θα πάρουμε μαζί μας τα λείψανά τους, θα τα θάψουμε στη γη που τους γέννησε, ν' αναπαυθεί η ψυχή τους αιώνια.

Τα ονόματα όλων αυτών των συγχωριανών μας που πέθαναν στην προσφυγιά προσπαθήσαμε να τα συγκεντρώσουμε και να τα παραθέσουμε στις σελίδες που ακολουθούν. Με πολλή προσπάθεια καταφέραμε να καταγράψουμε όλους σχεδόν τους πεθαμένους μας. Σημαντική βοήθεια είχαμε από το χωριανό μας κ. Δ. Ασπρή, που κατέγραψε τον αρχικό κατάλογο και από άλλους χωριανούς που έδωσαν συμπληρωματικές πληροφορίες, ώστε να ολοκληρωθεί ο κατάλογος με όσο το δυνατό λιγότερες ελλείψεις. Σε όλους όσους βοήθησαν στην καταγραφή των ονομάτων εκφράζουμε τις θερμές μας ευχαριστίες.

Ευχαριστούμε επίσης θερμά όλους τους Καραβιώτες και Καραβιώτισσες που πρόθυμα συνέβαλαν με τις συνεργασίες τους στην ολοκλήρωση του τόμου που παρουσιάζουμε. Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζουμε στο συντονιστή κ. Γιάννη Παπαϊωάννου και στα μέλη της Επιτροπής Εκδόσεως, κ.κ., Πίτσα Χαρμαντά Πρωτοπαπά, Χρυστάλλα Χατζηλούκα Χαραλάμπους, Βασιλική Παπακωνσταντίνου-Χριστοδουλίδου, Ανδρούλα Χατζηδαμιανού-Ασιώτου, Γιώργο Κυριακίδη και Νίκο Χατζηστεφάνου για την υπεύθυνη και προγραμματισμένη δουλειά που έγινε εκ μέρους τους, τις προσπάθειες και τον κόπο που αφιέρωσαν για να παρουσιάσουν ξανά έναν ολοκληρωμένο τόμο για τον Καραβά. Όλους γενικά που εργάστηκαν για την πραγματοποίηση του έργου αυτού τους ευχαριστούμε θερμά και τους συγχαίρουμε.

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θερμές ευχαριστίες εκφράζονται σ' όλους όσους απέστειλαν συνεργασίες ή βοήθησαν με οποιοδήποτε τρόπο στην παρουσίαση της δεύτερης ετήσιας έκδοσης του σωματείου μας. Ιδιαίτερα ευχαριστούμε το Δήμο Καραβά για την οικονομική χορηγία και τη συμπαράσταση του για την έκδοση αυτή.

Εγκάρδιες ευχαριστίες αναφέρονται πιο κάτω σ' όσους μας παραχώρησαν φωτογραφικό υλικό.

Κυπριακό Μουσείο Γραφείο Τύπου και Πληροφοριών, Υπουργείο Γεωργίας, εφημερίδα Ελεύθερη Κεράνεια, Δημήτρη Ασπρή, Χρυσόστομο Γεμέττα, Χαριτίνη Διγενή, Σωτήρη Κονομή, Σταύρο Παπαδημητρίου, Μάρω Μουζουροπούλου, Γιάννη Παπαϊωάννου, Νίκο Παπαπέτρου, Σάββα Κοσιάρη, Πίτσα Πρωτοπαπά, Ανδρέα Σιδερά, Τάκη Φυλακτού, Ανδρέα Χαραλάμπους, Νίκο Χατζηστεφάνου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Ανδρέα Χρυσάνθου, Καλλιस्थένη - Κοσιάρη Λουκά, Σωτηρούλλα Μυλωνά Κύρου, Κώστα Τσέντα, Ελευθερία Λαούτα Χατζηστεφάνου, Ανδρέα Χατζηπαναγή, Σταυρούλα Πίπη.

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ

Με ιδιαίτερη χαρά επικοινωνούμε ξανά μαζί σας με την ευκαιρία της συμπλήρωσης του δεύτερου τόμου της ετήσιας έκδοσης του σωματείου μας.

Η αγάπη και το ενδιαφέρον με το οποίο αγκαλιάστηκε ο πρώτος τόμος της έκδοσης αυτής ξεπέρασε τις προσδοκίες μας. Για το σκοπό αυτό απευθύνουμε τις θερμές μας ευχαριστίες σ' όλους τους Καραβιώτες και φίλους του Καραβά, οι οποίοι εκτίμησαν την προσπάθεια αυτή και συνέβαλαν θετικά με οποιοδήποτε τρόπο στην επιτυχία της. Στόχος μας είναι η έκδοση αυτή να βελτιώνεται κάθε χρόνο και μέσα από τα κείμενά της να διατηρούμε άσβεστη τη μνήμη του Καραβά και των εκδηλώσεων του.

Ένας από τους βασικούς στόχους της έκδοσής μας είναι η διάσωση πληροφοριών που έχουν σχέση με την ιστορία και την παράδοση της αγαπημένης κωμόπολης του Καραβά. Για το σκοπό αυτό ενθαρρύνουμε όλους εσάς να μας στείλετε τέτοιο υλικό και ταυτόχρονα είμαστε πρόθυμοι να πάροουμε συνεντεύξεις από άτομα που για τον ένα ή τον άλλο λόγο δεν είναι σε θέση να γράψουν κείμενα, φτάνει μόνο να μας ενημερώσετε ανάλογα.

Δεχόμαστε επίσης κάθε καλόπιστη κριτική η οποία μπορεί να βοηθήσει στη βελτίωση των εκδόσεών μας που ακολουθούν. Για την πρώτη μας έκδοση πήραμε εισηγήσεις ότι σε ορισμένα κείμενα δε δημοσιεύτηκαν πληροφορίες οι οποίες θεωρούνται σημαντικές για το συνολικό περιεχόμενο του κειμένου που αναφέρονται. Για το σκοπό αυτό στο δεύτερο τόμο δημοσιεύουμε ξεχωριστό κεφάλαιο για τις πληροφορίες αυτές. Στο σημείο αυτό θέλουμε να διευκρινίσουμε ότι αποκλειστική ευθύνη για τα κείμενα που δημοσιεύονται έχουν οι συγγραφείς που τα υπογράφουν. Τα μέλη της επιτροπής έκδοσης προσπαθούν μέσα στα πλαίσια των δικών τους γνώσεων να βοηθήσουν ώστε τα κείμενα που δημοσιεύονται να μην παρουσιάζουν σημαντικές ελλείψεις ή πληροφοριακό υλικό το οποίο δεν ταυτίζεται με την ιστορική πραγματικότητα.

Το περιεχόμενο του δεύτερου τόμου είναι ταξινομημένο πάνω στα ίδια πλαίσια με τον πρώτο τόμο. Σ' αυτό περιλαμβάνονται ιστορικές μελέτες, αναφορά σε πολιτιστικές εκδηλώσεις του Καραβά, μαρτυρίες από τη ζωή του Καραβά και την περίοδο της εισβολής, χρονογραφήματα, ποίηση, παιδικές συνεργασίες και πλούσιο φωτογραφικό υλικό. Γίνεται επίσης αναφορά στις δραστηριότητες του σωματείου μας για τη χρονιά που μας πέρασε.

Με τη συμπλήρωση του δεύτερου τόμου είμαστε ικανοποιημένοι, γιατί ο όμορφος θεσμός που ξεκινήσαμε συνεχίζεται με επιτυχία. Βασική διαπίστωση και θέση μας είναι ότι ο θεσμός αυτός ενδυναμώνει σε μεγάλο βαθμό την ακλόνητη πίστη της επιστροφής και καταπραΐνει τον πόνο της πικρής προσφυγιάς μέχρι την ευλογημένη ώρα που θα ξαναγυρίσουμε στον αξέχαστο Καραβά μας.

Η ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΚΔΟΣΕΩΣ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ...

(Στους συγχωριανούς μας που πέθαναν στην προσφυγιά)

Δεν ξέρω αν υπάρχουν αρκετές λέξεις για να γιομίσουν την περιγραφή μιας εικόνας που καθημερινά η θύμησή της βουρκώνει τα μάτια και φορτώνει στους δικούς μας ώμους πιο βαρύ το χρέος για επιστροφή.

Είναι αυτές οι λίγες λέξεις ένα μικρό αφιέρωμα σ' όλους εκείνους οι οποίοι δεν άντεξαν τη δοκιμασία της προσφυγιάς και άφησαν την τελευταία τους πνοή μακριά από το αγαπημένο τους χωριό.

Ακόμη ένας Καραβιώτης πέθανε! Μια ειδηση που συγκλονίζει την ψυχή και γίνεται μια δοκιμασία αλλιώτικη. Ο χρόνος δεν ξεχωρίζει επιθυμίες και άτομα. Ακολουθεί ρυθμικά χωρίς χρώμα και πρόσωπο τη δική του σκληρή πορεία. Μια πορεία που δυστυχώς κανένας δεν μπορεί να ανακόψει. Μαζί του συνεπαίρνει όνειρα, ελπίδες, επιθυμίες που ιδιαίτερα για μας τους Καραβιώτες είναι τόσο σημαντικά όσο τίποτε άλλο υλικό πράγμα στη ζωή μας. Και όλα αυτά είναι απλά συνταριασμένα με την αγάπη της πατρικής γης. Εκεί που ο ιδρώτας του κάθε Καραβιώτη πότισε με το παραπάνω τα άγια χώματά της.

Κι όμως! Δε μας φοβίζει ο χρόνος που περνά. Το ξέρουμε ότι πρέπει να θυσιαστούν πολλοί από εμάς στο πέρασμά του.

Πολλά αγαπημένα μας πρόσωπα φεύγουν χρόνο με το χρόνο! Και εμείς σε μια γωνιά θα κλάψουμε και θα προσευχηθούμε! "Θεέ μου, φέτος οι Καραβιώτες που θα ρθουν κοντά σου να 'ναι πιο λίγοι από πέρυσι! Στο δρόμο για το γυρισμό πρέπει να πορευτούν μαζί μας ο παππούς, η γιαγιά, οι γονείς, οι θείοι, τα αδέλφια, οι γείτονες..."

Μας έφυγαν και φέτος αρκετοί Καραβιώτες. Η μεγάλη καρδιά τους δεν άντεξε και έφυγαν για πάντα από τον κόσμο αφήνοντας πίσω τους οδύνη και θλίψη, αλλά ταυτόχρονα έφυγαν με ήσυχη τη συνείδησή τους ότι πίσω τους μένουν άξιοι συνεχιστές της πορείας για το γυρισμό. Μένουν πίσω παιδιά, εγγόνια, γνήσιοι αντικαταστάτες της δικής τους πορείας που δεν πρόλαβαν οι ίδιοι να ολοκληρώσουν.

Σ' όλους εσάς, Καραβιώτες, που το χώμα της προσφυγιάς σας σκεπάζει, δίνουμε όρκο τιμής ότι θα κρατήσουμε γερά τη σκυτάλη που μας παραδίνετε, αισθανόμενοι πλήρως το χρέος της αποστολής μας. Αυτή τη σκυτάλη θα την παραδώσουμε, αν χρειαστεί, στις κατοπινές γενιές, μέχρι να φτάσουμε στο τέρμα της πορείας που εσείς πρώτοι έχετε ορίσει. Θα συνεχίσουμε να αγωνιζόμαστε με όλα τα μέσα που διαθέτουμε για να απελευθερωθούν όλα τα κατεχόμενα εδάφη μας και να επιστρέψουμε πανηγυρικά μια μέρα στον αδέχαστο Καραβά μας.

Κι αν είναι μακρύς του γυρισμού ο δρόμος, εμείς θα τον περπατήσου-

με! Δε μας φοβίζονται ούτε οι Συμπληγάδες ούτε οι τρικυμίες που θα συναντήσουμε. Πιστεύουμε στο δίκιο του αγώνα μας και έχουμε καρτερία και αντοχή, γιατί πρώτα μας καθοδηγεί η δική σας πορεία και η ανεκτίμητη προσφορά σας προς τον όμορφο παράδεισο του αξέχαστου Καραβά μας.

Οι επιθυμίες σας να ξαναπερπατήσετε στα άγια χώματα του αγαπημένου σας χωριού και να ξαναλειτουργηθείτε στη εκκλησία μας φορτώνονται στους δικούς μας ώμους με μια ιερή υπόσχεση: Στο δρόμο για το γυρισμό θα πορευτούμε όλοι μαζί ζωντανοί και πεθαμένοι! Και να είστε βέβαιοι ότι τα ιερά οστά σας θα τα μεταφέρουμε στο κοιμητήριο του Άη Πέτρου, δίπλα στους τάφους των γονιών και των προγόνων σας. Εκεί που έχετε κάθε δικαίωμα να ταφείτε, μοναδική επιβράβευση των κόπων και της προσφοράς σας προς την αγαπημένη γη του Καραβά!

Και μια αφιέρωση ξεχωριστή...

Η Ειρήνη Α. Χρυσάνθου

Σαν επίλογο θάθελα να αναφερθώ σε μια πολύ δύσκολη πρόσφατη εμπειρία, η οποία με έχει συγκλονίσει. Ειδικά αναφέρομαι στον άδικο πρόωρο χαμό ενός γλυκού εννιάχρονου κοριτσιού το οποίο ρωτούσε με κάθε ευκαιρία να μάθει για το χωριό της μητέρας του, αλλά που τελικά δεν κατάφερε να γνωρίσει.

Πολύ πρόσφατα, ημέρα του Πάσχα, η πολύτεκνη οικογένεια του κ. Ανδρέα και Φλώρας Χρυσάνθου έχασε από ατύχημα κατά τη διάρκεια παραδοσιακών παιγνιδιών στο χωριό Σπήλεια τη μοναδική κορούλα τους, την όμορφη Ειρήνη. Η μικρή Ειρήνη είχε πολλά χαρίσματα, άριστη μαθήτρια, κοινωνική, πρόσχαρη, αγαπούσε το Χριστό και την Εκκλησία και ήταν πάντα πρόθυμη να προσφέρει με κάθε ευκαιρία στο κοινωνικό σύνολο. Αγαπούσε δε εξαιρετικά το χωριό της μητέρας της, τον όμορφο Καραβά, για τον οποίο συχνά

διηγόταν ιστορίες. Ήξερε με αρκετή λεπτομέρεια για το σπίτι της στον Καραβά, για τον Άη Γιώργη, για τους Μύλους... Πολλές φορές ρωτούσε με ανυπομονησία τους γονείς της για την ημέρα που θα γνώριζε επιτέλους αυτό το όμορφο χωριό.

Η μικρή Ειρήνη δε ζει πια γιατί αυτή τη στιγμή βρίσκεται μαζί με τους αγγέλους σε μια γωνιά του παραδείσου στον ουρανό. Ζει όμως στις καρδιές όλων μας η δυνατή αγάπη και επιθυμία της να γνωρίσει τον Καραβά και τις ομορφιές του, μια επιθυμία που έχουμε ιερό χρέος να τη μεταφέρουμε με κάθε ευκαιρία στις καρδιές των δικών μας παιδιών που γεννήθηκαν στην προσφυγιά. Πιστεύουμε ότι η πράξη μας αυτή θάνατο το καλύτερο μνημόσυνο που θα προσφέρουμε σαν Καραβιώτες για το αγγελούδι που έφυγε! Στην οικογένεια της αξέχαστης Ειρήνης εκφράζουμε τα ειλικρινή μας συλλυπητήρια. Αιωνία σου η μνήμη πολυαγαπημένη μας Ειρήνη.

Γιάννης Παπαϊωάννου

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ-ΥΠΟΣΧΕΣΗ

Σε σας
που η σκληρή σας μοίρα
σας άφησε ένα βαρύ καημό στην ψυχή.

Σε σας
που φύγατε απ' τη ζωή
με μια απέραντη θλίψη στην καρδιά
κι ένα μεγάλο γιατί στα χείλια.

Σε σας
που ζήσατε τα τελευταία χρόνια της ζωής σας
σε χωριά άλλα και σε πολιτείες μακρινές
κι αφήσατε εκεί την τελευταία σας πνοή.

Στη μνήμη σας,
πατέρα, μητέρα, αδερφέ, αδερφή,
δάσκαλε, θείε, παππού, συγχωριανέ,
ταπεινό ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ ας είναι η ΥΠΟΣΧΕΣΗ τούτη.

Θ' αλαφρώσουμε την ψυχή σας απ' τον πόνο.
Θα σβήσουμε τη φωτιά που είναι μέσα σας.
Θα σας δεχτεί μ' αγάπη το χώμα που σας γέννησε.
Θα πάψετε πια να είστε πρόσφυγες.
Θ' αναπαυτεί η ταλαιπωρημένη ύπαρξή σας
κάτω απ' τον ουρανό τ' αγαπημένου μας χωριού.

Για σας
θα είναι το πρώτο μας κερί
στην Ευαγγελίστρια, στην Αγια-Ειρήνη
στον Αη-Γιώρκη, στην Αχειροποιήτου.

Για σας
θα είναι η πρώτη μας σκέψη
στην αγαπημένη γη του ΚΑΡΑΒΑ.

Χρυστάλλα Χατζηλούκα-Χαραλάμπους

Καραβάς: Εκεί που οι θύμησες από μια αγαπημένη πατρική γη, θουίζουν σα μελίσσι
σου νου τα παρακλάδια και ανακινούν τον ασίγαστο πόθο της επιστροφής.

ΜΙΑ ΠΕΡΙΔΙΑΒΑΣΗ ΑΛΛΙΩΤΙΚΗ

Μ' ένα συναίσθημα πολύ δύσκολο και συγκινητικό για το οποίο δεν μπορώ να βρω τις κατάλληλες λέξεις για να το περιγράψω, κατάφερα να μεταφέρω νοερά τη σκέψη μου στον όμορφο Καραβά μας και να επικοινωνήσω ξανά με όλους τους συγχωριανούς μου.

Αφορμή για την περιδιάβαση αυτή μου έδωσε μια σκέψη της Επιτροπής Εκδόσεως του σωματείου μας, η οποία εισηγήθηκε ο δεύτερος τόμος της έκδοσης "Ο Καραβάς" ν' αφιερωθεί σ' όλους τους Καραβιώτες που πέθαναν στην προσφυγιά. Θεώρησα σκόπιμο με την αφορμή της εισήγησης αυτής να αποπειραθώ να καταγράψω όλους αυτούς τους Καραβιώτες που μας έφυγαν μετά το 1974.

Στην προσπάθειά μου αυτή αντιμετώπισα ένα μεγάλο συγκινησιακό συναίσθημα, το οποίο βασικά είχε δύο όψεις. Η πρώτη όψη είχε τα χαρακτηριστικά της ικανοποίησης και της χαράς, γιατί μέσα από την περιδιάβαση αυτή κατάφερα να επισκεφτώ νοερά όλα τα σπίτια των συγχωριανών μου, αντάλλαξα μαζί τους ένα θερμό χαιρετισμό και ταυτόχρονα μετέφερα σ' αυτούς μήνυμα καρτερίας και υπομονής μέχρι την πολυπόθητη εκείνη μέρα που θα γιορτάσουμε όλοι μαζί την επιστροφή στα σπίτια και τις περιουσίες μας.

Η δεύτερη όψη ήταν ακριβώς αντίθετη, αφού ο πόνος της ψυχής ήταν πολύ βαρύς όταν η σκέψη αναζητούσε να καταγράψει όλους τους Καραβιώτες που τώρα τους σκεπάζει το χώμα της προσφυγιάς. Ήταν πραγματικά ένα συναίσθημα αλλιώτικο το οποίο θα ζήσετε και εσείς συγχωριανοί, όταν θα διαβάσετε πιο κάτω τα ονόματα των Καραβιωτών που μας έφυγαν.

Για να ολοκληρώσω την προσπάθεια μου αυτή με βοήθησαν και αρκετοί άλλοι συγχωριανοί, οι οποίοι έδωσαν συμπληρωματικές πληροφορίες για τον κατάλογο που παραθέτουμε πιο κάτω. Η καταγραφή των ονομάτων ήταν αυθόρμητη με κύρια πηγή έμπνευσης τη νοερή ξενάγηση που πραγματοποιήσα μια νύχτα με οδηγό την άσβεστη μνήμη του Καραβά μας.

Θεώρησα σκόπιμο να χωρίσω την περιδιάβασή μου σε γειτονιές, δρόμους ή και περιοχές, γιατί έτσι μεταφέρω κοντά σας τα συναισθήματα που έζησα από τη νοερή αυτή περιδιάβαση στον Καραβά μας.

Τα στοιχεία που δίνω πιο κάτω αναφέρονται στους κατοίκους του Καραβά μόνο και δε συμπεριλαμβάνουν στοιχεία από τα περίχωρα Ελιά, Φτέρυχα, Μότιδες και Παλιόσοφο. Γίνεται επίσης αναφορά σε Καραβιώτες που πέθαναν στην προσφυγιά, αλλά δε ζούσαν μόνιμα στον Καραβά πριν το 1974. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνονται απόδημοι Καραβιώτες που ζούσαν σ' όλες τις γωνιές της γης.

Βασική ευχή μου είναι να αξιωθούμε μια μέρα να μεταφέρουμε τα οστά όλων των συγχωριανών μας στο κοιμητήριο του Αγίου Πέτρου και Παύλου στον Καραβά, κοντά στους τάφους των γονιών και των προγόνων τους.

"Ας είναι ελαφρύ το χώμα της προσφυγιάς που σας σκεπάζει συγχωριανοί..."

Δημήτρης Ασπρής

Σημείωση:

Ίσως από αβλεψία ή άγνοια μερικά, ελάχιστα, ονόματα να μην έχουν συμπεριληφθεί στον κατάλογο που θα διαβάσετε στις σελίδες που ακολουθούν. Επίσης μπορεί να εντοπίσετε μερικά λάθη τα οποία τυχόν να μας διέφυγαν. Πρόθεσή μας είναι να συμπληρωθεί ο κατάλογος αυτός με τον καλύτερο δυνατό τρόπο. Η συμβολή όλων είναι ευπρόσδεκτη και θα εκτιμηθεί ιδιαίτερα. Συμπληρωματικές πληροφορίες για τον κατάλογο αυτό θα δημοσιεύσουμε στην επόμενη έκδοση του σωματείου μας.

"ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ"

ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΦΥΓΑΝ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ ΚΑΡΑΒΑΣ:

Κεντρικός δρόμος-Λεωφ. Μουσών, Λουκή Ακρίτα, Πραξάνδρου και Νέστορος

Δημήτρης Λάιος
Αθηνά Λάιου
Αθηνά Μακρυγιάννη
Χαρίτα Βακή
Ελένη Ιάπωνα
Γεώργιος Ιάπωνας
Κώστας Φραντζέσκος
Ευτύχιος Λευκαρίτης
Ευάγγελος Ψάθας
Ιωάννης Πηλακούτας
Μαρία Χριστοδούλου-Φλόκκου
Κώστας Αθανάση
Ιωάννης Καραβίας

Αλέξης Σταύρου
Λευκή Ξάνθου
Όμηρος Φιλίππου
Φλώρα Φιλίππου
Κυριάκος Δημητριάδης
Γεώργιος Πατσαλοσαββής
Χρίστος Εξαδάκτυλος
Χαμπής Κουτσού
Δημήτρης Κιτρομήλης
Ευτύχιος Βασιλείου
Ευαγγελία Βασιλείου
Ευφροσύνη Πολυκάρπου
Δήμος Πολυκάρπου
Επιφάνιος Στυλιανού

Περιοχή Αγίου Ανδρέα

Ανδρέας Θεοδούλου
Μαρία Θεοδούλου
Κώστας Συμεού
Κώστας Κτωρίδης
Ελένη Κτωρίδου
Σοφοκλής Πατσαλοσαββή
Ευγενία Χ. Λοϊζίδου
Θεοτού Π. Δημητρίου
Ανδρέας Γεωργιάδης
Ζαχαρίας Δημοσθένους

Μελής Χατζηκωστής
Χρυστάλλα Χριστοφόρου
Ανδρούλα Χατζιώτη
Ανδρέας Πετεβίνος
Γιάννης Γιουτανής
Κώστας Άτσελος
Καλλιόπη Άτσελου
Γεώργιος Τσιρίπιλλος
Χρυστάλλα Γιωρκαλλά
Λευτέρης Γιάννη Κυριάκου

Οδός Κοιμητηρίου

Νικόλας Ξιουρή
Τριανταφυλλένη Πατσαλοσαββή
Στυλλής Κοτσιάπαση (Τσιουτσιούκη)
Σταύρος Κοτσιάπαση (Τσιουτσιούκη)
Φίλιππος Φιλίππου

Ξενής Ματθαίου
Μαρία Μιχάλη
Ελένη Κυριάκου
Χριστοφής Φτιαρή
Ελεγκού Χ. Σωτήρη

Οδός Λάμπουσας

Αλέξανδρος Κούβακας
Ιάκωβος Χριστοδούλου Μουχταρουδκιού
Σπυρού Ιακώβου Χριστοδούλου
Σάββας Φραγκέσκου
Ορθοδοξία Νεοφύτου
Χρυσταλλού Πολυδώρου
Ευπραξία Πισιαλή
Σταύρος Δημητριάδης
Καλλού Σ. Δημητριάδου
Σάββας Κουζάρη
Αναστασία Κουζάρη

Χριστόδουλος Χατζηδαμιανού
Δήμητρα Χατζηδαμιανού
Ελένη Α. Νέστορα
Ιωακείμ Προεστός
Ελένη Γενναδίου
Κώστας Λόττας
Γιώργος Νικήτας
Αναστασία Π. Βασιλειώτη
Χαράλαμπος Καβραζώνης
Γιάννης Π. Ροτσέττη
Ειρήνη Δαμασκηνού
Λοΐζος Ψάθας

Οδός Κολχίδος

Γεώργιος Θαλασσινός

Χριστάκης Μιχαηλίδης

Οδός Κανάρη

Διασενού Τιράνη

Μαρίτσα Γιουτανή

Οδός Ερμού

Γεώργιος Ευθυμίου (Συγνώμης)
Αναστασία Ζαμπά
Ελένη Ν. Ζαμπά
Χαρίλαος Τελάρτας
Αναστασία Διγενή
Κώστας Παπαδημητρίου
Νίκος Διγενή
Πολυξένη Χρ. Τσιάκκα
Πολύδωρος Χατζηλούκας
Σωτήρης Σαρδάνης
Ευτέρπη Σαρδάνη
Αναστασία Τελάρτα
Έφη Στέλιου Χαραλάμπους
Χάρης Χαριτωνίδης
Αναστασία Χαριτωνίδου
Σάββας Καλουρκώτης

Ερατώ Λοΐζου
Ευριπίδης Λυσάνδρου
Αγάθη Λυσάνδρου
Καλλιόπη Νικήτα
Παντελίτσα Φελλά
Χρίστος Φιούρης
Χρυστάλλα Ε. Χατζηγιαννάκη
Κώστας Πιτσιολής
Αγάθη Πιτσιολή
Δέσποινα Σάββα Χατζηγιάννη
Μιχαήλ Τσιάλης
Κατίνα Κεμιτζιή
Αγγελική Γεωργίου
Ελένη Δ. Θεμιστοκλέους
Ελένη Κωνσταντίνου

Οδός Μηδείας

Γεώργιος Συρίμης
Σωφρονία Συρίμη
Ευύχιος Χατζητζιurκαλλή

Ευαγόρας Κωμοδρόμος
Χριστάκης Γρηγορίου
Βασίλης Μανώλη

Οδός Θησεία

Σοφοκλής Χατζηγιαννάκη
Λουκάς Μακυνίστρης
Κύπρος Προεστός

Αναστασία Κλωστήρ
Αναστασία Λ. Κκανιού
Σοφοκλής Χατζητζιurκαλλή
Ειρήνη Γ. Γερμανού

Οδός Σπανούδη

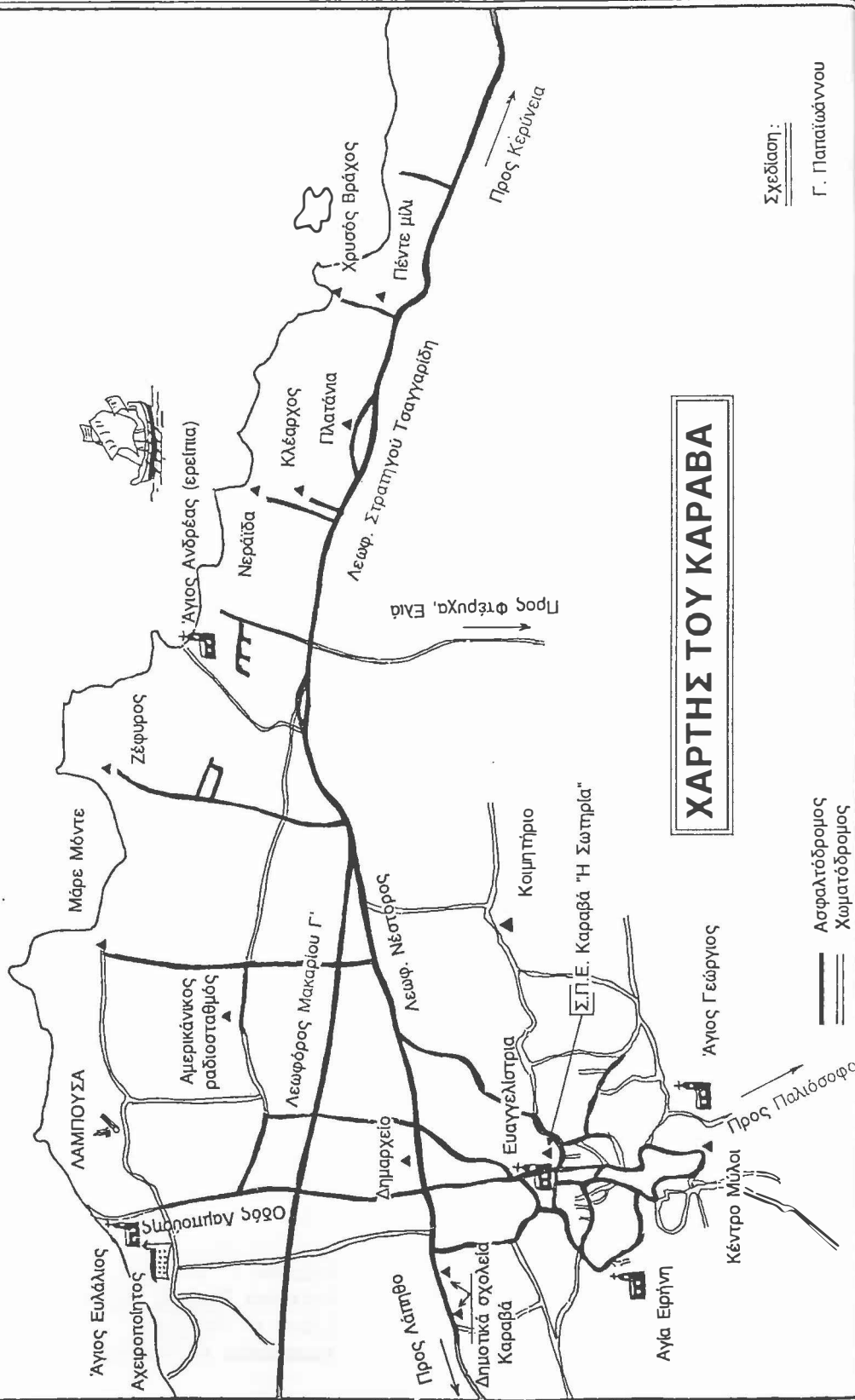
Χρίστος Σ. Πιτσιλλίδης
Ιάκωβος Βακής
Ελένη Αλετράρη
Μαρίτσα Πιρίλλα
Αγάθη Στασή
Παρασκευάς Σπύρου
Κανάρης Πιτσιλλίδης
Δημήτρης Κρομμύδας
Σοφοκλής Πίττας
Αγάθη Χατζησοφώκλη (Χατζιήνα)
Βασιλική Χατζησοφώκλη
Γεώργιος Παγδατή
Μαρίτσα Παγδατή
Κλεάνθης Μάρρος
Σταυρινή Χατζηλούκα
Θεονίτσα Χρ. Μιχαήλ
Κώστας Κίτσιος Σόλου

Παναγιώτα Χριστοφή Πηλάλη
Αθηνά Πηλάλη
Κώστας Μανώλη
Μαρίτσα Μανώλη
Χρυστάλλα Ε. Ασπρή
Σταύρος Σάββα Ασπρή
Μαρίτσα Αρτέμη (Βλάχου)
Μιλτιάδης Πλουσίου
Χαράλαμπος Γιαννήταη
Τρύφωνας Κουλέρμου
Μαρία Κουλέρμου
Δέσποινα Μερκεζά
Γεώργιος Πογιατζή
Θωμάς Καυκαλιάς (Ασπρή)
Αθηνά Πογιατζή
Κυριακή Αποστολίδου
Καλλιόπη Σούπαση
Δήμος Σούπαση

Ενορία Ευαγγελιστρίας - Πάροδοι

Μαργαρίτα Αντώνη Μυλωνά
Ιωάννης Ππασιάς
Χρυσόστομος Γιαννακού
Μαρίτσα Χρ. Γιαννακού
Κωστής Κρεμμός
Ξένια Κρεμμού
Ευτυχία Κατσιόλα (Περατικού)
Μαρίτσα Κατσιόλα
Θωμάς Πισιαλή

Ελένη Πέτρουλλου Παπαγεωργίου
Χρίστος Κίσισης
Γεώργιος Θρασυβούλου
Πέτρος Μαχαλεπάρης
Στέλιος Λευκαρίτης
Μαρίτσα Νικήτα
Σύζυγος Γ. Συγνώμη
Κατερίνα Παναγή Ματθαίου
Ελένη Α. Παντέχη
Χρυστάλλα Α. Παντέχη

ΧΑΡΤΗΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Σχεδίαση :
Γ. Παπαϊωάννου

— Ασφαλτόδρομος
= Χωματόδρομος

Οδός Κυριάκου Μάτση - Ενορία Αγίου Γεωργίου

Γιάννης Μοτίτης
Ανδρέας Γιαλλουρος
Χρυστάλλα Γιαλλουρου
Χριστάκης Στέλιου Στυλιανού
Σωτήρης Στέλιου Στυλιανού
Ελπίδα Ιωσήφ Ευσταθίου
Θεοδώρα Βασίλη Τσαγγάρη
Πιερής Σάββα
Ειρήνη Κασάπη Πατσαλοσαββή
Πορφύριος Οικονομίδης
Χαρίτα Οικονομίδου
Χριστοφής Συμανός
Μαρίτσα Συμανού
Παύλος Τσιάμουρος
Ελένη Κωνσταντίνου
Ευγενία Πηγασίου
Ειρήνη Πηγασίου
Σάββας Αδαμής
Πηγάσιος Μιχαήλ
Κώστας Π. Νεοφύτου
Ελένη Κολά
Κώστας Μουσκή
Αθηνά Μουσκή
Ευγενία Χατζηδημήτρη

Μαρία Χατζηγιαννάκη
Γρηγόρης Μάντης
Ελένη Μάντη
Δέσποινα Χατζηττοουλή
Ευτυχία Ηλία Χατζημανώλη
Σάββας Φελλάς
Μαρία Φελλά
Ερατώ Πισιαλή
Θωμάς Καυκαλιάς
Γεώργιος Ευθυμίου
Χρυσταλλένη Ευθυμίου Φελλά
Χρυσταλλένη Γ. Σιακόλα
Αντώνης Κοιλαράς
Ευγενία Α. Κοιλαρά
Μαρία Σ. Νικοδήμου
Κατίνα Κανιού
Σάββας Κανιός
Γαβριήλ Χατζηθαμιανού
Αριστοτέλης Παντέχη
Πολυξένη Χατζηδημήτρη
Γιαννακός Χατζηκωνσταντή
Μαρίτσα Κεφαλά
Ειρήνη Χατζηγιάννη
Μαρία Τέγγερη

Οδός 28ης Οκτωβρίου - ενορία Αγίας Ειρήνης

Κυριάκος Χατζηστυλλή
Σωτηρούλα Σάββα
Ανδρέας Φυτή
Χρίστος Καρκάνιας
Άννα Καρκάνια
Παπα-Ιάκωβος Κύρκος
Ελένη Παπαϊακώβου
Πορφύριος Κύρκου
Όλγα Κύρκου
Δημήτρης Χατζηστυλλής
Παναγιώτης Μαυραδά
Μιχάλης Μιχαήλ
Ιουλία Μιχαήλ
Γιαννακός Καράμανος
Μαριγώ Καράμανου
Μαρίτσα Τριφούρη (Παπαϊσαάκ)
Χαράλαμπος Τσιρίπιλλος

Ευγενία Αντώνη Ψαρά
Κατερίνα (Καραγκιόζη)
Γεώργιος Καβραζώνης
Σταυρού Π. Αρόπη
Χρυστάλλα Ζαμπά
Ευαγόρας Γεωργίου
Λεωνίδας Καλαβά
Ευαγόρας Πράτσου
Ειρήνη Βορκά
Ελπίδα Γιαννακού Ψαρά
Γεώργιος Κύρκου
Πέτρος Κύρκου
Φλουρεντζού Π. Κύρκου
Σοφία Γ. Κύρκου
Κώστας Πατσαλίδης
Σταύρος Πατσαλιού

Δρόμος από Βαθυρκάκα μέχρι οικία Α. Τσέντα

Ελένη Πιριλλή Κολιαντρή
Ευανθία Ποδινά Γιαννακού
Ελένη Γιάννη Ποδινά
Ευριπίδης Πλουσίου
Μαρίτσα Νικόλα Παπακωνσταντίνου
Χριστόδουλος Πάτατσος
Μουσκού Χρ. Πατάτσου
Μαρίτσα Αυγουστή Χατζηπαναγή
Γεώργιος Χατζηπαναγή

Ευφροσύνη Αργύρη
Ευτυχία Νικόλα Τσιάμουρου
Μιχάλης Παντέλας
Σπύρος Σολωμού
Μαρία Παφίτη Νικοδήμου
Αναστασία Προδρομή
Μελοπομένη Χατζηγρηγορίου
Βασίλης Μαραγκός
Ελένη Μαραγκού

Οδός Γρηγόρη Αυξεντίου - Πάνω Γειτονιά

Καλλιόπη Θεοτικού
Αυγούλα Θεοτικού
Κώστας Μάγος
Ιωάννης Θεοτικού
Νικόλας Κοσιάρης
Μαρίτσα Στεφάνου
Άννα Ι. Κοζάκου
Μενέλαος Αναστασίου (Μέλιος)
Μαρίτσα Χατζηδαμιανού Μυλωνά
Σάββας Κ. Μυλωνά
Ξενοφών Βασιλείου
Κυπρής Κοντεμενιώτης
Δημήτρης Σπύρου (Νιόνιος)
Ελένη Κ. Σίφουνα
Κώστας Δημητρίου (Κκεψής)
Ειρήνη Δημητρίου
Σάββας Παστρικός
Μαρίτσα Παστρικού
Χρίστος Βαρνάβα
Ελένη Βαρνάβα
Γεώργιος Μάρκου

Στέλιος Τσαγγάρης Παφίτης
Αναστασία Ττενεκκέ
Νίκη Δ. Ασπρή
Ευλαβία Μουσκή
Κώστας Βλάχος
Ελένη Βλάχου
Γεώργιος Χατζηβασίλη
Κώστας Κίτσιος
Αντρονίκη Μούστρα
Χρυστάλλα Μυλωνά
Γεώργιος Πατσαλιού
Αναστασία Πατσαλιού
Γιώργος Γραφιάς
Ευρυδίκη Χρ. Κατσιόλα
Ευγενία Κούκουρου
Ελένη Κούκουρου
Μαρία Κούκουρου
Ξενού Κρουού
Ελένη Κρουού
Βασιλού Μάρκου
Κατερίνα Φιούρη

Συμπληρωματικός κατάλογος

Γιάννης Ροτσέτης
Κυριάκος Παρασκευά
Βασιλού Κολά
Ειρήνη Κ. Λαχανάρη
Έλλη Χατζηστεφάνου
Γιάννης Αρσένης

Κώστας Αρσένης
Γρηγόρης Ιγνατίου
Νικόλας Μάρκου Λαζαρή
Αδάμος Χρ. Αδάμου
Ανδρέας Αλεξάνδρου
Γεώργιος Πιτσιολή (Ρούσου)
Κώστας Α. Παντελή

Καραβιώτες που δεν είχαν μόνιμη διαμονή τους στον Καραβά

Γεώργιος Τσιάμouρος
Απόστολος Παξιαβάνης
Κώστας Τσιάμouρος
Νίκος Παρασκευά
Ανδριανή Τσιουρούτη
Παπά-Λευκαρίτης
Νίκος Κίτσιος
Μηνάς Χατζηκώστα
Γεώργιος Κακαρώνας
Ματθαίος Διγενή
Ερμιόνη Φ. Νικήτα
Μουσκής Γεωργίου

Κώστας Πέτρου
Ελένη Μαύρου
Χαράλαμπος Μαύρου
Ανδρέας Μαύρου
Θεοδώρα Γιαννήταη
Νίκος Μονός
Χρυστάλλα Χατζηγιαννάτση
Σπύρος Ζαμπάς
Ευλαβία Σωτηρίου
Βασιλού Λαβίθη
Θεορής Καραπέττης
Κώστας Χατζηλούκας

Απόδημοι Καραβιώτες

ΑΥΣΤΡΑΛΙΑ

Φανή Χρίστου
Γιάννης Κούρτακας

Ανδρέας Μάνου
Στέλιος Αργυρίδης
Ελένη Μυλωνά

ΑΜΕΡΙΚΗ

Παναής Λευκαρίτης
Σάββας Χατζητπουλή
Μαρίτσα Χατζητπουλή
Τσίγκος Λευκαρίτης
Ευρυδίκη Λοϊζίδη
Αθηνά Κυριάκου
Ανδρονίκη Κυριάκου Κύρκου

Παναής Χατζηστουλή
Στυλιανός Κοιλαράς
Χρυστάλλα Κοιλαρά
Γεώργιος Ρούσος
Κύπρος Μαυραδά
Ζήνων Μαυραδά
Μιχάλης Χατζηδαμιανού

ΚΑΝΑΔΑΣ

Σπύρος Εμμανουήλ

ΑΦΡΙΚΗ

Γρηγόρης Ξιουρής
Ανδρέας Βελιτοφής

Χρίστος Βελιτοφής
Αντώνης Βακής

ΑΓΓΛΙΑ

Χρίστος Χατζηβασίλη

Κουρσάρος Καβραζώνης

ΠΑΛΙΟΣΟΦΟΣ

Στέλιος Λάμπρου Χατζηχριστοδούλου
Γεώργιος Ψωμάς
Παρασκευάς Λάμπρου
Μαρίτσα Πολυδώρα
Ευρυδίκη Αθανασίου
Λεωνίδα Λεοντή
Δημήτρης Λούτσιος
Μαρίτσα Λούτσιου
Ξάνθος Χρυσάνθου
Ελένη Γεωργίου

Ευγενία Κούμνα
Μαρία Ποστεκκή
Κώστας Κουνιάου
Μαρία Κουνιάου
Κυριάκος Λάμπρου Παλιοσοφίτης
Μαρία Μάρρου
Μαρία Π. Μόντη
Χατζηχριστόδουλος Κυριάκου
Ευρυδίκη Λούτσιου
Αναστασία Λούτσιου
Ελένη Λουκά Ποστεκκή

Σημείωση:

Οι πληροφορίες για το χωριό Παλιόσοφος δόθηκαν από την κ. Δέσπω Ευτυχίου.

ΜΟΤΙΔΕΣ

Ματθαίος Τσιουρούτης
Θεογνωσία Τσιουρούτη

Πολυξένη Σολωμού
Χρίστος Χατζηστυλλής
Αντιγόνη Αλεξάνδρου

Σημείωση:

Οι πληροφορίες για το χωριό Μότιδες δόθηκαν από τον κ. Κυριάκο Γιαννακού.

ΦΤΕΡΥΧΑ

Αναστασία Γιωρκάτζη
Βασιλού Κυριάκου
Ευγενία Χαραλάμπους
Ευδοκία Θεοδούλου
Καλλιόπη Ιακώβου
Λευκού Κύρρη
Μαρία Λοϊζου

Γιάννης Ψωμάς
Ηλίας Λάμπρου
Κυριάκος Αλεξάνδρου
Νικόλας Στυλιανού
Νικόλας Πράτσου
Χαράλαμπος Γεωργίου

Σημείωση:

Οι πληροφορίες για το χωριό Φτέρυχα δόθηκαν από τον κ. Τάκη Ψωμά

ΕΛΙΑ

Γεώργιος Ευθυμίου Χειμώνας
Σάββας Μιχαήλ Κελογρηγόρη
Μαρίτσα Κατίρη

Δήμος Ευθυμίου Χειμώνας
Μαρίτσα Στρατή

Σημείωση:

Οι πληροφορίες για το χωριό Ελιά δόθηκαν από τον κ. Γιάννη Ευθυμίου Χειμώνα.

Η ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ

Το Προσφυγικό Σωματείο "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ" πολλαπλασίασε τις δραστηριότητές του και ενδυνάμωσε τη δράση του κατά το 1989. Η δυναμική παρουσία του Σωματείου στον κυπριακό χώρο το καθιέρωσε σαν μια αγωνιστική έπαλξη, έναν προμαχώνα αγώνα, τόσο στη συνείδηση των Καραβιωτών προσφύγων, όσο και στη σκέψη του κάθε αγωνιζόμενου Κύπριου. Ταυτόχρονα το Σωματείο μας έγινε ο πόλος έλξης, το σημείο αναφοράς, που ενώνει, εκφράζει και εκπροσωπεί όλους τους χωριανούς μας. Το κατόρθωμα αυτό του Σωματείου οφείλεται στους ίδιους τους Καραβιώτες. Στην αγάπη τους για την κωμόπολή μας, τον Καραβά μας, τη γη που γεννηθήκαμε, το περιβάλλον που μεγαλώσαμε, την ομορφιά που ζήσαμε και που για χρόνια τώρα είναι απρόσιτη σε μας. Αλλά και στον Καραβά μας που τον σπιλώνουν τώρα οι Αττίλες, τον μολύνουν οι έποικοι, τον νέμονται οι βάρβαροι. Στον Καραβά μας, που όλοι μας νιώθουμε πως, όπως κι εμείς, υποφέρει και υπομένει, αντέχει και υπάρχει, κρατεί και μας καρτερεί να γυρίσουμε κοντά του. Ο πόθος του γυρισμού στον Καραβά έκανε τους Καραβιώτες να ενωθούν κάτω από τους κοινούς σκοπούς και να αποτελέσουν το ισχυρό σύνολο που ενσαρκώνεται στο Προσφυγικό Σωματείο "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ".

Έκφραση της ενότητας των Καραβιωτών αποτελεί το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου, που αναδείχτηκε από τη Γενική Συνέλευση της 21ης Μαΐου 1989. Στο Συμβούλιο αυτό, όπως και στο προηγούμενο, αντιπροσωπεύονται όλες οι πολιτικές και ιδεολογικές αποχρώσεις των Καραβιωτών.

Μετά την εκλογή του το Διοικητικό Συμβούλιο καταρτίστηκε σε σώμα ως εξής:

Πρόεδρος:	Ανδρέας Χατζηπαναγής
Α' Αντιπρόεδρος:	Τηλέμαχος Κληρίδης
Β' Αντιπρόεδρος:	Μιχάλης Κοκκινίδης
Γενικός Γραμματέας:	Νίκος Χατζηστεφάνου
Β. Γεν. Γραμματέας:	Ανδρούλα Χατζηδαμιανού Ασιώτου
Οργανωτικός Γραμματέας:	Γιαννάκης Παπαϊωάννου
Β. Οργαν. Γραμματέας:	Χρυσόστομος Γεμέττας
Ταμίας:	Σωτήρα Ποταμίτου
Β. Ταμίας:	Δημητράκης Ασπρής

Μέλη: Δέσπω Ευτυχίου, Λουκής Ιακωβίδης, Νικόλας Κατσιόλας, Σωτήρης Κονομής, Γιώργος Κυριακίδης, Σωτηρούλα Μυλωνά Κύρου, Καλλισθένη Κοσάρη Λουκά, Στέλιος Παναγίδης, Κώστας Πατέρας, Ελένη Σιακόλα, Παναγιώτης Τσέντας, Ιάκωβος Τσιουρούτης, Ανδρέας Χαραλάμπους, Φραντζέσκος Χατζηφραντζέσκου, Βασιλική Χριστοδουλίδου, Ελένη Χριστοφίδου.

Τα πρώτα εννιά μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου αποτελούν την Εκτελεστική Γραμματεία του Σωματείου. Τα υπόλοιπα μέλη οργανώθηκαν στις Επιτροπές Αποδήμων, Νεολαίας και Αθλητισμού, Εκδόσεων και Διαφώτισης, Κοινωνικών Υπηρεσιών, Γυναικείου Τμήματος, Οργανωτικού και Εκδηλώσεων. Πολλές Επιτροπές στελεχώθηκαν και από άλλους Καραβιώτες και Καραβιώτισσες και όλοι μαζί, οργανωμένοι, ενωμένοι, ομόψυχοι, κατευθύνουν το Σωματείο στην πλούσια δράση του.

Αναμνηστική φωτογραφία από τη θράβευση από το σωματείο μας έξι Καραβιωτών που τιμούν τον Καραβά με τις επιδόσεις τους στον αθλητισμό. Από αριστερά: Πανίκκος Γεωργίου, Παναγιώτης Σιδερά, Γιώργος Τρουαλίδης, Ηλίας Χριστοφόρου, Κώστας Δημητρίου και Ανδρέας Σιδερά (Ο τελευταίος παρέλαβε το θραβείο για το Σταύρο Σιδερά).

Η δράση του Σωματείου εξακολούθησε και κατά το 1989 να έχει τρεις βασικές κατευθύνσεις, τη δράση στο Εθνικό μας θέμα, τις Πολιτιστικές εκδηλώσεις και την Κοινωνική προσφορά. Οι τρεις αυτές κατευθύνσεις συνοψίζονται στα πιο κάτω:

Α. ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΜΑ.

Οι θέσεις του Σωματείου "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ" στο εθνικό θέμα είναι οι ίδιες και θα παραμείνουν αναλλοίωτες μέχρις ότου εκπληρωθούν οι σκοποί της ίδρυσης του Σωματείου, όπως αυτοί εκφράζονται ξεκάθαρα στο Καταστατικό του. Από την ίδρυσή του το Σωματείο μας δεν παρέκκλινε ούτε στιγμή από τον προσανατολισμό του που εκφράζεται με το σύνθημά μας: ΣΤΟΧΟΣ Η ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ. Με κάθε αφορμή και ευκαιρία δεν παρέλειψε το Σωματείο να επαναλαμβάνει προς κάθε κατεύθυνση ότι:

"Εμείς οι Καραβιώτες πρόσφυγες δε θα δεχτούμε ποτέ λύση του κυπριακού προβλήματος που δε θα επιτρέπει την επιστροφή των Καραβιωτών και όλων των προσφύγων στα σπίτια και τη γη μας κάτω από συνθήκες ελευθερίας, μονιμότητας, ασφάλειας και αξιοπρέπειας".

Με σωρεία ανακοινωθέντων καλέσαμε και καλούμε τους Καραβιώτες, όλους τους πρόσφυγες και γενικά όλο τον κυπριακό λαό σε εγρήγορη και αγώνα για τη διασφάλιση των δικαίων και των αναφαίρετων δικαιωμάτων μας.

Δεν παύσαμε ούτε στιγμή να απαιτούμε από την πολιτική ηγεσία τη δυναμική αντιμετώπιση της τούρκικης πολιτικής. Δε σταματήσαμε να απαιτούμε από την Κυβέρνηση να εφαρμόσει δυναμική, αγωνιστική πολιτική, που να οδηγεί σε σωστή διαφώτιση, σωστή δράση και σωστή λύση του κυπριακού προβλήματος.

Οι Καραβιώτες δεν είναι άνθρωποι που περιορίζονται σε λόγια. Έτσι και το Σωματείο με μηνύματα και ψηφίσματα προς τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, τον Αρχιεπίσκοπο και όλους τους πολιτικούς αρχηγούς έδωσε ξεκάθαρα το μήνυμα ότι:

"Είμαστε έτοιμοι για οποιαδήποτε προσφορά μας ζητήσει η δοκιμαζόμενη Πατρίδα μας".

Ήταν και είναι θέση του Σωματείου μας ότι ο αγώνας μας χρειάζεται ενότητα, ομοψυχία και συλλογικότητα. Από την πεποίθησή μας αυτή πήγαζε και η πρωτοβουλία του Σωματείου μας για τη δημιουργία κοινού φορέα που να συντονίζει τη δράση ολόκληρης της Επαρχίας Κερύνειας. Η προσπάθειά μας απέβλεπε στη δημιουργία Συντονιστικής Επιτροπής Σωματείων της Επαρχίας Κερύνειας. Η ιδέα έγινε δεκτή και από τα άλλα Προσφυγικά Σωματεία της Επαρχίας και τελικά δημιουργήθηκε η Συντονιστική Επιτροπή της Επαρχίας Κερύνειας με τη συμμετοχή και των τριών εκτοπισμένων Δήμων. Η Συντονιστική Επιτροπή δεν είναι ακριβώς όπως την αντιλαμβανόμαστε. Τη θέλαμε πιο οργανωμένη και με πιο συγκεκριμένες βάσεις. Με τις οποιεσδήποτε αδυναμίες της η Συντονιστική είναι ένα επίτευγμα και συμμετέχουμε σ' αυτήν ενεργά. Εναπόκειται σε όλους τους συνεπαρχιώτες να βελτιώσουμε τον τρόπο λειτουργίας της. Για το Σωματείο μας οι όποιες διαφορές αντιλήψεων εκμηδενίζονται στο όνομα της Ενότητας.

Μέσα στη δράση του "ΚΑΡΑΒΑ" για το Εθνικό μας θέμα, περιλαμβάνονται πολλές δραστηριότητες που ανέλαβε το Σωματείο είτε ως δικές του πρωτοβουλίες είτε Επαρχιακές είτε Παγκύπριες. Ενδεικτικά αναφέρονται η συμμετοχή μας στην πικετοφορία 29/3/1989 στην Πλατεία Ελευθερίας που οργάνωσαν από κοινού όλα τα Προσφυγικά Σωματεία της Κερύνειας, Αμμοχώστου, Καρπασίας, Μόρφου και Κυθρέας, στο αντικατοχικό συλλαλητήριο που διοργάνωσαν μαζί η ΠΕΠ και όλα τα κοινοτικά Προσφυγικά Σωματεία στις 31/5/1989, στην εκδήλωση της Συντονιστικής στις 19/7/1989 στο

ψυχαγωγήθηκαν και ευχαριστήθηκαν.

Κατά το 1989 οργανώθηκαν οι ακόλουθες εκδηλώσεις:

Χορός του Λεμονιού

Η πιο χαρακτηριστική караβιώτικη εκδήλωση έγινε για τρίτη φορά. Φέτος οργανώθηκε και πάλι στο Αθλητικό Κέντρο "Λαπάτσα" στις 9 Σεπτεμβρίου. Η συμμετοχή των Καραβιωτών αποδήμων χωριανών μας, και των φίλων μας ήταν πράγματι πολύ μεγάλη.

Η βραδιά πέρασε ευχάριστα με τους καθιερωμένους χορούς για την εκλογή της "Miss Λεμόνι" και "Το χορό του Λεμονιού". Και η σκέψη μας όλους, πίσω από το γέλιο και το χορό, ήταν - και είναι - πάντα εκεί: Στα περβόλια του Καραβά που αναστήθηκαν με κόπο και ιδρώτα, που πρασίνισαν τους κάμπους και τα βουνά μας, που άνθιζαν και μοσχοβολούσαν και έδιναν μαζί οικονομική άνθιση και ομορφιά στον τόπο μας. Και στις λεμονιές μας τις μοσχομύριστες, που ριζωμένες στη γη μας, βουβές και άφωνες, μας περιμένουν. Ευχή και επιθυμία όλων είναι να τιμήσουμε τη λεμονιά μας του χρόνου στον Καραβά.

Οι τρεις ωραιότερες δεσποινίδες που βραβεύτηκαν στο διαγωνισμό της "Μις Λεμόνι". Από αριστερά: Χρυστάλλα Στυλιανού (τρίτο Βραβείο), Γιάννα Στυλιανού (πρώτο βραβείο) και Άννα Λαυρεντίου (δεύτερο βραβείο).

Ο Κατακλυσμός.

Η εκδήλωση αυτή οργανώθηκε στο χώρο του Ναυτικού Ομιλού Κερύνειας από τη Συντονιστική Κερύνειας στις 18 Ιουνίου. Με προθυμία συμμετείχαμε ως συνδιοργανωτές μαζί με τα άλλα Προσφυγικά Σωματεία της Επαρχίας μας, γιατί επιδίωξή μας είναι να κινητοποιούνται και να συμμετέχουν όλοι οι συνεπαρχιώτες εκεί που αυτό είναι δυνατό. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό το γεγονός ότι η αγαπημένη τούτη εκδήλωση των Καραβιωτών και των Κερυνειωτών ξεπέρασε τα κοινοτικά μας όρια και συνένωσε την Επαρχία μας. Οι κολυμβητές μας συναγωνίστηκαν με άμιλλα ο ένας τον άλλο στα θαλασσινά αγώνισματά, οι δε τσιαττιστές και χορευτές μας παραβγήκαν στο χορό και το τραγούδι.

Αξίζει να σημειωθεί για την ιστορία ότι στο αγώνισμα "καταδίωξης της πάπιας", η καημένη η πάπια, όταν βρέθηκε στο νερό δεν έκαμε την παραμικρή προσπάθεια να διαφύγει, μέχρι που την έπιασε ο πρώτος κολυμβητής που έφτασε κοντά της. Πού τέτοια τύχη για τους κολυμβητές στη Λάμπουσα. Και το πνεύμα των Καραβιωτών, πάντα σκωπτικό, σχολίασε:

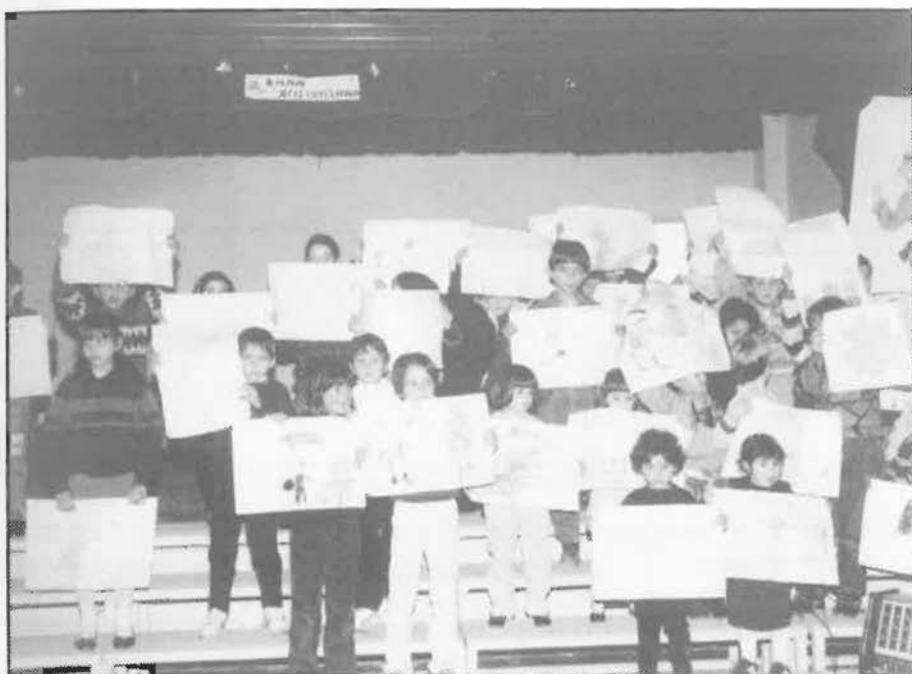
- Πρέπει να έκαμε πολλή προσπάθεια ο μάστρος της να τη μάθει να μην κολυμπά.

Στιγμιότυπο από το διαγωνισμό του ολισθηρού ιστού που έγινε την ημέρα του Κατακλυσμού στη Λεμεσό στις 10 Ιουνίου 1989.

Χριστουγεννιάτικες Γιορτές.

Την αγάπη μας προς τα παιδιά μας εκφράζουμε κάθε χρόνο στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή που καθιερώθηκε από την πρώτη χρονιά της ίδρυσης του Σωματείου. Με αγάπη και φροντίδα οργανώνουμε τη Χριστουγεννιάτικη γιορτή, η οποία, πέρα από την ψυχαγωγία και την προσφορά δώρων στα παιδιά μας, σκοπεύει στη γνωριμία μεταξύ τους και στην παροχή πληροφοριών για την κατεχόμενη γη μας. Αποδίδουμε ιδιαίτερη σημασία στο θέμα αυτό, γι' αυτό μεγάλο μέρος της εκδήλωσης αφιερώνεται στο παιχνίδι - διαγωνισμό "Ρωτούμε κι' απαντάτε". Ξεκινήσαμε με ερωτήσεις για την κωμόπολή μας. Τη δεύτερη χρονιά οι ερωτήσεις περιλάμβαναν και τα γειτονικά χωριά. Φέτος επεκτάθηκαν σε όλη την κατεχόμενη επαρχία μας. Προσπαθούμε να βρίσκουμε θέματα που ενδιαφέρουν όλες τις ηλικίες, για να κεντρίσουμε το ενδιαφέρον των παιδιών, που πάντα συμμετέχουν πρόθυμα.

Τα Καραθιωτόπουλα ηλικίας μέχρι 9 χρόνων επιδεικνύουν τις Χριστουγεννιάτικες ζωγραφιές τους κατά την διάρκεια της Χριστουγεννιάτικης γιορτής που οργάνωσε το σωματείο μας στη Λευκωσία (17-12-1989)

Τούτη τη φορά, στο Λύκειο της Ακρόπολης στις 17 Δεκεμβρίου, τα παιδιά του νηπιαγωγείου και του Κατώτερου Κύκλου έκαναν ωραιότατες χριστουγεννιάτικες ζωγραφιές με θέμα τον Καραβά! Τα παιδιά του Γυμνασίου απάντησαν σε γραπτές ερωτήσεις και τα παιδιά του Ανώτερου Κύκλου απάντησαν σε προφορικές ερωτήσεις.

Στιγμιότυπο από το διαγωνισμό "Ρωτούμε κι απαντάτε" κατά τη διάρκεια της Χριστουγεννιάτικης γιορτής που οργάνωσε το σωματείο μας στη Λεμεσό (7-1-1990)

Στη Λεμεσό η γιορτή έγινε στις 7 Ιανουαρίου στο οίκημα του Ναυτικού Ομίλου Κερύνειας.

Και στις δύο εκδηλώσεις οι γιορτές πέτυχαν τους σκοπούς για τους οποίους οργάνώθηκαν.

Συγκέντρωση της Δευτέρας του Πάσχα.

Όπως και τα δύο προηγούμενα χρόνια, έτσι και φέτος το Σωματείο μας οργάνωσε συνάντηση των Καραβιωτών τη Δευτέρα του Πάσχα. Λόγω της πρωτομαγιάς και του εορτασμού της Μονής του Αγίου Γεωργίου Αλαμάνου, η συνάντηση έγινε στο Μαρί, στο χώρο της Προσκοπικής Κατασκήνωσης.

Η Λειτουργία τελέστηκε σε μια αίθουσα των εγκαταστάσεων των προσκόπων. Αίθουσα απλή, γυμνή, προκατασκευασμένη. Και ο παπά-Δημήτρης μπροστά σ' ένα απείριστο τραπέζι. Μα η ψαλμωδία του "Χριστός Ανέστη" αντηχούσε στ' αυτιά μας σα να 'ταν στην Ευαγγελίστρια, την Αγία Ειρήνη, τον Άη-Γιώργη, την Αχειροποίητο...

Οι συγκεντρωμένοι Καραβιώτες και Καραβιώτισσες ευχήθηκαν το "Χριστός Ανέστη" με ελπίδα και προσμονή για σύντομη Ανάσταση των σκλαβωμένων τόπων μας.

Ο χώρος της προσκοπικής κατασκήνωσης αποδείχτηκε πραγματικά πολύ ωραίος και η συγκέντρωση εξελίχτηκε σε μια γνήσια, παραθαλάσσια πρωτομαγιάτικη εκδρομή. Με κέφι μικροί και μεγάλοι πήραν μέρος στα παιχνίδια που ακολούθησαν. Συναγωνίστηκαν στις σακουλοδρομίες, παραβγήκαν στο τρέξιμο κρατώντας στο στόμα ένα κουτάλι με αυγό και πείσμωνσαν τραβώντας το σχοινί με αντίπαλες ομάδες: "χωριανοί" - "κουβαλητοί"!

Στιγμιότυπο από τους διαγωνισμούς κατά τη διάρκεια της συγκέντρωσης τη Δευτέρα του Πάσχα, στο χώρο της προσκοπικής κατασκήνωσης στο Μαρί.

Ημέρα Μνήμης και Τιμής για τον Καραβά.

Από τη μέρα που με τη βία διωχτήκαμε από την αγαπημένη κωμόπολή μας, δεν παύσαμε ούτε στιγμή να τη σκεφτόμαστε, δε σταματήσαμε λεπτό να τη νοσταλγούμε. Ιδιαίτερα όμως νιώθουμε τον πόνο του χωρισμού στην επέτειο της κατάληψης του τόπου μας από τους Τούρκους. Νιώθοντας την ανάγκη να τιμήσουμε την κωμόπολή μας, το Σωματείο καθιέρωσε την 6η Αυγούστου, του Σωτήρος, ως ημέρα Μνήμης και Τιμής για τον Καραβά. Τιμούμε τον Καραβά μας δημοσιεύοντας στον Τύπο άρθρα, χρονογραφήματα και περιγραφές. Στις 6 Αυγούστου αποδώσαμε τον ελάχιστο φόρο τιμής σε όλους του Καραβιώτες και Καραβιώτισσες που σκοτώθηκαν στην εισβολή και σε όσους πέθαναν στην προσφυγιά. Ακολούθησε δέηση για την ανεύρεση των αγνοουμένων μας. Οι σεμνές τελετές έγιναν στον Ιερό Ναό Αγίου Νικολάου Έγκωμης.

Δημοσιότητα.

Η δημοσιότητα στα θέματα που αφορούν την κωμόπολή μας και το πρόβλημά μας συνεχίστηκε από το Σωματείο και στο χρόνο που πέρασε. Με κάθε αφορμή το Σωματείο εκδίδει ανακοινώσεις, άρθρα και σχόλια που αναφέρονται στο πρόβλημά μας και στέλλονται στον Τύπο. Χρονογραφήματα, διηγήματα και άλλα λογοτεχνικά κείμενα επίσης διανέμονται για δημοσίευση. Το Σωματείο μας έχει καταφέρει να εμφανίζεται πολύ συχνά στον

Η αντιπροσωπεία του σωματείου μας στην παρέλαση της 25ης Μαρτίου στη Λευκωσία.

εγχώριο Τύπο και να ακούεται το όνομα του Καραβά αρκετές φορές από το ραδιόφωνο ή την τηλεόραση, αν και πρέπει να σημειωθεί ότι από τη σωρεία των κειμένων που αποστέλλονται στις εφημερίδες, τα περιοδικά ή το ραδιόφωνο και την τηλεόραση, για άγνωστους λόγους, πολύ λίγα δημοσιεύονται ή ανακοινώνονται.

Το μεγαλύτερο επίτευγμα του Σωματείου στον τομέα της δημοσιότητας είναι η Ετήσια Έκδοση των τόμων "ΚΑΡΑΒΑΣ". Την πλούσια και επιμελημένη έκδοση του πρώτου τόμου ακολουθεί η έκδοση του τόμου αυτού, που, μετά την πείρα του προηγούμενου, πιστεύουμε πως είναι πιο πλούσια, πιο επιμελημένη, πιο βελτιωμένη. Όπως ο πρώτος, έτσι και ο δεύτερος τόμος είναι το αποτέλεσμα της ευσυνείδητης προσπάθειας πολλών Καραβιωτών και Καραβιωτισσών που εργάστηκαν με αγάπη και ευθύνη για να δώ-

σουν στους συγχωριανούς μας και σε όλους τους Κύπριους ένα ολοκληρωμένο έργο για τον Καραβά μας. Σε όλους αυτούς τους επώνυμους και ανώνυμους συνεργάτες εκφράζουμε την εκτίμησή μας και τις θερμές μας ευχαριστίες για το έργο τους.

Συνεργασία με τους Απόδημους Καραβιώτες.

Όπου κι αν βρίσκονται οι Καραβιώτες, σε όποια γωνιά της γης κι' αν ζουν, όσο κι αν σκόρπισαν στα πέρατα του κόσμου, ποτέ δεν ξεχνούν τον τόπο τους. Έχουν πάντα στην καρδιά τους τον Καραβά και η αγάπη τους αυτή τους οδηγεί να δημιουργούν Σωματεία και Οργανώσεις Καραβιωτών.

Όσο παινευόμαστε για το Σωματείο μας της Κύπρου, άλλο τόσο υπερήφανοι αισθανόμαστε για τα Σωματεία των συγχωριανών μας, τη "Λάμπουσα" Αμερικής, τον Σύνδεσμο Καραβά-Λαπήθου-Περιχώρων Αγγλίας και τη "Λάμπουσα" Αυστραλίας. Παρακολουθούμε με θαυμασμό τη δράση τους και καμαρώνουμε τις επιτυχίες τους.

Όσο μας επιτρέπουν οι αποστάσεις που μας χωρίζουν, είμαστε σε επαφή μαζί τους και προσπαθούμε να ενδυναμώσουμε τη συνεργασία μας. Αλληλογραφούμε, ανταλλάσσουμε μηνύματα, κάνουμε μερικές φορές κοινά σχέδια, κοινές ενέργειες. Με συγκίνηση υποδεχόμαστε πού και πού αδελφια μας στις συνεδρίες μας και με χαρά αφάνταστη τους συναντούν μέλη μας στις θετές τους πατρίδες. Ειδική Επιτροπή του Συμβουλίου έχει αναλάβει την προώθηση της συνεργασίας μας με τους Απόδημους μας και οι δημιουργικές εισηγήσεις της άρχισαν να αποδίδουν. Πιστεύουμε ότι η συνεργασία μας θα αυξηθεί για το καλό τόσο των Σωματείων μας, όσο και του Κυπριακού προβλήματος.

Στα πλαίσια της συνεργασίας αυτής έγινε τον Οκτώβριο συνάντηση του Γενικού Γραμματέα του Σωματείου με αντιπροσωπεία του Συνδέσμου Λαπήθου-Καραβά και περιχώρων στο Λονδίνο. Με πνεύμα αδελφικότητας και συναντίληψης συζητήθηκε και προγραμματίστηκε κοινή δράση των δύο αδελφών Σωματείων με κυριότερη δραστηριότητα την οργάνωση Εβδομάδας Κερύνειας στο Λονδίνο.

Κατά την Εβδομάδα της Κερύνειας που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 16 και 22 Απριλίου 1990 οι Απόδημοι συγχωριανοί μας μαζί με την Κίνηση Κερύνειας και Περιχώρων οργάνωσαν από κοινού τις εκδηλώσεις για την κατεχόμενη επαρχία μας και φιλοξένησαν τη Χορωδία "Αδούλωτη Κερύνεια" στο Λονδίνο. Η συμβολή τόσο του Προέδρου και των Μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, όσο και των Απόδημων συγχωριανών μας, ήταν καθοριστική για την επιτυχία των εκδηλώσεων. Εκτός από την οργάνωση και τη διαρκή παρουσία τους και τη συναναστροφή τους με τα μέλη της Κυπριακής αποστολής, που έδωσε την ευκαιρία αλληλογνωριμίας και περαιτέρω σύσφιγξης των σχέσεων, οι Απόδημοί μας δεξιώθηκαν τη Χορωδία και τους συνοδούς της και πρόσφεραν κάθε βοήθεια και υποστήριξη στα μέλη της.

Η παρουσία του Σωματείου μας στις εκδηλώσεις ήταν ενεργός και δραστήρια. Μαζί με τους Αποδήμιους συνεπαρχιώτες μας, τη Χορωδία "Αδούλωτη Κερύνεια" και το ομώνυμο Σωματείο, πήραμε μέρος στην πικετοφορία που έγινε στο Trafalgar Square, προσυπογράψαμε το υπόμνημα προς την Πρωθυπουργό της Αγγλίας και το επιδώσαμε με τα άλλα μέλη της αποστολής. Ο Γεν. Γραμματέας του Σωματείου μας συνάντησε με τους άλλους αντιπροσώπους την Ευρωβουλευτίνα Pauline Green, η οποία επέδειξε ειδικό ενδιαφέρον για το Κυπριακό πρόβλημα και ταυτόχρονα εξέφρασε την επιθυμία της να εργαστεί προς κάθε κατεύθυνση με σκοπό τη δίκαιη επίλυσή του.

Αποκορύφωμα της συμμετοχής του Σωματείου μας ήταν η ανάγνωση από το Γενικό Γραμματέα του κοινού μηνύματος των Σωματείων των Καραβιωτών Κύπρου, Αμερικής και Αυστραλίας στην καλλιτεχνική εκδήλωση "Το Σπίτι που Γεννήθηκε". Η εκδήλωση αυτή οργανώθηκε από τη Χορωδία "Αδούλωτη Κερύνεια" στις 21 Απριλίου στο Θέατρο Shaw του Λονδίνου.

Έτσι οι Καραβώτες έδωσαν με το κοινό μήνυμά τους, που προερχόταν από τρεις ηπείρους, μια άλλη διάσταση - μια παγκοσμιότητα - στην εκδήλωση. Στην είσοδο του θεάτρου διανέμονταν φωτογραφίες του Καραβά, που με συγκίνηση και δάκρυα στα μάτια έπαιρναν όλοι οι Απόδημοι της Επαρχίας μας.

Η όλη δραστηριότητα είχε σαν αποτέλεσμα τη σύσφιγξη των ήδη άριστων σχέσεών μας με το αδελφό Σωματείο της Αγγλίας και η επιτυχία της Εβδομάδας Κερύνειας οδήγησε τους οργανωτές σε σκέψεις για μελλοντικές κοινές εκδηλώσεις για την Κύπρο σε σημαντικά κέντρα του εξωτερικού.

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΟΣΦΟΡΑ.

Αξιόλογη είναι η προσφορά του Σωματείου στον κοινωνικό τομέα. Μέσα στα πλαίσια των οικονομικών δυνατοτήτων του, το Σωματείο συνέβαλε στην ανακούφιση πολλών δυσπραγούντων χωριανών μας. Οικονομική βοήθεια δόθηκε σε άπορες οικογένειες και άτομα τα Χριστούγεννα, το Πάσχα και έκτακτα, όταν επισημάνθηκαν άτομα που τη χρειάζονταν. Η Επιτροπή του Διοικητικού Συμβουλίου που ανάλαβε το έργο αυτό, παρακολουθεί με ενδιαφέρον και φροντίδα την κατάσταση πολλών Καραβιωτών γύρω μας και αθόρυβα επιτελεί το έργο της.

Η κοινωνική προσφορά του Σωματείου δεν περιορίζεται μόνο σε οικονομική ενίσχυση όσων έχουν ανάγκη. Οι επισκέψεις από μέλη του Συμβουλίου σε γηροκομεία και ιδρύματα αυξήθηκαν σημαντικά το χρόνο που πέρασε. Ένας καλός λόγος, ένα χαμόγελο στο συνάνθρωπό μας, το συγχωριανό ή τη συγχωριανή μας αξίζουν πολλές φορές πιο πολύ από κάθε χρηματική βοήθεια. Ευχαριστούμε και συγχαίρουμε όσους συμβάλλουν με τον πλούτο της ψυχής τους σε τέτοιου είδους προσφορά.

Συγκινητική ήταν η εισφορά 600 δολλαρίων του Σωματείου "Λάμπουσα" Αυστραλίας μέσω του Σωματείου μας. Η εισφορά αυτή δόθηκε για τα παιδιά δυσπραγούσας οικογένειας Καραβιωτών. Συγχαίρουμε το αδελφό Σωματείο για την πράξη του και ευχόμαστε η ενέργεια αυτή να έχει μιμητές.

Προσπάθεια απόκτησης οικήματος.

Η δράση του Σωματείου "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ" είναι αναμφίβολα πολύπλευρη και σημαντική. Η δράση αυτή θα ήταν οπωσδήποτε αυξημένη σε πολλαπλάσιο βαθμό, αν είχαμε μια στέγη, ένα οίκημα, όπου θα μπορούν να συναντώνται οι Καραβιώτες, να συντονίζονται οι δραστηριότητες, να είναι το κέντρο δράσης, το σημείο αναφοράς, το "στέκι" των Καραβιωτών. Αυτή την έλλειψη επεσήμανε το προηγούμενο Διοικητικό Συμβούλιο και προγραμματίσε τρόπους συλλογής χρημάτων για αγορά ιδιόκτητου οικήματος. Στις 26 Φεβρουαρίου 1989 συγκλήθηκε Έκτακτη Γενική Συνέλευση, η οποία ενέκρινε ομόφωνα την αγορά οικήματος και εξουσιοδότησε το Διοικητικό Συμβούλιο να προβεί σε όλες τις απαιτούμενες ενέργειες για το σκοπό αυτό.

Στην έκτακτη Γενική Συνέλευση επεκράτησε πνεύμα αποφασιστικότητας και ενθουσιασμού. Είναι το ίδιο πνεύμα που χαρακτήριζε και χαρακτηρίζει πάντα τον Καραβιώτη και την Καραβιώτισσα. Είναι το ίδιο πνεύμα που, όπως επισημάνθηκε, διακατείχε τους πατεράδες μας, οι οποίοι μέσα στη φτώχεια και την ανέχεια αποφάσισαν και δημιούργησαν έργα που τα θαύμαζε ολη η Κύπρος. Ποιος μπορεί να αμφισβητήσει τη δύναμη των Καραβιωτών που, όταν η αποικιακή Κυβέρνηση δεν είχε σχεδόν αρδευτικό προϋπολογισμό, αυτοί δανείστηκαν και κατασκεύασαν τα αυλάκια του Καραβά; Ποιος δεν θαυμάζει τη γενιά που, "όταν οι κωμοδρόμοι εκόφκαν τες εικόνες", έκτισε την Ευαγγελίστριά μας;

Έτσι κι εμείς, συνεχιστές και γνήσιοι απόγονοί τους, θα βρούμε τον τρόπο και θα αποκτήσουμε το οίκημά μας. Έχουμε ήδη κάμει πολλές ενέργειες κι ελπίζουμε πως η ώρα δεν είναι μακριά. Για να υπερπηδήσουμε τις δυσκολίες που θα παρουσιαστούν, υπολογίζουμε στον ενθουσιασμό τόσο των Καραβιωτών στην Κύπρο, όσο και των Αποδήμων συγχωριανών μας.

Μερικοί διερωτούνται: «Τι θα γίνει το οίκημα, όταν επιστρέψουμε στον Καραβά;» Απαντούμε: Αυτό θα το αποφασίσει η Πανηγυρική Γενική Συνέλευση, που σύμφωνα με το καταστατικό μας, θα αποφασίσει και τη διάλυση του Σωματείου ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΚΑΡΑΒΑ.

Νίκος Χατζηστεφάνου

Γενικός Γραμματέας.

**Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΛΑΛΙΟΣ
ΚΑΙ Η ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΧΕΙΡΟΠΟΙΗΤΟΥ
Ιστορικές παραδόσεις και μαρτυρίες**

Ο πρώτος επίσκοπος της Λάμπουσας θεωρείται από την παράδοση ο Άγιος Ευλάλιος. Το όνομά του μας το αναφέρουν ο Λεόντιος Μαχαιράς και ο Βουστρώνιος. Ο Αρχιμανδρίτης Κυπριανός τον αναφέρει σαν Ευλάβιο.

Τίποτε δε γνωρίζουμε για τη ζωή, τη δράση του και πότε έζησε. Το Συναξάριο στη χειρόγραφη ακολουθία του Αγίου Ευλαλίου γράφει:

"Ούτος ο μέγας και θαυματουργός Ευλάλιος διά την ενάρετον αυτού και σεμνήν πολιτείαν και διά το άριστον της αυτού ευγλωττίας και ηδυεπείας, ψήφω της άνωθεν χάριτος, προχειρίζεται Επίσκοπος Λαμπούσης, η οποία είναι μία πόλις της Κύπρου παλαιά, εγγύς της θαλάσσης θεμελιωμένη καθώς και έως την σήμερον φαίνεται. Εις τον ίδιον τόπον οράται και ναός περικαλλής του Αγίου, πλησίον της σεβασμίας Μονής Αχειροποιήτου ο οποίος ποιμάνας καλώς και θεαρέστως το ποίμνιόν του και εν γήρα βαθεί ελάσας διέβη εις τας αιωνίους μονάς."

Το μόνο που βρίσκουμε στην Ακολουθία του είναι η ημερομηνία του θανάτου του, 22 Οκτωβρίου. Τίποτε άλλα στοιχεία δεν αναφέρονται. Οπωσδήποτε όμως ο Άγιος Ευλάλιος θεωρείται από τους περισσότερους ως ένας από τους πρώτους ή ο πρώτος Επίσκοπος της Λάμπουσας.

Η τοπική παράδοση συσχετίζει τον Ευλάλιο με το Άγιο Μανδήλιο. Ο τοπάρχης της Έδεσσας Αύγαρος γιατρεύτηκε από τη λέπρα, όταν πέτυχε να πάρει στα χέρια του το Άγιο Μανδήλιο που του 'φερε από το Χριστό ο απεσταλμένος του, ζωγράφος Ανανίας. Πάνω σ' αυτό το μαντήλι, μετά που ο Χριστός σκούπισε το πρόσωπό του, αποτυπώθηκε η Θεία Μορφή Του. Η παράδοση συνεχίζει: "Το Άγιο Μανδήλιο έμεινε στην Έδεσσα μετά το θάνατο του Αυγάρου. Μα κάποιος ειδωλολάτρης βασιλιάς θέλησε να το κατα-

**Η εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου αφιερωμένη στον
πρώτο Επίσκοπο της Λάμπουσας (Φωτ. 1957)**

στρέψει. Τότε ο επίσκοπος Έδεσσας Ευλάλιος για να το σώσει το πήρε από την πόλη κρυφά. Σε λίγο έφτασε στην ακρογιαλιά. Βρήκε κατά τύχη ένα πλοίο που ταξίδευε για την Κύπρο και ανέβηκε πάνω. Έξω από τις ακτές της Κύπρου ξέσπασε μεγάλη τρικυμία. Όλοι κινδύνευαν να πνιγούν και το Άγιο Μανδήλιο να χαθεί. Τότε με φώτιση της Παναγίας ξεδίπλωσε το Άγιο Μανδήλιο, το άπλωσε στην επιφάνεια της θάλασσας και κάθησε πάνω. Τα κύματα τον έφεραν στη Λάμπουσα.

Σαν βγήκε έξω στη στεριά, έκτισε εκεί ένα μοναστήρι το οποίο αφιέρωσε στην Αχειροποίητο εικόνα του Χριστού. Γι' αυτό το λόγο λέγεται μονή της Αχειροποιήτου.

Η Αθηνά Ταρσούλη στον πρώτο τόμο του βιβλίου της "Κύπρος" αναφέρει μια άλλη εκδοχή: ότι η εκκλησία ονομάστηκε Αχειροποίητος επειδή ανθρώπινο χέρι δεν την έκτισε. Πριν από αιώνες, όταν οι Τούρκοι ήταν έτοιμοι να κάψουν τη Μικρασία, η Παναγία, που είχε την εκκλησία της στα αντικρινά παράλια, την εσήκωσε από εκεί όπως ήταν με το μοναστήρι και τη μετέφερε, μέσα σε μια νύχτα, για να τη σώσει από την καταστροφή, στην Κύπρο, στις ακτές της Λάμπουσας. Η Μονή πρέπει να κτίστηκε τον 11ο ή 12ο αιώνα. Ήταν πολύ πλούσια και είχε μεγάλα κτήματα.

Η ιστορική μονή της Αχειροποιήτου

Ο Βασίλειος Μπάρσκυ, Ρώσος μοναχός που επισκέφθηκε τη Λάμπουσα το 1735 και παρέμεινε εκεί σαν φιλοξενούμενος των 10 μοναχών της μονής, περιγράφει ως εξής το ναό. "Ο ναός είναι ωραίος και υψηλός και μετά δύο τρούλλων και μαρμαρίνων κιόνων εντός αυτού, δηλαδή τεσσάρων μεγάλων εν τω εικονοστασίω και τεσσάρων μικρών μεταξύ των γωνιών του κυρίως ναού. Το πάτωμα είναι επιδεξίως μαρμαροθετημένον διά λευκών μαρμάρων και ερυθρών τεμαχίων μαρμάρου μικρού μεγέθους. Έχει τρεις εισόδους και ένα προπύλαιον".

Ο Γερμανός H. Peterson που επισκέφθηκε τη Λάμπουσα το 1851 αναφέρει τα εξής: "Στη Λάπηθο ευρίσκεται το παλαιόν μοναστήριον Αχειροποιήτος, διότι από το Πανάγιον Αχειροποίητον ο Επίσκοπος Ευάλιος έφερε εν τεμάχιον εκ της Έδεσσού εις Λάμπουσαν" ...

Την ιστορία της Αχειροποιήτου εικόνας στην Έδεσσα αναφέρει και ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος. Γράφει δηλαδή ότι η Αχειροποιήτος εικόνα του Κυρίου έσωσε την πόλη της Έδεσσας το 544 μ.Χ. από τους Πέρσες.

Ο Gregoire αναφέρει ότι η Αχειροποιήτος εικόνα μεταφέρθηκε το 944 μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη. Το γεγονός αυτό έκαμε μεγάλη εντύπωση στους Βυζαντινούς και η εκκλησία όρισε τη 16η Αυγούστου σαν ημέρα του Αγίου Μανδηλίου. Από τότε η Βυζαντινή τέχνη ζωγραφίζει το Άγιο Μανδηλίο πάνω από το Άγιο Βήμα ή την Ωραία Πύλη.

Το μοναστήρι της Αχειροποιήτου - (Βόρεια όψη) Φωτ. 1936

Μεγάλος ήταν πάντοτε ο σεβασμός των κατοίκων προς την Παναγία της Αχειροποιήτου. Όπως αναφέρει και ο Φλώριος Βουστρώνιος το 1473, "εν ταις 15 Αυγούστου γινίσκεται προσκύνημα εις τα ψηθία και εις την Αχειροποίητο και ούλλη η Κερύνεια πάγει εις τα άνωθεν προσκυνήματα".

Στις 15 Αυγούστου γιορταζόταν η Κοίμηση της Θεοτόκου και στις 16 Αυγούστου η γιορτή του Αγίου Μανδηλίου. Ο λαός της περιοχής, που δημιούργησε τόσες όμορφες παραδόσεις για την Αχειροποίητο, ήταν αδύνατο να δεχτεί την απάνθρωπη κατάληψη της μονής και του καταπράσινου κάμπου που απλωνόταν από το βουνό μέχρι τη θάλασσα από τους βαρβάρους του Αττίλα.

Ήδη από τις πρώτες μέρες της εισβολής, τον Ιούλιο 1974, διαδιδόταν ότι "η Παναγία εμπόδισε το βομβαρδισμό της εκκλησίας. Κάτι σαν ένα πελώριο χέρι έδωξε δύο βόμβες που θα έπεφταν στην εκκλησία και τις απώθησε να πέσουν πιο πέρα".

Το γεγονός όμως είναι ότι από τον Αύγουστο του 1974 ούτε η εκκλησία της Παναγίας της Αχειροποιήτου λειτούργησε ούτε και η παρακείμενη αρχαία εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου. Βουβοί οι ιεροί χώροι παραμένουν εκεί με λύπη να αναλογίζονται και αυτοί το φοβερό δράμα, κοντά στα τόσα που πέρασαν μέσα στο κύλισμα των αιώνων. Ασφαλώς αυτό είναι το φοβερότερο μαρτύριο και η χειρότερη καταστροφή. Το βάρος της ερήμωσης

πλανιέται τώρα σ' αυτά τα θαλασσοφίλητα προσκυνήματα. Και η Θεία Επίκληση είναι η μόνη παρηγοριά στις μαύρες στιγμές της θύμησης. Ψάλλοντας ένα από τα Απόστιχα του Αγίου Ευλαλίου, διερωτόμαστε αν ο στιχουργός προφήτεψε από τότε τα δεινά που θα περικύκλωναν τον τόπο μας.

"Θεόφρον Ευάλιε, την σην ποιήμνην περιφύλαττε εκ πάσης βλάβης και θλίψεως και περιστάσεως και εκ πάσης ρύσαι συμφοράς Θεσπέσιε Ύαι της αιχμαλωσίας πρεσβείαις σου, ίνα δοξάζωμεν ποιμένα αληθέστατον και Τριάδος μέγιστον συνήγορον".

Το πιο πάνω απόστιχο του Αγίου, απόλυτα συνταιριασμένο με τη δοκιμασία της προσφυγιάς που περνούμε μεταφράζεται ως ακολούθως: "Θεοσεβή Ευάλιε, φύλαττε το ποιμνιό σου από κάθε βλάβη και θλίψη και περίσταση και με τις προσευχές σου απάλλαξε από κάθε συμφορά και αιχμαλωσία θαυμάσιε, για να σε τιμούμε ως πραγματικό ποιμένα και μέγα συνήγορο της Αγίας Τριάδας".

Μέσα στις κακουχίες, στις διώξεις και θλίψεις της προσφυγιάς, οι κάτοικοι της γύρω περιοχής απευθύνονται στον Άγιο τους καθώς και στη Μητέρα του Κυρίου: "εκ πάσης ρύσαι συμφοράς ..."

Και μέσα από την παράκληση αναδύεται με επιμονή η ελπίδα που γίνεται προσμονή και βεβαιότητα. Τους τόπους εκείνους τους αγίασαν οι πατέρες μας με ιδρώτα και αίμα και βήμα προς βήμα τους ράντισαν με τα νάματα της αθάνατης πίστης μας. Είναι αδύνατο να χαθούν και να σβήσουν τόσο άδοξα και άδικα. Το ζωηρό φως της Λάμπουσας πάλι θα λάμψει και οι αλειτούργητες εκκλησίες της πάλι θα γεμίσουν από το πιστό πλήρωμά τους.

Αλέξανδρος Ταπάκης.

Πηγές:

1. Αρχιμανδρίτου Κυπριανού, "Ιστορία της Νήσου Κύπρου" Ενετία 1788
2. Χατζηψάλτη Κ. "Συμβολαί εις την Ιστορία της Εκκλησίας της Κύπρου κατά τη Βυζαντινή Περίοδο".
3. Αθηνάς Ταρσούλη "Κύπρος" τόμος Α' Αθήναι 1955
4. Α. Στυλιανού "Περιηγήσεως Ρώσσου μοναχού Β. Μπάρσκυ εν Κύπρω" Κυπριακά Σπουδαί Λευκωσία 1957
5. Κ. Χαρμαντά "Λάπθηος Λάμπουσα Καραβάς" από το βιβλίο "Καραβάς" Λευκωσία, 1969

ΟΙ ΘΗΣΑΥΡΟΙ ΤΗΣ ΛΑΜΠΟΥΣΑΣ

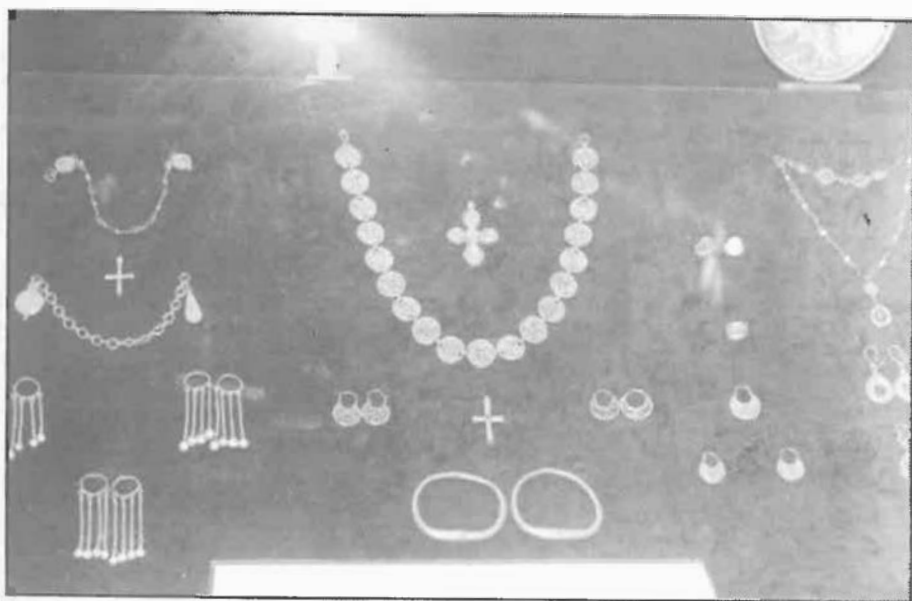
Εισαγωγή

Λάμπουσα είναι η νεότερη ονομασία της αρχαίας πόλης Λαπήθου, η οποία άκμαζε στα βόρεια παράλια της Κύπρου για δύο χιλιετίες.

Με την ονομασία Λάμπουσα η πόλη αναφέρεται κατά τα Βυζαντινά χρόνια και κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, οπότε και εγκαταλείφθηκε, ύστερα από τις καταστροφές που υπέστη κατά τις Αραβικές επιδρομές. Σύμφωνα και προς την παράδοση, η πόλη έχει ονομαστεί Λάμπουσα επειδή έλαμπε από πλούτο και ευημερία.

Οι Άραβες επιδρομείς, όταν πολιορκούσαν την πόλη το 653/4 μ.Χ., είχαν υπόψη τους το σε χρυσό και ασήμι πλούτο της περιοχής. Γι' αυτό είχαν θέσει όρο στους κατοίκους της περιοχής ότι ήταν ελεύθεροι να φύγουν σε άλλα μέρη της Κύπρου ή να ταξιδέψουν σε άλλα ελληνικά νησιά, εάν παρέδιδαν τα αντικείμενα που είχαν σε χρυσό και ασήμι. Υπό τέτοιες συνθήκες οι κάτοικοι της περιοχής έκρυψαν αρκετά αντικείμενα στα δάπεδα ή στους τοίχους των σπιτιών τους με την ελπίδα ότι κάποτε θα γύριζαν για να τα πάρουν. Όμως εκείνοι χάθηκαν στον ίλιγγο του θανάτου και τις συμφορές των πολέμων, ενώ οι θησαυροί φυλάκθηκαν για αιώνες μέσα στα σπλάχνα της γης μέχρι την ώρα που φανερώθηκαν από ανασκαφές τα κρυμμένα κειμήλια της όμορφης πολιτείας της Λάμπουσας.

Είναι λυπηρό όμως γιατί την περίοδο που ανακαλύφθηκαν οι θησαυροί της Λάμπουσας βρέθηκαν διάφοροι αρχαιοκάπηλοι οι οποίοι, εκμεταλλευό-

Χρυσά και ασημένια κοσμήματα από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας, τα οποία φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο

μενοι την άγνοια των κατοίκων του Καραβά, τους απέσπασαν τα ανυπολόγιστης αξίας ιστορικά και καλλιτεχνικά αυτά αριστουργήματα, που τώρα κοσμούν ξένα μουσεία. Από τους δύο περίφημους θησαυρούς της Λάμπουσας μόνο μερικά δείγματα από το δεύτερο θησαυρό περισώθηκαν και φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο.

Ο πρώτος θησαυρός

Ο πρώτος θησαυρός βρέθηκε στα τελευταία χρόνια του 19ου αιώνα και αγοράστηκε, τουλάχιστον το πιο μεγάλο μέρος του, από το Βρετανικό Μουσείο το 1899. Ο θησαυρός αυτός περιλαμβάνει: ένα ασημένιο θυμιατό διακοσμημένο με τις μορφές του Χριστού, της Παναγίας και των Αποστόλων Πέτρου, Παύλου, Ιωάννη και Ιακώβου, ένα μεγάλο βαθύ δίσκο, ένα μικρότερο δίσκο και αριθμό ασημένιων κουταλιών από τα οποία 24, με διάφορες παραστάσεις, βρίσκονται στο Βρετανικό Μουσείο.

Σύμφωνα με πληροφορίες, στον πρώτο θησαυρό της Λάμπουσας συμπεριλαμβάνονται ακόμα 12 ασημένια κουταλάκια για τα οποία δεν υπάρχουν στοιχεία πού βρίσκονται σήμερα.

Ο πιο μικρός από τους δύο δίσκους του πρώτου θησαυρού της Λάμπουσας έχει διάμετρο 24.5 εκ. και έχει τη μορφή λεκάνης, αφού έχει βάθος που φτάνει τα 7.8 εκ. Η περιφέρεια του δίσκου είναι διακοσμημένη με πλατιά έκτυπη ταινία που αποτελείται από δύο κύκλους με ασπιδόμορφα κοσμήματα ή ανθέμια. Στο κέντρο πλατιά εγχάρακτη ζώνη με φυτικό βλαστό περικλείει τη μορφή μάρτυρα Αγίου, που συνήθως αναγνωρίζεται σαν ο Άγιος Σέργιος.

Ο άλλος δίσκος έχει διάμετρο 26.9 εκ. Στο κέντρο του υπάρχει κυκλική εγχάρακτη ζώνη με φυτικό βλαστό που περικλείει σταυρό με τεχνική niello.

Στην τεχνική niello το σχέδιο είναι χαραγμένο πάνω σε χρυσό ή ασήμι. Πρώτα χαράζεται και σκαλίζεται το σχέδιο με ένα αιχμηρό εργαλείο. Μετά χύνεται πάνω στην πλάκα από χρυσό ή ασήμι ένα μείγμα από μόλυβδο, άργυρο, χαλκό, θειάφι και βόρακα που έχει μαύρο χρώμα, γι' αυτό και ονομάζεται niello από το λατινικό nigellum. Στη συνέχεια η πλάκα τοποθετείται πάνω στη φωτιά, το niello λιώνει κι απλώνεται στα σκαλίσματα. Όταν η πλάκα κρυώσει, αφαιρείται το περιττό υλικό του κράματος με διάφορες ξύστρες.

Ο δίσκος με τη μορφή του Αγίου Σεργίου κατασκευάστηκε, όπως φαίνεται από τις σφραγίδες, επί Κωνσταντίνου του Γ' μεταξύ 641-651 μ.Χ., ενώ ο άλλος δίσκος επί αυτοκράτορα Τιβερίου μεταξύ 578-582 μ.Χ.

Ο δεύτερος θησαυρός

Ο δεύτερος θησαυρός ανακαλύφθηκε το 1902 ή κατά την τοπική εκδοχή το Φεβράριο του 1902 στην ακρόπολη της Λάμπουσας γνωστή ως "Τρουλιά", είναι δε σπουδαιότερος και μεγαλύτερος του πρώτου.

Δυστυχώς μόνο ένα μικρό μέρος του θησαυρού κατασχέθηκε από την Αστυνομία και παραδόθηκε στο Κυπριακό Μουσείο. Το μεγαλύτερο μέρος φυγαδεύτηκε από την Κύπρο και τα περισσότερα τεμάχια αγοράστηκαν το 1906 στο Παρίσι από τον John Pierpont Morgan, ο οποίος στη συνέχεια δάνεισε τα αντικείμενα στο Victoria & Albert Museum στο Λονδίνο, όπου οργανώθηκε έκθεση για το κοινό. Το 1917 ο γιος του Pierpont Morgan δώρισε το θησαυρό στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Ο θησαυρός αποτελείτο από 9 ασημένιους δίσκους, οι οποίοι φέρουν ανάγλυφες παραστάσεις από τη ζωή του Δαβίδ, 5 ασημένιους δίσκους με διάφορα μονογράμματα στο κέντρο, καθώς επίσης και χρυσά αντικείμενα, όπως χρυσά μετάλλια, χρυσά περιδέραια, βραχιόλια, σκουλαρίκια και χρυσούς σταυρούς. Μερικά άλλα αντικείμενα του θησαυρού πωλήθηκαν μεμονωμένα, όπως το χρυσό εγκόλπιο που βρίσκεται τώρα στη συλλογή του Dumbarton Oaks στην Washington.

Όλοι οι δίσκοι με παραστάσεις από τη ζωή του Δαβίδ φέρουν σφραγίδες με τη μορφή του αυτοκράτορα Ηρακλείου, το μονόγραμμά του, το μονόγραμμα του comes sacrarum largitionum Θεοδώρου και τα ονόματα Θεοχάριστος, Κομιτάς, Σχολαστίκις και Κοσμάς που ανήκουν στους λειτουργούς που σφράγισαν το ασήμι. Έτσι οι δίσκοι με σκηνές από τη ζωή του Δαβίδ μπορούν να χρονολογηθούν μεταξύ των ετών 613 και 630 μ.Χ.

Φωτ. αρ. 1. Ασημένιος δίσκος, 612-629 μ.Χ.
Ο Δαβίδ καλείται να προσέλθει μπροστά από το Σαμουήλ.

Δίσκοι που φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο.

Στο Κυπριακό Μουσείο, που βρίσκεται στη Λεωφόρο Μουσών Αρ. 1, λίγα μέτρα από την πράσινη γραμμή, βρίσκονται συνολικά πέντε δίσκοι από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας. Οι τρεις δίσκοι είναι διακοσμημένοι με παραστάσεις από τη ζωή του Δαβίδ εμπνευσμένες από την Παλαιά Διαθήκη και οι άλλοι δύο δίσκοι φέρουν μονογράμματα στο κέντρο. Στη συνέχεια δίνεται μια σύντομη περιγραφή των δίσκων αυτών.

1. Δίσκος με διάμετρο 14 εκ. (φωτ. αρ. 1). Στο δίσκο αυτό εικονίζεται ο Δαβίδ καθισμένος σε βράχο με τη λύρα στο αριστερό χέρι να δέχεται τον απεσταλμένο του Σαμουήλ (Α' Βασιλ. Ιστ', 11-12). Στο κάτω μέρος εικονίζονται δύο πρόβατα και φυτικοί βλαστοί στο τοπίο, ενώ στο πάνω μέρος ο ουρανός με τον ήλιο, το φεγγάρι και τα αστέρια. Η σύνθεση θυμίζει μυθολογική παράσταση του μουσικού Ορφέα.

2. Δίσκος με διάμετρο 14 εκ. (Φωτ. αρ. 2). Στο δίσκο αυτό εικονίζεται ο Δαβίδ με το αριστερό γόνατο στη ράχη αρκούδας, την οποία έχει αρπάξει από το κεφάλι με το αριστερό χέρι και ετοιμάζεται να τη σκοτώσει με το ρόπαλο που κρατεί στο δεξί χέρι. Στ' αριστερά γεμίζει το κενό ένα δέντρο (Α' Βασιλ. 12, 36). Η παράσταση θυμίζει τον πρώτο άθλο του Ηρακλή με το λιοντάρι της Νεμέας.

**Φωτ. αρ. 2. Ασημένιος δίσκος, 613-629 μ.Χ.
Ο Δαβίδ σκοτώνει την αρκούδα.**

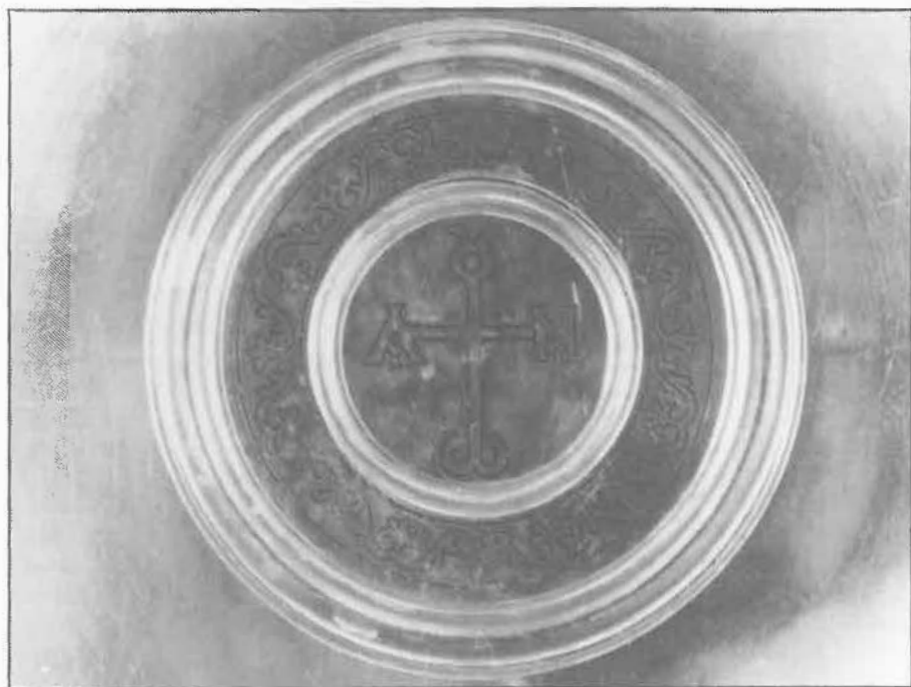

Φωτ. αρ. 3. Ασημένιος δίσκος - Οι γάμοι του Δαβίδ και της Μελχόλ.

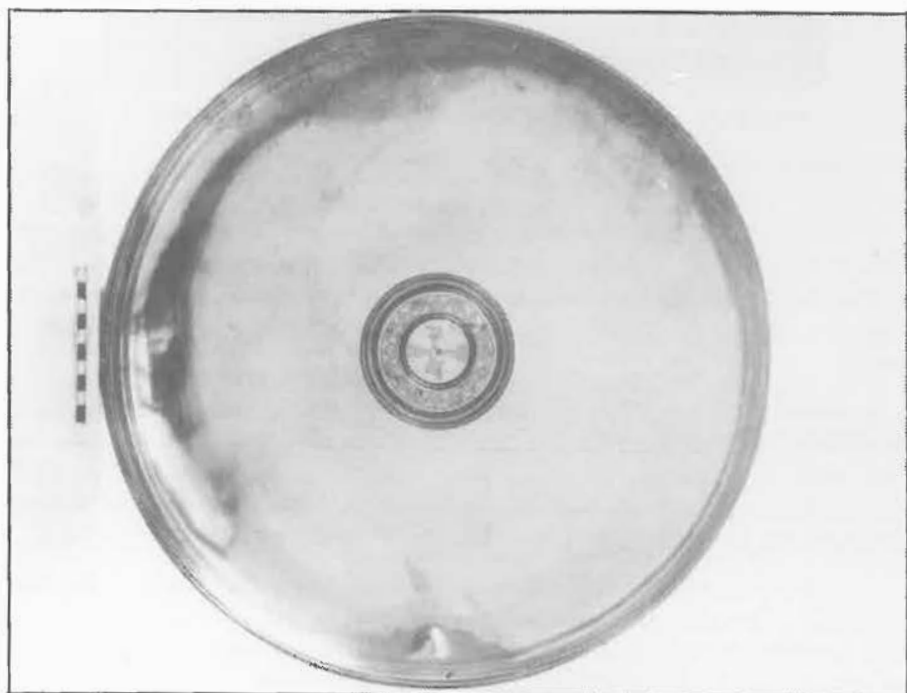
3. Δίσκος με διάμετρο 26.8 εκ. (φωτ. αρ. 3). Στο δίσκο αυτό εικονίζεται ο γάμος του Δαβίδ με την κόρη του Σαμουήλ Μελχόλ (Α' Βασιλ. ΙΗ, 20-29). Η σκηνή εικονίζεται μπροστά από κλασικό προπύλαιο. Στο κέντρο εικονίζεται ο Σαούλ και σε πρώτο πλάνο ο Δαβίδ να κρατά το χέρι της Μελχόλ. Στα άκρα εικονίζονται δύο νέοι να παίζουν αυλό. Στο κάτω μέρος φαίνονται ένα καλάθι με φρούτα και δύο "πουγγιά" τα οποία συμβολίζουν την ευλογία.

4. Δίσκος με διάμετρο 44 εκ. (φωτ. αρ. 4). Στο κέντρο του δίσκου υπάρχει εγχάρκτη κυκλική διακοσμητική ταινία με φυτικό βλαστό που περιβάλλει σταυρόσχημο μονόγραμμα που μπορεί να διαβαστεί ΙΩΑΝΝΟΥ ή ΑΝΤΩΝΙΟΥ με τεχνική niello. Η αυτοκρατορική σφραγίδα είναι του Αυτοκράτορα Φωκά και επομένως ο δίσκος κατασκευάστηκε μεταξύ 602-610 μ.Χ.

5. Δίσκος με διάμετρο 36 εκ. (φωτ. αρ. 5). Ο δίσκος αυτός είναι διακοσμημένος με επίχρυσους κύκλους με εγχάρκτη φυτικό βλαστό που περιβάλλει κυκλικό σταυρό κατασκευασμένο με τεχνική niello. Ο δίσκος αυτός έγινε επί αυτοκράτορα Ηρακλείου, όπως φαίνεται από τις σφραγίδες, μεταξύ 613-630 μ.Χ.

Φωτ. αρ. 4. Ασημένιος δίσκος, 602-605 μ.Χ. με μονόγραμμα στο κέντρο

Φωτ. αρ. 5. Ασημένιος δίσκος με μονόγραμμα (602-605 μ.Χ.)

Δίσκοι που φυλάγονται σε Μουσεία του εξωτερικού.

Από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας έξι δίσκοι με σκηνές από τη ζωή του Δαβίδ, όπως και τρεις άλλοι με σταυρικά μονογράμματα, βρίσκονται σε διάφορα μουσεία των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής.

Οι έξι δίσκοι με παραστάσεις από τη ζωή του Δαβίδ βρίσκονται στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης. Οι τρεις ασημένιοι δίσκοι με μονογράμματα βρίσκονται στα μουσεία που αναφέρονται πιο κάτω:

Ο πρώτος δίσκος, με διάμετρο 13.4 εκ., βρίσκεται στο Μητροπολιτικό Μουσείο της Νέας Υόρκης και φέρει εγχάρακτη διακόσμηση με βλαστό κισσού σε κύκλο που περιβάλλει μονόγραμμα με τεχνική niello. Ο δεύτερος δίσκος με την ίδια διάμετρο και τον ίδιο ακριβώς διάκοσμο φυλάγεται στη συλλογή του Dumbarton Oaks στην Ουάσιγκτον. Ο τρίτος δίσκος με διάμετρο 25.5 εκ., όμοιος με τους δύο προηγούμενους, βρίσκεται στη Walters Art Gallery της Βαλτιμόρης.

Κοσμήματα από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας που φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο.

Στο Κυπριακό Μουσείο, στη Λευκωσία, φυλάγονται και διάφορα άλλα χρυσά αντικείμενα, κυρίως κοσμήματα, τα οποία προέρχονται από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας.

Στη φιλοτέχνηση των κοσμημάτων τα εργαστήρια της Κωνσταντινούπολης κατείχαν την πρώτη θέση χωρίς αυτό να σημαίνει ότι τα επαρχιακά υστέρησαν στην κατασκευή. Στα βυζαντινά κοσμήματα συγκαταλέγονται ζώνες, βραχιόλια, δακτυλίδια, σκουλαρίκια, περιδέραια και σταυροί, καθώς και διάφορα μέταλλα και φυλακτά. Τα μαργαριτάρια και οι ζωηρόχρωμοι πολύτιμοι λίθοι, το νιέλλο και το σμάλτο συνδυάζουν την αίγλη τους με τη λάμψη του χρυσού και του αργυρού. Μερικά από τα χρυσά κοσμήματα που φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο περιγράφονται πιο κάτω.

Το περιδέραιο που φαίνεται στη φωτογραφία αρ. 6 έχει μήκος 26 εκ. Αποτελείται από επτά πέτρες αμέθυστου που εναλλάσσονται με μικρά μαργαριτάρια. Μεταξύ τους συνδέονται με λεπτά σύρματα χρυσού. Στις άκρες οι δύο μικροί κύκλοι της χρυσής πόρπης διακοσμούνται με διάτρητη τεχνική με δύο πουλιά. Ο σταυρός (διαστάσεις 7.5 x 6 εκ.), που προέρχεται επίσης από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας, είναι φτιαγμένος με παχύ φύλλο χρυσού, διακοσμημένο με έκτυπο στιγμευτό περίγραμμα.

Με την ίδια τεχνική σημειώνεται στις κεραίες του σταυρού η γραφή 'ΥΠΕΡ ΑΝΑΠΑΥΣΕΩΣ ΤΩΝ ΨΥΧΩΝ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΝΗΣ ΤΗΣ ΣΟΛΟΜΩΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΣΙΣΣΙΝΗΣ'.

Ξεχωριστή θέση κατέχουν τα χρυσά μέταλλα ή νομίσματα που κρεμούσαν από τα περιδέραια ή τις ζώνες. Η χρυσή πόρπη που φαίνεται στη φω-

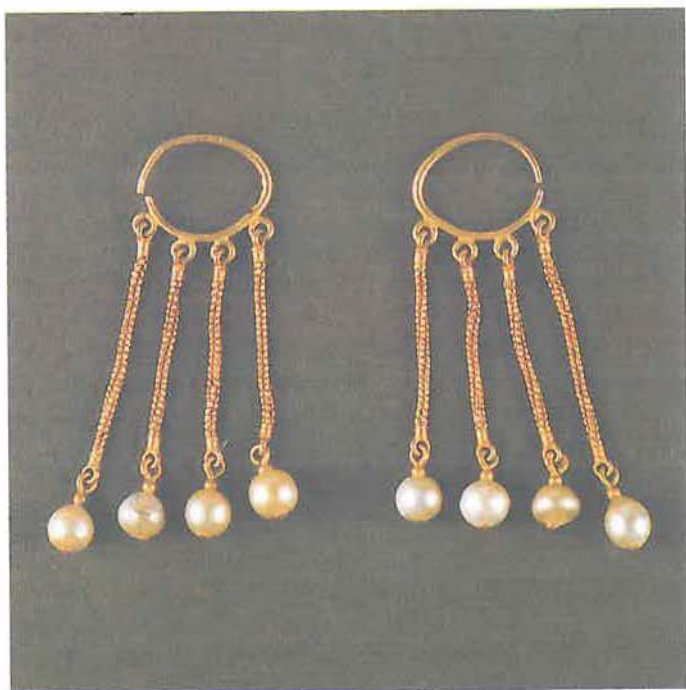

Φωτ. αρ. 6. Περιδέραιο και χρυσός σταυρός από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας

τογραφία αρ. 7 φέρει νόμισμα του Ιουστινιανού Β' και Τιβερίου Β' με φυλλό-
 σχημα απόληξη (μήκος 29 εκ.) φτιαγμένη από θηλειές ενωμένες με μικρούς
 οκτώσχημους κρίκους. Η πόρπη και η αλυσίδα είναι τμήματα δύο διαφορετι-
 κών κοσμημάτων. Τα βυζαντινά σκουλαρίκια δεν υστερούν από τα υπόλοιπα
 κοσμήματα σε ποικιλία σχεδίων και υλικών κατασκευής. Στο Κυπριακό Μου-
 σείο φυλάγονται μερικά δείγματα αυτής της τέχνης. Ένας τύπος είναι
 αυτός που φαίνεται στη φωτογραφία αρ. 8 που ήταν γνωστός από τους τε-
 λευταίους Ρωμαϊκούς χρόνους. Αποτελούνται από στεφάνη με τέσσερα
 άγκιστρα που στο χαμηλότερό τους σημείο κρέμονται ισάριθμες μικρές αλυ-
 σίδες που καταλήγουν σε μαργαριτάρια (μήκος 7.5 εκ.). Από τους επικρατέ-
 στερους τύπους είναι τα σκουλαρίκια σε σχήμα ημισελήνου, τα οποία είναι
 όμοια όσον αφορά το εξωτερικό περίγραμμα, αλλά ποικίλουν ως προς την
 εσωτερική διακόσμηση από πολλά γεωμετρικά μέχρι φυτικά και ζωικά μοτί-
 βα. Χαρακτηριστικό δείγμα αποτελούν τα δύο διαφορετικά σκουλαρίκια της
 πρώιμης βυζαντινής περιόδου (6ος - 7ος αιώνας μ.Χ.), όπως φαίνονται στη

Φωτ. αρ. 7. Χρυσή πόρπη από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας

Φωτ. αρ. 8. Χρυσά σκουλαρίκια

Φωτ. αρ. 9. Χρυσά σκουλαρίκια

φωτογραφία αρ. 9. Στο ένα αποδίδεται, με διάτρητη τεχνική, σταυρός μέσα σε κύκλο ανάμεσα σε δύο αντικρουστά παγώνια (μήκος 3.2 εκ.). Στο άλλο με την ίδια τεχνική αποδίδονται δύο πουλιά στραμμένα προς τα έξω και στο ενδιάμεσο, φυτικό μοτίβο (μήκος 5 εκ.).

Τα πιο πάνω χρυσά κοσμήματα και μερικά άλλα που φυλάγονται στο Κυπριακό Μουσείο δεν είναι δυνατό να χρονολογηθούν επακριβώς. Ακολουθούν και αυτά την τεχνική και τεχνοτροπία της εποχής με βάση παλαιότερα πρότυπα της ελληνιστικής περιόδου.

Υπάρχουν διάφορες απόψεις για την προέλευση των κοσμημάτων της Λάμπουσας. Μερικοί υποστηρίζουν ότι προέρχονται από εργαστήρια εκτός Κύπρου, όπως της Συρίας ή της Αιγύπτου. Δεδομένου όμως ότι η τεχνική των κοσμημάτων ήταν πλατιά διαδεδομένη στο μεσογειακό χώρο κατά την προβυζαντινή περίοδο, πολλοί υποστηρίζουν ότι τα κοσμήματα αυτά φιλοτεχνήθηκαν στα εργαστήρια της Λάμπουσας, όπου η χρυσοχοΐα και αργυροχοΐα ήκμαζε την περίοδο αυτή.

Επίλογος

Το γενικό συμπέρασμα που μας δίνουν οι δύο θησαυροί της Λάμπουσας είναι ότι η Κύπρος ευδαιμονούσε κατά την προβυζαντινή περίοδο και ιδιαίτερα κατά τον 6ο - 7ο αιώνα. Η Λάμπουσα ήταν μια ευημερούσα πόλη της εποχής εκείνης που ταυτόχρονα ήταν και η πρωτεύουσα μιας από τις δεκαπέντε επαρχίες της Κύπρου.

Η Λάμπουσα μπορεί να μην ξανάζησε το μεγαλείο και τη λάμψη που είχε την περίοδο από το 2ο μέχρι τον 7ο αιώνα μ.Χ., αλλά οι κάτοικοι κατ'άφεραν να ξαναγυρίσουν πίσω μετά από αιώνες προσφυγιάς, όταν το 965 μ.Χ. ο Νικηφόρος Φωκάς ελευθέρωσε την Κύπρο από τους Άραβες. Τα μόνα μνημεία τα οποία βρίσκονται σήμερα στην περιοχή της Λάμπουσας είναι οι ναοί της Αχειροποιήτου και του Αγίου Ευλαλίου, οι οποίοι υποδηλούν ότι οι κάτοικοι διατήρησαν την αίγλη και τη λάμψη της Λάμπουσας και μετά το 10ο αιώνα μ.Χ.

Η πολιτεία και οι θησαυροί της Λάμπουσας αποτελούν σήμερα ένα ιστορικό παράδειγμα, το οποίο έχει αρκετά κοινά σημεία με τη συμφορά που δέχτηκε η Κύπρος τον Ιούλιο του 1974. Οι όμορφες κωμοπόλεις του Καραβά και της Λαπήθου δέχτηκαν ένα ανελέητο βαρύ πλήγμα, μαζί με την άλλη κατεχόμενη γη μας, από τους Τούρκους κατακτητές. Πολλοί κάτοικοι τις μέρες εκείνες ακολούθησαν το παράδειγμα των κατοίκων της Λάμπουσας που έκρυψαν μέσα στις αυλές και στα σπίτια τους χρυσά αντικείμενα και λεφτά σε πολλές περιπτώσεις, με την ελπίδα ότι μόλις κοπάσει το κακό του πολέμου θα γύριζαν πίσω για να τα βρουν. Πέρασαν όμως 16 χρόνια και οι ελπίδες στοιβάζονται κάθε χρόνο και πιο πολλές. Για μας ο πλούτος και η ιστορία της Λάμπουσας παραμένουν ιστορικό παράδειγμα και ταυτόχρονα ένα δυνατό μήνυμα για όλους. Ένα μήνυμα που πηγάζει από το γεγονός ότι οι κατακτητές έρχονται, λεηλατούν, αλλά σε γη που δεν τους ανήκει δεν μπορούν να ριζώσουν. Με αυτές τις σκέψεις καταπραΰνουμε τον πόνο της πικρής προσφυγιάς και ατενίζουμε με ελπίδα το μέλλον έχοντας πάντοτε στο νου μας ότι κανένας δεν μπορεί να σβήσει αυτόν τον ασίγηστο πόθο της επιστροφής που καίει στις καρδιές μας.

Με ψηλό το φρόνημα και ακλόνητη την πίστη δηλώνουμε ότι θα γυρίσουμε στη Λάμπουσα νικητές και συνεχιστές της παράδοσης που ξεκίνησαν και διατήρησαν οι πρόγονοί μας.

Γιάννης Παπαϊωάννου

Πηγές:

1. "Οι Θησαυροί της Λάμπουσας"
των Ανδρέα και Ιουδήθ Στυλιανού από το βιβλίο 'Καραβάς' 1969
2. "Δίσκοι της Λάμπουσας" του Αθ. Παπαγεωργίου,
Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια.
3. "Κύπρος" Τόμος Α' της Αθηνάς Ταρσούλη
4. Κείμενα και φωτογραφίες από το Κυπριακό Μουσείο.
5. Φωτογραφίες από ημερολόγιο της Τράπεζας Κύπρου.

ΚΑΡΑΒΑΣ

Ο Καραβάς, μια από τις ομορφότερες κωμοπόλεις της Κύπρου, βρίσκεται ανάμεσα στον τουρκοκρατημένο Πενταδάκτυλο και την καταγάλανη θάλασσα, μέσα στη στενή πεδιάδα της Κερύνειας.

Σύμφωνα με την παράδοση, ο Καραβάς ονομάστηκε έτσι, γιατί στα παλιά χρόνια οι κάτοικοι είχαν εδώ ναυπηγεία και έφτιαχναν καράβια.

Στα δυτικά του Καραβά βρίσκεται μια άλλη μεγάλη κωμόπολη, η Λάπηθος, ενώ στα ανατολικά συναντούμε το χωριό Άγιο Γεώργιο και 7 μίλια μακριά από τον Καραβά βρίσκεται η όμορφη κόρη του βορρά με το κάστρο το ψηλό, η πόλη της Κερύνειας.

Κοντά στον Καραβά βρίσκονται επίσης μικρά χωριά· η Ελιά, τα Φτέρυχα, ο Παλιόσοφος και οι Μότιδες.

Εκείνο που κάνει εντύπωση στον επισκέπτη είναι το πολύ πράσινο που θα συναντήσει μπαίνοντας στον Καραβά. Καταπράσινα περβόλια γεμάτα λεμονιές, πορτοκαλιές και άλλα εσπεριδοειδή, κάμνουν το τοπίο να μοιάζει με σωστό παράδεισο. Όλο αυτό το πράσινο το χρωστά ο Καραβάς στο μεγάλο κεφαλόβруσο που βρίσκεται ψηλά στον Πενταδάκτυλο. Το κεφαλόβруσο αυτό είναι ένα από τα τρία κεφαλόβруσα που βρίσκονται στην οροσειρά του Πενταδακτύλου. Τα άλλα δύο είναι το κεφαλόβруσο της Λαπήθου και το κεφαλόβруσο της Κυθρέας. Με το νερό του κεφαλοβρύσου του Καραβά ποτίζονται τα περισσότερα περβόλια και ένα μέρος χρησιμοποιείται για ύδρευση της κωμόπολης.

Μπαίνοντας από τη Λάπηθο στον Καραβά θα συναντήσουμε τα δύο δημοτικά σχολεία σε μικρή απόσταση το ένα από το άλλο. Τα κτίρια είναι παλιά κτισμένα αλλά καλά διατηρημένα με δυο μεγάλους και ωραίους ανθόκηπους.

Προχωρώντας βλέπουμε τα σπίτια καθαρά και περιποιημένα, στολισμένα με γλάστρες και χωμένα μέσα στο πράσινο των λεμονιών. Ανάμεσά τους ξεχωρίζουμε το σπίτι του κ. Παναγιώτη Καλαβά, γνωστού οδοντίατρου σε όλη την επαρχία.

Στα δεξιά μας τώρα βρίσκεται το αθλητικό σωματείο «Π.Α.Ο.Κ.» και περνώντας το γεφύρι συναντούμε τον ξενώνα του κ. Νικόλα Τσιάμουρου. Πιο πέρα βρίσκεται το αθλητικό σωματείο «Α.Ε.Κ.», το καφενείο του Σάββα Γεμέττα, ο σύλλογος «ΑΡΗΣ», η τράπεζα Τσιάρτερτ, η τράπεζα Κύπρου, τα γραφεία των λεωφορειών «Λάμπουσας», που μαζί με την εταιρεία «Ε.Α.Λ.Κ.» ήταν τα μεταφορικά μέσα της επαρχίας ολόκληρης. Στην ίδια περιοχή συναντούμε ένα από τα τρία συνεργατικά παντοπωλεία της κοινότητας και λίγο πιο κάτω βλέπουμε το δημαρχείο, τη δημοτική αγορά και τον κινηματογράφο που στεγάζονται στο ίδιο νεόχτιστο κτίριο.

Το Δεύτερο Δημοτικό Σχολείο Καραθά

Η λεωφόρος Πραξάνδρου και το Δημοτικό Μέγαρο στο δάθος

Διασχίζουμε τώρα το δρόμο που ξεκινά από τα καφενεία και προχωρούμε προς το νότο. Δεξιά και αριστερά του δρόμου βλέπουμε σπίτια με κήπους και πολλά καταστήματα. Είναι το κατάστημα του Πολύδωρου Χατζηλούκα που πωλεί ηλεκτρικά είδη, το κεντρικό συνεργατικό παντοπωλείο, το παντοπωλείο του Βασίλη Πλουσίου, το κατάστημα του Δημητράκη Κίσιη. Πιο πάνω θα συναντήσουμε το καφενείο του Βαρνάβα, του Σπαθιά και πιο πέρα τη Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Καραβά.

Προχωρώντας πάντα στον ίδιο δρόμο συναντούμε το φουρνί όπου κάθε νύχτα ο Κίττος έψηνε και πωλούσε το νόστιμο κλέφτικο.

Στο τέρμα αυτού του δρόμου το τοπίο αλλάζει. Περνούμε δίπλα από μια ρεματιά με πανύψηλα πλατάνια και τρεχούμενα νερά. Νομίζεις ότι βρίσκεσαι σ' ένα από τα ορεινά μας θέρετρα. Εδώ βρίσκονται οι γνωστοί «Μύλοι του Καραβά». Πριν 30 χρόνια λειτουργούσε εδώ αλευρόμυλος που εκινείτο με τη δύναμη του νερού. Τα τελευταία χρόνια όμως χτίστηκε ένα κέντρο γνωστό για τους νόστιμους μεζέδες και το φρέσκο ψάρι. Σ αυτό το κέντρο σύχναζαν όχι μόνον οι κάτοικοι του Καραβά αλλά και άνθρωποι από τη γύρω περιοχή, ακόμα και από τη Μόρφου. Εκτός απ' αυτό τον αλευρόμυλο υπήρχαν και δύο άλλοι μύλοι που εκινούντο με τη δύναμη του νερού. Ήταν ο μύλος του Τσιομούνη και ο μύλος του Τταντή που λειτουργούσε ακόμα πριν από την τούρκικη εισβολή.

Αφήνουμε πίσω μας τους «Μύλους» και προχωρώντας σ' ένα στενό ανηφορικό δρομάκι προς τα δυτικά, φτάνουμε σ' ένα μικρό κάτασπρο εκκλησάκι χτισμένο ψηλά στον Πενταδάκτυλο, την Αγία Ειρήνη. Από εδώ το βλέμμα μας θα χορτάσει ομορφιά, πρασινάδα και θα δει τον τέλειο συνδυασμό του βουνού, της πεδιάδας και της θάλασσας.

Η εκκλησία της Αγίας Ειρήνης αγναντεύει από ψηλά όλη την ομορφιά του τοπίου

Στο κέντρο του Καραβά το βλέμμα μας θα σταματήσει σε μια μεγαλόπρεπη εκκλησία. Είναι η Παναγία η Ευαγγελίστρια. Κάθε 25 του Μάρτη γινόταν μεγάλο πανηγύρι και σ' αυτό τον ιερό χώρο μαζεύονταν οι Καραβιώτες και άνθρωποι από τα γύρω χωριά για να γιορτάσουν τη Μεγαλόχαρη.

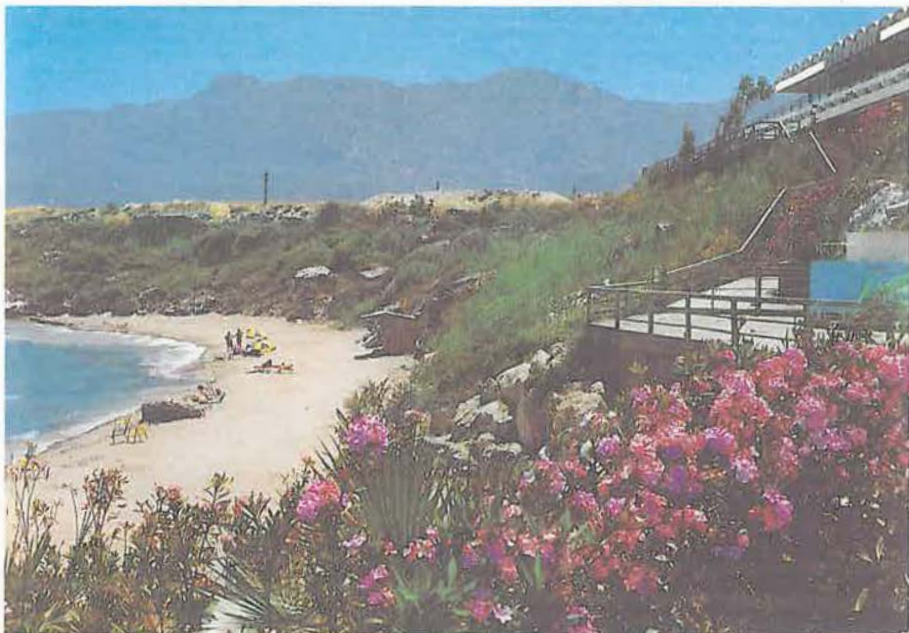
Με τα μάτια της ασίγηστης νοσταλγίας κοιτάζουμε καθημερινά την πατρική γη του Καραβά με ακλόνητη την πίστη ότι μια μέρα θα ξαναγυρίσουμε κοντά της

Στο βάθος, κοντά στη θάλασσα βλέπουμε δύο αρχαίες εκκλησίες. Η μια είναι η Παναγία η Αχειροποίητος και η άλλη ο Άγιος Ευλάλιος. Η παράδοση λέει ότι ο Ευλάλιος, για να γλυτώσει από τους αλλόθρησκους το Άγιο Μανδήλιο που είχε πάνω του τη μορφή του Χριστού, το πήρε από την Κωνσταντινούπολη και έφυγε. Όταν οι κάτοικοι γνώρισαν τον Ευλάλιο και άκουσαν για το Άγιο Μανδήλιο, έχτισαν την Παναγία την Αχειροποίητο όπου μέσα στην εικόνα της Παναγίας φύλαξαν το Άγιο Μανδήλιο σύμφωνα πάντοτε με την παράδοση. Όταν ο Ευλάλιος πέθανε έχτισαν μια εκκλησία που φέρει το όνομά του στο σημείο ακριβώς που βγήκε το καράβι του.

Η Αχειροποίητος λειτούργησε για πολλά χρόνια σαν μοναστήρι με ηγούμενο και μοναχούς. Τα τελευταία χρόνια γινόταν εδώ λειτουργία κάθε Δευτέρα. Η εκκλησία γιόρταζε στις 15 Αυγούστου, ημέρα της Θεοτόκου και στις 16 Αυγούστου, ημέρα του Αγίου Μανδηλίου.

Προχωρώντας τώρα προς τα ανατολικά των δύο εκκλησιών φθάνουμε στο γήπεδο και μετά στο μικρό λιμανάκι του Καραβά, όπου οι ψαρόβαρκες περιμένουν να νυχτώσει για να ξανοιχτούν για το ψάρεμα του νόστιμου ψαριού της βόρειας θάλασσάς μας.

Σ' αυτή την περιοχή βρίσκονται τα ερείπια της Λάμπουσας. Η Λάμπουσα ήταν ένα από τα μεγαλύτερα και πλουσιότερα βασίλεια που ίδρυσαν οι Αχαιοί με το όνομα Λάπηθος ή Λάμπουσα. Λέγεται ότι ονομάστηκε Λάμπουσα, γιατί σ' αυτή την περιοχή υπήρχε πολύ χρυσάφι. Πολλοί διηγούνται ότι κοσκίνιζαν τον άμμο και έβρισκαν χρυσάφι. Πολλά αρχαία χρυσά κοσμήματα και άλλα πολύτιμα αντικείμενα, όπως οι περίφημοι ασημένιοι δίσκοι της Λάμπουσας, βρέθηκαν στα ερείπια και μεταφέρθηκαν από αρχαιοκάπηλους και βρίσκονται σήμερα στο μουσείο της Νέας Υόρκης.

Η γραφική παραλία του Μάρε Μόντε

Ανατολικότερα βλέπουμε τώρα το ξενοδοχείο «Μάρε Μόντε» και το «Ζέφυρο», δύο από τα πιο μεγάλα και σύγχρονα ξενοδοχεία της Κύπρου. Χιλιάδες τουρίστες από τις βόρειες χώρες περνούσαν εδώ ευχάριστες διακοπές χειμώνα-καλοκαίρι.

Απέναντι από το «Μάρε Μόντε», σε απόσταση 200 μέτρων μέσα στη θάλασσα, βρίσκεται ένας μεγάλος βράχος με το όνομα «Σιοίρος». Σύμφωνα με την παράδοση αυτός ο βράχος ήταν ένας αγριόχοιρος που ξεκινούσε από τα δάση της Μ. Ασίας κι αφού διάσχιζε τη θάλασσα έφτανε στα παράλια, εκεί στον Καραβά, και κατάστρεφε τα σπαρτά. Οι κάτοικοι, μην μπορώντας να κάμουν τίποτε, παρακάλεσαν την Παναγία την Αχειροποίητο να τους βοηθήσει. Και το θαύμα έγινε. Σ' ένα από τα ταξίδια του αγριόχοιρου η Παναγία τον πέτρωσε και τον μετέτρεψε σε βράχο εκεί όπου βρίσκεται μέχρι σήμερα.

Επιστρέφουμε τώρα πάλι στην Αγία Ειρήνη στον Πενταδάκτυλο, για να δούμε, στο ίδιο σχεδόν ύψος, προς τα ανατολικά την εκκλησία του Αγίου

Γεωργίου. Έτσι ο Καραβάς χωρίζεται σε τρεις ενορίες. Της Ευαγγελίστριας, της Αγίας Ειρήνης και του Αγίου Γεωργίου.

Μια ξεχωριστή εποχή για τον Καραβά ήταν το φθινόπωρο που γινόταν το κόψιμο των λεμονιών. Μεγάλες ομάδες από άνδρες και γυναίκες κρατώντας ζεμπύλια, ψαλίδια, σκάλες και κοφίνες έκαμναν τα περβόλια να μοιάζουν με τόπους όπου γινόταν μεγάλο πανηγύρι. Άλλοι κόβουν, άλλοι κουβαλούν, άλλοι φορτώνουν τις κάσιες με τα λεμόνια στα φορτηγά αυτοκίνητα, για να σταλούν στο εξωτερικό από το λιμάνι του Βαρωσιού.

Η οδός Λάμπουσας και στο θάθος το εκκλησάκι του Αγίου Ευαλίου

Ήταν χαρά Θεού να βλέπεις τα λεμόνια σε κίτρινους σωρούς έτοιμα να ταξιδέψουν.

Όσοι γνώρισαν τον Καραβά, Έλληνες και ξένοι, μακάριζαν τους ανθρώπους που κατοικούσαν σ' αυτό τον τόπο, και δεν τον ξεχνούν. Πώς είναι δυνατό εμείς που γεννηθήκαμε, μεγαλώσαμε, ζυμωθήκαμε μ' αυτό τον τόπο να ξεχάσουμε τέτοιο όμορφο μέρος; Εξάλλου, αυτό μόνο μας επιτρέπουν οι Τούρκοι καταχτητές. Μόνο τη θύμηση αυτού του τόπου, που εμείς τον ξέρουμε απ' έξω κι ανακατωτά, αλλά δεν μπορούμε να πάμε κοντά του παρά μόνο με τη φαντασία και τα όνειρά μας.

Τέτοιοι τόποι δεν ξεχνιούνται κι ούτε θα ξεχαστούν ποτέ.

Αντρέας Πισιαλής

Πηγές:

1. Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια
2. Κύπρος Α' Αθηνάς Ταρσούλη

ΑΝΘΡΩΠΟΙ ΤΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΙ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ (ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ)

Η περιοχή Καραβά-Λαπήθου διακρίνεται ήδη από το 19ο αιώνα στον πνευματικό τομέα. Πρωτεύοντα ρόλο σ' αυτή την ανάπτυξη έπαιξε η Μονή της Αχειροποιήτου που αποτέλεσε πνευματικό φυτώριο της περιοχής στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Σημαντικός παράγοντας είναι επίσης η οικονομική άνθηση του τόπου, αποτέλεσμα της εμπορικής δραστηριότητας, της ανάπτυξης της βιοτεχνίας και της πλούσιας γεωργικής παραγωγής. Η αγάπη προς τα γράμματα φαίνεται από το μεγάλο συγκριτικά αριθμό ανθρώπων των γραμμάτων και της επιστήμης που βρίσκουμε από πολύ ενωρίς στην περιοχή.

Η μόρφωση το 19ο αιώνα δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση. Τα παιδιά της περιοχής Λαπήθου-Καραβά στην αρχή παρακολουθούσαν μαθήματα στο Μοναστήρι της Αχειροποιήτου. Περίπου στα μέσα του αιώνα ιδρύθηκαν δημοτικά σχολεία στον Καραβά και τη Λάπηθο, οπότε στη Μονή λειτουργούσε Ελληνική Σχολή που πρόσφερε μονοετή ή διετή ανώτερη μόρφωση.

Στο διάστημα 1910-1912 τα παιδιά μετά το Δημοτικό φοιτούσαν στην Ελληνική Σχολή Λαπήθου-Καραβά και αργότερα στο διτάξιο Σχολαρχείο Λαπήθου. Μετά τη Β' τάξη του Σχολαρχείου όμως έπρεπε να εγκατασταθούν στη Λευκωσία για να συνεχίσουν τα μαθήματά τους στο Παγκύπριο Γυμνάσιο τ' αγόρια, στο Παρθεναγωγείο Φανερωμένης τα κορίτσια. Όσοι θα γίνονταν δάσκαλοι συμπλήρωναν τις σπουδές τους στο Παγκύπριο Διδασκαλείο και όσοι θ' ακολουθούσαν ανώτερες σπουδές ταξίδευαν στο εξωτερικό. Αυτό σήμαινε ότι παιδιά 14 ως 18 χρονών ταξίδευαν με τα συγκοινωνιακά μέσα της εποχής-γαϊδούρια, γκαμήλες, άμαξες - στην πρωτεύουσα και γύριζαν στο σπίτι τους μόνο τις διακοπές. Η οικογένειά τους έπρεπε να έχει τα οικονομικά μέσα ώστε να τους συντηρεί και να τους εξασφαλίζει διαμονή, διατροφή, βιβλία, διδασκτρα.

Παρ' όλα αυτά οι νέοι του Καραβά ακολουθώντας ανώτερες σπουδές γίνονταν δάσκαλοι, καθηγητές, δικηγόροι, γιατροί και, είτε πρόσφεραν τις υπηρεσίες τους στη γενέτειρά τους, είτε αναζητούσαν νέους δρόμους στη Λευκωσία ή το εξωτερικό.

Από τους πρώτους δασκάλους στον Καραβά το 19ο αιώνα αναφέρονται ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης από το Μεσολόγγι και ο Γεώργιος Ψύλλος από την Παλουριώτισσα που παντρεύονται και εγκαθίστανται στον Κα-

ραβά. Ο Αθανάσιος Τριανταφυλλίδης εργάζεται στον Καραβά (1889-1891, 1895-1897), το Λάρνακα Λαπήθου (1887-1888) και τη Λάπηθο (1891-1894). Στη γενέτειρά του διδάσκει και ο Παπαδημήτρης Οικονόμος.

Ο Γεώργιος Λοιζίδης μετά τα πρώτα γράμματα που πήρε από τη μονή της Αχειροποιήτου παρακολούθησε μαθήματα στο Σχολαρχείο Λευκωσίας. Δούλεψε στα Δημοτικά Σχολεία του Καραβά και της Κερύνειας. Το 1889-1895 σπούδασε νομικά στη Γαλλία κι εξάσκησε το δικηγορικό επάγγελμα στην Κερύνεια.

Το δεύτερο μισό το 19ου αιώνα δίδαξε στην Κερύνεια και το Κάρμι, όπου νυμφεύτηκε, ο Καραβιώτης δάσκαλος Ιωάννης Γεωργιάδης.

Η Καραβιώτισσα δασκάλα Κυριακή Νικολάου διδάσκει στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά από το 1897 ως το 1902 και μετά το γάμο της σπουδάζει μαία και γίνεται η «μαμού» του Καραβά.

Ο Λάμπρος Βασιλειάδης από την Ελλάδα εργάζεται στον Καραβά για ένα διάστημα και αργότερα διδάσκει στον Ανώματο, τον Κοντεμένο, την Καλογραία. Το έργο του συνεχίζει ο γιος του Αγησίλαος Λαμπράκης.

Για πολλά χρόνια δούλεψαν στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά οι Καραβιώτες Γεώργιος Σπουρδής, Μιχαήλ Τσιάκκας και Νικόλαος Καλαβάς.

Αναμνηστική φωτογραφία όλων των μαθητών και δασκάλων του Αρρεναγωγείου Καραβά το 1937. (Σύνολο μαθητών 159). Οι αείμνηστοι δάσκαλοι του σχολείου άνω αριστερά είναι: Νικόλας Μαντίδης, Ελευθέριος Γοργιάς (Διευθυντής) και Σωκράτης Γεωργίου. Καθήμενος ο δάσκαλος Φιλάρετος Αργυρίδης.

Ο Γεώργιος Σπουρδής παρακολούθησε μαθήματα πρώτα στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά και μετά στην Ελληνική Σχολή Αχειροποιήτου και στη Λευκωσία. Δίδαξε κυρίως στον Καραβά (1889-1896, 1898-1901, 1908-1917) αλλά και σε άλλα χωριά της περιοχής (Καζάφани, Παλιόσοφο). Παράλληλα ασχολήθηκε με τα κοινά. Διατέλεσε μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου κατά το διάστημα 1919-1922 και μέλος της Επιτροπείας Εκκλησιών Καραβά. Υπήρξε από τα ιδρυτικά μέλη και γραμματέας της Επιτροπής της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου και Καραβά (1910-1912). Επίσης συγκαταλέγεται μεταξύ των τακτικών συνδρομητών για τη συντήρηση της Σχολής.

Ο Μιχαήλ Τσιάκκας γεννήθηκε το 1872. Πήγε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά, την Ελληνική Σχολή της Αχειροποιήτου, την Ελληνική Σχολή της Λευκωσίας και τέλος συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Διδασκαλείο Αθηνών. Τον βρίσκουμε δάσκαλο στη γενέτειρά του για πολλά χρόνια: 1898-1911, 1912-1917. Κατά το σχολικό έτος 1918-19 δίδαξε στο Σχολαρχείο Λαπήθου. Παράλληλα με τη διδασκαλία ασχολήθηκε έντονα με τα κοινά. Στα χρόνια 1903-1906 διατέλεσε δήμαρχος και στο διάστημα 1902-1903 μέλος του δημοτικού συμβουλίου. Το 1910 πρωτοστάτησε μαζί με μια ομάδα από Καραβιώτες και Λαπηθιώτες στην ίδρυση της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου-Καραβά. Την ίδια εποχή ήταν μέλος της Επιτροπείας Εκκλησιών Καραβά. Το 1920 αρρώστησε και σταμάτησε να δουλεύει. Πέθανε πιθανόν το 1926.

Ο Νικόλαος Καλαβάς γεννήθηκε στη Σύρο. Ο πατέρας του Γεώργιος Καλαβάς είχε πάει να πολεμήσει εθελοντής στην Ελλάδα· εκεί γνώρισε και παντρεύτηκε τη Χρυσή Λαμπαδινού από τη Σύρο. Ο Νικόλας πήγε Δημοτικό Σχολείο στον Καραβά και στη συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα στην Ελληνική Σχολή της Αχειροποιήτου. Συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Ιεροδιδασκαλείο της Λάρνακας και εξάσκησε το επάγγελμα του δασκάλου για πολλά χρόνια στον Καραβά και σε άλλα χωριά. Στον Καραβά διδάσκει το 1896-1898, 1902-1908, 1909-1910 και 1913-1915. Τα υπόλοιπα χρόνια δουλεύει στον Κοντεμένο (1894-1896), τον Άγιο Ερμόλαο, τη Βασίλεια, το Καζάφани, το Κάρμι, το Σύσκληπο, το Λάρνακα της Λαπήθου, την Εφτακώμη. Μετά τη συνταξιοδότησή του τον βρίσκουμε καθηγητή στο Εμπορικό Λύκειο Λευκονοίκου, όπου διδάσκει Θρησκευτικά και Φυσικά. Ο Νικόλας Καλαβάς φρόντισε να μορφώσει τα τρία παιδιά του. Ο Παναγιώτης Καλαβάς σπούδασε οδοντογιατρός και διατέλεσε δήμαρχος Καραβά· οι δυό κόρες του Ευθαλία και Κασσάνδρα έγιναν δασκάλες.

Στα τέλη του 19ου αιώνα και τις αρχές του 20ού εξασκεί το επάγγελμα του γιατρού στον Καραβά ο Καραβιώτης Κωνσταντίνος Χ"Αλεξάνδρου. Ο Χ"Αλεξάνδρου συμμετέχει στην ίδρυση της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου-Καραβά το 1910 και γίνεται μέλος της Επιτροπείας αλλά και συνδρομητής. Διατέλεσε αντιπρόεδρος της κοινοτικής επιτροπής Καραβά το 1910-1913 και δήμαρχος το 1926. Οι δυο του κόρες Χρυσταλλένη και Μελοπομένη Χ"Αλεξάνδρου γίνονται δασκάλες και εργάζονται στον Καραβά.

Αναμνηστική φωτογραφία του ζεύγους Κωνσταντίνου Χατζηαλεξάνδρου.

Η Χρυσταλλένη παντρεύτηκε το Χρ. Χριστοφίδη, δάσκαλο από τη Λευκωσία, που ανήκε σε μια νέα γενιά δασκάλων. Οι νέοι αυτοί δάσκαλοι, Χρ. Χριστοφίδης, Σωτήριος Σαρδάνης και Γεώργιος Καλαβάς έδωσαν ιδιαίτερη έμφαση στην προώθηση των ενδιαφερόντων των μαθητών. Ο Χρ. Χριστοφίδης έδωσε ώθηση σε κοινοτικές δραστηριότητες, σε εκκλησιαστικές, μουσικές και σχολικές γιορτές. Ο Σωτήριος Σαρδάνης δούλεψε στον Καραβά το 1915-1919 και το 1921-1933· ενθάρρυνε ιδιαίτερα την περιποίηση σχολικών κήπων. Ο Γεώργιος Καλαβάς, ανειψιός του Νικόλα Καλαβά, εργάστηκε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά κατά το διάστημα 1917-1919 και βοήθησε στην αθλητική κίνηση. Υπήρξε και ο ίδιος αθλητής, παγκυπριονίκης στη σφαιροβολία και βαλκανιονίκης στη δισκοβολία και σφαιροβολία. Αργότερα σπούδασε καθηγητής Σωματικής Αγωγής κι εγκαταστάθηκε στη Λάρνακα, όπου πρωτοστάτησε στην ίδρυση του Πεζοπορικού.

Ο δάσκαλος Χριστόδουλος Αλετράς δούλεψε στον Καραβά το 1911-1912 και όταν άρχισαν οι Βαλκανικοί πόλεμοι άφησε τη διδασκαλική έδρα και μαζί με άλλους Καραβιώτες κατατάχθηκε εθελοντής στον ελληνικό

στρατό. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα.

Ο Γρηγόρης Σπανούδης δούλεψε στο Δημοτικό Καραβά 1911-1912 και μετά πήγε στον Άγιο Αμβρόσιο και την Κερύνεια. Το 1922 πληγώθηκε στη Μικρασιατική εκστρατεία κι εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα. Συνέχισε τις σπουδές του και διορίστηκε γυμνασιάρχης στη Λάρισα.

Ο Σάββας Σπανούδης σπούδασε δικηγόρος κι εργάστηκε στην Κερύνεια· εργάστηκε επίσης ως κωμодικής στο Παλαιχώρι. Παντρεύτηκε την πρώην δασκάλα και μαία του Καραβά Κυριακή Νικολάου.

Ο Ιωάννης Πηγασίου (1884-1939) εργάστηκε πρώτα ως δάσκαλος και αργότερα σπούδασε γιατρός. Πολέμησε εθελοντικά στους Βαλκανικούς πολέμους και παρασημοφορήθηκε για την αντρεία του. Στη συνέχεια εγκαταστάθηκε στον Καραβά, όπου πρωτοστάτησε στην κοινοτική ζωή ως πρόεδρος της Σχολικής Εφορείας και ιδρυτικό μέλος και πρόεδρος της Συνεργατικής Πιστωτικής Εταιρείας.

Ο Ιωάννης Πηγασίου σε μια φωτογραφία του 1919 με τα παράσημα των Βαλκανικών πολέμων

Ο δάσκαλος Νικόλαος Ξενής συμμετείχε στην Επιτροπεία της Ελληνικής Σχολής Λαπήθου-Καραβά και πλήρωνε συνδρομή για τη συντήρησή της. Δίδασκε στη Σχολή κατά τα δυο χρόνια λειτουργίας της. Το 1920-1922 διατηρούσε ιδιωτική σχολή Μέσης Παιδείας στον Καραβά.

Ο Χριστοφής Τσιάκκας (1874-1958), πρώτος εξάδελφος του Μιχαήλ Τσιάκκα, πήγε Δημοτικό Σχολείο στον Καραβά από το 1880 ως το 1886 και μετά παρακολούθησε για ένα χρόνο μαθήματα στη Σχολή της Αχειροποιήτου. Συμπλήρωσε τις σπουδές του με δυο χρόνια σπουδές στην Ελληνική Σχολή Λευκωσίας (1888-1890) με διευθυντή τον Ελλαδίτη Κάλβαρη κι επέστρεψε στη γενέτειρά του, όπου ασχολήθηκε με την κτηματική του περιουσία.

Συμμαθητής του στη Σχολή Αχειροποιήτου ήταν ο Χριστόδουλος Χαρμαντάς, ο οποίος όμως δε συμπλήρωσε τις σπουδές του στη Λευκωσία λόγω οικονομικών δυσκολιών. Και οι δυο ανήκαν στην ομάδα των μορφωμένων του Καραβά και συγκαταλέγονται στους συνδρομητές της Χρονολογικής Ιστορίας της Κύπρου του Κυπριανού. Μαζί μ' αυτούς οι δάσκαλοι και λοιποί προύχοντες του Καραβά, συνολικά δεκαεπτά συνδρομητές.

Ο νεαρός δάσκαλος Ιωάννης Χ"Κυπρής πέθανε νέος σ' ένα χωριό που εργαζόταν. Παρόμοια τύχη είχε και ο δάσκαλος Γεώργιος Χρυσούλης. Πήγε να σπουδάσει ιατρική και πέθανε από μηνιγγίτιδα.

Ο Κυριάκος Μαυραδάς δίδασκε στον Καραβά (1919-1923) και παράλληλα διατέλεσε μέλος του Δημοτικού Συμβουλίου (1917-1922).

Ο δάσκαλος Τιμόθεος Κολοकाσιδής έφυγε από τον Καραβά. Το ίδιο και ο Θωμάς Κοιλαράς (1893-1974) που παντρεύτηκε στη Λευκωσία. Ο Θωμάς πήγε μετά το Δημοτικό Καραβά στη Λευκωσία για να παρακολουθήσει μαθήματα στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Διδασκαλείο. Τα πρώτα του χρόνια διορίστηκε δάσκαλος σε χωριά της Πάφου. Εν τω μεταξύ τόσο ήταν η επιθυμία του για ανώτερες σπουδές, που παρακολούθησε μαθήματα αρχιτεκτονικής με αλληλογραφία στο Γαλλικό Πανεπιστήμιο του Καΐρου. Γύρω στο 1930 πήρε το πτυχίο του και μεταπήδησε στο Γραφείο της Παιδείας ως σχεδιαστής και επιθεωρητής σχολικών κτιρίων.

Για πολλά χρόνια (1910-1917) δούλεψε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά και η Ελένη Χριστοφόρου-Διονυσιάδου.

Ο Ηρακλής Φυλακτού (1900-1933), γιος του δημάρχου Καραβά Γαβριήλ Φυλακτού, μετά το Δημοτικό φοίτησε στο Παγκύπριο Διδασκαλείο από το οποίο διέκοψε για να μεταβεί το 1916 στην Αμερική να εργαστεί. Γύρισε απ' την Αμερική το 1919 και τέλειωσε τις σπουδές του στο Διδασκαλείο κερδίζοντας όλα τα βραβεία του Παγκυπρίου, όπως το Σεβέριο και το βραβείο της Κυπριακής Αδελφότητας Αιγύπτου. Εργάστηκε ως διευθυντής στα Σχολαρχεία Ευρύχου και Λαπήθου. Σε ηλικία 25 χρόνων υπηρέτησε ως μέλος του Εθναρχικού Συμβουλίου. Ταυτόχρονα ήταν δημοσιογράφος και διευθυντής της εφημερίδας Λαϊκή. Οι σύγχρονοί του τον θεωρούσαν την

καλύτερη δημοσιογραφική πέννα. Σπούδασε νομικά με αλληλογραφία στο La Salle Extension University και στις εξετάσεις για απόκτηση διπλώματος βγήκε πρώτος ανάμεσα σ' όλους τους αποφοίτους του Πανεπιστημίου. Κατόπιν εργάστηκε ως δικηγόρος στη Λεύκα και την Κερύνεια από το 1927 ως το 1933. Κατά τα γεγονότα του 1931 και μετέπειτα υπεράσπισε αφιλοκερδώς τους κατοίκους Καραβά και άλλων χωριών της επαρχίας που καταδιώκονταν από τους Άγγλους για στάση εναντίον της αγγλικής κατοχής.

Στα χρόνια 1920-1960 διδάσκει μια άλλη ομάδα δασκάλων από τον Καραβά. Πολύ δε μεγαλύτερος αριθμός σπουδάζει τα επόμενα χρόνια ακολουθώντας τη μακρά παράδοση στον τομέα των γραμμάτων. Μετά την εισβολή οι κάτοικοι του Καραβά ξάπλωσαν σ' όλη την ελεύθερη Κύπρο και το εξωτερικό συνεχίζοντας τη δράση τους κι αναμένοντας την επιστροφή στην κοιτίδα τους.

Πίτσα Πρωτοπαπά

Σημείωση:

Η παρούσα μελέτη φιλοδοξεί ν' αποτελέσει την αφετηρία για μια συνολική εικόνα των ανθρώπων των γραμμάτων κι επιστημόνων του Καραβά. Επειδή όμως ένα μεγάλο μέρος της στηρίζεται σε προφορικές μαρτυρίες, δυνατόν να παραλείπονται ονόματα και στοιχεία που δεν έχουμε υπόψη μας. Στο πρώτο μέρος γίνεται αναφορά σε ανθρώπους που ασχολήθηκαν με τα γράμματα και την επιστήμη και γεννήθηκαν το 19ο αιώνα. Στο δεύτερο μέρος θα γίνει αναφορά σε όσους γεννήθηκαν τις αρχές του εικοστού αιώνα.

Παρακαλούμε όσους γνωρίζουν επιπρόσθετα στοιχεία για ό,τι αναφέρεται στο πρώτο μέρος ή έχουν υπ' όψη τους ονόματα και βιογραφικά στοιχεία για το δεύτερο μέρος της έρευνας, να τ' αποστείλουν στη διεύθυνση του σωματείου ή στη συγγραφέα του άρθρου για να περιληφθούν σ' επόμενη έκδοση.

Πηγές:

1. Ιωάννη Χαρμαντά «Τα πρώτα σχολεία του Καραβά», Καραβάς, 1969.
2. Γρηγορίου Ορφανίδη «Η συμβολή του Καραβά στους αγώνες για την Ελευθερία», Καραβάς, 1969.
3. Blue Books 1887-1902.
4. Αρχεία Υπουργείου Παιδείας.
5. Προφορικές μαρτυρίες Ιωάννη Χαρμαντά, Χαριτίνης Διγενή, Παναγιώτη Καλαβά, Σταυρούλας Πίπη, Όλγας Τιγγιρίδου, Τάκη Φυλακτού.
6. Κώστα Κύρρη «Ανέκδοτα έγγραφα σχετικά προς την Μέσην Εκπαίδευσιν εν Λαπήθω 1910-1935», Χρονικά της Λαπήθου, 1975-1977.
7. Λ. Φιλίππου «Τα ελληνικά γράμματα εν Κύπρω» Λευκωσία, 1930.

ΠΕΡΙΧΩΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

Εισαγωγή

Στον πρώτο τόμο της έκδοσης “Καραβάς” δημοσιεύτηκαν δύο συνεργασίες για τα χωριά Φτέρυχα και Μότιδες. Στο δεύτερο τόμο δημοσιεύουμε μια συνεργασία για το χωριό Παλιόσοφο. Για το χωριό Ελιά θα δημοσιεύσουμε σχετικό κείμενο στην επόμενη μας έκδοση.

ΠΑΛΙΟΣΟΦΟΣ

Θέση

Ο Παλιόσοφος βρίσκεται στη βόρεια πλευρά του Πενταδάκτυλου, σε υψόμετρο περίπου 210 μέτρων. Είναι ένα από τα τέσσερα μικρά χωριά που βρίσκονται κοντά στον Καραβά, απέχει δε από αυτόν περί τα 2,5 χιλιόμετρα.

Ιστορία

Ιστορικές μαρτυρίες για το πότε ιδρύθηκε το χωριό δεν υπάρχουν. Εν τούτοις πιστεύεται ότι οι πρώτοι κάτοικοι του χωριού προέρχονταν από τη Λάπηθο - Λάμπουσα, όταν αυτή τον 7ο αιώνα (653/4) περικυκλώθηκε από τους Άραβες και οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να την εγκαταλείψουν. Οι κάτοικοι της κατεστραμμένης πολιτείας - Λάμπουσας - για προστασία από τις συνεχείς επιδρομές, κατέφυγαν στις πλαγιές του Πενταδάκτυλου και σχημάτισαν τη σημερινή Λάπηθο, τον Καραβά, τους Μότιδες, την Ελιά, τα Φτέρυχα και τον Παλιόσοφο.

Ονομασία

Ο Παλιόσοφος, όπως και τα άλλα χωριά της περιοχής, εκτός της Λαπήθου, δεν αναφέρεται σε μεσαιωνικές πηγές. Το όνομα του χωριού αναφέρεται για πρώτη φορά στα χρόνια της τουρκοκρατίας.

Για την ονομασία του χωριού, που πράγματι είναι αρκετά περίεργη, δεν υπάρχει μαρτυρία. Παλιόσοφος - Παλαιόσοφος - Παλαιός (αρχαίος) σοφός. Αλλά ποιος είναι ο σοφός άντρας και πότε συνδέθηκε με την περιοχή, το αγνοούμε.

Βέβαια, αν ανατρέξουμε στα χρόνια της Φραγκοκρατίας, γνωρίζουμε ότι στην περιοχή Λαπήθου - Καραβά διέμενε ο λόγιος - σοφός, Γεώργιος Λαπίθης. Πράγματι ο Γεώργιος Λαπίθης ήταν Έλληνας Κύπριος που έζησε κατά το πρώτο ήμισυ του 14ου αιώνα. Κατείχε ανώτερη θέση στην κοινωνία και ήταν γνώστης της ελληνικής και δυτικής σοφίας.

Στην Κύπρο την εποχή εκείνη βασιλεύε ο οίκος των Λουζινιάν και μάλιστα βασιλιάς ήταν ο Ούγος Δ'. Ο Γεώργιος Λαπίθης ήταν πολύ φίλος και συμπαθής στους ηγεμόνες του βασιλικού οίκου των Λουζινιάν. Η ιστορία αναφέρει πως ο Ούγος Δ' (1324-1358) μελετούσε συνεχώς, αγαπούσε τη

φιλοσοφία και συχνά αποσυρόταν στις επαύλεις του στη Λάπηθο και τον Άγιο Ιλαρίωνα, για να συναντηθεί με το σοφό Γεώργιο Λαπίθη με τον οποίο συζητούσε διάφορα φιλοσοφικά θέματα.

Σ' αυτό το σημείο ίσως να βρίσκεται και η αλήθεια γύρω από το όνομα του χωριού Παλιόσοφος. Γιατί ο Γεώργιος Λαπίθης, για να μεταβεί από τη Λάπηθο στον Άγιο Ιλαρίωνα, έπρεπε να περάσει και από το χωριό Παλιόσοφος. Εκεί, οπωσδήποτε θα καθόταν στη βρύση του χωριού να ξεκουραστεί από το μακρύ και ανηφορικό δρόμο, να πιει το δροσερό νερό της πηγής και ξεκούραστος να συνεχίσει την πορεία του προς τον Άγιο Ιλαρίωνα. Δεν αποκλείεται εκεί στη βρύση του χωριού, κάτω από τα σκιερά πλατάνια και τη δροσιά του καταρράκτη, ο σοφός Γεώργιος Λαπίθης να ανέπτυξε στους κατοίκους του χωριού κάποια ηθικά διδάγματα, καθώς και πρακτικούς κανόνες πολιτικής, κοινωνικής και οικογενειακής ανατροφής.

Για την πνευματική δράση του σοφού αυτού ανθρώπου πιθανό να πήρε το χωριό, αργότερα βέβαια, το όνομα Παλαιόσοφος. Ίσως, βέβαια, να ήταν και οποιοσδήποτε άλλος που είχε κάποια μόρφωση στα δύσκολα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

Μορφολογία του εδάφους - Βλάστηση

Η μορφολογία του εδάφους σ' όλη σχεδόν τη διοικητική έκταση του χωριού είναι ανώμαλη με στενές και βαθιές κοιλάδες - χαράδρες, που οι πλευρές τους είναι απότομες. Σε πολλές από τις κοιλάδες αυτές κυλούν τα νερά τους μικρά ρυάκια που πηγάζουν από τον Πενταδάκτυλο. Το έδαφος παρουσιάζει μια μεγάλη ποικιλία πετρωμάτων. Το υψόμετρο αυξάνεται από το χωριό προς τα νότια και στην περιοχή Γομαρίστρα - νότια σύνορα του χωριού - φθάνει τα 731 μέτρα.

Οι αγριελιές, οι αγριοχαρουπιές, η μερσίνη, τα πεύκα, τα κυπαρίσσια, οι σπαλαθκιές αποτελούσαν, μαζί με άλλα φυτά, την πυκνή άγρια βλάστηση που σκέπαζε τους γύρω λόφους κι έφτανε μέχρι τα όρια του πυκνού πευκόφυτου δάσους του Πενταδάκτυλου, στα νότια του χωριού.

Η καλλιεργήσιμη γη του χωριού ήταν περιορισμένη, σ' αυτή δε καλλιεργούνταν πριν από την τουρκική εισβολή οι λεμονιές, οι ελιές, οι αμυγδαλιές και οι χαρουπιές. Στο χωριό υπήρχαν και άφθονες μουριές (συκαμινιές), πράγμα που υποδηλώνει την εκτροφή μεταξοσκώληκα στα πιο παλιά αλλά και πρόσφατα χρόνια.

Η κτηνοτροφία ήταν επίσης περιορισμένη λόγω της μορφολογίας του εδάφους.

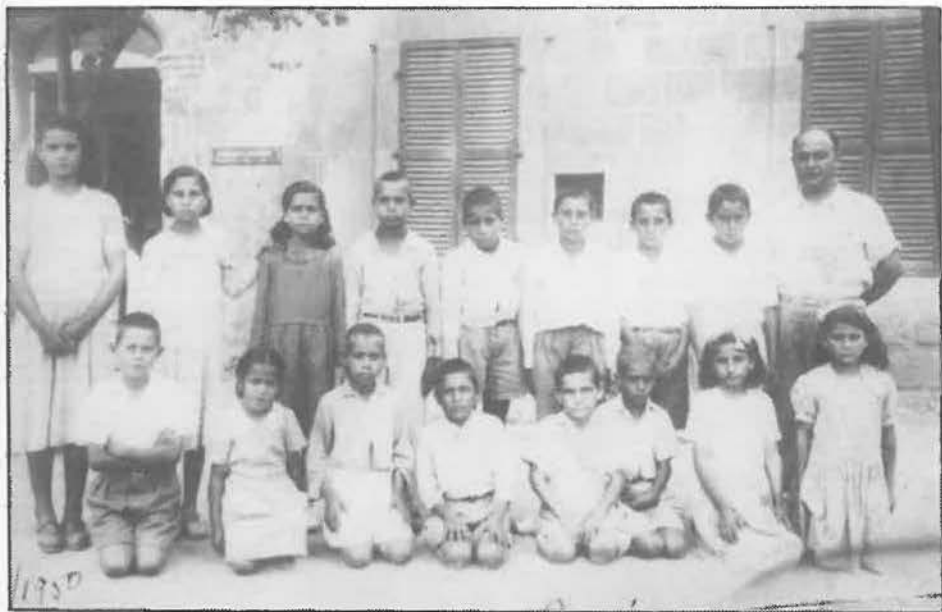
Γενικές πληροφορίες

Οι κάτοικοι του χωριού ήταν φιλήσυχoi, προοδευτικοί, εργατικότεροι. Οι πιο πολλοί αναγκάζονταν, καθημερινά, να πηγαίνουν στον Καραβά, στην Κερύνεια ή ακόμη και στη Λευκωσία, για να εργαστούν και το βράδυ να επιστρέψουν. Αυτό το πήγαινε - έλα ήταν κουραστικό, μια και δεν υπήρχε τακτική συγκοινωνία από τον Καραβά προς το χωριό και έτσι η διαδρομή γινόταν με τα πόδια. Για το λόγο αυτό αρκετοί από τους κατοίκους του

χωριού το εγκατέλειπαν, για να εγκατασταθούν στη Λευκωσία, στον Καραβά ή στην Κερύνεια. Η σταδιακή αυτή εγκατάλειψη δεν επέτρεπε στο χωριό να αυξηθεί πληθυσμιακά. Έτσι ο πληθυσμός του χωριού από το 1910 μέχρι την τουρκική εισβολή ήταν γύρω στους 150 κατοίκους περίπου. Από το χωριό μας καταγόταν και η μητέρα του ήρωα του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-59 Ιακώβου Πατάτσου, Ρόζα. Ο πατέρας του καταγόταν από τον Καραβά. Τα τελευταία χρόνια πριν την τουρκική εισβολή κανένας από τους κατοίκους δεν εγκατέλειπε το χωριό. Αντίθετα πολλοί Κύπριοι από τη Λευκωσία αλλά και ξένοι αγόραζαν στο χωριό παλιά σπίτια και τα επιδιόρθωναν για εξοχικά ή αγόραζαν γη κι έκτιζαν.

Λόγω των δραστήριων κατοίκων του χωριού, στο χωριό υπήρχε από πολλά χρόνια πριν ηλεκτρικό ρεύμα, τηλέφωνο, ασφαλτοστρωμένοι δρόμοι και διασωληνωμένο νερό στα σπίτια.

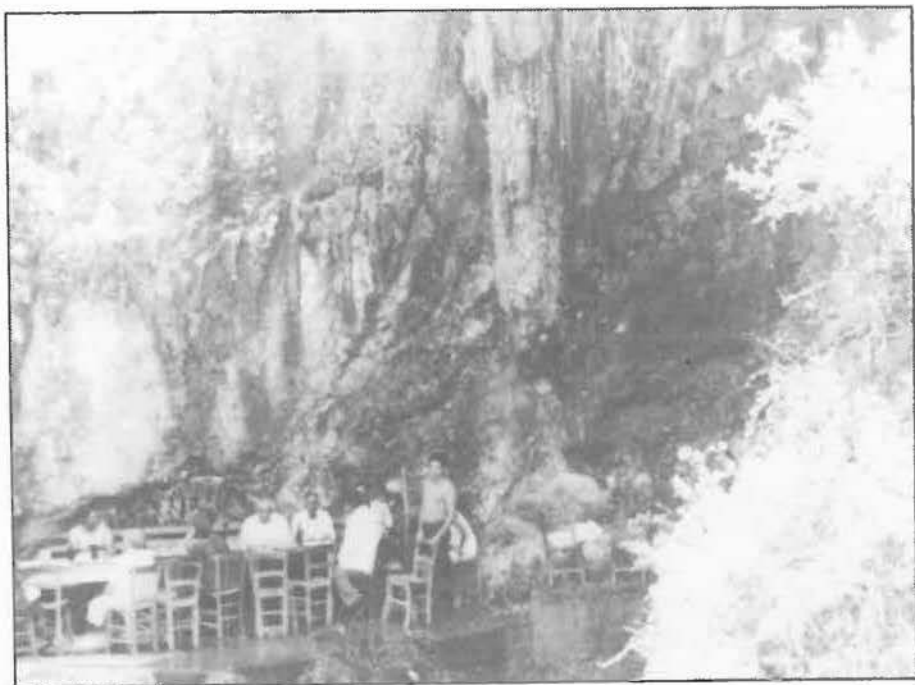
Η εκκλησία του χωριού ήταν αφιερωμένη στην Αγία Παρασκευή που γιόρταζε στις 26 Ιουλίου. Πλήθος πιστών από τα γύρω χωριά κατέφθναν την ημέρα αυτή, για να λειτουργηθούν και να τιμήσουν τη μνήμη της Αγίας. Στο επιβλητικό τέμπλο - εικονοστάσιο - της εκκλησίας υπήρχε η χρονολογία 1857 ή 1851 που σημαίνει πως και η εκκλησία είχε κτιστεί την εποχή εκείνη. Ιερέας της εκκλησίας ήταν ο μ. Παπα-Αριστοτέλης από τον Καραβά που λειτουργούσε εκ περιτροπής και στις εκκλησίες των Φτερύχων και της Ελιάς.

Αναμνηστική φωτογραφία από εκδρομή παιδιών του Δημοτικού Σχολείου Παλιοσόφου στο χωριό Βουνί (27 Ιουνίου 1950). Δεξιά ο σεμνήστος δάσκαλος Κώστας Παπαδημητρίου και κάτω αριστερά τα δύο παιδιά του Σταύρος και Ελένη.

Το χωριό είχε και δικό του δημοτικό σχολείο στο οποίο φοιτούσαν και τα πιο πολλά παιδιά από το χωριό Μότιδες. Οι δάσκαλοι που υπηρετούσαν στο χωριό προέρχονταν κυρίως από την επαρχία Κερύνειας και με πραγματικό ζήλο μετέδιδαν τις γνώσεις στα μικρά παιδιά του δημοτικού σχολείου. Όλους τους ευχαριστούμε. Ας μου επιτραπεί να κάνω μια ιδιαίτερη αναφορά στους δασκάλους μου μ. Σάββα Ξάνθο και κύριο Ευτύχιο Γιουτανή από τον Καραβά. Περπατητοί ή με ποδήλατο ερχόντουσαν καθημερινά από τον Καραβά στον Παλιόσοφο, για να μας μάθουν τα πρώτα γράμματα και να μας δώσουν τα φώτα τους. Η κούραση του δρόμου δεν τους κατέβαλλε. Αντίθετα τους όπλιζε και με την υπομονή, το κουράγιο, την εργατικότητα και το ενδιαφέρον που τους διέκρινε κατάφεραν να μας δώσουν τις βάσεις της παραπέρα μόρφωσής μας. Εύχομαι η μνήμη να είναι αιώνια για το μ. Σάββα Ξάνθο. Στον κύριο Γιουτανή εύχομαι κάθε εκπλήρωση των ευγενικών του πόθων - επιδιώξεων. Τα πιο πολλά παιδιά, μετά την αποφοίτησή τους από το δημοτικό σχολείο του χωριού, φοιτούσαν στο Ελληνικό Γυμνάσιο Λαπήθου.

Το πιο αξιοθέατο μέρος του χωριού ήταν η βρύση και ο καταρράκτης. Βρισκόντουσαν ανατολικά του χωριού, στο δρόμο που οδηγούσε στο χωριό Φτέρυχα. Εκεί, σε μια στροφή του δρόμου, κάπου 500 μέτρα μακριά από το χωριό, στα δεξιά, αντίκρυζες ένα πανοραμικό θέαμα. Ήταν μια στενή με αρκετό ύψος χαράδρα. Δεξιά και αριστερά της απότομοι βράχοι από κροκάλες

Ο καταρράκτης του Παλιόσφου

και λατύπες. Από τη βάση ενός βράχου ανάβλυζε το δροσερό νερό της πηγής-βρύσης. Το νερό αυτής της βρύσης χρησιμοποιούσαν οι κάτοικοι του χωριού, σε παλαιότερα χρόνια, για να υδρεύονται. Πάνω από τη βρύση και από ύψος 15 μέτρων περίπου έπεφτε το νερό ενός μικρού ρυακιού που πήγαζε από τον Πενταδάκτυλο. Το νερό στο πέσιμό του σχημάτιζε ένα μικρό αλλά μοναδικό στο είδος του καταρράκτη. Δεξιά και αριστερά του νερού που έπεφτε, η μερσίνη, η δάφνη, οι φτέρες. Ρίζες απ' αυτά τα φυτά κρεμόντουσαν στον αέρα, μπλέκονταν μεταξύ τους, σχημάτιζαν ένα δίκτυ, συγκρατούσαν μικρούς κόκκους χώματος που έφερνε το νερό και σχημάτιζαν έτσι μια αιωρούμενη μάζα πάνω από την οποία κυλούσε το νερό του καταρράκτη κι έπεφτε με δύναμη σε μια μικρή δεξαμενή κοντά στο νερό της βρύσης. Τοπίο - θέαμα μαγευτικό. Δίπλα απ' αυτά, η απότομη, ξερή το καλοκαίρι, κοίτη ενός χειμάρρου. Ο χειμάρρος αυτός ξεκινούσε από το βουνό και το νερό του, τον χειμώνα, έφτανε και χυνόταν στη θάλασσα μεταξύ Ζεφύρου και Αη - Αντριά. Στη μικρή πλατεία της βρύσης και δίπλα από τις όχθες του χειμάρρου πανύψηλα σκιερά πλατάνια σκέπαζαν το όλο τοπίο με τα πυκνά φύλλα στα κλαδιά τους.

Την όλη εικόνα συμπλήρωναν τα χαρούμενα κελαδήματα των πουλιών που παιχνιδίζαν στις φυλλωσιές των πλατανιών. Αλήθεια, πώς να ξεχάσει κανείς αυτή την ομορφιά;

Το νερό τόσο της πηγής όσο κι αυτό του καταρράκτη μεταφερόταν με τσιμεντένιο αυλάκι στο χωριό - σε δεξαμενή - κι από κει στα περβόλια για πότισμα των λεμονοδέντρων κυρίως.

Σήμερα οι κάτοικοι του χωριού ζουν κυρίως στη Λευκωσία και στη Λεμεσό. Ζούμε με την ελπίδα του γυρισμού στο μικρό, όμορφο χωριό μας. Στο χωριό μας το πνιγμένο στις αποχρώσεις του πράσινου, του πράσινου της ελιάς, του πεύκου, της χαρουπιάς, του κυπαρισσιού. Στο χωριό μας το πνιγμένο στις μυρωδιές των λουλουδιών, της αμυγδαλιάς, της λεμονιάς, του γιασεμιού. Στο χωριό μας το πνιγμένο από τον καθαρό αέρα, την ησυχία, το φως, προπάντων το φως - τη ζωή!

Σήμερα το χωριό μας δε λέγεται Παλιόσοφος. Οι Τούρκοι, στην προσπάθειά τους να εξαλείψουν όλα τα Ελληνικά τοπωνύμια στις κατεχόμενες περιοχές της Κύπρου, μετονόμασαν τον Παλιόσοφο σε Malatya και πιο ύστερα σε Sofular.

Ευχόμαστε κι ελπίζουμε σύντομα να γυρίσουμε πίσω στο κατεχόμενο χωριό μας, τον όμορφο Παλιόσοφο.

Νίκος Κ. Χριστοδούλου - Κοκότας

Πηγές:

1. Μεγάλη Κυπριακή Εγκυκλοπαίδεια
2. Ιστορία της Κύπρου, Κλεάνθη Γεωργιάδη

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

Εισαγωγή

Στον πρώτο τόμο του βιβλίου "ΚΑΡΑΒΑΣ" δημοσιεύσαμε δυο από τις πιο σημαντικές εκδηλώσεις του Καραβά που σαν ευκαιριακές που ήταν επαναλαμβάνονταν κάθε χρόνο: Τη γιορτή του κατακλυσμού και το χορό του Λεμονιού.

Φυσικά οι δυο αυτές εκδηλώσεις δεν ήταν οι μοναδικές. Στον τόμο αυτό δημοσιεύουμε το δεύτερο μέρος της μελέτης μας που αναφέρεται σε πολιτιστικές και άλλες εκδηλώσεις που διοργάνωναν διάφορες επιτροπές όπως: η επιτροπή Πνευματικής Ανάπτυξης, ο Όμιλος Φιλοτέχνων Καραβά, η Επιτροπή ανεγέρσεως μνημείου ηρώων, οι οποίες τελούσαν υπό την αιγίδα του Δήμου Καραβά.

Βεβαίως δε θυμούμαι τώρα ύστερα από τόσα χρόνια τα ονόματα των προσώπων που αποτελούσαν τις διάφορες επιτροπές. Οπωσδήποτε ήταν άνθρωποι μορφωμένοι, δραστήριοι, ανιδιοτελείς, που δεν εφείδοντο κόπων για την πολιτιστική ανέλιξη της κωμόπολής τους. Όμως τα ονόματα μερικών τέτοιων ατόμων είναι καταχωρισμένα στα δημοσιεύματα των εφημερίδων της εποχής εκείνης, τα οποία και δημοσιεύουμε.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΡΑΒΑ

Βασικός σκοπός της επιτροπής αυτής ήταν η διοργάνωση πολιτιστικών, καλλιτεχνικών και άλλων εκδηλώσεων οι οποίες βοηθούσαν στην πνευματική ανάπτυξη του Καραβά και ταυτόχρονα αποτελούσαν τον κεντρικό φορέα της πολιτιστικής ζωής της κωμόπολης. Πραγματοποιήθηκαν αρκετές τέτοιες εκδηλώσεις, μερικές από τις οποίες δημοσιεύουμε στη συνέχεια.

Στιγμιότυπο από καλλιτεχνική εκδήλωση στο Δημοτικό Θέατρο Καραβά. Από αριστερά Κατερίνα, Ανδρέας Πατσαλίδης, Γιούλα Κωμοδρόμου, Γιώργος Στασής, Αθηνούλα Ευαγγέλου, Γιώργος Πουρεκάρης.

Φιλολογικό Μνημόσυνο Λουκή Ακρίτα

Εκτός από τις καθιερωμένες εκδηλώσεις, γινόντουσαν κι ευκαιριακές τέτοιες, όπως ήταν το φιλολογικό μνημόσυνο του Λουκή Ακρίτα, μιας «ξεχωριστής μορφής του κυπριακού και γενικά του ελληνικού, πνευματικού και πολιτικού χώρου», που πέθανε σε νοσοκομείο του Λονδίνου στις 7.2.1965.

Στις 14.3.1965, με πρωτοβουλία της Επιτροπής Πνευματικής Αναπτύξεως του Καραβά, για να τιμηθεί το εκλεκτό αυτό τέκνο της Κύπρου, έγινε στο κινηματοθέατρο του Δήμου Καραβά φιλολογικό μνημόσυνο με ομιλίες για τη ζωή και το έργο του εκλιπόντος, ως και ανάγνωση αποσπασμάτων από το λογοτεχνικό του έργο.

Λεπτομέρειες της εκδήλωσης αυτής μας δίνει το πρόγραμμά της, που είχαμε την πρόνοια να φυλάξουμε στο αρχείο μας και δημοσιεύουμε στην επόμενη σελίδα.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Κ Α Ρ Α Β Α

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

14 Μαρτίου 1965.

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

1. Εισαγωγική ομιλία υπό του Δημάρχου κ. Ι. Χαρμαντά.
2. Ομιλία επί της ζωής και του έργου του Λ. ΑΚΡΙΤΑ υπό του κ. Γ. Κυριακίδη.
3. Ανάγνωσης αποσπασμάτων εκ των λογοτεχνικών του έργων
 - α) "Νέος με καλās συστάσεις" υπό της δνίδος Ελένης Παπαδημητρίου.
 - β) "Ο Κάμπος" υπό του κ. Δημητράκη Γεροκώστα.
 - γ) "Οι Αρματωμένοι" υπό της κ. Σωτηρούλας Παυλίδου.
4. Δραματική ανάγνωσης αποσπασμάτων εκ του θεατρικού του έργου "Οι Όμηροι" από την Α' και Β' πράξιν.

Κύρια πρόσωπα του έργου:-

ΚΟΣΜΑΣ (ο προεστός του χωριού)	Τον ρόλον ερμηνεύει	ο κ. Ι. Καραβίας.
ΛΑΜΠΡΙΝΟΣ (αργηγός των ανταρτών)	Τον ρόλον ερμηνεύει	ο κ. Α. Μαραγκός.
ΑΡΕΤΗ (μάννα του Λαμπρινού)	Τον ρόλον ερμηνεύει	η δνίς Σ. Παντελής.
ΦΩΤΕΙΝΗ (αρραβωνιαστικά του)	Τον ρόλον ερμηνεύει	η κ. Λ. Κτωρίδου.
ΣΤΟΥΡΜ (ο αρχηγός των κατακτητών)	Τον ρόλον ερμηνεύει	ο κ. Μ. Κοκκινίδης.
ΓΥΝΑΙΚΑ ΤΟΥ ΛΙΑΚΟΥ	Τον ρόλον ερμηνεύει	η δνις Ε. Κοσιάρη.
ΜΙΑ ΓΥΝΑΙΚΑ	Τον ρόλον ερμηνεύει	η δνις Μ. Δημητρίου.

ΕΘΝΙΚΟΣ ΥΜΝΟΣ

Ενδιαφέρουσα επίσης είναι και σχετική ανταπόκριση που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα «ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ» και την οποία παραθέτουμε:

ΜΝΗΜΟΣΥΝΟΝ
ΛΟΥΚΗ ΑΚΡΙΤΑ

Τὴν παρελθὺς Κυριακὴν, ἐτελέσθη ὑπὸ τῆς Ἐπιτροπῆς Πνευματικῆς Ἀναπτύξεως Καραθᾶ, Φιλολογικὸν Μνημόσυνον τοῦ ἀειμνήστου Λουκῆ Ἀκρίτα, τὸ ὁποῖον παρηκολούθησαν μετὰξὺ ἄλλων: ὁ Δήμαρχος Καραθᾶ κ. Ι. Χαρμαντᾶς, ὁ Γυμνασιάρχης τοῦ Γυμνασίου Λαπήθου κ. Κ. Καραγιάννης, ὁ Ἐπιθεωρητὴς Στ. Ἐκπαιδευσεως κ. Α. Παπαδάτος, οἱ Πρόεδροι τῶν Σχολικῶν Ἐφορειῶν Καραθᾶ καὶ Λαπήθου; ἀξιωματικοὶ τοῦ στρατοῦ, καθηγηταὶ καὶ πλῆθος κόσμου. Ἀφοῦ ὠμίλησεν ἐπ' ὀλίγον ὁ δήμαρχος κ. Ι. Χαρμαντᾶς ὡς Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Πνευματικῆς Ἀναπτύξεως, ἐν συνεχείᾳ ὁ κ. Γ. Σ. Κυριακίδης ὠμίλησεν ἐπὶ τοῦ θείου, τῆς προσωπικότητος καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Λ. Ἀκρίτα. Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν τριῶν πεζογραφημάτων του ἀνέγνωσαν: ἡ δ. Ἑλένη Παπαδημητρίου, ἡ κ. Σωτηρούλα Παυλίδου καὶ ὁ κ. Δημ. Γεροκώστας. Τὸ πρόγραμμα περιελάμβανε καὶ δραματικὴν ἀνάγνωσιν ἀποσπασμάτων ἐκ τοῦ θεατρικοῦ ἔργου: «Οἱ Ὀμηροί». Τοὺς ρόλους ἠρμήνευσαν οἱ κ. κ. Μ. Κοκκινίδης, Ι. Καραθίας, Α. Μαργακός, ἡ κ. Λέλα Κτωρίδου καὶ αἱ δ. Σωτηρούλα Παντελῆ, Ἑλένη Κοσιάρη καὶ Μάρω Δημητρίου.

Η 9η Ιουλίου

Εκτός ἀπὸ τις ἐθνικὲς γιορτὲς 28ης Οκτωβρίου, 25ης Μαρτίου καὶ 1ης Ἀπριλίου που γιορτάζονταν συνήθως ἀπὸ τα Δημοτικὰ Σχολεῖα καὶ τοὺς συλλόγους, κάθε χρόνο τιμοῦσαμε καὶ τὴν 9η Ιουλίου, ἐπέτειο τοῦ ἀπαγχονισμοῦ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Κυπριανοῦ καὶ τῆς σφαγῆς τῶν τριῶν Μητροπολιτῶν καὶ 450 περίπου ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν προκρίτων τοῦ τόπου. Ἡ γιορτὴ περιλάμβανε ομιλία καὶ δραματικὴ ἀνάγνωσις ποιημάτων τοῦ ἐθνικοῦ μας ποιητῆ Βασίλη Μιχαηλίδη, ὅπως εἶναι ἡ "9η Ιουλίου" κι ἡ "Χιώτισσα".

Στὴν ἐπόμενη σελίδα παραθέτουμε αὐτοῦσιο τὸ πρόγραμμα τοῦ εορτασμοῦ που ἐγίνε στις 9.7.66.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΕΩΣ

Κ Α Ρ Α Β Α

ΕΟΡΤΑΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ

ΤΗΣ 9ης ΙΟΥΛΙΟΥ 1821

Π Ρ Ο Γ Ρ Α Μ Μ Α

1. Ομιλία υπό του εντίμου Δημάρχου Καραβά κ. Ι. Χαρμαντά.

2. Δραματική ανάγνωσης του ποιήματος "9η Ιουλίου" του Βασίλη Μιχαηλίδη.

Ερμηνεία των ρόλων κατά σειράν εμφανίσεως.

Α' ΑΦΗΓΗΤΗΣ	: Σωτηρούλα Παυλίδου
Β' ΑΦΗΓΗΤΗΣ	: Μάρω Δαμιανού
ΜΟΥΣΕΛΙΜ-ΑΓΑΣ (Τούρκος Διοικητής της νήσου)	: Γεώργιος Σ. Κυριακίδης
ΔΗΜΗΤΡΗΣ (Κύπριος βοσκός)	: Ανδρέας Πατσαλίδης
ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ (Τούρκος Αγάς)	: Σωτήριος Πατσαλίδης
ΜΕΤΕΣ-ΑΓΑΣ	: Τηλέμαχος Κληρίδης
ΚΥΠΡΙΑΝΟΣ (Αρχιεπίσκοπος Κύπρου)	: Ανδρέας Μαραγκός
ΤΟΥΡΚΟΣ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ	: Αρτέμιος Πλουσίου
ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ (Μητροπολίτης Κυρηνείας)	: Ανδρέας Κουτσοκούμνης
ΜΕΛΕΤΙΟΣ (Μητροπολίτης Κιτίου)	: Δημήτριος Τ. Δημητρίου
ΧΡΥΣΑΝΘΟΣ (Μητροπολίτης Πάφου)	: Φραγκέσκος Π. Χ"Φραγκέσκου
ΓΙΟΣ ΤΟΥ ΚΙΟΡΟΓΛΟΥ	: Γεώργιος Καρδέλης
ΕΝΑΣ ΤΟΥΡΚΟΣ	: Νίκος Χ"Στεφάνου

3. Η 9η Ιουλίου (Δ. Λιπέρτη) : Απαγγελία υπό Α. Νικολαΐδη

Ε Θ Ν Ι Κ Ο Σ Υ Μ Ν Ο Σ

Καραβάς: 9. 7. 1966

Για τον Όμιλο αυτό ας αφήσουμε να μιλήσει η αναταπόκριση στην "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ" της 23.4.61

ΙΔΡΥΘΗ ΠΡΟΣΦΑΤΩΣ ΟΜΙΛΟΣ ΦΙΛΟΤΕΧΝΩΝ ΕΙΣ ΚΑΡΑΒΑΝ

ΠΟΙΟΙ ΟΙ ΣΚΟΠΟΙ ΤΟΥ ΟΜΙΛΟΥ. — ΘΑ ΙΔΡΥ-
ΘΟΥΝ ΕΙΣ ΚΑΡΑΒΑΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕ-
ΧΝΗΣ ΚΑΙ ΠΙΝΑΚΟΘΗΚΗ

ΚΑΡΑΒΑΣ, 23 (του άναποκρι-
τοῦ μας). — Πρό ὀλίγων ἡμερῶν
ιδρύθη ἐν Καραβά πνευματικός καί
καλλιτεχνικός "Όμιλος ὑπό τήν ἐπω-
νυμίαν «"Όμιλος Φιλοτέχνων Καρα-
βά». Μεταξύ τῶν σκοπῶν τοῦ "Όμί-
λου εἶναι καί ἡ ἱδρυσις Μουσείου
Λαϊκῆς Τέχνης, Βιβλιοθήκης, Πινα-
κοθήκης καί Αἰθούσης Μουσικῆς, ἡ
ὀργάνωσις διαλέξεων, καλλιτεχνικῶν
καί ἄλλων πνευματικῶν ἐκδηλώσε-
ων, ἡ συλλογή λαογραφικοῦ καί ἱ-
στορικοῦ ὕλικου κ. ἄ.

"Ο "Όμιλος ἐτέθη ὑπό τήν αἰγίδα
τοῦ Δήμου Καραβά, ὁ Δήμαρχος
τοῦ ὁποίου συγκαταλέγεται τιμητι-
κῶς τῇ προνοίᾳ τοῦ Καταστατικοῦ
μεταξύ τῶν μελῶν τοῦ Διοικητικοῦ
Συμβουλίου τοῦ "Όμιλου. Κατά τάς
γενομένας ἀρχαιρεσίας ἀνεδείχθη-
σαν τά μέλη τοῦ Διοικητικοῦ Συμ-
βουλίου, τὸ ὁποῖον κατηρτίσθη-εἰς
σῶμα ὡς ἑξῆς: Τάκης Γ. Φυλα-
κτοῦ Πρόεδρος, Παναγιώτης Καλα-
βάς (Δήμαρχος) Ἀντιπρόεδρος,
Κώστας Ε. Χατζηστεφάνου Γραμμα-
τεὺς, Ἡρακλῆς Χατζηδαμιανοῦ Τα-
μίας, καί Βασιλικὴ Χριστοδοῦλου,
Γεώργιος Κυριακίδης καί Μιχα-
λάκης Κοκκινίδης Μέλη.

"Η προσωρινὴ Επιτροπὴ εἰς τὴν
ὁποίαν εἶχεν ἀνατεθῇ τὸ ἔργον τῆς
προπαρασκευῆς τῆς ὅλης ἐργασίας,
ἔσχεν ἐπαφάς μετὰ τοῦ Δρος Κ.
Σπυριδάκι, τοῦ Δρος Π. Δικαίου,
καί τῶν κ. κ. Χρ. Παπαχρυσοστό-
μου Φρ. Βράχα, Α. Διαμαντῆ, Θ.
Κένθου, καί Κ. Χρυσάνθη, οἵτινες
ἐπεκρότησαν τὴν ἰδέαν καί ἐξέφρα-
σαν προθυμίαν νὰ παράσχουν ἡθικὴν
καί ἄλλην δυνατὴν βοήθειαν πρὸς
εὐόδωσιν τῶν σκοπῶν τῆς ἀναλη-
φθείσης πρωτοβουλίας.

Μεταξύ τῶν πρώτων ἀποφάσεων
τοῦ Δ. Συμβουλίου εἶναι καί ἡ
ἱδρυσις Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης καί
Πινακοθήκης ἐν Καραβά. Αἱ μέχρι
τοῦδε γενόμεναι εἰσφοραὶ πρὸς τὸν
σκοπὸν αὐτὸν εἶναι αἱ ἑξῆς: Τ. Γ.
Φυλακτοῦ 25 λ. εἰς μνήμην τῆς μη-
τρὸς τοῦ Ἑλένης καί τῆς ἀδελφῆς
τοῦ Μαρίας, Ν. Σιακόλας 15 λ.
εἰς μνήμην τοῦ πατρὸς τοῦ Κυπρια-
νοῦ. Κ. Μουρτουδάνης 5 λ., Κ.
Κυτσοκούμνης 2 λ. καί Ι. Φυλα-
κτοῦ 2 λ.

Πλήρη κατάλογον τῶν δωρητῶν
τοῦ Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης θὰ ἐκ-
δώσῃ ἡ Ἐπιτροπὴ ἐν καιρῷ.

Μουσείο Λαϊκής Τέχνης

Όπως αναφέρεται και στην πιο πάνω ανταπόκριση, ένας από τους σκοπούς της ίδρυσης του "Ομίλου Φιλοτέχνων Καραβά" ήταν κι η ίδρυση Μουσείου Λαϊκής Τέχνης. Πραγματικά το μουσείο αυτό ιδρύθηκε κι άρχισε η περισυλλογή από την κοινότητα διαφόρων αντικειμένων λαϊκής τέχνης.

Και γι' αυτή την εκδήλωση μας ενημερώνει καλύτερα ανταπόκριση από τον Καραβά που δημοσιεύτηκε στην "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ" στις 13.5.61.

ΙΔΡΥΕΤΑΙ ΕΙΣ ΚΑΡΑΒΑΝ ΜΟΥΣΕΙΟΝ ΛΑΪΚΗΣ ΤΕΧΝΗΣ

ΚΑΡΑΒΑΣ, 13 (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας). — Ἐγένετο χθὲς ἐν τῷ Δημαρχειακῷ Μεγάρῳ Καραβᾶ σύσκεψις πρὸς Ἱδρυσιν Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης ἐν Καραβᾷ. Παρέστησαν ὁ Δήμαρχος κ. Π. Καλαθᾶς, ὁ Δημοτικὸς Γραμματεὺς κ. Ἡρακλῆς Χατζηδαμιανοῦ, ὁ κ. καὶ ἡ κ. Τάκη Γ. Φυλακτοῦ, ὁ κ. Κώστας Ε. Χατζηστεφάνου, οἱ Διευθυνταὶ τῶν δημοτικῶν σχολείων κ. κ. Κ. Κύρκος καὶ Φ. Ἀργυρίδης, ὁ κ. Γ. Κυριακίδης καὶ αἱ κυραὶ Χαριτίνη Διγενῆ καὶ Βασιλικὴ Χριστοδοῦλου.

Πρόεδρος ἐξελέγη ὁ κ. Τάκης Γ. Φυλακτοῦ καὶ Γραμματεὺς ὁ κ. Κώστας Χατζηστεφάνου. Ἡ συγκέντρωσις ἀντήλλαξεν ἀπόψεις διὰ τὴν Ἱδρυσιν Μουσείου Λαϊκῆς Τέχνης ἐν Καραβᾷ καὶ τελικῶς ἔλαβεν ἀποφάσεις διὰ τὴν προώθησιν τούτου.

Σκοποὶ τοῦ Μουσείου εἶναι οἱ ἑξῆς: 1) Ἡ περισυλλογὴ καὶ διαφύλαξις ἔργων Λαϊκῆς Τέχνης, ἱστοι: ἐργουχείρων, ὕφαντῶν, εἰδῶν ξυλογλυπτικῆς, διακοσμητικῆς, ἀγγοιοπλαστικῆς κλπ. 2) Ἱστορικῶν ἐγγράφων καὶ ἄλλων κειμηλίων. 3) Ἡ συλλογὴ λαογραφικοῦ ὕλικου καὶ 4) Ἡ προβολὴ εἰδῶν συγχρόνου βιοτεχνίας καὶ λαϊκῆς τέχνης ἐν γένει.

Οἱ παριστάμενοι ἐσημείωσαν μετ' ἰδιαιτέρας εὐχαριστήσεως, τὸν ἐνθουσιασμόν τῶν κατοίκων τῆς κοινότητος, οἱ ὅποιοι εἰς γενομένην παράκλησιν, κατόπιν διαλέξεως γενομένης ὑπὸ τοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῆς Τέχνης κ. Θ. Κάνθου κατὰ τὴν 26.2.61 προσκλήσει τοῦ Συλλόγου Γονέων καὶ Διδασκάλων, ἀνταπεκρίθησαν προθύμως, προσφέροντες εἰδὴ Λαϊκῆς Τέχνης, τὰ ὅποια εὐρίσκοντο εἰς τὴν κατοχὴν των.

Τέλος, ἡ Συνέλευσις ἀνέθεσεν εἰς τοὺς κ. κ. Τάκην Γ. Φυλακτοῦ, Κώσταν Χατζηστεφάνου, Π. Καλαθᾶν καὶ Ἡρ. Χατζηδαμιανοῦ, ὅπως προβοῦν εἰς τὰς δεούσας ἐνεργείας καὶ προσεγγίσουν τοὺς ἀρμοδίους παράγοντας πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου, νὰ ὑποβάλουν δὲ τὰ πορίσματα τῶν ἐνεργειῶν των εἰς νέαν εὐρυτέραν συνέλευσιν, συγκροτηθεσομένην λίαν προσεχῶς.

Ὁ κ. Τάκης Φυλακτοῦ εὐγενῶς προσεφέρθη νὰ διαθέσῃ δωρεάν τὸ ἰσόγειον τῆς ἐν Καραβᾷ οἰκίας του διὰ τὴν στέγασιν τοῦ Μουσείου, καθὼς καὶ 25 λ. ὡς πυρῆνα διὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ὡς ἄνω σκοποῦ. Ἡ Συνέλευσις ἐξέφρασε πρὸς αὐτόν τὰς θερμὰς τῆς εὐχαριστίας.

Στιγμιότυπα από τα εγκαίνια λειτουργίας του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης στον Καραβά.

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΗΡΩΩΝ

Πλούσια υπήρξε η προσφορά του Καραβά στους απελευθερωτικούς αγώνες της Κύπρου. Η προσφορά αυτή αποτελεί ένα ξεχωριστό λαμπρό κεφάλαιο του Καραβά, στο οποίο θα αναφερθούμε με λεπτομέρεια σε μελλοντική έκδοση του σωματείου μας.

Εδώ απλώς αναφέρουμε μια προσπάθεια που έγινε για συλλογή χρημάτων για ανέγερση μνημείου ηρώων στον Καραβά. Για την επίτευξη του σκοπού αυτού συστάθηκε επταμελής επιτροπή, την οποία αποτελούσαν τα πιο κάτω πρόσωπα:

Πρόεδροι: Ιωάννης Χαρμαντάς και μέλη, Παπαϊάκωβος Κύρκος, Παναγιώτης Καλαβάς, Ανδρέας Μαραγκός, Ελένη Κοζάκου, Σάββας Παπαϊάκωβου και Ανδρούλα Γιαννάκη.

Λεπτομέρειες της προσπάθειας αυτής μας δίνει και πάλι ανταπόκριση που δημοσιεύτηκε στην "εφημερίδα" "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ" στις 18. 9. 61. την οποία παραθέτουμε πιο κάτω:

ΥΠΕΡ ΑΝΕΓΕΡΣΕΩΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ ΗΡΩΩΝ ΕΙΣ ΚΑΡΑΒΑΝ

ΚΑΡΑΒΑΣ, 18 (Τοῦ ἀνταποκριτοῦ μας). — Ὑπὸ τοῦ Γραμματέως τῆς Ἐπιτροπῆς ἀνεγέρσεως μνημείου ἡρώων εἰς Καραβὰν κ. Ι. Χαρμαντὰ ἀνεκοινώθησαν αἱ ἀκόλουθοι εἰσφοραὶ :

Ὁμηρος Χατζηδημητρίου, μετανάστης 10 λιρ., Νίκος Κουτσιοφῆς, ἀστυνομικὸς 10 λιρ., Ζήνων Πιερίδης, Ἀντιπρόεδρος Ε. Κ. Συνελεύσεως 5 λ., Γεώργιος Κυριακίδης, διδάσκαλος, ὀλικὸν δόσεων, 10 λ., Σταῦρος Ν. Ζαμπᾶς, ἐγκατεστημένος εἰς Ἀμερικὴν 5 λ., Κώστας Ε.

Χατζηστεφάνου, ὀλικὸν δόσεων 8 λ., Ὁμηρος Καραβίας, ἐγκατεστημένος ἐν Ἀγγλίᾳ, 2 λ., Καλλιόπη Ι. Χαρμαντὰ 2 λ. 500 μίλς, ἀντίτιμον μαθητικοῦ βραβείου.

Ἡ Ἐπιτροπὴ ἀνεγέρσεως Μνημείου Ἠρώων εἰς Καραβὰν εὐχαριστεῖ θερμῶς πάντας τοὺς εἰσενεγκόντας καὶ ὑπενθυμίζεται, ὅτι οἱ βουλόμενοι νὰ εἰσφέρουν δύνανται ν' ἀποστέλλουν τὰς εἰσφοράς των πρὸς τοὺς αἰδεσ. Παπαϊάκωβον Τζίρκου καὶ κ. Ἰωάννην Χαρμαντὰν εἰς Καραβὰν.

Το ποσό που συλλέγηκε από τις διάφορες εισφορές κατατέθηκε στη Συνεργατική Πιστωτική Εταιρεία Καραβά και βρίσκεται μέχρι σήμερα εκεί.

ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΦΥΓΙΑ

Προσπαθήσαμε, όσο το δυνατό με συντομία, να δώσουμε μια αδρή εικόνα των εκδηλώσεων που γίνονταν στον Καραβά πριν από την εισβολή.

Με την ίδρυση του προσφυγικού σωματείου "Ο Καραβάς", όπως αναφέρθηκε και στο πρώτο μέρος της μελέτης αυτής, δύο από τις εκδηλώσεις, η γιορτή του κατακλυσμού και ο χορός του λεμονιού, ξαναζωντάνεψαν εδώ στην προσφυγιά. Το σωματείο "Ο Καραβάς", για να διατηρήσει άσβεστη τη φλόγα της επιστροφής, δεν αρκέστηκε μόνο σ' αυτές τις δύο εκδηλώσεις. Δύο ακόμα εκδηλώσεις καθιερώθηκαν και πραγματοποιούνται κάθε χρόνο. Οι χριστουγεννιάτικες γιορτές που γίνονται στη Λευκωσία και στη Λεμεσό κι απευθύνονται κυρίως στα παιδιά κι η συνάθροιση των Καραβιωτών τη Δευτέρα της Λαμπρής στο μοναστήρι Αγίου Γεωργίου του Αλαμάνου, όπου τελείται ειδική λειτουργία από τους ιερείς του Καραβά και ακολουθεί γεύμα και λαϊκά παιχνίδια κοντά στην ακρογιαλιά.

Στιγμιότυπο από το θεατρικό μονόπρακτο "Το μήνυμα" του κ. Γ. Παπαϊωάννου το οποίο ανεβάστηκε κατά τη διάρκεια της Χριστουγεννιάτικης εκδήλωσης του σωματείου μας στις 18/12/88 στη Λευκωσία.

Οι εκδηλώσεις αυτές, όπως και όλες οι άλλες, έχουν μεγάλη σημασία, γιατί δίνεται η ευκαιρία στους Καραβιώτες να δουν φίλους και συγγενείς, να μιλήσουν, να αναπλάσουν με τη φαντασία τους παρόμοιες εκδηλώσεις που γίνονταν στον Καραβά, να γελάσουν με ανέκδοτα, αλλά και να κλάψουν αναπολώντας την ευτυχισμένη κι ανέμελη ζωή που τόσο βίαια και βάρβαρα ήρθε ο Αττίλας να ανακόψει.

Γεώργιος Κυριακίδης

ΕΚΘΕΣΗ ΖΩΓΡΑΦΙΚΗΣ ΣΕ ΥΦΑΣΜΑ

Η τούρκικη εισβολή στην Κύπρο έφερε τόση καταστροφή, τόσο πόνο, τόσο δάκρυ, τόση απελπισία, που νόμιζε κανένας πως θα περνούσαν χρόνια και χρόνια για να βρει ο τόπος τον παλιό του ρυθμό της ανάπτυξης και της ανασυγκρότησης.

Κι όμως ο λαός μας αποδείχτηκε πως έκρυβε μέσα του αποθέματα δύναμης, καρτερίας, αντοχής που συνέτειναν όχι μόνο στο να μη λυγίσει και καταρρεύσει λόγω της τραγωδίας που τον βρήκε, αλλά αντίθετα να αναγεννηθεί σαν το μυθικό φοίνικα μέσα από τα χαλάσματα και την καταστροφή που επέφερε ο Αττίλας, να ανασκουμπωθεί στη δουλειά και σε λίγα χρόνια να παρουσιάσει το οικονομικό θαύμα που παραδέχτηκε όλος ο κόσμος: Προσφυγικοί συνοικισμοί, νέες βιομηχανίες και βιοτεχνίες, γεωργικές και κτηνοτροφικές επιχειρήσεις ξεπήδησαν σε όλη την ελεύθερη Κύπρο.

Στο θαύμα αυτό ασφαλώς συνέβαλαν κι οι Καραβιώτες, άντρες και γυναίκες. Οι Καραβιώτισσες, ξακουστές για τα χειροτεχνήματά τους, δεν έκατσαν με τα χέρια σταυρωμένα να κλαίνε τη μοίρα τους. Όταν συνήλθαν από το κτύπημα που τους βρήκε, η καθεμιά σκέφτηκε κι έναν τρόπο για να διοχετεύσει την ενεργητικότητά της που χαρακτήριζε για πάντα την Καραβιώτισσα γυναίκα.

Δυο Καραβιώτισσες, η κ. Καίτη Φραντζέσκου Παπαϊακώβου κι η κ. Ρίτα Καραβία Κυριακίδου, βρήκαν τη ζωγραφική σε ύφασμα ως τρόπο διοχέτευσης της ενεργητικότητάς τους και μέσο να ξεχνούν τον πόνο που προκάλούσε η σκέψη του τι είχαν και τι έχασαν, προπαντός έργα των δικών τους χεριών.

Έσκυψαν λοιπόν στη δουλειά και σε λίγα χρόνια είχαν ετοιμάσει μια ποικιλία ωραίων και πρωτότυπων έργων: ζωγραφισμένα τραπεζομάντηλα, μαξιλαράκια, σιεμέδες και δισκόρουχα (σε ύφασμα και σε βελούδο), φορέματα, κουρτίνες, λαϊκά μοτίβα, χριστουγεννιάτικα, είδη κουζίνας, κ.ά.

Και τότε τους γεννήθηκε η σκέψη, ύστερα από προτροπή και φίλων τους που είδαν κι εκτίμησαν τη δουλειά τους, πως άξιζε τον κόπο όλη αυτή η εργασία να επιδειχθεί σε έκθεση. Η σκέψη ωρίμασε κι αφού έγιναν οι αναγκαίες ενέργειες, η έκθεση υλοποιήθηκε στο εργαστήρι Τέχνης της Πύλης Αμμοχώστου στις 11, 12 και 13 Νοεμβρίου 1987.

Η έκθεση τέθηκε υπό την αιγίδα του προσφυγικού σωματείου μας "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ", τα δε εγκαίνιά της τέλεσε ο Πρόεδρος του σωματείου μας κ. Ανδρέας Χατζηπαναγής. Η Έκθεση είχε πράγματι μεγάλη επιτυχία τόσο από άποψη ποικιλίας εκθεμάτων, όσο και από άποψη προσέλευσης κόσμου που την επισκέφτηκε. Οι κριτικές για την Έκθεση ήταν πολύ ευνοϊκές και οι δυο κυρίες που τη διοργάνωσαν απέσπασαν τα συγχαρητήρια των επισκεπτών.

Γεώργιος Κυριακίδης

Ένα δείγμα από τα πολλά εκθέματα της έκθεσης

**Ο πρόεδρος του σωματείου μας ανοίγει την έκθεση ζωγραφικής.
Διακρίνονται αριστερά οι κ. Καίτη Φραντζέσκου Παπαϊακώβου και Ρίτα Καραβία Κυριακίδου.**

ΤΑ ΛΕΜΟΝΟΔΕΝΤΡΑ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

Αναφορά στο πρώτο Μέρος.

Στον πρώτο τόμο της έκδοσης "ΚΑΡΑΒΑΣ" δημοσιεύτηκε το πρώτο μέρος της μελέτης αυτής. Σ' αυτό γίνεται αναφορά σε ιστορικές πληροφορίες για τη λεμονοκαλλιέργεια στον Καραβά, στις ποικιλίες των λεμονιών στις καλλιεργητικές φροντίδες, όπως η καλλιέργεια, η λίπανση, η άρδευση, καθώς επίσης και στην καταπολέμηση των εχθρών και ασθενειών. Το δεύτερο και τελευταίο μέρος της μελέτης αυτής δημοσιεύεται πιο κάτω.

Συγκομιδή - Εμπορία

Εισαγωγή.

Κατά την περίοδο εκκοπής των λεμονιών οι λεμονοπαραγωγοί έπρεπε να ειδοποιηθούν για την ημερομηνία που θα άρχιζε η εκκοπή τους, καθώς και για το μέγεθος των λεμονιών (σε πόντους) που θα μάζευαν. Πριν το 1954 ο κάθε έμπορος της Αμμοχώστου ειδοποιούσε με τηλεφώνημα ή τηλεγράφημα τον αντιπρόσωπό του στον Καραβά. Ο αντιπρόσωπος με τη σειρά του ενημέρωνε με προσωπικές συναντήσεις τους "δικούς" του λεμονοπαραγωγούς. Μετά το 1954 η Συνεργατική Εταιρεία Λεμονοπαραγωγών Καραβά (και μετά η ΣΕΛΕΚ) υιοθέτησε το μηχανισμό για ενημέρωση των μελών της μέσω του "τελλάλη". Η εργασία του τελλάλη στην προκειμένη περίπτωση ήταν να κυκλοφορεί σ' όλο το χωριό (κυρίως πλατείες, καφενεία, συλλόγους κλπ.) και να διαλαλεί φωναχτά την ημερομηνία εκκοπής, το μέγεθος και, πολλές φορές, τις καθορισμένες για εκκοπή περιοχές. Στ' αυτά μας αντηχούν ακόμη οι εκφραστικές και χαρακτηριστικές "αγγελίες" της εκκοπής λεμονιών των δύο "τελλάληδων" του Καραβά Σταύρου Ματθαίου (Ασφάλεια) και Κωστή Καρτάσι: "Τη Δευτέρα εν νάσαι εκκοπήν οξίνων που την σιερόστρατα τζιαι κάτω. Που τους 18 πόντους τζιαι πάνω να κόφκετε τα όξινα". Η αμοιβή του "τελλάλη" ήταν την περίοδο 1955-1960 δέκα σελίνια (50 σεντ) για κάθε "αγγελία". Η ΣΕΛΕΚ τα τελευταία χρόνια τοιχοκολλούσε σε κύρια σημεία και ανακοινώσεις για την εκκοπή.

Το μάζεμα των λεμονιών

Το μάζεμα των λεμονιών τα παλιά χρόνια γινόταν συνήθως με τσάκισμα-κουτσούλισμα ή τράβηγμα των καρπών από τα δέντρα με το χέρι. Τα ψαλίδια για το μάζεμα των καρπών σχεδόν ήταν άγνωστα. Οι συλλεγόμενοι καρποί ρίχνονταν απρόσεχτα μέσα σε καλάθια ή κοφίνες (κιβώτια μεταφοράς δεν υπήρχαν τότε) και μεταφέρονταν σε κάποιο ανοιχτό μέρος του κήπου, όπου οι σωροί των καρπών περίμεναν κάποτε για αρκετό καιρό. Για το μάζεμα των λεμονιών χρησιμοποιούνταν τα ντόπια εργατικά χέρια. Με

την επέκταση της λεμονοκαλλιέργειας μετά το Β' Παγκόσμιο πόλεμο, υπήρχε έλλειψη εργατικών χεριών από το Σεπτέμβριο μέχρι το Φεβρουάριο που διαρκούσε το μάζεμα των λεμονιών. Παράλληλα την εποχή αυτή τα "μεροκάματα" ήταν αυξημένα.

Πολλές εργάτριες από τα γύρω χωριά, καθώς και τα τουρκοκυπριακά, βοηθούσαν στο μάζεμα των λεμονιών. Καθημερινά, λεωφορεία γεμάτα με εργάτριες έρχονταν να εργαστούν στο μάζεμα των λεμονιών. Οι εργάτριες αυτές ήταν γνωστές στους Καραβιώτες ως "συνεργεία εκκοπής λεμονιών". Ο λεμονοπαραγωγός πλήρωνε στον υπεύθυνο του συνεργείου τα μεροκάματα που εργάστηκαν οι εργάτριες και αυτός με τη σειρά του πλήρωνε τις εργάτριες. Ένας άλλος τρόπος ήταν η "κατά αποκοπήν πληρωμή". Εργολαβικά το συνεργείο μάζεψε τα λεμόνια και πληρωνόταν με τη χιλιάδα. Επίσης ένας μικρός αριθμός λεμονοπαραγωγών αναγκαζόταν να ενοικιάσει την παραγωγή του σε εμπόρους, γιατί δεν έβρισκαν εργατικά χέρια. Οι ξένοι εργάτες συνήθως δεν ενδιαφέρονταν για την ακεραιότητα των δέντρων. Έκοβαν μικρά λεμόνια, τραυμάτιζαν τους καρπούς και μάζευαν αντικανονικά, τραβώντας με το χέρι τα λεμόνια, αντί να χρησιμοποιούν το ψαλίδι. Τα πρώτα μαζέματα των λεμονιών, "εκκοπές", γίνονταν πριν την πλήρη φυσιολογική τους ωρίμανση, δηλαδή είχαν ανοιχτό πράσινο χρώμα. Οι πρώτες "εκκοπές" εξασφάλιζαν και ψηλότερες τιμές. Ως βασικό κριτήριο του ποια λεμόνια ήταν κατάλληλα για μάζεμα ήταν το μέγεθος του καρπού. Έπρεπε να έχουν ισημερινή περίμετρο μεγαλύτερη των 17-18 εκατοστών ανάλογα με την εποχή του μαζέματος. Τα λεμόνια κόπτονταν με ειδικά ψαλίδια προσεκτικά ένα-ένα, με πολύ μικρό τμήμα του ποδίσκου. Για να αποφευχθεί το κόψιμο λεμονιών μικρότερων του κανονικού μεγέθους, χρησιμοποιόταν ένα ειδικό συρμάτινο όργανο απλής κατασκευής και χρήσης. Αποτελείτο από ένα δακτύλιο εσωτερικής διαμέτρου 17-18 εκατοστών και μια χειρολαβή. Οι Καραβιώτες το ονόμαζαν "άξαμον", ή "τούρτζιελλο" ή "χαλκιά". Όταν η εργάτρια αμφέβαλλε κατά πόσο το λεμόνι είχε το απαραίτητο μέγεθος, το τοποθετούσε μέσα στον "άξαμο" οπότε, εάν μεν ο καρπός είχε μικρότερο του κανονικού μέγεθος, περνούσε μέσα από το μετρητή, εάν όμως ήταν μεγαλύτερο, φυσικά δεν περνούσε και ήταν κατάλληλος για κόψιμο.

Για το μάζεμα των καρπών στα ψηλά σημεία των λεμονόδεντρων, χρησιμοποιούσαν ξύλινες σκάλες. Αυτές έπρεπε να τοποθετούνται με προσοχή, για να αποφεύγεται το σπάσιμο και το πλήγωμα των κλάδων. Τα λεμόνια που κόπτονταν, τοποθετούνταν προσεχτικά μέσα σε πλεχτά ψάθινα δοχεία, "τα ζεμπύλια", που ήταν εσωτερικά επενδυμένα με χοντρό ύφασμα (σακούλα), για να μην τραυματίζονται. Τα τελευταία χρόνια χρησιμοποιούνταν και οι πλαστικοί κουβάδες (σίκλες πλαστικές). Όταν τα "ζεμπύλια" γέμιζαν, τα άδειαζαν προσεχτικά σε κοφίνες που κι αυτές ήταν επενδυμένες με χοντρό ύφασμα (σακούλα). Τις γεμάτες με λεμόνια κοφίνες τις μετέφεραν συνήθως στο σωρό εργάτες. Η αμοιβή των εργατών αυτών, "των κοφινιάρηδων", ήταν πιο ψηλή από τους άλλους εργάτες/εργάτριες. Ο σωρός των λεμονιών συνήθως βρισκόταν στην άκρη του λεμονόκηπου, στο πλησιέ-

Τα "σύνεργα" για το μάζεμα των λεμονιών

στερο σημείο προς το δρόμο. Πολλοί λεμονοπαραγωγοί κατασκεύασαν ειδικές αποθήκες για τα λεμόνια. Οι περισσότεροι όμως είχαν το σωρό των λεμονιών στο ύπαιθρο και αναγκάζονταν, εάν η παραλαβή των λεμονιών θα γινόταν την επομένη ή τις επόμενες μέρες, να τα σκεπάζουν τη νύχτα με χοντρό ύφασμα (σακούλες, κουβέρτες κλπ).

Παραλαβή των λεμονιών

Μετά ακολουθεί η παραλαβή των λεμονιών. Κατά την παραλαβή τα λεμόνια καταμετρούνταν σε χιλιάδες. Στο σωρό δύο κοπέλες μετρούσαν τα λεμόνια βάζοντάς τα σε ειδικά ξύλινα κιβώτια χωρητικότητας 200-250 λεμονιών. Κατά το μέτρημα ήταν παρών και ο "παραλήπτης", ο οποίος χώριζε τα "σκάρτα", δηλαδή τα ακατάλληλα για εξαγωγή λεμόνια.

Ο παραλήπτης συνήθως ήταν υπάλληλος του εμπόρου - εξαγωγέα λεμονιών. Οι πρώτοι παραλήπτες ήταν από την Αμμόχωστο. Τα τελευταία χρόνια πολλοί πεπειραμένοι Καραβιώτες λεμονοπαραγωγοί εργάστηκαν και ως παραλήπτες λεμονιών. Επίσης η ΣΕΛΕΚ μετά το 1970 προσέλαβε και επιστήμονες - γεωπόνους ως παραλήπτες και επιθεωρητές λεμονιών. Τα παραλαμβανόμενα κατάλληλα για εξαγωγή λεμόνια μεταφέρονταν με φορτηγά αυτοκίνητα στα ειδικά κέντρα συσκευασίας, τα συσκευαστήρια.

Συσκευασία των λεμονιών

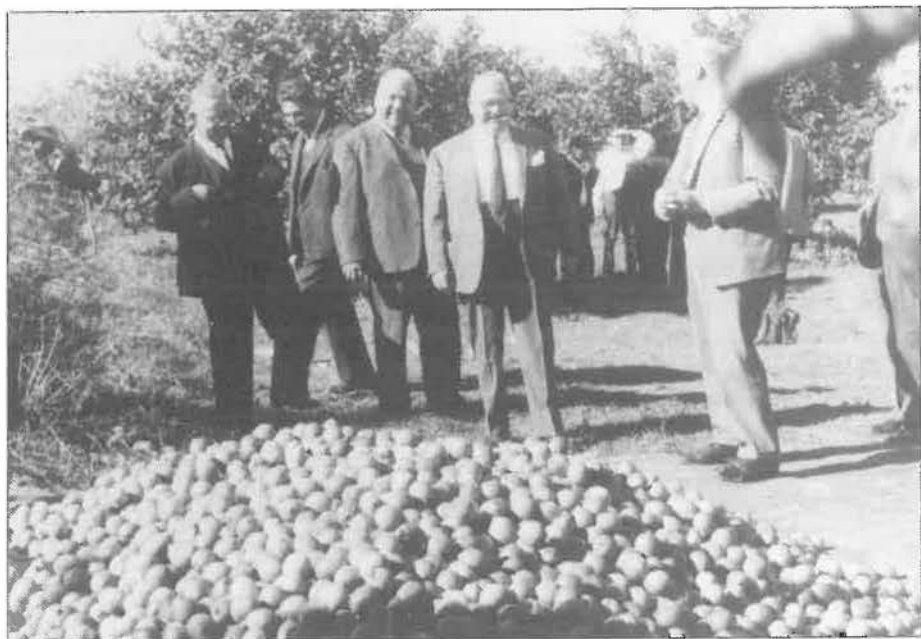
Τα περισσότερα συσκευαστήρια ήταν στην Αμμόχωστο. Το 1937 λειτούργησε για μια χρονιά μόνο, ένα συσκευαστήριο στον Καραβά. Το συσκευαστήριο αυτό λειτούργησε δίπλα από το σπίτι του Χριστόδουλου Θεοδούλου, απέναντι από το δημαρχείο Καραβά. Τότε έγινε συσκευασία 250,000 λεμονιών, που ήταν παραγωγή μελών της Ένωσης Κηπουρών και Γεωργών Καραβά. Η προσπάθεια αυτή απέτυχε. Ένα άλλο συσκευαστήριο που λειτούργησε στον Καραβά ήταν την περίοδο 1955-1963. Ιδιοκτήτες του συσκευαστηρίου αυτού ήταν οι: Σταύρος Χριστούδης και Χριστόδουλος Νεοφύτου. Το συσκευαστήριο αυτό λειτούργησε στο πατρικό σπίτι του Χριστόδουλου Νεοφύτου στην οδό Λαμπούσης. Η ετήσια συσκευασία ανερχόταν σε 3 εκατομμύρια λεμόνια και η μεγαλύτερη συσκευασία ήταν 5 εκατομμύρια λεμόνια. Τα λεμόνια που συσκευάζονταν στο συσκευαστήριο αυτό ήταν παραγωγή ορισμένων λεμονοπαραγωγών του Καραβά. Επίσης μικρές ποσότητες λεμονιών μεταφέρονταν για συσκευασία από γειτονικά χωριά και από τον Κάμπο της Τσακίστρας.

Η ΣΕΛΕΚ, από το 1962 που ιδρύθηκε μέχρι το 1967, πουλούσε τα λεμόνια σε εμπόρους - εξαγωγείς. Κατά την περίοδο του 1967 η ΣΕΛΕΚ συσκέυαζε τα λεμόνια στο ΣΟΔΕΑ (Συνεργατικός Οργανισμός Διαθέσεως Εσπεριδοειδών Αμμοχώστου). Την περίοδο 1968-1970 τα λεμόνια συσκευάζονταν στο πρώτο ιδιόκτητο συσκευαστήριο με παραγωγή συσκευασίας 60 τόνους το οκτάωρο. Το συσκευαστήριο αυτό το "πήρε" η ΣΕΛΕΚ από έναν έμπορο λεμονιών της Αμμοχώστου που της χρωστούσε λεφτά από τα λεμόνια. Από τον Οκτώβρη του 1971 μέχρι και την Τουρκική εισβολή η ΣΕΛΕΚ συσκέυαζε τα λεμόνια στο νέο μοντέρνο ιδιόκτητο συσκευαστήριό της με παραγωγή συσκευασίας 150 τόνους το οκτάωρο. Η ΣΕΛΕΚ προγραμματίσε και την κατασκευή εργοστασίου χυμοποίησης, αλλά τα σχέδιά της δεν πραγματοποιήθηκαν λόγω της βάρβαρης εισβολής των Τούρκων.

Εξαγωγή των λεμονιών

Τα λεμόνια πριν το 1930 χρησιμοποιούνταν σχεδόν αποκλειστικά για την ντόπια κατανάλωση. Μόνο μια μικρή ποσότητα χρησιμοποιόταν για εξαγωγή, η οποία γινόταν με πρωτόγονα μέσα. Η έλλειψη καταλλήλων μέσων συσκευασίας, μεταφορικών μέσων, το ψηλό κόστος μεταφοράς και τα αραιά δρομολόγια πλοίων είχαν ως αποτέλεσμα η παραγωγή λεμονιών να μένει αδιάθετη. Τα λεμόνια συσκευάζονταν χωρίς προφύλαξη μέσα σε κοφίνες και καλάθια. Με τα μέσα αυτά μεταφέρονταν στα καΐκια, για να εξαχθούν "χύμα" και χωρίς κανένα έλεγχο στις γειτονικές αραβικές χώρες.

Πρωτοπόρος στην εξαγωγή των καραβιώτικων λεμονιών φαίνεται να ήταν ο Νικόλας Πιπρής από τον Καραβά. Στον Καραβά τότε ζούσε κάποιος ιδιοκτήτης καΐκιού που στους Καραβιώτες ήταν γνωστός ως "Καπετάνιος". Κατά την 95χρονη κόρη του Νικόλα Πιπρή, την Ευρυδίκη, το όνομα του Κα-

Έμποροι φρούτων από την Αγγλία σε μια επίσκεψή τους στον Καραβά στις 20 Νοεμβρίου 1966

πετάνιου ήταν "Τζιυπής". Ο καπετάνιος κατοικούσε δίπλα από το σπίτι του Πέτρου Δ. Χ"Κωνσταντή. Καπετάνιος και Πιπής φόρτωσαν το καϊκι λεμόνια και σάλπαρ για τα ελληνικά νησιά. Τα λεμόνια τα πούλησαν στη Χίο, Λέσβο και Σμύρνη. Τον πρώτο χρόνο η εξαγωγή των λεμονιών πέτυχε και άφησε κέρδη στους δυο πρωτοπόρους. Τα επόμενα ένα-δύο χρόνια η εξαγωγή των λεμονιών απέτυχε και ο Νικόλας Πιπής ζήτησε από την εμπορία αυτή και αναγκάστηκε να πουλήσει την περιουσία του για να πληρώσει τα λεμόνια που αγόρασε. Οι πρώτες αυτές εξαγωγές των λεμονιών του Καραβά έγιναν μεταξύ 1901-1903.

Μετά το 1931 οι Καραβιώτες άρχισαν να δίνουν περισσότερη σημασία στα δέντρα και να εφαρμόζουν καινούριες μεθόδους καλλιέργειας. Παράλληλα βελτιώθηκαν οι μέθοδοι διαλογής και συσκευασίας. Νέες αγορές λεμονιών εξασφαλίστηκαν. Κυριότερη αγορά γίνεται η Αγγλία, που για δεκαετίες μετά υπήρξε ο μεγαλύτερος αγοραστής των λεμονιών μας.

Την ίδια εποχή άρχισε η παραγωγή "δίφορων" λεμονιών. Τα δίφορα λεμόνια παράγονταν μετά από ειδικό καλλιεργητικό πρόγραμμα άρδευσης και κοπριάς. Το πρόγραμμα για την παραγωγή "δίφορων" λεμονιών άρχιζε με προετοιμασία δύο χρόνων. Έτσι οι Καραβιώτες λεμονοπαραγωγοί που προγραμματίζουν να παράξουν "δίφορα" λεμόνια έπρεπε να λιπάνουν με καλοχωμένο "αιγιόκοπρο" τα λεμονόδεντρά τους. Τη συνηθισμένη παραγωγή λεμονιών Σεπτεμβρίου-Μαρτίου τη μάζευαν και στη συνέχεια δεν άρδευαν

καθόλου τα λεμονόδεντρα. Έτσι τα δέντρα με τη στέρηση της άρδευσης περνούσαν στο στάδιο της μάρανσης με αποτέλεσμα να παρατηρείται φυλλόπτωση και να ξεγυμνώνονται τα δέντρα. Σ' αυτό το δύσκολο και επικίνδυνο σημείο, περίπου το πρώτο δεκαήμερο του Αυγούστου, άρχιζε η σταδιακή άρδευση των λεμονοδέντρων. Με "αυλατζιές" άρδευαν σε μικρή ποσότητα και σε περιορισμένη έκταση-επιφάνεια των λεμονόκηπων. Μετά από οχτώ μέρες από την πρώτη άρδευση, άρδευαν τα λεμονόδεντρα σε μεγαλύτερη έκταση και ποσότητα από την πρώτη άρδευση. Η τρίτη άρδευση ήταν μια συνηθισμένη - κανονική άρδευση του λεμονόκηπου. Μετά την άρδευση αυτή ο λεμονόκηπος, όταν έφτανε στον "όργο" του, εκαλλιεργείτο. Με το πρόγραμμα αυτό τα δέντρα έδιδαν νέα βλάστηση, νέα ανθοφορία και καρποφορία με συγκομιδή έτοιμη το επόμενο καλοκαίρι. Επίσης στους κορμούς των δέντρων γινόταν επάλειψη - βαφή με ασβεστόνερο. Σε βαρετά εδάφη γύρω από τον κορμό άνοιγαν λάκκους διαμέτρου 3 ποδιών περίπου με βάθος μέχρι να φανούν οι ρίζες του δέντρου και έριχναν ασβέστη για καλύτερη αποστράγγιση. Ήταν μια δύσκολη και πάρα πολύ επικίνδυνη εκμετάλλευση, γιατί έθετε σε σοβαρό κίνδυνο τα λεμονόδεντρα. Η καρποφορία αυτή ήταν έτοιμη για μάζεμα την περίοδο Απριλίου-Αυγούστου και τότε, όπως και μετά, είχε καλύτερες τιμές για τον παραγωγό. Πρωτοπόροι στην καλλιέργεια "διφύρων" λεμονιών ήταν ο Πολύδωρος Παμπόρης, ο Σοφοκλής Σέρκης και ο Χριστόδουλος Τελάρτας.

Το 1931 ιδρύθηκε ο Σύνδεσμος Λεμονοπαραγωγών Καραβά. Αλλά η προσπάθεια αυτή απέτυχε γιατί το εμπόριο των λεμονιών της εποχής εκείνης και των μετέπειτα χρόνων βρισκόταν στα χέρια 5-6 εμπόρων από την Αμμόχωστο. Την ίδια τύχη είχε και το 1937 η Ένωση Κηπουρών και Γεωργών Καραβά. Οι έμποροι της εποχής αγόραζαν την ποσότητα που ήθελαν ανεξάρτητα από την παραγωγή και πλήρωναν όσα ήθελαν με αποτέλεσμα οι λεμονοπαραγωγοί τις περισσότερες φορές να μην καλύπτουν τα έξοδά τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα ένας λεμονοπαραγωγός στον οποίο υποσχέθηκε ο έμπορος της εποχής να του δώσει "κρυφά από τους άλλους" 22 σελίνια τη χιλιάδα (£1.10 σεντ) αντί £1.00 τη χιλιάδα που θα πλήρωνε στους άλλους. Μετά ο λεμονοπαραγωγός ανακάλυψε ότι οι άλλοι πληρώθηκαν από τον ίδιο έμπορο 3 σελίνια (£0.15 σεντ) τη χιλιάδα περισσότερο απ' αυτά που του πρόσφερε "κρυφά".

Αυτό το περιστατικό δεν ήταν το μοναδικό. Οι περισσότεροι λεμονοπαραγωγοί μας υπήρξαν θύματα αυτής της συναλλαγής για χάρη της διάθεσης των λεμονιών τους. Υπήρξαν και σοβαρές περιπτώσεις που οι λεμονοπαραγωγοί μας δεν πληρώθηκαν - για διάφορους λόγους - για τα λεμόνια που παρέδωσαν.

Ένας από τους πρώτους που εξαπάτησαν τους Καραβιώτες ήταν κάποιος Άγγλος έμπορος που τον έλεγαν "Κέηπ". Επισκέφτηκε τον Καραβά κατά την περίοδο 1930-1933 (δεν υπάρχει η ακριβής πληροφορία για τη

χρονιά που συνέβηκε το γεγονός) και παρέλαβε τα λεμόνια των Καραβιωτών για εξαγωγή. Τους υποσχέθηκε πως, αφού κάνει την εξαγωγή, θα επιστρέψει για να τους πληρώσει καλές τιμές και τα εξήγαγε μέσω του λιμανιού του Ξερού. Φυσικά δεν επέστρεψε και ούτε τους πλήρωσε. Αυτό το γεγονός (κατά τη μαρτυρία τριών Καραβιωτών) υπήρξε το ξεκίνημα των εξαγωγών των λεμονιών του Καραβά.

Στατιστικά στοιχεία για τις τιμές των λεμονιών.

Πιο κάτω παρουσιάζεται πίνακας με τιμές των λεμονιών εξαγωγής κατά μήνα κατά τη δεκαετία 1930-1940 με δείγμα τα χρόνια 1931, 1935 και 1938, γιατί δεν υπάρχει διακύμανση τιμών τα υπόλοιπα χρόνια. Η τιμή περιλαμβάνει το ποσό που πληρώθηκε ο παραγωγός, το κέρδος του μεσίτη και εμπόρου και τα έξοδα μεταφοράς και συσκευασίας. Χρησιμοποιώ το νόμισμα της εποχής εκείνης και υπενθυμίζω τη λίρα, τα σελίνια και τα γρόσια. Μία λίρα = 20 σελίνια = 180 γρόσια.

Ετος	Σεπτ.	Οκτώβρ.	Νιόβρ.	Δεκέμβρ.	Γενάρης	Δίφορα		Μ. Όρος του χρόνου
						Μικρότ. τιμή	Μεγαλύτ. τιμή	
	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.	£ σ. γρ.
1931	1-0-0	1-1-8	0-15-5	0-10-2	0-7-8	0-11-1	1-0-0	0-15-4
1935	1-1-6	1-1-7	1-2-7	1-5-4	1-9-6	0-10-0	4-0-0	1-2-6
1938	1-2-2	1-2-7	0-17-3	0-15-6	0-16-3	0-10-3	2-0-0	0-19-2

Σημείωση: Οι τιμές που αναφέρονται στον πίνακα είναι κατά χιλιάδα

Για σκοπούς σύγκρισης αναφέρω ότι τα ημερομίσθια της εποχής εκείνης ήταν: Οικοδόμοι 3-4 σελίνια (15-20 σεντ) την ημέρα, Εργάτες οικοδομών 1½-2 σελίνια (8-10 σεντ) την ημέρα. Γεωργικές εργασίες: αντρικό ημερομίσθιο 2 σελίνια (9-10 σεντ) και γυναικείο ημερομίσθιο ½-1 σελίνι (2-4 σεντ) την ημέρα.

Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου πολέμου η λεμονοκαλλιέργεια του Καραβά δέχτηκε μεγάλο πλήγμα, γιατί οι εξαγωγές σχεδόν διακόπηκαν. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι η ολική εξαγωγή λεμονιών παγκύπρια ήταν το 1941 128,042 λεμόνια και το 1943 3,230 λεμόνια (Τα δίφορα Μαΐου 1943 - εξήχθησαν στην Αίγυπτο με τιμή £ 6-3-7 γρ. τη χιλιάδα). Η τιμή πώλησης των λεμονιών εξαγωγής για την περίοδο 1945-1950 κυμαινόταν από £1 έως £3 τη χιλιάδα. Μεταπολεμικά, με την επέκταση και τη συστηματικοποίηση της λεμονοκαλλιέργειας, η παραγωγή αυξήθηκε σε τρομακτικά επίπεδα. Από την καταγραφή-επισκόπηση των εσπεριδοειδών του 1966 φαίνεται ότι οι Καραβιώτες καλλιεργούσαν το 1946, 775 δεκάρια λεμονιές (580 κυβ. σκάλες), ενώ το 1966, 2,460 δεκάρια λεμονιές (1840 σκάλες).

Το 1972 στον Καραβά καλλιεργούσαν 2,540 δεκάρια λεμονιές (1900 κυβ. σκάλες περίπου). Το πρόβλημα όμως της εμπορίας υπήρχε. Γι' αυτό οι Καραβιώτες λεμονοπαραγωγοί ίδρυσαν δικό τους φορέα εμπορίας, τη Συ-

νεργατική Εταιρεία Λεμονοπαραγωγών. Εξασφάλισαν πιο ψηλές τιμές και ένωσαν περισσότερη σιγουριά για τη διάθεση του προϊόντος τους. Το 1958 η τιμή για τις πρώτες εκκοπές που εξασφάλισαν οι λεμονοπαραγωγοί ήταν £ 6/χιλιάδα. Στον πιο κάτω πίνακα φαίνονται οι ποσότητες που πουλήθηκαν και τα ποσά που εισπράχθηκαν από την εμπορία των λεμονιών της ΣΕΛΕΚ.

<u>Έτος</u>	<u>Πωληθείσα ποσότητα</u>	<u>Αξία</u>
1962/63	24 εκατομμύρια	£ 96,000
1963/64	26.5 "	£ 115,000
1964/65	23 "	£ 85,000
1965/66	23.5 "	£ 85,000
1966/67	29.5 "	£ 130,000
1967/68	54 "	£ 250,000
1968/69	89.2 "	£ 745,000
1969/70	Μη διαθέσιμα στοιχεία	£ —
1970/71	Μη διαθέσιμα στοιχεία	£ —
1971/72	66.5 εκατομμύρια	£ 822,000
1972/73	161.7 "	£ 1,627,000
1973/74	200 "	£ 3,000,000 (περίπου)

Στον πιο κάτω πίνακα φαίνονται οι τιμές των λεμονιών που πλήρωσε κατά εκκοπή η ΣΕΛΕΚ στους λεμονοπαραγωγούς μας κατά χιλιάδα την περίοδο 1967-1974: -

Εκκοπή	1967/68	1968/69	1969/70	1970/71	1971/72	1972/73	1973/74
Πρώτη	£ 6,750 *	£ 8,750	£ 11,000	£ 10,000	£ 15,000	£ 16,500	Οι τιμές πώλησης κατά την περίοδο αυτή κυμαίνονταν από £18,000 η πρώτη εκκοπή μέχρι £7,000 η τελευταία
Δεύτερη	£ 5,750	£ 7,400	£ 10,000	£ 9,000	£ 14,000	£ 15,000	
Τρίτη	£ 4,750	£ 5,600	£ 8,300	£ 7,250	£ 11,150	£ 11,100	
Τέταρτη	£ 4,000	£ 4,800	£ 7,000	£ 6,000	£ 8,800	£ 8,050	
Πέμπτη	£ 3,500	£ 4,600	£ 7,000	£ 5,100	£ 7,700	£ 7,400	
Έκτη	£ 3,000	£ 4,000	£ 5,500	£ 5,000	£ 8,500	£ 6,000	
Εβδομη	£ 2,750	£ 3,000	£ 8,000	£ 4,700	£ 7,700	£ 6,000	
Όγδοη	£ -	£ 4,000	£ 6,000	£ 4,100	£ 7,000	£ 3,000	
Ένατη	£ -	£ -	£ -	£ 4,250	£ 6,150	£ -	
Δέκατη	£ -	£ -	£ -	£ -	£ 6,500	£ -	

* £, μιλς. Μια λίρα = 1,000 μιλς.

Με την απόκτηση του δικού της μοντέρνου συσκευαστηρίου (Οκτώβρης 1971), η ΣΕΛΕΚ έγινε ο μεγαλύτερος εξαγωγέας λεμονιών της Κύπρου με ποσοστό πάνω από 75% των εξαγωγών την περίοδο 1973/74.

Η τελευταία συγκομιδή των λεμονιών έγινε το 1973/74 και η ΣΕΛΕΚ

παρέλαβε, συσκεύασε και εξήγαγε 200 εκατομμύρια λεμόνια.

Σημαντικό ρόλο στην εμπορία των караβιώτικων λεμονιών διαδραμάτισαν για δεκαετίες οι έμποροι - εξαγωγείς από την Αμμόχωστο, Π. Ιωάννου, Χ"Σωτηρίου, Κουννάς, Γιαπάνης, Ασιατική Εταιρεία, Φράκκας και άλλοι.

Επίσης διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στην εμπορία των караβιώτικων λεμονιών και οι Καραβιώτες αντιπρόσωποι των εμπόρων - εξαγωγέων Γεώργιος Χ"Γρηγορίου, Ευριπίδης και Πραξιτέλης Πελεκάνου, Κωστής Κύρκου (Κούστρουπος), Νικόλας Μοτίτης, Ανδρέας Γιάλλουρος, Ιωάννης Χ"Λούκας, Κυριάκος Κληρίδης, Δημητράκης Ασπρής, Σταύρος και Πετρής Τσιακούρη, Γεώργιος Καννιός, Κώστας Λοϊζίδης, Χριστόδουλος Νεοφύτου, Σταύρος Χριστούδης, Σπυράκης Κοζάκος και άλλοι.

Ορισμένοι λεμονοπαραγωγοί όπως ο Χριστόδουλος Νεοφύτου, ο Σταύρος Χριστούδης, ο Κωστής Μακρυνικόλα και άλλοι, "τόλμησαν" και εξήγαγαν οι ίδιοι τα λεμόνια τους. Δυστυχώς όμως η προσπάθεια αυτή απέτυχε και ζήμωσαν.

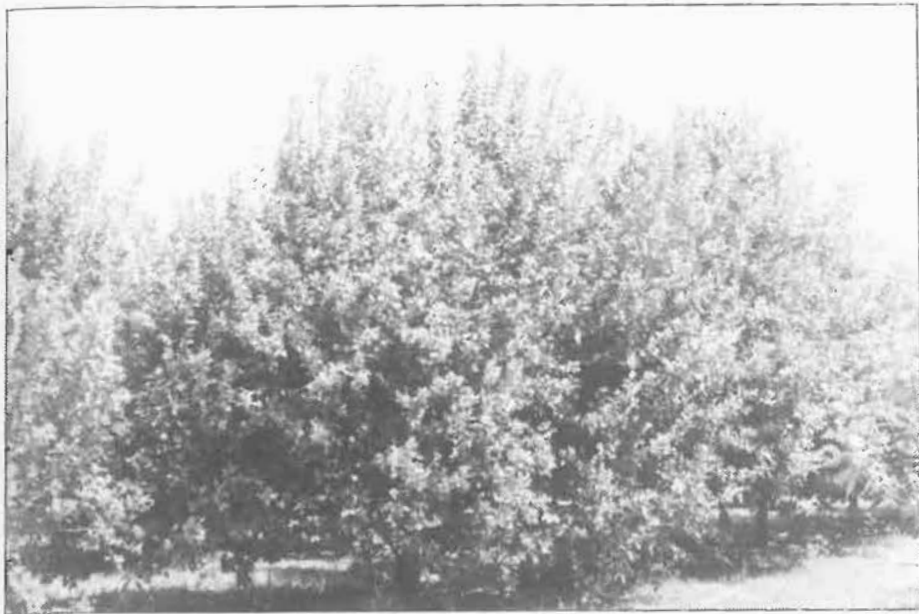
Στον πιο κάτω πίνακα φαίνεται η παραγωγή λεμονιών και τα ποσά που εισέπραξαν οι Καραβιώτες λεμονοπαραγωγοί κατά την περίοδο 1960-1974:

Έτος	Παραγωγή +	Εισπραχθέν ποσό ++	Παρατηρήσεις
1960/61	10.5	40	Κατά την περίοδο
1961/62	14.5	65	1960-61 υπήρχαν
1962/63	15	70	450 κυβ. σκάλες
1963/64	23	85	(600 δεκάκια) νέες
1964/65	21.7	64	φυτείες λεμονιάς
1965/66	23	72	κάτω των 5 χρό-
1966/67	21	85	νων. Κατά την πε-
1967/68	34	132	ρίοδο 1961-66 έγι-
1968/69	26	155	ναν νέες φυτείες
1969/70	19	155	335 κυβ. σκάλες
1970/71	32	185	(450 δεκάκια).
1971/72	24	210	
1972/73	55	390	
1973/74	65	1,000	

+ Αριθμός καρπών σε εκατομμύρια

++ Χιλιάδες Λίρες

Στα παλιά χρόνια σχεδόν ολόκληρη η παραγωγή έμενε αδιάθετη για εξαγωγή. Επίσης ένα ψηλό ποσοστό δεν εξήγετο λόγω της κόκκινης ψώρας. Τα τελευταία χρόνια, με τη βελτίωση της εμπορίας και των καλλιεργητικών φροντίδων, οι εξαγωγές αυξήθηκαν και τα "σκάρτα" λεμόνια πουλιόνταν στη ντόπια αγορά σαν φρέσκα και στη βιομηχανία για χυμοποίηση.

**Οι λεμονιές του Καραβά, περήφανα ριζωμένες στην αγαπημένη γη του Καραβά,
να θυμίζουν στους κατακτητές τη δική μας παρουσία...**

Επίσης από την επεξεργασία των λεμονιών παρήγαγαν διάφορα υποπροϊόντα, όπως το λεμονόλαδο και την κιτρική άσβεστο.

Τα "σκάρτα" λεμόνια τα πουλούσαν σε χαμηλές τιμές και πολλές χρονιές σωροί από λεμόνια έμεναν αδιάθετα. Πιο κάτω φαίνονται οι τιμές των λεμονιών που πουλήθηκαν στη Δημοτική Αγορά Λευκωσίας με δείγμα τη χρονική περίοδο 1930-33 και, σαράντα χρόνια μετά, 1970-73. Στις πιο κάτω τιμές συμπεριλαμβάνεται το ποσό που πληρώθηκε ο παραγωγός μας, τα μεταφορικά και το κέρδος εμπόρου, καθώς και το κέρδος του μανάβη της Δημοτικής Αγοράς Λευκωσίας. Οι πιο κάτω τιμές είναι ο μέσος όρος της χρονιάς:

1930	£ 0.35 σ. /χιλιάδα	1970	£ 6.85 σ. /χιλιάδα
1931	£ 0.40 σ. /χιλιάδα	1971	£ 6.97 σ. /χιλιάδα
1932	Μη διαθέσιμα στοιχεία	1972	£ 6.92 σ. /χιλιάδα
1933	£ 0.50 σ. /χιλιάδα	1973	£ 8.00 σ. /χιλιάδα

Στον πιο πάνω πίνακα χρησιμοποιείται το σημερινό νόμισμα (£, σεντ)

Υπενθυμίζεται ότι την περίοδο 1930-33 το νόμισμα ήταν λίρες, σελίνια, γρόσια και την περίοδο 1970-73 λίρες-μίλς.

Με την εμπορία για τη ντόπια κατανάλωση ασχολήθηκαν οι πιο κάτω: Κωστής Τσιητής, Γιώρκος Τσιακούρης, Γεώργιος Πλουσίου, Γιαννής Γιουτανής, Νικόλας Κατσιόλας, Γιαννής Μοτίτης και άλλοι.

Λεμονόκηποι του Καραβά: (14-16/3/1967). Εκπαιδευτικά μαθήματα του τμήματος Γεωργίας σε λεμονοπαραγωγούς του Καραβά

Χρήση των λεμονιών

Τα λεμόνια χρησιμοποιούνται για διάφορους σκοπούς, όπως στο "άρτυμα" των φαγητών, στη ζαχαροπλαστική, στην ιατρική (πλούσιο σε βιταμίνη C), στη βιομηχανία για κατασκευή χυμών, λεμονάδων, αιθέριου λαδιού κλπ.

Η Καραβιώτικη λεμονάδα.

Από τα παλιά χρόνια όλες οι Καραβιώτισσες χρησιμοποιούσαν τα λεμόνια για να ετοιμάσουν το δροσιστικό ποτό της λεμονάδας. Η λεμονάδα ήταν το πατροπαράδοτο δροσιστικό ποτό της καραβιώτικης φιλοξενίας και συνοδευόταν πάντοτε με γλυκό καρυδάκι, περγαμόντο, κιτρόμηλο ή φράππα.

Ένας πρωτοπόρος Καραβιώτης που ετοιμάζε λεμονάδες ήταν ο Σάββας Επιφανίου (πατέρας του Αντρέα Σπαθιά).

Διατηρούσε στο σπίτι του ένα μικρό "εργοστάσιο" για κατασκευή λεμονάδων με απλά μέσα της εποχής. Τις πουλούσε με την μπουκάλα και τις χρησιμοποιούσε και στο ιδιόκτητο καφενείο του.

Κατά την περίοδο του Β' Παγκοσμίου πολέμου, που σταμάτησε το εξαγωγικό εμπόριο των λεμονιών, η αγγλική τότε κυβέρνηση παρότρυνε τους λεμονοπαραγωγούς να κατασκευάζουν λεμονάδες παραχωρώντας τους ζάχαρη. Ο Χριστόδουλος Χ' Δαμιανού διατηρούσε την εποχή αυτή μικρή βιομη-

χανία κατασκευής λεμονάδων με απλά μέσα της εποχής. Το "εργοστάσιο" αυτό στεγαζόταν στο υπόγειο του καφενείου του Κυριάκου Τσιομούνη. Οι λεμονοπαραγωγοί προμήθευαν το Χριστόδουλο Χ"Δαμιανού με λεμόνια. Το ίδιο έκαναν και για το "εργοστάσιο" του Σπυρόπουλου στη Λάπηθο. Το εργοστάσιο του Σπυρόπουλου στεγαζόταν στο ελαιοτριβείο του "Καλλιιά".

Ο Τάκης Ιορδάνου, ένας από τους μεγαλύτερους και πρωτοπόρους λεμονοπαραγωγούς του Καραβά για αρκετά χρόνια στη δεκαετία του 1950, διατηρούσε κι αυτός "εργοστάσιο" κατασκευής λεμονάδων. Με τ' αυτοκίνητό του περιόδευε στα χωριά της Κύπρου - μέχρι και την Καρπασία - για να διαθέτει το εμπόρευσμά του. Από το 1950 η ΚΕΑΝ άρχισε να παραλαμβάνει τα καραβιώτικα λεμόνια για χυμοποίηση. Χαρακτηριστικό της εποχής εκείνης ήταν που η παραλαβή των σκάρτων και αδιάθετων λεμονιών γινόταν με το βάρος. Τα καραβιώτικα όμως λεμόνια, λόγω της εξαιρετικής ποιότητας, τα παραλάμβανε η ΚΕΑΝ και τα πλήρωνε με τη χιλιάδα. Μετά κι άλλες κυπριακές βιομηχανίες χυμοποίησης αγόραζαν τα καραβιώτικα λεμόνια.

Ο Κυριάκος Τσιομούνης, ένας προοδευτικός γεωργός, διατηρούσε κατά τη δεκαετία του 1930 ένα μικρό εργοστάσιο (μικρή βιομηχανία) με απλά μέσα της εποχής. Τα αδιάθετα λεμόνια των Καραβιωτών, που σχεδόν ήταν ολόκληρη η παραγωγή, τα αγόραζε (10-15 σεντ τη χιλιάδα) και τα επεξεργαζόταν. Με την επεξεργασία των λεμονιών παρήγαγε το λεμονόλαδο (Lemon oil) και το κιτρικό ασβέστιο.

Το εργοστάσιο αυτό λειτούργησε στο υπόγειο του ιδιόκτητου καφενείου του. Το υπόγειο αυτό χρησίμευε προηγουμένως ως στάβλος για καμήλες. Δίπλα από το καφενείο ο Κυριάκος Τσιομούνης λειτουργούσε εργοστάσιο επεξεργασίας βαμβακιού και μετά ελαιοτριβείο.

Δεκάδες τότε νεαρές εργάτριες από τον Καραβά (Βασιλική Γεμέττα, Μαρίτσα Κλατσιά, Μαρίτσα Παξιαβάνη, Μαρίτσα Πατσαλίδου, Καλλού Σούπαση και πολλές άλλες) εργάστηκαν κατά περιόδους στο εργοστάσιο επεξεργασίας λεμονιών.

Με απλά χειροκίνητα μέσα της εποχής οι εργάτριες μάζευαν από τις φλούδες των λεμονιών το λεμονόλαδο και από την επεξεργασία του λεμονοχυμού το κιτρικό ασβέστιο.

Η λεμονοκαλλιέργεια στα περίχωρα του Καραβά

Την ιστορία της λεμονοκαλλιέργειας του Καραβά, τις καλλιεργητικές φροντίδες και την εμπορία ακολούθησαν και τα περίχωρα του Καραβά, οι Μότιδες, ο Παλιόσοφος, η Ελιά και τα Φτέρυχα. Για την άρδευση των λεμονόκηπων χρησιμοποιούσαν τις δικές τους πηγές, λάκκους - διατρήσεις και πηγές νερού (Μικρά Αρδευτικά Έργα).

Στον πιο κάτω πίνακα φαίνεται ο αριθμός των λεμονοπαραγωγών και η καλλιεργητική έκταση λεμονιάς μέχρι το 1972 με βάση την καταγραφή - Επισκόπηση Εσπεριδοειδών του 1966, αναθεωρημένη με τις άδειες φύτευσης λεμονιάς μέχρι το 1972.

Χωριό	Αριθμός Λεμονοπαραγωγών	Καλλιεργούμενη έκταση	
		Δεκάρια	Κυβ. σκάλες
Μότιδες	12	28	21
Παλιόσοφος	23	50	37
Ελιά	34	280	210
Φτέρυχα	5	7	5

Πρέπει να αναφερθεί ότι το 1966, με βάση την απογραφή, υπήρχαν νέες φυτείες που δεν έδιναν πλήρη παραγωγή λεμονιών. Οι νέες εκτάσεις κατά χωριό ήταν: Μότιδες 6 κυβ. σκάλες, Παλιόσοφος 8 κυβ. σκάλες και Ελιά 140 κυβ. σκάλες.

Εκδηλώσεις προς τιμή του λεμονιού

Κάθε χρόνο οι Καραβιώτες γιόρταζαν το λεμόνι με χορούς και διασκεδάσεις. Τα αθλητικά σωματεία του Καραβά ΑΕΚ και Άρης διοργάνωναν το δικό τους χορό. Οι εκδηλώσεις αυτές συνήθως γίνονταν κάθε Αύγουστο - Σεπτέμβρη που άρχιζε και η εκκοπή των λεμονιών. Γίνονταν διαγωνισμοί χορευτών και απονέμονταν βραβεία. Ενδιαφέρον παρουσίαζε ο "χορός του λεμονιού" και η επιλογή της "Miss λεμόνι". Τα ζευγάρια που λάμβαναν μέρος στο χορό του λεμονιού ήταν υποχρεωμένα να χορεύουν στο ρυθμό της μουσικής και να έχουν ανάμεσα στα μέτωπά τους ένα λεμόνι. Το ζευγάρι που θα έμενε στην πίστα τελευταίο χορεύοντας, χωρίς να του πέσει το λεμόνι, κέρδιζε το πρώτο βραβείο.

Η εκλογή της "Miss λεμόνι" γινόταν από κριτική επιτροπή. Κατά την κρίση της κριτικής επιτροπής, η ωραιότερη δεσποινίδα που έπαιρνε μέρος στο διαγωνισμό εκλεγόταν ως "Miss Λεμόνι".

Επίλογος.

Η θύμηση της καταπράσινης πεδιάδας του Καραβά, της γης του λεμονανθού, είναι πάντα έντονη. Το παραδεισένιο τοπίο, που το προίκισε η φύση και το διατήρησαν, το συντήρησαν και βελτίωσαν οι κόποι και οι μόχθοι των Καραβιωτών, δεν ξεχνιέται.

Υπάρχουν ρίζες βαθιές, ρίζες δικές μας και των προγόνων μας, που ο κατακτητής δε θα μπορέσει ποτέ να ξεριζώσει...

Σωτήρης Κονομής

Πηγές:

A. Βιβλιογραφία.

1. Κυπριακή Γεωργία, Ρογήρου Χρ. Μιχαηλίδη
2. Η Γεωργία του Τόπου μας, Α. Πανάρετου
3. Η Καλλιέργεια της Λεμονιάς στην Κύπρο, Αντρέα Αριστείδη
4. Φυτολογικό Λεξικό, Π. Γ. Γεννάδιου
5. Τα εσπεριδοειδή, Διαφωτιστικό φυλλάδιο Υπ. Γεωργίας και Φυσικών Πόρων.
6. Καραβάς, Α. Στυλιανού - Κ. Χαρμαντά
7. Απογραφή Γεωργίας, 1946
8. Καταγραφή - Επισκόπηση Εσπεριδοειδών, 1966
9. Cyprus Journal, 1908 - 1939
10. Περιοδικό "Αγρότης"
11. "Ο Συνεργατιστής", μηνιαίο περιοδικό, 1962
12. Cyprus Blue Books
13. A Geographical study of the Karavas area 1973, Κώστα Πατέρα
14. Εκθέσεις Ελέγχου ΣΕΛΕΚ από γραφείο Συνεργατισμού

B. Εκτός από την αναφερόμενη βιβλιογραφία, στοιχεία λήφθηκαν με προσωπικές επαφές, τηλεφωνικές συνδιαλέξεις και συνεντεύξεις από τους πιο κάτω.

1. Ιωάννη Χ"Λούκα Λεμονοπαραγωγό από τον Καραβά
2. Ιάκωβο Βακή Λεμονοπαραγωγό από τον Καραβά
3. Δημητράκη Ασπρή Λεμονοπαραγωγό από τον Καραβά
4. Χριστόδουλο Νεοφύτου Λεμονοπαραγωγό από τον Καραβά
5. Μιχάλη Πατσάλη Γραμματέα ΣΕΛΕΚ
6. Ευρυδίκη Ν. Πιπρή (Μέσω Δ. Ασπρή) 95 χρονών από τον Καραβά
7. Βασιλική Γεμέττα, οικοκυρά από τον Καραβά

ΤΑ ΤΕΣΣΕΡΑ ΠΕΡΙΔΕΡΑΙΑ - ΘΗΣΑΥΡΟΙ

(Μια ξεχωριστή μαρτυρία)

Τα Καταλύματα της Λάμπουσας δεν ήταν καθόλου μια περιοχή έρημη, νεκρή και εγκαταλελειμμένη, απρόσφορη. Ήταν ένας τόπος που πάντοτε πρόσφερε δουλειά, τροφή και ατέλειωτες ευχάριστες εκπλήξεις σ' όσους τον όργωναν καθημερινά χειμώνα-καλοκαίρι.

Εκατοντάδες κάτοικοι του Καραβά κατέφευγαν στα Καταλύματα για κάποιου είδους απασχόληση, ξεκούρασης, ξεγνοιασιάς, ομορφιάς, τροφής, περιπέτειας. Πολλοί ήταν εκείνοι που πήγαιναν για βόλτα στους καταπράσινους, γεμάτους από σπάνια και όμορφα αγριολούλουδα, δρόμους της περιοχής.

Τα κυκλάμινα, οι μαργαρίτες, λουλούδια με χίλιες δύο αποχρώσεις πρόσφεραν μαγευτική θέα στους επισκέπτες. Τα πολύ εύγευστα μανιτάρια της "αναθήκας", τα άσπρα σαλιγκάρια, τα πικρογούλια, τα "στρουθικά", "τα μισιλλούθκια", τα θαλασσοκράμπια - εξαιρετικά για πουρέκια - το καππάρι, το κουτρούβι, τα κύρταμα - ευγευστότατα στο ξίδι, συμπλήρωναν το πιάτο πάρα πολλών κατοίκων του χωριού μας. Η γραφική Χατζιήνα και ο Χατζιής, γέμιζαν και το στομάχι χιλιάδων κατοίκων της Λευκωσίας με το εμπόριο σαλγκαριών, καππαριού, κουτρουβκιού κλπ.

Άλλοι κάτοικοι, από τα πολύ παλιά χρόνια, έκοβαν πέτρες για το χτίσιμο σπιτιών στο χωριό μας. Ένας από αυτούς ήταν και ο Κωστάκης Καριολής, πατέρας πέντε παιδιών, της Ελεγκούς (Λάμπραινας) Δ. Χατζηλάμπρου, της Βασιλούς Μακρύνικολα, της Στασούς Γιακουμή Νηματάρη, του Σταυρή Καριολή και του Χριστόδουλου-Χαρίτου Καριολή που αργότερα έγινε Ιερομόναχος και έζησε στο Μοναστήρι της Αχειροποιήτου για 30 χρόνια.

Μια μέρα, ενώ ο Κωνσταντής εργαζόταν σκληρά με άλλους κατοίκους του χωριού μας σε περιοχή των Καταλυμάτων δίπλα από την εκκλησία του Αγίου Ευλαλίου, η θεά τύχη τους χαμογέλασε. "Κτύπησαν" θησαυρό! Βρήκαν πολλά Κωνσταντινάτα (χρυσά νομίσματα), χρυσές ζώνες, μεγάλους ασημένιους δίσκους και πολλά άλλα. Ένας από τους ασημένιους δίσκους βρίσκεται σε μεγάλο Μουσείο της Νέας Υόρκης. Σχεδόν όλος ο θησαυρός πουλήθηκε στο Γρηγόρη Χατζηλάμπρου, θείο του Λάμπρου Δ. Χατζηλάμπρου, με αντάλλαγμα δώδεκα σκάλες χωράφι στην Πελαγού στον Κάτω Καραβά.

Το κτήμα αυτό τώρα ανήκει στη Γιαννούλα και τον Ηλία Καραβή (Καυκαλιά) και βρίσκεται δίπλα στα λεμονόδεντρα του Δημήτρη και της Μαρίας Δημητσόπουλου.

Τέσσερα όμως ολόχρυσα περιδέραια κρατήθηκαν από τη Μαρία, σύζυγο του Κωνσταντή Καριολή, που τα έκρυψε στον κόρφο της. Ήταν τέσσερα περιδέραια-θησαυροί απείρου κάλλους και αμύθητης αξίας. Όπως διηγού-

νταν μέλη της οικογένειας, η λάμψη και η γοητεία τους ήταν κάτι το πρωτοφανές. Πολύ αργότερα κατέφθασαν τέσσερα άγνωστα πρόσωπα ζητώντας να κάνουν έρευνα στο σπίτι της Μαρίας, ενώ ο Κωνσταντής δούλευε στα Καταλύματα. Ένα από τα τέσσερα πρόσωπα ήταν γυναίκα μάλλον αγγλικής καταγωγής. Όταν τέλειωσε η άκαρπη έρευνα, η Αγγλίδα ζήτησε να κάνει σωματική έρευνα στη Μαρία σε ιδιαίτερο δωμάτιο.

Χρυσό περιδέραιο από το δεύτερο θησαυρό της Λάμπουσας, το οποίο θρίσκεται στο μουσείο της Νέας Υόρκης Αμερικής.

Οι τέσσερις άγνωστοι έφυγαν μαζί με τους τέσσερις θησαυρούς. Από τότε δεν έχει γραφτεί ή ακουστεί τίποτε για τούτο το θησαυρό. Και ακόμη κανείς δε γνωρίζει ποιοι ήταν πραγματικά αυτοί οι άγνωστοι...

*Κωνσταντία Κλατσιά
(εγγονή του Κωνσταντή ΚARIOΛΗ)*

ΜΑΡΤΥΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ

ΤΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑ ΤΗΣ ΔΑΣΚΑΛΑΣ ΣΤΑ ΠΑΛΙΑ ΧΡΟΝΙΑ

Αν προσέξουμε τον αριθμό των δασκάλων στα παλιά χρόνια, θα δούμε ότι είναι πολύ μεγαλύτερος από τις δασκάλες. Γιατί άραγε; Ποια η αιτία;

Την ίδια εποχή που βλέπουμε μόνο μια δασκάλα από τον Καραβά, την Αναστασία Ψύλλου, που νομίζω ότι θα ήταν και η πρώτη Καραβιώτισσα δασκάλα, βλέπουμε πέντε ή έξι δασκάλους. Το ίδιο συμβαίνει και στα επόμενα χρόνια. Επί Αγγλοκρατίας οι δασκάλες ήταν λιγότερες από τους δασκάλους για πολλά χρόνια. Γιατί; Η απάντηση είναι εύκολη: Ο τρόπος λειτουργίας των σχολείων και οι κανονισμοί του διορισμού των δασκάλων.

Μια δασκάλα μόλις παντρευόταν υποχρεωνόταν να σταματήσει το επάγγελμά της. Πολλές ήταν οι δυσκολίες τον καιρό εκείνο· ν' αφήνει μια κοπέλα έξι χρόνια το πατρικό της σπίτι για να γίνει δασκάλα σπουδάζοντας στη Λευκωσία. Δύσκολες πολύ οι οικονομικές συνθήκες αλλά και οι κοινωνικές· χρειάζονταν πολλοί περιορισμοί, πολλές στερήσεις. Επομένως ήθελε και έπρεπε φυσικά να εξασκήσει το επάγγελμά της που θα το αγαπούσε πολύ για να το μάθει, παρ' όλες τις θυσίες που χρειάζονταν. Σε περίπτωση όμως γάμου έπρεπε να το εγκαταλείψει, γι' αυτό πολλές αποφάσιζαν να μην παντρευτούν.

Πολλοί ήταν οι γονείς που αρνούνταν να δώσουν στις κόρες τους αυτή τη μόρφωση.

Θυμούμαι την περίπτωση της δασκάλας της μητέρας μου, γύρω στο 1900, της Κυριακής Τσεντή, που μας διηγόταν.

Όταν οι γονείς της της δήλωσαν κατηγορηματικά ότι ήταν αδύνατο να τη σπουδάσουν δασκάλα, κλείστηκε στο δωμάτιό της με την αδελφή της κι έκλαιγε όλη νύκτα. Τότε, ύστερα από πολλή σκέψη, η αδελφή που πολύ την αγαπούσε της πρότεινε να πάνε κι οι δυο στη Λευκωσία να εργάζεται η αδελφή σ' ένα πλουσιόσπιτο ως υπηρέτρια κι εκείνη να σπουδάσει δασκάλα.

Έτσι κι έγινε. Εργάστηκε λίγο και μετά παντρεύτηκε. Πέθανε όμως σύντομα ο άντρας της και αναγκάστηκε να γίνει μαμμή, αφού δεν ήταν δυνατόν να εργαστεί δασκάλα γιατί ήταν παντρεμένη. Αυτό εξακολούθησε για πολλά χρόνια επί Αγγλοκρατίας.

Έπειτα από το 1934-35, αν θυμούμαι καλά, λόγω της αύξησης των μαθητών στα σχολεία, αναγκαστικά η αγγλική κυβέρνηση επέτρεψε στο Γραφείο Παιδείας να διορίζει παντρεμένες δασκάλες ως προσωρινές, δηλαδή να μπορεί να τις σταματά οποιαδήποτε στιγμή χωρίς να τους δίνει λόγο

**Αναμνηστική φωτογραφία της οικογένειας Χριστοφή και πολυξένης Τσιάκκα (1919).
Κάτω αριστερά η Χαριτίνη Διγενή.**

ούτε και να δικαιούνται για τα δεδουλευμένα χρόνια της προσωρινότητάς τους να πάρουν σύνταξη.

Αυτό διήρκεσε ως το 1959, οπότε ήρθαν όλοι οι περιορισμοί και οι παντρεμένες δασκάλες απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα του επαγγέλματός τους.

Εύχομαι και πιστεύω ότι όλες οι δασκάλες μας έχουν βαθιά συναίσθηση των καθηκόντων τους, της υψηλής αποστολής τους και μαζί με τη μόρφωση του νου καλλιεργούν και την ψυχή των ελληνόπουλων της Κύπρου, ώστε να γίνουν άξιοι των πατρικών παραδόσεων και των ευγενικών επιδιώξεων της φυλής μας.

Χαριτίνη Διγενή
(συνταξιούχος δασκάλα)

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

ΑΠΟ ΤΟ ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΕΝΟΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

Λαμπριάτικες Θύμησης

Τα δυο Δημοτικά σχολεία του Καραβά, οι δυο μεγάλοι πνεύμονες του χωριού, έδιναν το παρόν τους παντού και πάντα σε κάθε πνευματικό ή καλλιτεχνικό κάλεσμα, καθ' όλη τη σχολική περίοδο, από το Σεπτέμβρη ως τον Ιούνη, ακόμα και κατά τη διάρκεια των διακοπών.

- Ερχότανε Λαμπρή;

Ήτανε τα παιδιά των σχολείων που θα' ψαλλαν τον "Επιτάφιο θρήνο", τουλάχιστον την πρώτη και την τρίτη στάση. Είχε γίνει θεσμός. Κάθε Πάσχα, παρόλο που ήταν κλειστά τα σχολεία, να μαζεύονται στο σχολείο για τις πρόβες και να συνεχίζουν τις τελευταίες εκεί στο "βάθρο" της εκκλησίας, για να πάρουν τις τελικές τους θέσεις, για να προσαρμοστούν στο χώρο και στην ηχητική της εκκλησίας. Στέκονταν εκεί γύρω από το κουβούκλιο του Επιταφίου στο στολισμένο με τα λογής-λογής λουλουδία, που προμήθευαν οι κυράδες από τους κήπους τους για τον Εσταυρωμένο Χριστό, με όλη την ευλάβεια και πίστη που πλημμύριζε τις παιδικές ψυχές τους.

- Το στόλισμα του Επιταφίου; Ήταν ένα ιερό προσκύνημα.

Τα κορίτσια των σχολείων μαζί μ' άλλες κοπέλες του χωριού με την καθοδήγηση των πιο έμπειρων ή των χωριανών δασκάλων τους, έβαζαν όλη τους την τέχνη στο στόλισμα. Κάθε χρόνο και καλύτερα. Απ' ό,τι η φύση μας πρόσφερε.

Φέτος ήταν η χρονιά των γαρίφαλων ή των κρίνων, των λουβανούδων ή των γερανιών, των βιολέτων ή των τριανταφύλλων;

Δινόταν το βάρος σ' αυτά που είχαμε τα πιο πολλά κατά τη χρονιά εκείνη. Μα πιο πολύ προτιμούνταν τα γαρίφαλα, κόκκινα ή άσπρα, τα κρίνα και οι λουβανούδες, το γιψόφυλο και τα μυρσίνια.

Με άσπρους κρίνους να στολιστεί ο σταυρός ψηλά. Κρίνους να βάλουμε και κατακόρυφα στα τέσσερα πόδια. Να περαστούν λεμονανθοί σε κλωστές. Να κρεμαστούν σε σχήμα σταυρού πάνω από τον ενταφιασμένο και με ροδοπέταλα σκεπασμένο Χριστό.

Μας τέλειωσαν τα άσπρα γαρίφαλα, θέλουμε ακόμα πέντε - έξι; Να τρέξουν οι ομάδες προμήθειας, τα πιο μικρά παιδιά.

Ήξεραν ποιο σπίτι θα κτυπήσουν και θάφερναν οπωσδήποτε.

Το στόλισμα άρχιζε αμέσως, μόλις τέλειωνε η πρωινή λειτουργία της Μεγάλης Παρασκευής, για να τελειώσουν μέχρι τις δύο ή τρεις το απόγευμα. Δεν περίμεναν να πάρουν το κάλεσμα ούτε από τους επιτρόπους ούτε από τον παπά. Όμως ήταν κι αυτοί ήσυχoi. Είχαν εμπιστοσύνη στη νέα γενιά.

**Στο κέντρο του Καραβά , μεγαλοπρεπής και επιβλητική θρίσκειται
η εκκλησία της Παναγίας της Ευαγγελίστριας.**

Είχαν σίγουρη την επιτυχία για το στόλισμα του Επιταφίου. Η παράδοση θα συνεχιζόταν και τούτη τη χρονιά. Το σπίτι, η εκκλησία, το σχολείο, έκαναν καλά τη δουλειά τους. Υπήρχαν ριζωμένες μέσα τους αρχές και αξίες της ζωής που συνεχίζονταν από γενιά σε γενιά.

Ενδόμυχα μέσα τους τό' νιωθαν αυτό το κάτι σαν υποχρέωση, σαν καθήκον. Αυτό το κάτι που δε μετριέται. Είχαν μέσα τους του Χριστού την Πίστη. Το στόλισμα τέλειωνε. Να καθαριστούν οι γύρω χώροι. Να' ναι όλα έτοιμα για το βράδυ. Κι όταν οι κοπελιές έτρεχαν να ετοιμαστούν για τον εσπερινό, να βλέπεις τις γριούλες της ενορίας χωμένες στις μαύρες μαντίλες τους, με σταυρωμένα τα χέρια και σκυφτά τα κεφάλια, με σφιγμένα τα χείλια και βουρκωμένα τα μάτια, να μην ξεκολλούν, να μην απομακρύνονται, να μένουν πιστοί φρουροί, να προσέχουν, όπως έλεγαν, τον Εσταυρωμένο.

Μεγάλη η Πίστη, μεγάλη η Καρδιά.

Οι καμπάνες χτυπούν για εσπερινό. Στο κάλεσμά τους τρέχουν πρώτα τα παιδιά του σχολείου.

Ντυμένα στις πεντακάθαρες στολές τους, με πρόσωπα να λάμπουν, με δέος μα ικανοποιημένα γι' αυτό που έχουν αναλάβει, γι' αυτό που έχουν να προσφέρουν στον Εσταυρωμένο. Θα ψάλλουν στον Επιτάφιο. Κρατούν στα χέρια τα μικρά τους βιβλιαράκια με τον "Επιτάφιο Θρήνο". Στέκονται στην

**Αναμνηστική φωτογραφία των παιδιών της Δευτέρας Τάξης
του πρώτου Δημοτικού Σχολείου Καραβά το 1965**

καθορισμένη τους θέση, στην αριστερή πτέρυγα, δίπλα στον άμβωνα της Ευαγγελίστριας.

Κάθε μεγάλο γεγονός το χωριό εδώ μαζεύεται να το γιορτάσει. Κι οι πιστοί προσέρχονται. Η εκκλησία γεμίζει. Αρχίζει ο εσπερινός. Παρακολουθούν όλοι με ευλάβεια, μα πιο πολύ, σκυμμένα στα βιβλιαράκια τους, τα παιδιά που θα ψάλλουν, παιδιά Τετάρτης, Πέμπτης κι Έκτης τάξης.

Κόντεψε η ώρα. Θα προχωρήσουν σιωπηλά, για να πάρουν τις θέσεις τους. Οι ψάλτες ακούγονται να ψάλλουν:- "Εκστηθι φρίττων Ουρανέ... εν νεκροίς λογίζεται ο εν υψίστοις οικών και τάφω σμικρώ ξενοδοχείται ον παίδες ευλογείτε, Ιερείς ανυμνείτε, λαός υπερυψούτε εις πάντας τους αιώνας."

Ξεκινούν. Στέκονται σε δυο ομάδες. Θα ψάλλουν εκ περιτροπής.

Ο παπά Δημήτρης ξεκινά με το θυμιατήρι του από την ωραία πύλη. Θυμιατίζει. Τον ακολουθούν οι ψάλτες. Ανεβαίνει στο βάθρο. Δίνει γύρο και θυμιατίζει. Νεκρική σιωπή παντού. Όλοι αναμένουν ν' ακούσουν. Αρχίζει πρώτος. "Η ζωή εν τάφω..." Επαναλαμβάνουν τα παιδιά και συνεχίζουν. Οι ψυχές όλων πλημμυρίζουν από συγκίνηση. Οι παιδικές φωνές αγγίζουν τα κατάβαθα της ψυχής του κάθε πιστού και ένα ρίγος τις διαπερνά.

Συνεχίζουν την πρώτη στάση ως το τέλος.

Θ' αφήσουν τη δεύτερη στάση "Άξιον εστί..." για τους ψάλτες. Μένουν στις θέσεις τους. Θα συνεχίσουν την τρίτη στάση: "Αι γενεαί πάσαι..." διφωνία. Κι είναι τώρα μια τελετουργία, μια Μυσταγωγία. "Έρραναν τον τάφον αι μυροφόροι μύρα..." Ροδοπέταλα σχηματίζουν ομπρέλες πάνω από τον Επιτάφιο και τον Εσταυρωμένο.

Τα ρίχνουν οι μυροφόρες, μαθήτριες ντυμένες στα μαύρα, σε τρεις γύρους. Ραίνουν το Χριστό με ευλάβεια και κατάνυξη.

Κι όταν όλα τελειώσουν, ικανοποιημένοι πια όλοι και με ήσυχη και καθαρή την καρδιά, θ' ακολουθήσουν την "Περιφορά του Επιταφίου" στο χωριό, για να περάσουν κάτω από αυτό πρώτα, να επιστρέψουν ύστερα, γύρω στις δώδεκα τα μεσάνυχτα, στην εκκλησία όπου θ' ακουστεί το Ευαγγέλιο, αφού διαβαστεί η προφητεία "Ιεζεκιήλ" από το γηραιότερο χωριανό, το γέρο Φραντζέσκο.

Ακολουθεί η επιστροφή στο σπίτι μ' ένα κομμάτι κερί στο χέρι και λίγα ροδοπέταλα από τον Επιτάφιο. Θα τους είναι φυλαχτό για όλη τη χρονιά.

Οι γλυκές φωνές των παιδιών των σχολείων ακούστηκαν πρώτα το Σάββατο του Λαζάρου που μ' ένα, στολισμένο με λουλούδια, κλαδί φοινικιάς μας έφεραν το μήνυμα της Ανάστασης του Λαζάρου, με αμοιβή ένα αυγό από το κάθε σπίτι.

Θ' ακουστούν πάλι τη Λαμπρή. Θάχουν να πανηγυρίσουν και να κάψουν τον Ιούδα στη Λαμπρατζιά της Ανάστασης, όπου θα γεμίσουν με χαρούμενα ξεφωνητά τον αέρα και ξέγνοιαστα κι ανέμελα θα τραγουδήσουν στις παραδοσιακές "Σούσες" που οι γονείς ή οι παπούδες θα τους στήσουν στην καμάρα του δίχωρου ή κάτω από τις ελιές στο λιοχώρι.

Θα επανέλθουν την επόμενη χρονιά για τον Καθιερωμένο Επιτάφιο.

Όταν πάρω στα χέρια μου το ημερολόγιό μου κι αρχίσω να το μετροφυλλώ διαβάζοντας και ξαναδιαβάζοντάς το, φτάνω κάποτε σ' αυτές εδώ τις σελίδες.

Η ψυχή μου γεμίζει από συγκίνηση και πόνο. Ο πόθος της επιστροφής ζωντανεύει μέσα μου και βλέπω σαν στ' όνειρο όλα να επαναλαμβάνονται μπρος στα μάτια μου όπως τότε. Κι αυτό θα γίνει πραγματικότητα.

Δεν μπορεί να συνεχιστεί η αδικία. Χρειάζεται απ' όλους η Πίστη κι η αγωνιστικότητα για το δίκαιο, που αυτό τελικά θα επικρατήσει.

Σύντομα θα γυρίσουμε να συνεχίσουμε τα ωραία έθιμα και τη λαμπρή μας παράδοση στον ωραίο μας Καραβά που καρτερικά υπομένει και περιμένει την επιστροφή των παιδιών του κοντά του.

Θα' ναι τότε για όλους μια διπλή Ανάσταση.

ΚΑΡΑΒΑΣ - ΕΝΑ ΚΟΜΜΑΤΙ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΜΑΣ...

Πολλοί έγραψαν, και δεν έχουν άδικο, πως ο Καραβάς έχει όλα τα καλά που θα μπορούσε να του δώσει η θεία φύση. Τι να πρωτοθαυμάσει κανείς; Τις όμορφες ακρογιαλιές του, τους καταπράσινους εύφορους κάμπους, τις επίσης εύφορες βουνοπλαγιές, το κεφαλόβρυσο, τα καταπράσινα δάση του; Τίποτα αλήθεια δεν του λείπει... Πολλοί είναι αυτοί που μας αποκαλούν περήφανους. Και πράγματι είμαστε περήφανοι γιατί γεννηθήκαμε σ' έναν τέτοιο μικρό παράδεισο. Είχα την τύχη να γεννηθώ στην Πάνω Γειτονιά, στη φτωχογειτονιά του Καραβά. Ήμασταν φτωχοί, έτσι μας έλεγαν. Όμως τώρα που σκέφτομαι, τώρα που φέρνω στη μνήμη μου τα παιδικά μου χρόνια, σκέφτομαι ότι ήμασταν πλούσιοι, πολύ πλούσιοι και ας μη φορούσαμε ρούχα φανταχτερά και παπούτσια αστραφτερά.

Ήμασταν γεννημένοι μέσα στη φύση. Και μεγαλώσαμε μέσα στα περβόλια, στους ποταμούς, στο δάσος, μέσα στην πηγή του νερού, την Παληάβρυση.

Ενας μεγάλος ποταμός που ξεκινούσε - ας τον πάρουμε ανάποδα - από τα χωράφια της Λάμπουσας, διάσχιζε τον Καραβά χωρίζοντάς τον στα δυο, έφτανε στους Μύλους της Μητρόπολης, περνούσε από τους Μύλους του Τσιομούνη και έφτανε ως τα χωράφια του "Κοτζιάκαρου".

Το εξοχικό κέντρο "Οι Μύλοι του Καραβά" όπως το αφήσαμε πριν την εισβολή του 1974

**Η καρδιά του Καραβά και η εκκλησία της Παναγίας Ευαγγελίστριας
φρουρός ακοίμητος να περιμένει...**

Ψηλά, πολύ ψηλά τα σπίτια του Γιαννακού του Κοζάκου, είχαν τις ρίζες τους στις απόκρημνες κορφές του Πενταδακτύλου. Και ήταν ο "μαυροκόλυμπος" δικός του και έφτανε ο Καραβάς ως τη "Γομαρίστρα" και αγκάλιαζε το ερειπωμένο εκκλησάκι του Αγίου Παύλου. Κι εκεί δίπλα ευλογούσε το Θεό ο γερο-Δημητρός και τον ευχαριστούσε... μέχρι που... όμως αυτή είναι μια άλλη ιστορία, σε ξεχωριστό κεφάλαιο.

Μέσα στους ποταμούς υπήρχε πλούσια, άγρια και ήμερη βλάστηση. Και φυσικά όλων των ειδών τα πετούμενα. Μαυροπούλια, τζίκλες, "μουγιούθκια", σπίννοι, συκαλλίδες, περδίκια και τόσα άλλα πουλάκια. Και ήταν τόση μαγεία ν' ακούεις όλη αυτή την αρμονία, τα τιτιβίσματα, τα φτερουγίσματα των πουλιών, όλο τούτο το τρελλό ξελόγιασμα της φύσης. Θεέ μου ... πραγμα-

τική μαγεία τούτο το συνταίριασμα των κελαηδημάτων μαζί με το θρόισμα των καλαμιών και το κελάρυσμα του νερού μέσα στα καταπράσινα, πέτρινα αυλάκια. Και ξαφνικά... τι ησυχία... νεκρική σιωπή. Και ύστερα, χαμός κόσμου. Μα τι νάγινε άραγε; Α, ναι... ήμασταν εμείς... τα παιδιά της Πάνω Γειτονιάς. Ήρθαμε να κτυπήσουμε τα αθώα πουλάκια. Να στήσουμε τα ξόβεργά μας ή να στήσουμε καρτέρι και με τις σφενδόνες μας να τα σκοτώσουμε. Τότε έτσι σκεφτόμασταν. Όμως εμείς ήμασταν ερασιτέχνες και τις πιο πολλές φορές δεν κατορθώναμε να πιάσουμε ούτε ένα πουλάκι και φεύγαμε απογοητευμένοι και με πληγωμένο τον εγωισμό μας. Και ήμασταν πολλοί.

Μια μακρινή ανάμνηση - παρέλαση βρίσκεται σε τούτες τις γραμμές.

Ο Γιωρκής του Τταραπιλλή, ο Γιαννής του Σίφουνα, ο Παμπής του Μουσκή, ο Δημήτρης του Κκεψή, ο Πάμπος και ο Κόκος της Θεορούς του Σπύρου, ο Κωστής του Σιοιριάρη, ο Σωτήρης του Κάρμιου και τόσοι άλλοι.

Όπως κάθε επάγγελμα έχει τους ερασιτέχνες του αλλά και τους επαγγελματίες του, έτσι και το είδος αυτό του κυνηγιού είχε και τους επαγγελματίες του. Τύπους μοναδικούς στον τρόπο που κέρδιζαν τα προς το ζειν τους, παράξενους στη συμπεριφορά και με μια ξεχωριστή φιλοσοφική αντιμετώπιση της ίδιας της ζωής.

Δεν μπορεί να χαρακτηριστούν άνθρωποι τεμπέληδες... αντίθετα ήταν πολύ εργατικοί και τις πιο σκληρές δουλειές αναλάμβαναν και τις έφερναν πάντα σε πέρας. Τους άρεσε όμως να ζουν μέσα στη φύση ... δηλαδή εκεί που άλλοι καθόντουσαν στους καφενέδες του Μπίλη, του Βαρνάβα, του Τρύφωνα, του Παυλή και έπαιζαν πιλόττα και σκαμπίλι, αυτοί οι άνθρωποι τα καλοκαίρια ψάρευαν, το χειμώνα μάζευαν μανιτάρια ή κυνηγούσαν άγρια πουλιά ..

Ήταν ένα κομμάτι από τη ζωή τους... αναπόσπαστο τμήμα της ύπαρξής τους. Και ποιοι ήταν αυτοί... ο Γληορής ο Μούτσος, ο γερο - Καπετάνιος, ο Γιαννακός ο Καραμάνος, ο Κούνιος, ο Κυριάκος ο Φτύρης, ο Κωστής, ο Κκεψής, ο Στυλλής του Μούστρα, ο Κωστής, ο Κλατσιάς ... Όλοι αυτοί είχαν κατά το πλείστον ως επάγγελμά τους τα προϊόντα της φύσης.

Ήταν δάσκαλοι στο επάγγελμά τους... ο καθένας βέβαια με την ειδικότητά του. Άνθρωποι άκακοι, καλοσυνάτοι... Μένουν βαθιά χαραγμένοι στη μνήμη μου... φιγούρες παλιές, σκιές του παρελθόντος... Κι αυτοί ένα μεγάλο συμπλήρωμα στη ζωή και την ύπαρξη του αθάνατου Καραβά...

Δημήτρης Κοζάκος

ΘΥΜΗΣΕΣ - ΝΟΣΤΑΛΓΙΕΣ

Με την ευκαιρία συγγενικού γάμου, την άνοιξη του '89 εγώ κι η σύζυγός μου βρεθήκαμε στην Πολιτεία New Jersey των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Το ζεύγος Σταύρου Ζαμπά και Μάρως Καραβία πάντρευσαν τη μεγάλη τους κόρη Ελένη.

Με την επίσκεψή μας στην Αμερική, μας δόθηκε η ευκαιρία να συναντήσουμε πολλούς Καραβιώτες που ζουν στην ωραία αυτή Πολιτεία. Μερικοί είναι εγκατεστημένοι εκεί από πολλά χρόνια και άλλοι κατέφυγαν μετά την προσφυγιά.

Αναφέρω μερικά ονόματα που είχαμε την ευκαιρία να συναντήσουμε:

Τον Αριστείδη Δημητρίου και τη γυναίκα του Μαρούλα το γένος Μαυραδά, το ζεύγος Ευριπίδη Κόντου, το Χριστάκη Κόντο και τη γυναίκα του Γιαννούλα, τον Αριστείδη Επιφανίου και τη γυναίκα του Γιωργούλα, τη Μαρή Ταγγρίδη, τις κόρες της Χρυσούλα κι Ελενίτσα και το γαμπρό της Ανδρέα Φραγκίσκου, το Γεώργιο Μαούρη, το Χρίστο Παπαπέτρου και τη σύζυγό του Ελένη Επιφανίου, το ζεύγος Κώστα Ζαμπά, τον Παναγιώτη Μιχαηλίδη αδελφό του μ. Ιω. Καραβία, το Γεώργιο Τσέντα, το ζεύγος Νίκου και Λέλας Κτωρίδη, καθώς και τη μητέρα τους Χαριτίνη, τον Ιάκωβο Τεγερίδη, το Μιχάλη Αρότη, τη Φρόσω Αρότη με την οικογένειά της, τον Τάκη Φελλά και τη σύζυγό του Λητώ Φρακάλα, την Ευτυχία το γένος Γεττίμη, το γυναικολόγο Γιώργο Χριστούδια και την αδελφή του Τασούλα με τις οικογένειές τους, την Ανδρομάχη Σαρδάνη, την Ευγενία Κόντου το γένος Πικραλιδά και τη μητέρα της Αναστασία κ.ά.

Είχα επίσης την ευκαιρία να παρευρεθώ στη Γενική Συνέλευση του σωματείου "Λάμπουσα" όπου συνάντησα τον Κωστάκη Τσέντα που εξελέγη πρόεδρος του σωματείου, τον Τάκη Χριστοδούλου κ.ά.

Εξάλλου στο Virginia Beach συναντήσαμε τον άριστα εγκατεστημένο Γιάννη Χαλαάμπους, τους γονείς του Ευτύχιο και Μελπομένη Χαλαάμπους, τον αδελφό του Πάμπο και την οικογένεια του θείου του, Μιχαήλ Σεργίδη.

Αφορμή όμως που σύρω τις γραμμές αυτές δεν είναι αυτό τούτο το ταξίδι στην Αμερική αλλά μια επιστολή που έστειλα στην κουνιάδα μου Μάρω Καραβία Ζαμπά τον Απρίλη του 1961 και την οποία είχε φυλαγμένη και μου την έδειξε. Θεώρησα πως αξίζει τον κόπο να τη μεταφέρω εδώ, γιατί κρύβει μέσα της τόσες θύμησης, τόσες νοσταλγίες για τους καλούς κι ανέμελους καιρούς που ζούσαμε τότε στον Καραβά, πριν η μπότα του Αττίλα μολύνει τα άγια χώματά μας.

Ομάδα Καραβιώτισσων στον κήπο της Μάρως Ζαμπά. Από αριστερά: Τασούλα Πικραλιδά Κόντου, Ρίτα Κυριακίδου, Μαρούλα Μαυραδά Δημητρίου, Ανδρομάχη Σαρδάνη, Μάρω Ζαμπά, Λητώ Φρακάλα Φελλά.

Έγραφα λοιπόν μεταξύ άλλων στην επιστολή αυτή:

"Η Μάρω τουλάχιστο θα ένιωθε φέτος όσο ποτέ την αξία της Ελληνικής Λαμπράς και θα έζησε με τη φαντασία της την Αγία Εβδομάδα με τη θρησκευτική της κατάνυξη. Την Αγία Πέμπτη με την πένθιμη ατμόσφαιρα και τον κουμπάρο μου τον Κυριάκο να δίνει λίγη δροσιά στο νυσταγμένο εκκλησίασμα με το νιόβγαλτο μοσχομυρισμένο ανθόνερό του, την Αγία Παρασκευή με τον στολισμένο Επιτάφιο και τα κοριτσάκια να ψάλλουν το "Ερ-
ραναν τον τάφο..." και το εκκλησίασμα να παρακολουθεί με κατήφεια στα πρόσωπά τους, λες και κείνη την ώρα γινόταν η πραγματική κηδεία του Ιησού Χριστού.

Την πρώτη Ανάσταση του Μεγάλου Σαββάτου με το Νικολή τον Κοσιάρη να τρέχει με την εικόνα της Αναστάσεως, για να την τοποθετήσει γρήγορα-γρήγορα στο προσκυνητάρι. Και σαν επιστέγασμα όλων αυτών, ο θρίαμβος της Αναστάσεως έναντι στο θάνατο. Μεσάνυχτα! Η Ευαγγελίστρια κυριολεκτικά ασφυχτιά από τον πολύ κόσμο. Τα κεριά των πιστών δίνουν μια ξεχωριστή χαρούμενη ατμόσφαιρα.

Η αναλαμπή της "πατροπαράδοτης λαμπρατζιάς" χύνεται παντού αντιφεγγίζοντας στα γύρω δέντρα και κτίρια. Αυτή τη Λαμπρά λοιπόν ζήσαμε και φέτος, μα ίσως να μη μας κάνει τόση αίσθηση γιατί τη συνηθίσαμε. Κάτι

που το ζείς δεν το εκτιμάς όσο πρέπει. Άμα όμως τύχει να το χάσεις, τότε συνειδητοποιείς την αξία του. Ακολούθησε η εβδομάδα της διακαινησίμου. Ψήσαμε τον “οβελία” μας στη Χρυσοτριμιθιώτισα, πήγαμε στην πανήγυρη της Αχειροποιήτου, φάγαμε τα σιάμιση της “Πασιάς”, ακούσαμε το Χριστοφή να διαλαλεί το παστελάκι του και με λίγα λόγια απολαύσαμε ακόμα μια φορά τη γνωστή εικόνα του λαϊκού πανηγυριού.

Ο Καραβάς τώρα είναι κυριολεχτικά ανθομυρισμένος. Ω! πόσο όμορφη εποχή είναι τώρα! Είμαστε όμως σε θέση ν' απολαύσουμε όσο πρέπει το θείο τούτο δώρο που χάρισε ο Πανάγαθος στον τόπο μας; Πολύ φοβούμαι όχι. Η πεζότητα της ζωής, τ' ανθρώπινα πάθη, δε μας το επιτρέπουν. Ίσως να μην είμαστε σε θέση ν' αντιληφθούμε πού είναι η πραγματική χαρά. Την αναζητούμε στο χρήμα, στα παλάτια, στην τεχνολογία, μα εκείνη τόσο πιο πολύ απομακρύνεται από μας.

Ας προσγειωθώ όμως· εκείνο που μας απέμεινε εδώ είναι η ομορφιά της φύσεως: οι κάμποι, η θάλασσα, το βουνό, τα λουλούδια, τα πουλιά. Η ανομβρία συνεχίστηκε και φέτος, η ανεργία μαστίζει ακόμα τον τόπο. Οι Τούρκοι ολοένα και φέρνουν προσκόμματα στην κανονική λειτουργία του κράτους. Δεν μπορέσαμε ακόμα να μπούμε στον κανονικό ρυθμό της ζωής. Και διερωτόμαστε « Quo Vadis; »

Αυτά έγραφα σε ανύποπτο χρόνο πριν τριάντα τόσα χρόνια. Πού πάμε, αυτό ήταν το καυτό ερώτημα που θέταμε από τότε στον εαυτό μας, κανένας όμως δε φανταζόταν πως θα φτάναμε στα σημερινά μας χάλια. Θες τα δικά μας ασυγχώρητα λάθη, θες η σημαντική γεωγραφική θέση της Κύπρου, θες το ολιγάριθμο και αδύναμο του λαού μας, ολ' αυτά μαζί έφεραν την κατρακύλα.

Ας ελπίσουμε πως τα παθήματα του παρελθόντος θα γίνουν μαθήματα σε όλους μας, αλλά προπαντός σ' αυτούς που η τύχη της πατρίδας μας είναι στα χέρια τους.

Πόσες θύμησες και πόση νοσταλγία γεμίζουν την ψυχή μας οι λίγες γραμμές αυτές, για τον τόπο μας, τον Καραβά μας, τα ήθη και τα έθιμά του, τον κόσμο του, τις ομορφιές του που τις χάσαμε με την αλλοφροσύνη μας. Πρέπει όμως να χαράξουμε στα τρίςβαθα της ψυχής μας με σμίλη την πίστη και την ελπίδα, πως η απώλεια των άγιων χωμάτων του Καραβά, της Κερύνειας κι όλων των άλλων τουρκοκρατούμενων χωριών και πόλεων μας είναι προσωρινή. Προσβλέπουμε την ώρα που θα κτυπήσουν οι καμπάνες της λευτεριάς και να διαλαλήσουν το χαρμόσυνο μήνυμα: Η Κύπρος είναι και πάλι ελεύθερη, ενοποιημένη, χωρίς στρατούς κατοχής χωρίς πρόσφυγες, χωρίς φυλετικές και θρησκευτικές διακρίσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα σε πλήρη εφαρμογή, για όλους τους κατοίκους της.

Γεώργιος Κυριακίδης

ΠΑΛΙΟΣ ΚΑΡΑΒΑΣ - ΘΥΜΗΣΕΣ

Είπα να ξαναπάμε στις αλλοτινές όμορφες γειτονιές του Καραβά, στις ανηφορικές χωματόστρατες και στις άλλες απόμερες γειτονιές που οι άνθρωποι ζούσαν σαν μια οικογένεια και μοιράζονταν τη χαρά και τη λύπη.

Στις όμορφες αυλές που κάτω από μια κληματαριά ή κάποια συκαμιά οι κοπέλλες κεντούσαν, μαζί με τις πιπίλλες και τους κροσιέδες, τα νεανικά τους όνειρα και που τα βράδια του μεσοπολέμου κάτω από το φως του φεγγαριού κουβέντιαζαν τα νέα του χωριού.

Βλέπω να στοιχειώνουν οι άνθρωποι, να σέρνουν τα βήματά τους στις στράτες του Καραβά σαν νάταν χθες όλη εκείνη η ανεπανάληπτη γενιά, που σιγά σιγά έσβησε και σβήνει, μα που δεν μπορώ να φανταστώ το όμορφο χωριό χωρίς την παρουσία τους.

Ήταν όλα τόσο συνταιριασμένα· ακόμη και τα καφενεία του χωριού ήταν συντροφιασμένα. Στην Πάνω Γειτονιά με κέντρο τον καφενέ του Διονύση και σε μια ακτίνα 100 μέτρων 9 καφενέδες, του Διονύση, του Κολά, του Χρίστου, του Γιαννή του Φελλά, του Κώτσιου του Μουκτάρη, του Κατσιόλα, του Χριστοφή, του Τσίκκου και του Παναγή του Κοζάκου. Οι καφενέδες της Πάνω Γειτονιάς! Θάλεγε κανείς ότι στη μεγάλη ταράτσα του καφενείου του Κολά ζωντάνεψε η θεατρική κίνηση στο χωριό, αλλά τολμώ να πω πως ήταν και η αφετηρία για τη θεατρική κίνηση σ' ολόκληρη την Κύπρο. Εδώ οι πρωτοπόροι επαγγελματίες θεατράνθρωποι όπως ο Βάζας, ο Βογαζιανός, το ζεύγος Μετζίτη, οι "Καταστροφούδες" έδωσαν τις πρώτες θεατρικές τους παραστάσεις στο θεατρόφιλο караβιώτικο κοινό. Εδώ στην ταράτσα του Τσιομούνη παρουσιάστηκαν ερασιτεχνικές θεατρικές παραστάσεις από τα Σωματεία του Καραβά. Εδώ μικρά παιδιά τις καλοκαιρινές νύχτες παρακολουθούσαμε παραστάσεις του Καραγκιόζη με διάσημους караγκιοζοπαίχτες της εποχής, όπως τον Κεφαλονίτη Γεράσιμο, το Μαυροθαλασσίτη και τον Κύπριο Πάφιο.

Εκατό μέτρα πιο κάτω μια άλλη παρεούλα από καφενεία: του Τζιυρκαλή, της Κατινούς, του Βαρνάβα, του Σάββα του Γεμέττα. Εδώ ήταν τα καφενεία των λεμονεμπόρων. Εκατό μέτρα πιο κάτω τα καφενεία του Παντοπουλείου. Ο καφενές του Παλιόβουρκα, του Παρασκευά, του Μάγκου, του Κιτρομήλη, του Μούη. Στον καφενέ του Μάγκου ήταν και το μπιλιάρδο και στην όμορφη ταράτσα του έστηνε κι εδώ τη σκηνή του τα καλοκαίρια κάποιος караγκιοζοπαίχτης. Εκατό μέτρα πιο κάτω τα καφενεία της νεολαίας. Ο καφενές του Κόδρου, του Αριστοτέλη, του Σάββα, του Τάρρου, του Μελά, του Νεόφυτου, με το αμερικάνικο μπιλιάρδο. Θυμάμαι ακόμη με πολλή νοσταλγία στην καρδιά του Β' Παγκοσμίου πολέμου, που απαγορευόταν το φως τα βράδια και ο κόσμος μαζευτόταν καλοκαιριάτικα στα τρία καφενεία που διέθεταν ράδιο με μπαταρίες αυτοκινήτου για να ακούσει τα νέα. Σωστό πανηγύρι, προπάντων όταν υπήρχε φεγγάρι και γινόταν μεγάλη

Στενά γραφικά δρομάκια στον Καραβά

κατανάλωση κουκιών κασιανιστών. Θυμάμαι η τιμή ήταν ένα γρόσι ένα "μαστραπούδι του γαλάτου". Την ίδια ακριβώς τιμή που πουλούσε το χειμώνα και ο Κ. Τταντής τα μερσινόκοκκα.

Ήτανε και άλλα καφενεία ξεμοναχιασμένα σ' άλλες όμορφες γειτονιές καθένα με την πελατεία του και τη χάρη του.

Εδώ στον Καραβά άρχισε σιγά σιγά ν' αναπτύσσεται ο τουρισμός τα καλοκαίρια. Κάποιες πλουσιοοικογένειες όπως οι "Τσεριώτες", οι "Παρτελίδες", οι "Μιτσιδηδες" πενούσαν τα καλοκαίρια τους στην Αχειροποίητο και στο πρώτο ξενοδοχείο του Μελά στο δρόμο προς τη Λάμπουσα.

Με το ξετύλιγμα του κουβαριού της μνήμης και της νοσταλγίας δε θα αποφύγω τον πειρασμό να θυμηθώ ανεπανάληπτους τύπους απλών ανθρώπων που, παρ' όλο που όταν ζούσαν ήταν μονάδες ξεχασμένες και ίσως βασανισμένες, όμως άφησαν ζωντανή την παρουσία τους λες και στοίχειωσαν στους δρόμους του Καραβά.

Ένας τέτοιος τύπος είναι ο Σωτήρης του Λύκου. Ένα γεροντοπαλλήκαρο που σπάνια δούλευε, προτιμούσε να κάνει θελήματα κι αυτός ήταν ο ψωμιστής των πρώτων οικογενειών που παραθέριζαν στο μοναστήρι τα καλοκαίρια. Τιμιότατος και εντιμότατος. Τον περισσότερο χρόνο ήταν ξυπόλυτος, πολύ πατριώτης και πολύ Έλληνας. Δε γινόταν γάμος, αρραβώνας, βαφτίσι που να λείπει ο Σωτήρης. Ερχόταν με πολλή αξιοπρέπεια να ευχηθεί

και να τραβηχτεί σε μια άκρη και μόνο όταν κατόπιν πολλών και εγκαρδίων καλεσμάτων καθόταν στο τραπέζι έτρωγε ό,τι του σέρβιραν, ποτέ λαίμαργα όσο κι αν πεινούσε, απηύθυνε εγκάρδιες προπόσεις και τραγουδούσε κατόπι παρακλήσεων πολύ καλλίφωνα τα μοναδικά τραγούδια που ήξερε και αγαπούσε: "Κελαϊδήστε, ωραία μου πουλάκια κελαϊδήστε" και τη "Δημητρούλα". Όταν έφτανε στο αποκορύφωμα της ευθυμίας και του πατριωτισμού, έβγαινε σε μια καρέκλα για τον καθιερωμένο "Λόγον", ο οποίος άρχιζε πάντοτε έτσι: "Έχω την τιμή του εαυτού μου να απευθυνθώ στη σεβαστή ομήγυρη και να..." Το λόγο τον τέλειωνε πλήρης δακρύων και συγκινήσεως με το "Ζήτω η Ελλάς, ζήτω ο Βασιλεύς" και αμέσως μετά έκλειε η όλη μυσταγωγία με το τραγούδι "Είμαι ο Ναύτης του Αιγαίου, κρεβάτι έχω τα πλατιά νερά και για την ένδοξη πατρίδα είμαι όλο χάρη και καρδιά μα και καρδιά". Όμως υπήρχε μια άλλη πτυχή στη ζωή του Σωτήρη που τον έκαμνε ακόμη πιο διάσημο στο όμορφο χωριό.

Η Κυριακή της Τυροφάγου ανήκε αποκλειστικά στο Σωτήρη. Ήταν αδιανόητο για τον Καραβίωτη την Κυριακή της Τυροφάγου το απόγευμα να μη βγει η Αρκούδα στους δρόμους, ο "Μάρκος". Η Κυριακή της Απόκριω, οι πρώτες σήκωσες, ανήκαν στην Πάνω Γειτονιά. Με επικεφαλής το Μουσκή γινόταν μεγάλη μασκαράτα που έκανε το γύρο στα καφενεία του Καραβά. Ήταν ένα έθιμο μπορώ να πω σαν το Αθηναϊκό γαϊτανάκι. Η Κυριακή όμως της Τυρινής ανήκε αποκλειστικά στο Σωτήρη. Ντυμένος με καναβάτσα και μαυρισμένος κατάλληλα ο Σωτήρης, με μερικά κουδουνάκια στο λαιμό και στη μέση, δεμένος με άλυσσο τον τραβούσε ο Σολής με το ντέφι στο χέρι κρατώντας ένα μεγάλο κοντάρι και τον χόρευε τραγουδώντας το "Έλα βρε Χαραλάμπη να σε παντρέψουμε, να φάμε και να πιούμε και να χορέψουμε". Αφού τέλειωνε ο χορός, άρχιζαν οι διαταγές στην "Αρκούδα". «Έλα καημέne "Μάρκο", κάνε μου πώς ζυμώνουν τα ψωμιά οι νοικοκυρές». Ο "Μάρκος" γονατούσε και άρχιζε να ζυμώνει. Όταν τέλειωνε κάθε διαταγή, ο Σολής φώναζε: "Ο Λέων μουγκρίζει και τα θηρία κρύβονται" και ο "Μάρκος" έβγαζε ένα λιονταρίσιο βρυχηθμό, "Μάσαρ". "Έλα καημέne Μάρκο, πες μου πώς χορεύουν οι Αραπίνες στο Κάιρο" και ο "Μάρκος" και πάλι έκανε το χορό των Αραπίνων. Η μεγαλύτερη ατραξιόν ήταν όταν ο Σολής έστηνε το κοντάρι και καλούσε το "Μάρκο" να ανέβει στο κοντάρι να επιθεωρήσει τα αμπέλια του. Και η παράσταση τέλειωνε με εντολή του Σολή στο "Μάρκο" να χαιρετήσει τα πλήθη και να γυρίσει με το ντέφι να πάρει το μπαξίσι του.

Να και πάλι που οι θύμησές μας σταματούν σ' έναν αξέχαστο άκακο τύπο του όμορφου Καραβά. Είμαι βέβαιος πως, όπως όλα ήταν συντροφιασμένα στον όμορφο Καραβά, όπως οι γειτονιές τις φεγγαρόφωτες νύκτες, όπως συντροφιασμένα τα καφενεία του, έτσι σε κάποια γωνιά του Παραδείσου θάναι συντροφιασμένοι όλοι οι αξέχαστοι καλοκάγαθοι τύποι του όμορφου χωριού.

Ανδρέας Βλάχος

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΠΟΥ ΜΑΣ ΚΑΡΤΕΡΟΥΝ

Δεν έχουν άδικο αυτοί που υποστηρίζουν πως η αξία ενός τόπου εξαρτάται τόσο από τις φυσικές του ομορφιές, όσο και από το χαρακτήρα των κατοίκων του.

Πραγματικά, πολύ πιο ελκυστικός και αξιαγάπητος γίνεται οποιοσδήποτε τόπος, όταν κατοικείται από φιλοπρόόδους, ειρηνικούς και κοινωνικούς, παρά όταν κατοικείται από οπισθοδρομικούς, ταραξίες και υστερόβουλους.

Εγώ πιστεύω πως στην περίπτωση του Καραβά λειτούργησε θαυμάσια ο συνδυασμός του φυσικού και του ανθρώπινου στοιχείου. Σπάνια φυσική ομορφιά και άριστο ανθρώπινο υλικό συνεργάστηκαν αρμονικά και διαμόρφωσαν την αξέχαστη κοινότητα του Καραβά, που τόσο βαθιά έχει ριζωθεί στις καρδιές μας, ώστε μας είναι αδύνατο να τη ξεχάσουμε.

Οι Καραβιώτες είναι γενικά προοδευτικοί και φιλήσυχοι. Στις σχέσεις τους ευγενικοί και πολύ αξιοπρεπείς. Στις συναναστροφές τους εύθυμοι και ανοιχτόκαρδοι και στη φιλία τους συνεπείς, σταθεροί και πιστοί. Αγαπούν τη λογοτεχνία, τον αθλητισμό, το θέατρο και έχουν ιδιαίτερη αδυναμία στις εύθυμες και πρωτότυπες ιστορίες, καθώς και στα έξυπνα και καλόγουστα αστεία και ανέκδοτα.

Φυσιογνωμίες με λίγα ή πολλά τέτοια χαρίσματα έχει γνωρίσει πολλές ο Καραβάς. Υπήρξαν μάλιστα μερικοί, που με την πρωτοτυπία και την ιδιαιτερότητά τους έχουν αφήσει τη σφραγίδα τους στην κοινωνική ιστορία του Καραβά.

Μια πολύ γνωστή φυσιογνωμία του Καραβά ήταν και ο μακαρίτης ο πατέρας μου και πατέρας του επίσης μακαρίτη αδελφού μου Τάκη Ιορδάνου, ο Γεώργιος Ιορδάνου, γνωστός ως ο Γιωρκατσής. Με αυτόν θα ασχοληθώ πιο κάτω.

Ο Γιωρκατσής

Ο Γιώργος Ιορδάνου

Πολύ ευκολοσχέτιστος και ανοιχτόκαρδος, έκανε παρέα με όλους. Ήταν μια πηγή ανεξάντλητη από ιστορίες, σοβαρές και εύθυμες και αστεία καλόγουστα, που τα σκορπούσε με μεγάλη ευκολία από όπου περνούσε. Το γέλιο και το αστείο δεν έλειψαν ποτέ από το πρόσωπό του.

Ο μακαρίτης Ιερωνύμου, ο πατέρας της Δήμητρας Χριστοδούλου Χατζηδαμιανού, γείτονας και φίλος του, αποκαλούσε τον πατέρα μου «η προσωποποίηση της ευθυμίας.»

Ο Γιωρκατσής, παρόλο που ήταν αγράμματος, γιατί δεν του δόθηκε ποτέ η ευκαιρία να πάει σχολείο, εντούτοις διέθετε σπάνια ευφράδεια, ζωντανή φαντασία και εντυπωσιακή ικανότητα στο χειρισμό του λόγου.

Μερικά περιστατικά από τη ζωή του είναι ενδεικτικά.

Το Καστιγγάρι

Ο μακαρίτης το είχε καύχημα που πέρασε το Καστιγγάρι και μάλιστα δύο φορές. Το θεωρούσε κατόρθωμα και το χρησιμοποιούσε ως παράδειγμα όταν συμβούλευε τους νεαρούς.

Σύχναζε στο ραφτάδικο του μακαρίτη του Ευριπίδη, εκεί στα καφενεία του Καραβά, γιατί του άρεσε να αστειεύεται με τον ίδιο και τους μαθητές του.

- Ρε ασφάλειες, - έτσι προσφωνούσε τους νεαρούς, - να δίνετε σημασία στις οδηγίες του μάστρου σας. Να είσαστε άψευτοι στη δουλειά σας και να προσπαθήσετε να γίνετε καλοί μαστόροι, αν θα μπορούσατε να περάσετε το Καστιγγάρι. Και συ, μαστορά, να μην ξεχνάς το Σάββατο να "κομματιά-ζεις τα κοπέλλια με νάκκον χαρτζιλίκι".

Γελούσαν, φυσικά, όλοι και όταν κανένας από τους νεαρούς, στην προσπάθειά του να ανταποδώσει την ευφυολογία, διαφωνούσε, ο μακαρίτης του έλεγε:

- Είσαι μια μάρκα! Αν δε βάλεις μυαλά, δε σε βλέπω να περνάς το Καστιγγάρι.

Το Καστιγγάρι ήταν το λιμάνι της Νέας Υόρκης που αποβιβάζονταν οι μετανάστες. Σύμφωνα με το νόμο, για να επιτραπεί η αποβίβαση του μετανάστη, έπρεπε να περάσει από ιατρική εξέταση και να ξέρει και γράμματα. Κι οι εξετάσεις γίνονταν στο Καστιγγάρι. Αν ο μετανάστης ήταν υγιής και ήξερε και γράμματα, κατέβαινε από το πλοίο και γινόταν δεκτός στην Αμερική. Αν όμως δεν ήταν υγιής ή δεν ήξερε γράμματα, δεν του επιτρεπόταν να κατεβεί και γύριζε πίσω αναγκαστικά, που σήμαινε τουλάχιστον οικονομική τραγωδία, γιατί τα ναύλα ήταν σημαντικά.

Ρώτησα το μακαρίτη πώς τα κατάφερε και πέρασε, αφού δεν ήξερε γράμματα και μου εξήγησε:

- «Την πρώτη φορά, ήταν το 1916, ο εξεταστής ήταν ένας νεαρός χωρίς γυαλιά! Μας έστησαν στη γραμμή και όταν ήρθε η σειρά μου να διαβάσω του λέω:

- Συγγνώμη, κύριε. Μου έπεσαν τα γυαλιά στη θάλασσα και χωρίς γυαλιά δεν μπορώ να διαβάσω. Έχεις την καλοσύνη να μου φροντίσεις κανένα ζευγάρι γυαλιά, ίσως μπορέσω;

- Γυαλιά; Πού να βρω εδώ γυαλιά; Να περάσεις και μόλις κατεβείς, η

πρώτη σου δουλειά είναι να πάρεις άλλα!

Έτσι τα κατάφερα και γλίστρησα. Τη δεύτερη φορά το παιχνίδι παίχτηκε διαφορετικά, γιατί ήταν το 1926 και είχα τότε μαζί μου τον Τάκη, που ήταν μόλις 17 χρονών.

Όταν μας έστησαν στη γραμμή κι έβαζαν ένα-ένα να διαβάσει, του λέω:

- Πήγαινε, ρε, μπροστά να δεις τι τους βάζουν και διαβάζουν και έλα να μου τα πεις.

Χωρίς να γίνει αντιληπτός, αφού ήταν τόσο μικρός, έκανε όπως του είπα. Σε όλους έβαζαν και διάβαζαν το ίδιο. Ήταν ένα διαφημιστικό φυλλάδιο του πλοίου που έγραφε:

«Η μεγαλύτερη στον κόσμο ναυτιλιακή εταιρεία είναι του ΕΜΠΕΙΡΙΚΟΥ». Όταν ήρθε η σειρά μου, τα διάβασα και πέρασα!

Ο Απόστολος Ανδρέας έβαλε το χέρι του και αυτή τη φορά. Όμως κι εγώ κάθε φορά που γύριζα από ταξίδι, πήγαινα μια μεγάλη λαμπάδα στη χάρη του».

Τότε κατάλαβα γιατί θεωρούσε ο μακαρίτης κατόρθωμα να περάσει ένας το Κασπιγγάρι. Για κείνον ήταν το ίδιο ακριβώς, όπως για τον Οδυσσέα το πέρασμα μέσα από τις Συμπληγάδες!

Το Κάπνισμα

Ο μακαρίτης έτρεφε ιδιαίτερη συμπάθεια προς τους νέους, τους αστεύει με πολλή οικειότητα, αλλά όταν έβλεπε κάτι στη δουλειά ή στη συμπεριφορά τους, που του φαινόταν «στραβό», θεωρούσε καθήκον του να τους συμβουλέψει. Και το έκανε με όλο το θάρρος που τον χαρακτήριζε.

Δυο "κακά" στη συμπεριφορά των νέων που τον στενοχωρούσαν ήταν το κάπνισμα και το χαρτοπαίγνιο. Όχι τόσο το κάπνισμα, όσο το χαρτοπαίγνιο.

Αυτούς που κάπνιζαν τους πλησίαζε και χωρίς άλλη κουβέντα άρχιζε.

- Εμένα κόντεψε να με φάει. Άρχισα να "φουμάρω" από 16 χρονών. Κάπνιζα τρία πακέτα του "Ηλίου" την ημέρα (Ήλιος ήταν η μάρκα των τσιγάρων της εποχής του και κάθε πακέτο περιείχε 22 τσιγάρα). Ο βήχας δε με σταματούσε ούτε μέρα ούτε νύχτα. Τον σταμάτησα κι έφυγε μια "τσάσα" (ένα κακό) από πάνω μου. Φροντίστε να τον σταματήσετε προτού σας κυριέψει.

Αυτά έλεγε κι έφευγε χωρίς να περιμένει απάντηση. Ένιωθε ικανοποίηση ότι έπραξε το καθήκον του.

Το κουμάρι

Στενοχωριόταν αφάνταστα και δυσανασχετούσε πραγματικά, όταν έβλεπε να παίζουν χαρτιά. Ακόμα και την "Πάστρα" τη θεωρούσε ο μακαρίτης κουμάρι.

Στους μεγάλους που έπαιζαν, δεν έλεγε τίποτε. Απλώς τους κοιτούσε με οίκτο και ύφος περίλυπο. Στους μικρούς όμως η στάση του ήταν διαφορετική. Κυνηγούσε την ευκαιρία, που θα μπορούσαν να τον ακούσουν και τους διηγόταν την ιστορία του "Καθηγητή της χαρτοπαιξίας", που μπαίνω στον πειρασμό να την αναφέρω έστω και πολύ σύντομα, γιατί είναι αρκετά μεγάλη.

- Ήταν ένας πολύ πλούσιος επιχειρηματίας, που είχε ένα γιο. Τον μεγάλωσε, τον σπούδασε και του ανάθεσε τις επιχειρήσεις του.

Μια μέρα είδε το γιο του σε μια λέσχη να χαρτοπαίζει με τους φίλους του. Όταν γύρισε στο σπίτι, ο πατέρας τού λέει:

"Βλέπω σου αρέσουν τα χαρτιά και θέλω να τα σπουδάσεις. Υπάρχει ένας ξακουστός καθηγητής των χαρτιών στο Παρίσι και θα σε στείλω να σε διδάξει".

Έτσι και έγινε. Έδωσε στο γιο του τη διεύθυνση του καθηγητή μαζί με μια κλειστή επιστολή να του πάρει.

Πήγε ο μικρός στο Παρίσι και με τη διεύθυνση στο χέρι βρήκε το σπίτι του καθηγητή. Ήταν απόγειμα και το σπίτι ήταν ένα υπόγειο σε μια φτωχογειτονιά. Κτύπησε το κουδούνι και του άνοιξε ένας με το σώβρακο! Ήταν ο καθηγητής που κοιμόταν χωρίς πυτζάμες και τον ξύπνησε το κουδούνι.

Του συστήθηκε ο μικρός και του έδωσε την επιστολή. Την άνοιξε και διάβασε:

Κύριε Καθηγητή,

Σου στέλλω το γιο μου να τον διδάξεις το χαρτοπαίγνιο. Θέλω να τον διδάξεις όσο γίνεται καλύτερα και μη σκεφτείς από λεφτά. Εσωκλείω μια επιταγή 100 λιρών και τα υπόλοιπα όταν τελειώσουν τα μαθήματα".

- Έλα μέσα, λέει ο καθηγητής στο μικρό. Μπήκε, μα τι να δει! Ένα υπόγειο σκοτεινό, υγρό και άδειο. Είχε μόνο μια ψάθα όπου κοιμόταν ο καθηγητής, μια μισοσπασμένη καρέκλα, όπου ακουμπούσε τα ρούχα του και ένα κερί!

- Άκουσε, παιδί μου, του λέει ο καθηγητής. Εγώ θεωρούμαι σαν ο πιο σπουδαίος χαρτοπαίκτης του κόσμου. Έχω αφιερώσει τη ζωή μου στο χαρτί. Κάθε νύχτα παίζω στις λέσχες και γυρίζω να κοιμηθώ τα ξημερώματα. Είναι φορές που έρχομαι φορτωμένος λεφτά. Τις πιο πολλές όμως γυρίζω απένταρος. Όσα κερδίσω τη μια νύχτα, τα χάνω την άλλη διπλά. Έχω καταντήσει σ' αυτό το σημείο που βλέπεις. Αν θέλεις να γίνεις και συ σαν εμένα,

συνέχισε το χαρτί. Αυτό είναι το μάθημα που έχω να σε διδάξω. Τίποτε άλλο. Και λέγοντας αυτά, πήρε ένα μολύβι κι έγραψε στο πίσω μέρος της επιστολής.

“Δίδαξα στο γιο σου όλα όσα έμαθα εγώ από το επάγγελμα.” Έβαλε την επιστολή μαζί με την επιταγή πίσω στο φάκελλο και τον έδωσε στο μικρό να τον πάει στον πατέρα του. Έφυγε ο μικρός και ο καθηγητής κλείστηκε να συνεχίσει τον ύπνο του.

Τόση ήταν η κατάπληξη του μικρού, που δεν ξανάπιασε χαρτιά στο χέρι του.

Κι έκλειε ο μακαρίτης την ιστορία του με την παροιμία:

“Του ψαρά, του τζιουνού τζιαι του κουμαρτζιή το πιάτο,

Σίλλιες φορές έν όφκαιρο τζιαι μια φορά γεμάτο.”

Και πρόσθετε:

“Το κουμάρι, γιε μου, έκαμε χιλίάρχους τζιαι εθκιακονήσαν!”

Όσο φανταστική και αν είναι η ιστορία, όμως κάτι αφήνει σ’ αυτόν που την ακούει.

Αυτά είναι ένα μικρό δείγμα της παρουσίας του μακαρίτη στο κοινωνικό περιβάλλον του Καραβά, στον καιρό του.

Αλλά δεν ήταν μόνο ο μακαρίτης. Στρατιές ολόκληρες πρόσφεραν στην εποχή τους, ο καθένας με το δικό του τρόπο και τη δική του προσωπικότητα, στο θεμέλιωμα και στη διαμόρφωση της νοοτροπίας και του κοινωνικού χαρακτήρα του χωριού.

Υπάρχουν πολλά διδάγματα και πολλή θυμοσοφία στη ζωή αυτών που τους σκεπάζουν τα χώματα του αξέχαστου Καραβά μας. Νομίζω πως είναι χρέος της δικής μας γενιάς να μαζέψουμε και να διαφυλάξουμε όσα μπορούσαμε.

Ο καθένας ό,τι θυμάται για κάποιο δικό του, συγγενή ή άλλο Καραβιώτη, ας φροντίσει να μαζευτεί και να διασωθεί. Η προσπάθεια άρχισε με τον πρώτο τόμο, όπου πολύ εύστοχα σκιαγραφούνται οι αιδ. Παπαϊάκωβος, Πιτσιαής, Τάκης Ιορδάνου και οι ανεπανάληπτοι τύποι Σιαμπής και Αλέξανδρος, που το εμπορικό δαιμόνιο των δυο τελευταίων κατάντησε παροιμιώδες. Η προσπάθεια αξίζει να συνεχιστεί και όσα μαζευτούν να συγκεντρωθούν, για να διασωθούν.

Θα είναι για μας η πνευματική διαθήκη που κληρονομήσαμε και για κείνους μνημόσυνο και ικανοποίηση ότι τους θυμόμαστε κι εκτιμούμε την προσφορά τους. Ταυτόχρονα θα τους δίνει κουράγιο και ελπίδα πως δεν είναι μάταια που μας καρτερούν.

Ιορδάνης Γ. Ιορδάνου

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΕΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΠΕΡΑΣΜΕΝΟ ΑΙΩΝΑ

(Αφήγηση Δημήτρη Ασπρή, όπως την κατέγραψε ο Γιάννης Παπαϊωάννου)

Αφορμή για το κείμενο που ακολουθεί, μας έδωσε μια φωτογραφία του Βασίλη Πλουσίου εκατό σχεδόν χρόνων, η οποία θα μας θυμίσει μερικές ξεχωριστές στιγμές της εποχής εκείνης.

Η φωτογραφία στην οποία θα αναφερθούμε με λεπτομέρειες πιο κάτω, εγκλωβίστηκε το 1974 στην Κερύνεια σ' ένα από τα σπίτια των εγγονών του Βασίλη Πλουσίου. Τα γεγονότα του 1974 ανάγκασαν πολλούς Ελληνοκύπριους να μεταναστεύσουν σ' άλλες χώρες. Μεταξύ αυτών ήταν και μερικά από τα εγγόνια του Βασίλη Πλουσίου, οι οποίοι μετανάστευσαν στην Αμερική. Εκεί μεταξύ άλλων γνώριστσαν με μια Τουρκοκύπρια, η οποία το 1988 εξέφρασε την επιθυμία να επισκεφτεί την Κύπρο. Με αυτή την ευκαιρία της ζητήθηκε να επισκεφτεί και το σπίτι τους στην Κερύνεια και, αν ήταν δυνατό, να έφερνε μαζί της κάτι από το σπίτι αυτό σαν ενθύμιο.

Η επιθυμία αυτή εκπληρώθηκε, αφού η Τουρκοκύπρια πήγε στο σπίτι που της υπέδειξαν στην Κερύνεια και κατάφερε να φέρει μαζί της τη φωτογραφία που δημοσιεύουμε μαζί με το κείμενο αυτό. Η φωτογραφία ταξίδεψε από το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου στην Αμερική και ξανά πίσω στο ελεύθερο τμήμα της Κύπρου, για να μας δώσει έτσι την ευκαιρία να αναφερθούμε σ' αυτή με περισσότερη λεπτομέρεια.

Στη φωτογραφία ο νέος που φαίνεται στα αριστερά να κρατά το μαντήλι είναι ο Βασίλης Πλουσίου, καταγωγή Λοϊζου Πλουσίου από τον Καραβά. Ο Βασίλης είχε τρεις αδελφούς και δύο αδελφές. Τους Κώστα, Αρτέμη και Κύπρο Πλουσίου και τις αδελφές Ελένη - μητέρα του Λεωνίδα Καλαβά - και τη Φλουρεντζού, η οποία κατοικούσε στη Λάπηθο.

Ο Βασίλης ήταν το μικρότερο παιδί του Λοϊζου Πλουσίου και της Χρυσταλλένης Φυρμάνη. Η μητέρα του ήταν εγγονή του προύχοντα του Καραβά Χατζηνικόλα Λαυρέντη, ο οποίος απαγχονίστηκε μαζί με τους άλλους προκρίτους της Κύπρου τον Ιούλιο του 1821. Ο Βασίλης παντρεύτηκε την Ελένη Μαντίδου από τη Λάπηθο με την οποία απέκτησε τρία παιδιά. Κατά σειρά είναι η Μαρίτσα Πλουσίου Μανώλη, η Χρυσταλλού Πλουσίου (Σταύρου Σ. Ασπρή) και ο Μανώλης Πλουσίου.

Η φωτογραφία με το Βασίλη Πλουσίου στα αριστερά, στην οποία αναφερόμαστε με λεπτομέρεια στο συνοδευτικό κείμενο

Ο Βασίλης Πλουσίου γεννήθηκε περίπου το 1870 και πέθανε το 1912. Σ' αυτή την περίοδο ο άνθρωπος αυτός έκανε πολλούς "άθλους" και άφησε πίσω του μια ιστορία, η οποία την εποχή εκείνη είχε γίνει θρύλος.

Όπως φαίνεται από τη φωτογραφία, ο Βασίλης είχε εξαιρετικά σωματικά προσόντα και μυική δύναμη που τον έκανε να ξεχωρίζει από τους άλλους ανθρώπους. Στα νιάτα του υπηρέτησε ως αστυνομικός στη Λευκωσία και ανεπιβεβαίωτες πληροφορίες λένε ότι του προτάθηκε η θέση του υπασπιστή του Κυβερνήτη της Κύπρου.

Άλλες πληροφορίες συνδέουν το όνομα του Βασίλη Πλουσίου με την απομάκρυνση όλων των Τουρκοκυπρίων που πιθανό να κατοικούσαν την περίοδο εκείνη στον Καραβά.

Από μαρτυρία που πήραμε από την κ. Έλλη Σταύρου, εγγονή του Βασίλη Πλουσίου, ο Βασίλης πήρε μέρος στον πόλεμο της Κρήτης το 1898. Από τον πόλεμο αυτό έφερε μαζί του ένα σπαθί στο οποίο ήταν γραμμένη η φράση "Οι Έλληνες είναι ήρωες, ξέρουν και πολεμούνε, μα την οπισθοχώρηση δεν ήλπιζαν να ιδούνε".

Ο Βασίλης τα τελευταία χρόνια της ζωής του ήταν ο νεροφόρος του Καραβά, διένεμε δηλαδή το νερό του Κεφαλόβρυσου του Καραβά.

Η φωτογραφία που δημοσιεύουμε πάρθηκε στη Λεμεσό και είναι περίπου του 1890-95, αν κρίνουμε από την εποχή που έζησε ο Βασίλης και την ηλικία των νέων που φαίνονται στη φωτογραφία.

Ο Βασίλης Πλουσίου με το φίλο του Καττιρτζήγιαννη από τη Μόρφου, ελέγετο ότι την εποχή εκείνη συνήθιζαν να πηγαίνουν στη Λεμεσό, όπου τους καλούσε μια ομάδα ανθρώπων. Η μετάβασή τους στη Λεμεσό είχε σχέση με διάφορες αντιδικίες που είχαν μεταξύ τους ομάδες από τη Λεμεσό, στις οποίες οι δύο νέοι επενέβαιναν αναλόγως για να επιβάλουν την τάξη.

Από πληροφορίες που άκουσα, τη σκηνή αυτή της φωτογραφίας απανθάντισε ένας Ελλαδίτης φωτογράφος, ο οποίος διατηρούσε φωτογραφείο στη Λεμεσό. Όταν πήγαν οι δύο νέοι να φωτογραφηθούν, έτυχε να παρευρίσκεται στο φωτογραφείο και η μια από τις κόρες του φωτογράφου, η οποία τους έκανε την εξής πρόταση. "Όταν θα φωτογραφηθείτε, εγώ θα κρίνω ποιος κατά τη γνώμη μου θα είναι ο καλύτερος και σ' αυτόν θα δώσω το μαντήλι, το καλαματιανό δώρο". Έτσι και έγινε: Οι δύο νέοι φωτογραφήθηκαν κι η κοπέλλα έκρινε ότι το μαντήλι έπρεπε να το δώσει στο Βασίλη Πλουσίου.

Ενοχλήθηκε όμως κάπως ο φίλος του κι έβαλε το χέρι του στη ζώνη όπου υπήρχε το μαχαίρι του με πρόθεση να το τραβήξει. Ο Βασίλης, ο οποίος αντιλήφθηκε την κίνηση, έφερε το χέρι στον ώμο του φίλου του για να τον αποτρέψει και τη στιγμή εκείνη ο φωτογράφος τους απανθάντισε έτσι όπως τους βλέπουμε σήμερα στη φωτογραφία.

Οι άθλοι του Βασίλη Πλουσίου είναι πάρα πολλοί και βασικά οφείλονται στα σωματικά προσόντα και τη μυική δύναμη που είχε. Χαρακτηριστικά αναφέρω ότι, όταν κάποτε για κάποιο παράπτωμά του κρατήθηκε στη φυλακή της Λαπήθου, κατάφερε τα μεσάνυχτα να βγάλει τη σιδερένια πόρτα των φυλακών και να επιστρέψει σπίτι του. Όταν τον είδε η γυναίκα του και τον ρώτησε έντρομη τι συνέβη, αυτός της απάντησε: "Έτο έφκαλα τις πόρτες της φυλακής και ήρτα!!"

Μεταξύ άλλων ο Βασίλης Πλουσίου επενέβαινε σε περιπτώσεις που ανδρόγυνα είχαν μεταξύ τους διαφορές και διαδιδόταν στο χωριό ότι είχαν πρόθεση να χωρίσουν. Ο Βασίλης επιδίωκε να συναντήσει τον άντρα, τον οποίο με το αυστηρό του ύφος συμβούλευε να μην προχωρήσει στο διαζύγιο και πολλές φορές τον απειλούσε ότι εάν επέμενε στην απόφασή του, θα είχε σοβαρές συνέπειες από τον ίδιο. Έτσι τις περισσότερες φορές τα κατάφερνε και συμφιλίωνε τα ανδρόγυνα.

Σε μια άλλη περίπτωση, σ' ένα γάμο στον Καραβά ο Βασίλης Πλουσίου χόρευε για αρκετή ώρα. Σε μια στιγμή ένας από τους παρευρισκομένους διαμαρτυρήθηκε και ζητούσε να χορέψει κι αυτός. Ο Βασίλης σε κλάσμα του δευτερολέπτου με την πρώτη στροφή που έκανε πήρε στα χέρια του τον παραπονούμενο και, αφού τον έβαλε στον ώμο του, χόρευε μαζί του διασκεδάζοντας έτσι όλους τους παρευρισκομένους.

Σε συντομία δώσαμε μια αδρή εικόνα του Βασίλη Πλουσίου με αφορμή μια φωτογραφία, η οποία μπορεί να θεωρηθεί ότι έχει κάποια ιστορική αξία. Τις πληροφορίες που ανάφερα πιο πάνω τις έχω ακούσει κατά καιρούς από τη μητέρα μου, η οποία είναι ανεψιά του, καθώς επίσης και από την κόρη του Μαρίτσα.

Από ό,τι ξέρω, διασώθηκε η φουστανέλλα του Βασίλη Πλουσίου, την οποία φορούσε στις παρελάσεις τις εθνικές γιορτές. Η φουστανέλλα αυτή, η οποία ήταν περίπου 70 πήχεις, διασώθηκε αφού την έχει φέρει στις ελεύθερες περιοχές ο γιος του Μιλτής, ο οποίος παρέμεινε εγκλωβισμένος στον Καραβά μετά τα γεγονότα του 1974.

Με την ευκαιρία αυτή σκιαγραφήσαμε με λίγα λόγια τη φυσιογνωμία του Βασίλη Πλουσίου που την εποχή που έζησε θεωρείτο το πρωτοπαλλήκαρο του Καραβά. Η περιγραφή αυτή ας θεωρηθεί σαν ελάχιστο μνημόσυνο και ταυτόχρονα ας αποτελέσει μια μικρή παράγραφο στο μεγάλο κεφάλαιο που αναφέρεται στη δράση και την προσφορά όλων των Καραβιωτών στον τόπο τους.

Δημήτρης Ασπρής

ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΥΜΗΣΕΣ...

Φωτογραφίες που συντηρούν τη μνήμη, ξυπνούν τη συνείδηση και δίνουν δύναμη στην πορεία της ανθρώπινης πίστης για επιστροφή στα πατρογονικά μας εδάφη.

Στιγμιότυπο από μνημόσυνο του Γρηγόρη Αυξεντίου στο Α' Δημοτικό Καραβά.

Παιδικό θέατρο στο Δημοτικό Σχολείο του Καραβά (φωτ. 1951).

Κατάθεση στεφάνων στο κενοτάφιο των Ηρώων στην Α' Αστική Καραβά.

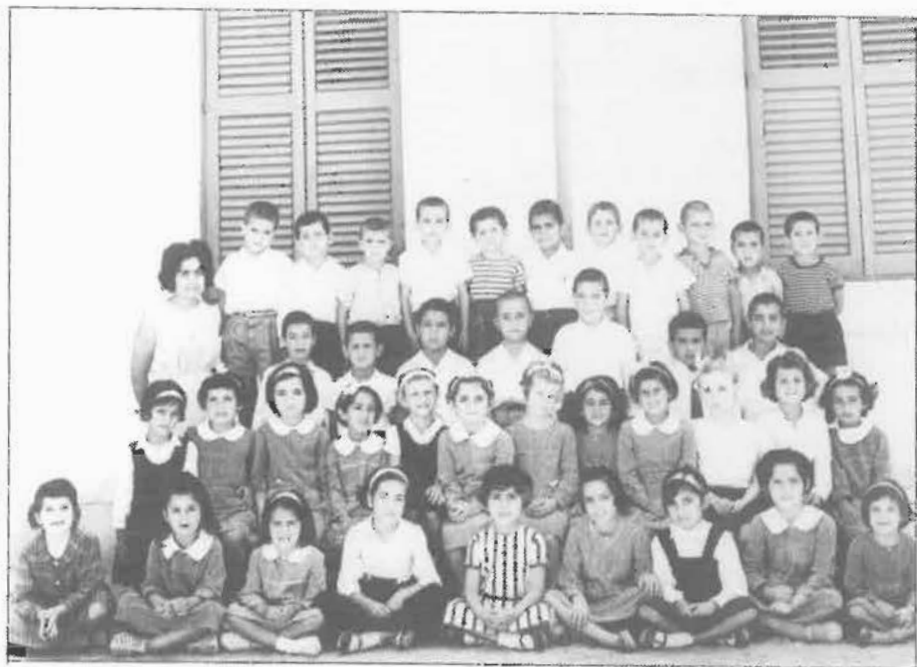
5 Μαΐου εορτή της Αγίας Ειρήνης στον Καραβά.

Βαφτίσια στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας.

Ο γάμος του Σταύρου Ζαμπά και της Μάρως Καραθία στην εκκλησία της Ευαγγελίστριας (1960)

Αναμνηστική φωτογραφία παιδιών του δεύτερου Δημοτικού σχολείου Καραβά (φωτ. 1964).

Αναμνηστική φωτογραφία του χορευτικού συγκροτήματος της ΑΕΚ στο "Μάρε Μόντε".

ΔΑΣΚΑΛΟΙ ΠΟΥ ΕΦΥΓΑΝ ΣΤΟ ΧΡΟΝΟ ΠΟΥ ΠΕΡΑΣΕ

Τη χρονιά που πέρασε χάσαμε τους παλιούς δασκάλους Ιάκωβο Βακή, Μαρία Θεοδούλου και Μελπομένη Χ" Γρηγορίου.

Ο Ιάκωβος Βακής (1909-1989) μετά το Δημοτικό Σχολείο Καραβά παρακολούθησε μαθήματα στο Σχολαρχείο της Λαπήθου και ακολούθως συμπλήρωσε τις σπουδές του στο Παγκύπριο Γυμνάσιο και το Διδασκαλείο της Λευκωσίας.

Υπηρέτησε ως δάσκαλος πρώτα στα χωριά Φασούλα, Λουτρό και Όρκα. Μετά το 1939 που παντρεύτηκε υπηρέτησε στην Όρκα, το Αγριδάκι, το Δίκωμο, τα Πυρκά, το Κάρμι, τον Άγιο Γεώργιο, τη Λάπηθο και τον Καραβά.

Ο Βακής εργαζόταν για την πρόοδο και το γενικό καλό του τόπου. Ιδιαίτερα ενδιαφέρτηκε για την ανάπτυξη της λεμονοκαλλιέργειας και την ίδρυση της Συνεργατικής Ένωσης Λεμονοπαραγωγών. Σε όλες τις κοινότητες που εργάστηκε ήταν ο πρωτεργάτης της ανάπτυξης και της προόδου. Υπήρξε ο Ιάκωβος Βακής ένθερμος υποστηρικτής κάθε προοδευτικής κίνησης στον αγαπημένο του Καραβά. Μετά τη συνταξιοδότησή του συνέχισε να εργάζεται για την εκπαίδευση ως μέλος της Σχολικής Εφορείας Καραβά και ταυτόχρονα φρόντιζε τα δέντρα του με αγάπη.

Το 1974 φέρνει τον Ιάκωβο Βακή στη Λευκωσία, σ' ένα ξένο γι' αυτόν περιβάλλον, αποκομμένο από το γνώριμο αγαπημένο χωριό του, τους ανθρώπους που αγάπησε και τον αγάπησαν. Μεγάλο το πλήγμα για κάθε άνθρωπο αλλά ιδιαίτερα για το Βακή που ζούσε κι αγωνιζόταν για τα κοινά. Ράγισε η καρδιά, δεν άντεξε το κτύπημα. Για δεκατέσσερα χρόνια αγωνίστηκε να επιβιώσει ελπίζοντας ότι θα περπατήσει ξανά από την Έξω Γειτονιά στα καφενεία. Εδώ ο χάρος του έκοψε το νήμα της ζωής αφήνοντας ανεκπλήρωτο το διακαή πόθο και φορτώνοντας στους δικούς μας ώμους μεγαλύτερο το χρέος για επιστροφή.

Η Μαρία Χαρμαντά-Θεοδούλου (1909-1989) φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά, στην Ανώτερη Σχολή της Κερύνειας, στο Παρθεναγωγείο Φανερωμένης και στο Διδασκαλείο της Λευκωσίας, απ' όπου αποφοίτησε με το γενικό βαθμό 9,50. Εργάστηκε ως δασκάλα στην Ανάγκια, το Λιμνάτι, τη Βασιλεια, το Λευκόνικο και το Διόριος. Το 1942 φεύγει για το Βελγικό Κόγκο, όπου παντρεύεται. Το 1960 το ζεύγος Θεοδούλου προσφυγοποιείται από το Κόγκο κι εγκαθίσταται στην Κύπρο. Στον Καραβά η Μαρία Θεοδούλου ανέπτυξε κοινωνική δράση ως μέλος του γυναικείου συλλόγου Καραβά.

Μετά το 1974 συμμετείχε ενεργά στην επιτροπή προσφύγων Λεμεσού. Η εισβολή της στέρησε για δεύτερη φορά το σπίτι και την περιουσία της. Βρήκε καταφύγιο σ' έναν προσφυγικό συνοικισμό της Λευκωσίας περιμένοντας τότε θα επιστρέψει στο αρχοντόσπιτό της στον ωραίο Καραβά. Μα κι αυτό το όνειρο έμεινε απραγματοποίητο, όπως τόσα άλλα.

Η Μελπομένη Χ' Αλεξάνδρου-Χ' Γρηγορίου (1901-1989) φοίτησε στο Δημοτικό Σχολείο Καραβά, το Παρθεναγωγείο Φανερωμένης και το Διδασκαλείο Λευκωσίας. Εργάστηκε ως δασκάλα στον Καραβά, τη Μύρτου και τη Λάπηθο. Μετά το γάμο της με το Γεώργιο Χ' Γρηγορίου σταμάτησε τη δουλειά της - σύμφωνα με το νόμο οι δασκάλες όταν παντρεύονταν παύονταν - κι εγκαταστάθηκε μόνιμα στον Καραβά. Μετά την προσφυγιά διοχέτευσε τον πόνο της για τον ξεριζωμό σε μια σειρά ποιημάτων που εξέδωσε σε βιβλία με τίτλο «Το δράμα μου» και «Η πονεμένη Κύπρος».

Σε μια ραδιοφωνική εκπομπή περιέγραφε το σπίτι της εκφράζοντας και το διακαή της πόθο που έμεινε ανεκπλήρωτος: «Θέλω να πάω σπίτι μου. Το λαχταρώ. Είχα ένα ηλιακό γεμάτο άνθη. Όλα τα είδη. Εμέτρησα μια ημέρα τες γλάστρες, ήταν διακόσιες. Επτόιζα τες τακτικά. Θέλω να πάω πίσω στον Καραβά να δημιουργήσω το σπίτι μου. Θέλω προπαντός να φύγουν οι Τούρκοι».

Πίτσα Πρωτοπαπά

ΘΥΜΗΣΕΣ ΠΙΚΡΕΣ ΠΟΥ ΔΕΝ ΞΕΧΝΙΟΥΝΤΑΙ

(Ένα πραγματικό γεγονός)

Σάββατο πρωί. 20 Ιουλίου. Η ημέρα της βάρβαρης τούρκικης εισβολής. Κάπου στην Κερύνεια, κοντά στα Πλατάνια, μεταξύ βουνού και θάλασσα, ανάμεσα γης και ουρανού. Τα τούρκικα αεροπλάνα ξέσχιζαν τους κερυνειώτικους ουρανούς. Οι βόμβες έπεφταν σαν βροχή παντού. Οι άνθρωποι, κατατρομαγμένοι και αμάθητοι από τέτοιες πολεμικές καταστάσεις, μόνοι, απροστάτευτοι, αυτοσχεδίαζαν με δικούς τους τρόπους για να βρουν τρόπους σωτηρίας.

Πιο κάτω θα σας διηγηθώ μια προσωπική εμπειρία που εύχομαι από τα βάθη της καρδιάς μου κανένας, φίλος μα και κανένας εχθρός να μην την έχει ποτέ.

Ο πατέρας μου Κώστας Κοζάκος, η μητέρα μου Δέσποινα και οι αδερφές μου Ευγενία, Ανδρούλα, Παναγιώτα, Σωτηρούλα και Γεωργία μαζί με την οικογένεια του Χαράλαμπου Καουλή και του γιου τους Αντρέα, βρήκαν καταφύγιό τους τον ποταμό των Πλατανιών, ένα χιλιόμετρο από το μέρος όπου έγινε η πρώτη απόβαση των Τούρκων. Ο ποταμός αυτός είχε πρόσβαση προς τα χωριά Ελιά και Φτέρυχα που είναι κτισμένα στους πρόποδες του Πενταδακτύλου.

Το κέντρο "Πλατάνια" και δίπλα το γκαράζ του "Χαμπή"

Μια βόμβα είχε πέσει προηγουμένως κοντά στο σπίτι μας, έσπασαν τα τζάμια και κτύπησαν τη μάνα μου στο χέρι και στο πρόσωπο. Είχε και πρόβλημα με το πόδι της από κάποιο αυτοκινητικό δυστύχημα, γι' αυτό και δύσκολα μπορούσε να προχωρήσει. Ήμουν δίπλα της και τη βοηθούσα να προχωρήσουμε όλοι μαζί όσο πιο γρήγορα μπορούσαμε ή μας επέτρεπαν τα κατατόπια, οι θάμνοι, οι ψηλοί όχθοι.

Μέσα στις εκρήξεις, τις βόμβες και τους καπνούς συναντήσαμε και αρκετούς χωριανούς μας, το Μίκη Κακαρώνα, το Σωτήρη Γιουτανή, το Γιώργο Κωνσταντίνου από τη Λάπηθο και αρκετούς στρατιώτες από το πυροβολικό που στρατοπέδευε στην Αχειροποίητο.

Εκεί κοντά στο πηγάδι του Ασβεστά καθήσαμε να ξεκουραστούμε και βγάλαμε και από το πηγάδι δροσερό νερό κι ήπιαμε. Μαζί με το Χαράλαμπο του Καουλλή ανεβήκαμε σε ένα ύψωμα και κοιτάξαμε προς τη θάλασσα. Τα πλοία πλησίαζαν αργά αλλά σταθερά προς τον κόλπο του "Πέντε Μίλι". Κατεβήκαμε προς τα κάτω, εκεί που βρισκόντουσαν οι οικογένειές μας. Τους είπαμε τι είδαμε. Δεν ήθελα να κρύψω την πίστη μου ότι θα 'ταν πολύ δύσκολο για τους Τούρκους να αποβιβάσουν σ' αυτό το μέρος που διάλεξαν, γιατί εύκολα θα τους απέκρουαν οι δυνάμεις μας. Αυτά βέβαια ήταν σκέψεις που αργότερα διαψεύστηκαν...

Μαζί με τη μάνα μου και τον πατέρα μου καθόταν και μια άλλη οικογένεια. Η μάνα μου τους γνώριζε γιατί είχανε πάει στους Αγίους Τόπους μαζί και συνδεθήκανε με φιλία. Ήταν ο Χρήστος Δράκος από τον Άγιο Γεώργιο της Κερύνειας, η γυναίκα του και τα δυο από τα τρία παιδιά τους. Ο άλλος ήτανε φαντάρος... Εκεί απάνω στην κουβέντα και ενώ γύρω μας γινόταν χαμός, ο μικρός γιος του Χρήστου του Δράκου ήρθε κοντά μου και κλαίγοντας με ρώτησε: "Θκείε, εν να μας σκοτώσουν οι Τούρκοι;"

Πραγματικά τα είχα χαμένα. Με ξάφνιασε με την ερώτησή του. Τι μπορούσα να του απαντήσω άραγε; Τον έσφιξα στην αγκαλιά μου και τον φίλησα... "Μη φοβάσαι, κανένας δε θα σε σκοτώσει κανένας"...

Και όμως αυτό που συνέβηκε σε λίγα λεπτά κανένας δεν μπορούσε να το προβλέψει. Μονάχα το παιδικό ένστικτο του νεαρού γιου του Χρήστου Δράκου. Κατάφερε να φυτευτεί στο νου του μικρού αυτό που θα εξελισσόταν σε μια από τις πιο τραγικές πράξεις της κυπριακής τραγωδίας.

Είχα ανεβεί ξανά πάνω στο μικρό ύψωμα για να δω τι γινόταν γύρω μας. Δεν πρόλαβα ν' ανέβω γιατί λίγα μέτρα μπροστά μου είδα μια φάλαγγα από 30-40 Τούρκους στρατιώτες. Ψηλούς, γεροδεμένους, με κόκκινα μαντήλια στο λαιμό, ξυρισμένο κεφάλι, όπλο στο χέρι και στον ώμο, ρούχα φαιοπράσινα. Και, το παράδοξο, σφυρούσαν. Ναι, σφυρούσαν σε ρυθμό εμβατηρίου... Μόλις που πρόλαβα και κρύφτηκα σε κάτι θάμνους. Σε λίγο έγινε μεγάλο κακό... ανταλλαγή πυροβολισμών...φωνές, κλάματα... Και ο νους μου πήγε - δεν ξέρω γιατί - στη μάνα μου...Η φασαρία γινόταν μερικά μέτρα πιο κάτω στο μέρος που βρισκόντουσαν οι δικοί μου και ο Χρήστος Δράκος με την οικογένειά του. Εκεί δίπλα μου μετά από λίγο βρέθηκε ο

**Η παραλία του "Πέντε Μίλι" και ο Χρυσός Βράχος.
Εκεί που έγινε η πρώτη απόβαση των Τούρκων εισβολέων.**

χωριανός μου ο Σωτήρης ο Γιουτανής.

Τον ρώτησα αν είδε τι έγινε... Δε μου απάντησε...οι αμφιβολίες άρχισαν από κείνη τη στιγμή για την τύχη των δικών μου.

Ο Γιουτανής κατέβηκε προς τα κάτω και αργότερα όπως έμαθα συνέληφθη από τους Τούρκους και αφέθηκε σε λίγες μέρες λεύτερος μαζί με άλλους χωριανούς μου.

Εγώ ανέβηκα μετά από πολλούς κινδύνους στον Προφήτη Ηλία, όπου έσμιξα με δική μας στρατιωτική μονάδα...Ζούσα μια βδομάδα σε αγωνία... Σκεφτόμουνα τους δικούς μου...

Μετά από μια βδομάδα έμαθα ότι οι Τούρκοι σκότωσαν τη μάνα μου και τον πατέρα μου, τη γυναίκα του Χρήστου του Δράκου και τα δυο τους αγοράκια...

Και σήμερα και κάθε μέρα δεν μπορώ να ξεχάσω εκείνα τα αθώα ματάκια που με ρωτούσαν εκείνο το θλιβερό πρωινό της 20ής Ιουλίου 1974:

"Θείε, θα με σκοτώσουν οι Τούρκοι";

Αλήθεια, αν ήσασταν εσείς, τι θα του απαντούσατε;

Δημήτρης Κοζάκος

Ο ΕΓΚΛΩΒΙΣΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

(Μιά αφήγηση από το Σάββα Μυλωνά)

Ο Σάββας Μυλωνάς ήταν ένας από τους 86 Ελληνοκυπρίους κατοίκους του Καραβά οι οποίοι εγκλωβίστηκαν στο χωριό, όταν το κατέλαβαν οι Τούρκοι εισβολείς στις 8 Αυγούστου 1974. Ο Σάββας Μυλωνάς δε ζει πια, αφού ο πόνος της προσφυγιάς φάνηκε πολύ βαρύς και δεν του επέτρεψε να ζήσει για να ξαναγυρίσει στον αγαπημένο του Καραβά.

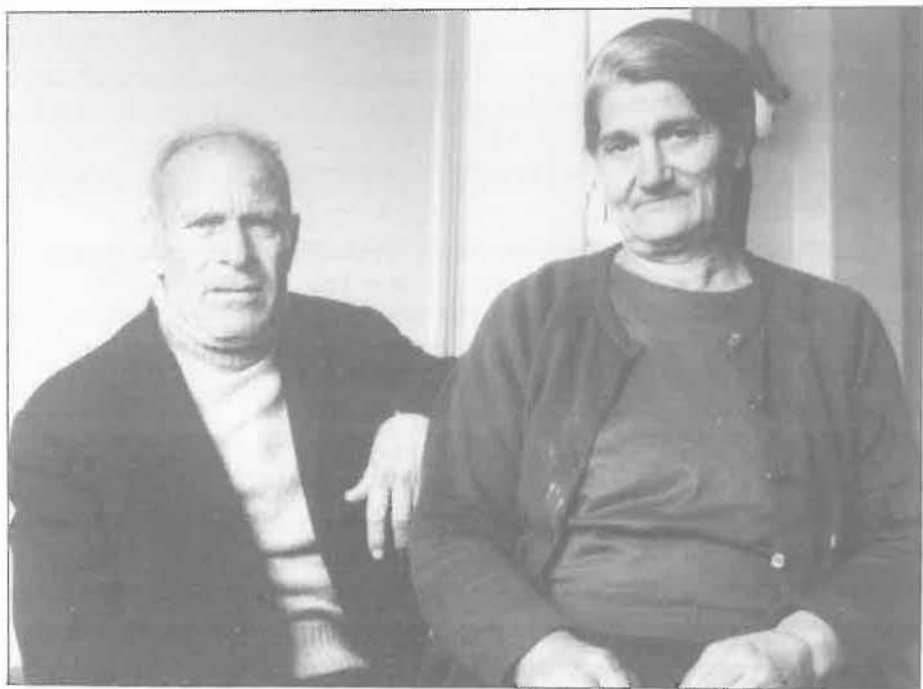
Ο Σάββας Μυλωνάς έζησε 16 μήνες εγκλωβισμένος στον Καραβά και μερικές από τις εμπειρίες και τις εντυπώσεις του τις διηγήθηκε σε πρωινή εφημερίδα μετά την επιστροφή του στις ελεύθερες περιοχές. Από την αφήγηση αυτή μεταφέρουμε τα πιο βασικά σημεία, τα οποία φέρνουν στη μνήμη τις πρώτες εκείνες μέρες που ο Καραβάς ζούσε μια συγκλονιστική δοκιμασία.

Αναφέρει ο Σάββας: "Στις 31 Ιουλίου 1974, ενώ επέστρεφα στον Καραβά από το βουνό με τα 80 αιγοπρόβατά μου, ξαφνικά βρέθηκα περικυκλωμένος από πολλούς στρατιώτες. Στην αρχή νόμισα πως είναι δικοί μας. Γρήγορα όμως κατάλαβα ότι επρόκειτο για Τούρκους. Αμέσως με έδεσαν χέρια πόδια και με άφησαν στο δάσος. Εκεί με άφησαν δεμένο για 42 ώρες χωρίς ψωμί και νερό. Το κοπάδι μου διασκορπίστηκε στο βουνό.

Στις 2 Αυγούστου με ελευθέρωσαν, αφού στο μεταξύ ο Καραβάς περικυκλώθηκε και στάληκαν στην περιοχή πολλές ενισχύσεις. Στην κωμόπολη παρέμειναν μόνο 86 Έλληνες. Οι άλλοι έφυγαν. Ο Καραβάς κατελήφθη στις 8 Αυγούστου χωρίς αντίσταση.

Όταν οι Τούρκοι μπήκαν στον Καραβά συμπεριφέρθηκαν σαν πραγματικά κτήνη. Έμπαιναν στα σπίτια, κτυπούσαν όποιον εύρισκαν μπροστά τους και κατέστρεφαν τα πάντα. Τηλεοράσεις, ψυγεία, ερμάρια, καθρέφτες, έπιπλα. Αν οι πόρτες ήταν κλειστές, τις έσπαζαν με τσεκούρια. Και αν οι πόρτες ήταν σιδερένιες τις έσπαζαν πάλι με τσεκούρια ή με όπλα ή με λοστούς.

Κοίταζαν, μας είπαν, για Έλληνες στρατιώτες ή άλλους ενόπλους. Τρόμος και αγωνία διακατείχε όσους παρέμειναν στον Καραβά, γιατί οι κατακτητές έδειχναν πολύ άγριες διαθέσεις και απειλούσαν όλους με εκτέλεση. Ύστερα από λίγες μέρες ήρθε στον Καραβά το πρώτο κλιμάκιο του Ερυθρού Σταυρού. Με σύσταση του κλιμακίου οι 86 κάτοικοι συγκεντρώθηκαν σε 6-7 σπίτια σε μια περιοχή, για να μπορούν να διαμοιράζονται πιο εύκολα τα αποστελλόμενα τρόφιμα και άλλα είδη. Στα τρόφιμα οι εγκλωβισμένοι του Καραβά δε συναντούν και μεγάλες δυσκολίες. Ψηλά - χαμηλά βολεύονται στον τομέα αυτό. Αλλά τι να κάνεις το φαγητό όταν ζεις στη σκλαβιά και την ταπείνωση και η ζωή σου είναι καθημερινό μαρτύριο, αφού εξαρτάσαι από το βάρβαρο της Ανατολής που κρατάει το αυτόματο και τη λόγχη και κτυπάει χωρίς να δίνει λόγο σε κανένα."

Ο Σάββας και η Μαρτίσα Μυλωνά σε μια αναμνηστική φωτογραφία στην προσφυγιά.

Λόγω του ότι ο Σάββας Μυλωνάς γνώριζε τούρκικα μπορούσε και ερχόταν πιο εύκολα σε επαφή με τους Τούρκους που κατοίκησαν στον Καραβά. Μεταξύ άλλων είχε το δικαίωμα να κυκλοφορεί στην κωμόπολη και ακόμη στα χωράφια. Αναφέρει μεταξύ άλλων. "Εκτός από τους Τουρκοκύπριους, κυκλοφορούν στον Καραβά και πολλοί Ανατολίτες. Αλλά ούτε οι Τουρκοκύπριοι ούτε οι Ανατολίτες νιάζονται για τα περβόλια, τις ελιές, τα λεμόνια και τα πορτοκάλια που βρήκαν. Γι' αυτό και πολλές λεμονιές είναι

ακόμα ατρύγητες, ενώ άλλων τα λεμόνια έχουν πέσει στη γη. Δεν ξέρουν επίσης πώς να περιποιηθούν τα περβόλια, να κλαδέψουν, να ποτίσουν. Ολίγο τους ενδιαφέρει".

Οι συγκινητικές αφηγήσεις του Σ. Μυλωνά για τους τραγικούς χωριανούς του συνεχίζονται πάντα παραστατικές, πάντα ενδιαφέρουσες.

"Αφού, λέγει, το νεκροταφείο μετετράπη σε μάντρα και αφού στο χωριό δεν υπήρχε παπάς, ήμαστε εμείς και παπάδες και ψαλτάδες και νεκροθάφτες. Θάβαμε τους πεθαμένους στα περβόλια ή στις αυλές των σπιτιών τους ή οπουδήποτε αλλού...,

- Την Καλλού Χατζηπιερή (Μόρτη) 90 χρόνων τη θάψαμε στο περβόλι της.

- Το ίδιο λέγει για τη Δέσποινα Γεττίμη 85 χρόνων, τη Σοφία Κολιανδρή 85 χρόνων, την Ολυμπιάδα Παπαπέτρου 80 χρόνων.

- Τους Φρ. Φραντζέσκου, Χρ. Θεοδούλου και Ηλία Χατζημανώλη που σκότωσαν οι Τούρκοι, τους θάψαμε στην αυλή του σπιτιού τους.

- Το Νικόδημο Παφίτη στην αυλή της Ευαγγελίστριας. Δύο άλλους γέροντες, το Χριστόδουλο Νικήτα και Σοφοκλή Σέργη, τους έθαψαν σε μια γωνιά του νεκροταφείου. Έδωσαν προς τούτο "άδεια" οι Τούρκοι".

Τρομερές στιγμές αγωνίας αλλά και εξευτελισμού πέρασαν οι εγκλωβισμένοι Καραβιώτες στις 13 Φεβρουαρίου 1975, όταν ανακηρύχθηκε η "Τουρκική Ομόσπονδος Πολιτεία". Οι Τούρκοι όρμησαν στα σπίτια που είχαν εγκατασταθεί όλοι οι εγκλωβισμένοι και τους πήραν με τη βία ό,τι νόμιζαν πως τους ήταν χρήσιμο. Στρώματα, κουβέρτες, τραπέζια, τηλεοράσεις, ραδιόφωνα, ρούχα, παπούτσια, τρόφιμα. Γέμισαν 11 φορτηγά και τα μετέφεραν σε αποθήκες. Αργότερα ειδοποίησαν τους Τούρκους να πάνε να διαλέξουν ό,τι θέλουν.

"Εμένα, λέγει ο γέρο Σάββας, μου πήραν το στρώμα μου. Διαμαρτυρήθηκα, αλλά η απάντηση που πήρα ήταν "σκάσε, κοιμήσου στο τσιμέντο".

Το γέρο Σάββα Μυλωνά τον έδιωξαν οι Τούρκοι χωρίς καμιά προειδοποίηση στις 16 Ιανουαρίου 1976. Από τότε άντεξε και έζησε δεκατρία χρόνια στην προσφυγιά. Πέθανε στις 17 Μαΐου 1989 και βρίσκεται θαμμένος μαζί με τη γυναίκα του Μαρίτσα, η οποία άντεξε πολύ πιο λίγα χρόνια τη δοκιμασία του εκτοπισμού. Η κ. Μαρίτσα Μυλωνά άφησε την τελευταία της πνοή στις 19 Οκτωβρίου 1977 έχοντας πάντα στο νου της μια "κρυφή" επιθυμία. "Να αξιωθούν μια μέρα οι Καραβιώτες να ξαναγυρίσουν στο όμορφο χωριό τους και μαζί τους να μεταφέρουν τα οστά όλων των Καραβιωτών που βρίσκονται θαμμένοι στην προσφυγιά και να τα τοποθετήσουν στο κοιμητήριο του Αγίου Πέτρου στον Καραβά, κοντά στους τάφους των γονιών και των προγόνων τους..."

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΘΥΜΗΣΕΣ ΠΟΥ ΠΛΗΓΩΝΟΥΝ ...

Κάποιες σκυμμένες φιγούρες αναδεδούντουσαν κατά μήκος του δρόμου. Τα παιδιά, σφιχτά κλεισμένα μέσα στις μητρικές φτερούγες με την απορία να πληθαίνει στα μάτια. Σαν τα κορμιά να είχαν σκύψει, σαν να είχαν γύρει στο βάρος του πόνου. Σαν κάτι παράξενο και ακατανόητο και τρομακτικό να πλανιόταν στον αέρα μαζί με μια υποψία από κλάμα και δάκρυ. Στον κόρφο σφιχτά κλεισμένα λιγοστά χρήματα, οι βαφτιστικοί σταυροί των παιδιών, τα δαχτυλίδια δώρα του άντρα, κάτι λίρες χρυσές, κάτι ξεθωριασμένες φωτογραφίες των πεθαμένων γονιών και το κεφάλι όλο να γυρνάει αλαφιασμένο, σαν να νιώθει αόρατη και εχθρική παρουσία να παραμονεύει.

Κι εγώ, στριμωγμένη στο αμάξι με τ' αδέρφια, τους γονείς και συγγενείς, πάλευα να καταλάβω. Πράγματα τρομερά και πρωτόγνωρα συνέβαιναν γύρω μου. Πολλά απ' αυτά τα καταλάβαινα, άλλα όχι. Κοίταγα αυτό το ανθρώπινο καραβάνι και το μόνο που έλεγα στον εαυτό μου ήταν "είναι και άλλοι σαν κι εμάς". Χωρίς να ξέρω το γιατί και το πώς. Ποιο χέρι έσπρωχνε όλο αυτόν τον κόσμο στην ίδια κατεύθυνση, με τον ίδιο φόβο στα μάτια και το ίδιο ερωτηματικό να πλανιέται στα χείλη.

Κανείς δεν μπορούσε να μαντέψει ότι εκείνο το πρωινό που η μάνα μου αλαφιασμένη μας ξύπνησε κλαίγοντας στις πέντε τα χαράματα για να μας δείξει από τη βεράντα την αρμάδα αραγμένη στην παρθένα αγκαλιά της Κερύνειας, κανείς δεν μπορούσε να σκεφτεί εκείνο το ζεστό θαμπό πρωινό του Ιούλη ότι ο θάνατος και η καταστροφή δεν ήταν μακρινές εικασίες και ακαθόριστες υποθέσεις, αλλά έπεφταν ήδη πάνω στο κορμί της Κύπρου για να σκορπίσουν τον όλεθρο.

Θυμάμαι, πάντα αισθανόμουν ευτυχισμένη και αφελής μέσα στην άγνοια και την αφέλεια των παιδικών μου χρόνων. Με τριγύριζαν πρόσωπα και πράγματα αγαπημένα και αισθανόμουν σαν σε ένα όμορφο όνειρο όντας ξύπνια. Ποτέ δε φανταζόμουν ότι θαρχόταν η στιγμή να αποχωριστώ την ίδια μου τη ζωή και να κόψω ένα κομμάτι από την ψυχή μου για να μη πονάει στο χαμό της.

Τα βήματα βαριά σημάδευαν τη σκόνη του δρόμου και μια σιωπή πιο βαριά κι από το θάνατο συνόδευε τα πόδια στο ρυθμικό πηγεμό για το πουθενά. Κι εγώ άνοιγα διάπλατα τα μάτια μου να ρουφήξω τις εικόνες που έτρεχαν.

Εκείνα τα πρωινά με το ανήσυχο ξύπνημα άρχιζαν πάντα στο ίδιο μοτίβο. Κάθε πρωινό μια καινούρια απώλεια. Η μάνα και ο πατέρας μου να μιλούν σιγανά, να κρατούν τις φωνές σε ήπιους ρυθμούς να μην τρομάξουμε. Μα στα μάτια καθρεφτιζόταν η αγωνία του αγνώστου. Το χωριό άδειο σχεδόν απ' τους ανθρώπους που έψαχναν κουράγιο και στήριγμα παραπέρα, πιο μακριά από τις οβίδες, πιο πέρα από τις φωτιές που λεηλατούσαν τις ζωές.

Ήταν μια από κείνες τις μέρες που βρήκαμε καταφύγιο στο μαγαζί του πατέρα μου. Η άγνοια τότε ήταν η καλύτερη ασφάλεια. Τα αεροπλάνα δεν είχαν σταματήσει να ξερνούν θάνατο και καθώς στεκόμουν στο παράθυρο μια βόμβα, προμήνυμα θανάτου, άρχισε να πέφτει. Ο χρόνος είχε σταματήσει και το μόνο που έβλεπα ήταν η απειλητική κεφαλή και τα μαύρα πτερύγια να στριφογυρίζουν στον αέρα. Νόμιζα πως δε θα σταματούσε ποτέ να πέφτει. Και μετά η χλασολή και ο μαύρος καπνός και ο άνεμος να στέλλει με τα αποκαϊδία μηνύματα καταστροφής.

Και την άλλη μέρα, σε μια στιγμή ανάπαυλας, μερικές φιγούρες με βρώμικες πράσινες στολές ξεπρόβαλαν διστακτικά μέσα από τα λεμονόδεντρα και ο πατέρας μου τους φώναξε νάρθουν να ξαποστάσουν. Κι η μάνα μου τους έβγαλε ψωμί και δροσερό νερό κι ό,τι ήταν βρισκόμενο και έβλεπα την ευγνωμοσύνη στο βλέμμα τους και τα ξεραμένα χείλη μουρμούριζαν ευχαριστώ. Θυμάμαι σαν νάταν τώρα τις εικόνες που κουβαλούσαν αυτά τα πρόσωπα. Είχαν σταθεί παράμερα και τους κρυφοκοίταζα και ένιωθα ένα παγωμένο χέρι ν' αρπάζει την καρδιά μου. Αυτό λοιπόν ήταν; Αυτό συνέβαινε; Αυτά τα σημάδια στα σχεδόν παιδικά πρόσωπα ήταν ο πόλεμος; Αυτό το τρεμούλιασμα του φόβου στο κορμί; Αυτή η αγωνία να κρύψω το σώμα μου εκεί όπου κανείς δεν μπορούσε να το φτάσει; Αυτή η προσπάθεια να γίνω αόρατη να μη με φτάσουν αυτοί;

Ήταν ακόμα μια ανάπαυλα. Είχαμε βγει από κάποιο υπόγειο και ο πατέρας μου έμαθε πως ο φούρνος έδινε ψωμί. Ευκαιρία για ξεμούδιασμα των ποδιών και του μυαλού. Ένα γύρω όμως μπορούσες ν' αγγίξεις τον κίνδυνο, το βουβό μοιρολόι της γης που τη βιάζουν. Μέσα στο αυλάκι βρήκαμε την ουρά μιας βόμβας και μια χούφτα άδειους κάλυκες. Η παιδική αφέλεια έλεγε να τα κρατήσουμε ενθύμιο. Δεν μπορούσαμε να ξέρουμε τότε ότι ήταν το απομεινάρι της βόμβας που τρύπησε τα κεραμίδια του σπιτιού μας κι οι κάλυκες από τις σφαίρες που είχαν ίσως σημαδέψει την καρδιά μας.

Και μετά ήρθε το άγριο, ανελέητο φευγικό. Το πρόχειρο καταφύγιο στου Μόρφου πρώτα. Τα κορμιά αδειασμένα σαν σακκιά στο πάτωμα, με ό,τι απόμεινε από το βιος μιας ζωής, απομεινάρια πού 'στεκαν ακόμα από το κουράγιο και την απαντοχή. Πέρα μακριά στα βουνά η αντάρα από τις μάχες και το αχνό αντιφέγγισμα από τις φωτιές έστελναν μηνύματα για βοήθεια. Ποιος να τρέξει όμως; Κάτω από τις λεμονιές εφηβικά κορμιά κοιμόντουσαν τον ύπνο τον αξύπνητο με το άλικο αίμα να στάζει στο ξεραμένο χώμα ζωγραφίζοντας τα όνειρα και ξεγελώντας τον ανυποψίαστο ήλιο που έβγαινε, για άλλο ένα πρωινό, λαμπρός και πεντακάθαρος.

Κι εγώ στεκόμουν εκεί κοντά στην πόρτα του νοσοκομείου, στου Μόρφου. Και είδα τα κορμιά των παιδιών να κλαίνε, τα μάτια τους να ατενίζουν το κενό και να διαβαίνουν την πόρτα σκεπασμένα με ό,τι πρόχειρο, να κρύψουν την κακία και τη βαρβαρότητα που βασάνισαν τις κουρασμένες ψυχές. Κι εγώ στεκόμουν ανήλικος μάρτυρας του βιασμού και το 'νιωθα που ερχόταν το τέλος και το 'ξερα πως δεν μπορούσα να κάνω τίποτα.

Η Ρήγαινα στο κάστρο της έβαλε τα μαύρα πέπλα να σκεπάσει το κλάμα και οι ιππότες του Αγίου Ιλαρίωνα κραδάνουν αδύναμα την πανοπλία και ο Διγενής ανήμπορος ρίζωσε τα πόδια του στο χλιοστρυπημένο κορμί του Πενταδάχτυλου να κόψει το λεφούσι.

Και ξημέρωσε της Μεταμόρφωσης. Η μέρα της γιορτής μου. Τα δεκατρία μου χρόνια έκλειναν σ' ένα ματωμένο επίλογο. Τα δεκατρία κεριά αχνοφέγγιζαν πάνω στην τούρτα που είχανε βρει και φέρει μέσα στην καταστροφή. "Έλα να σβήσεις τα κεριά", με παρότρυνε η μάνα μου. Η ψυχή μου ανταριασμένη δε με άφηνε να χαρώ. Στάθηκα πάνω από την τούρτα διαστακτικά και κείνη τη στιγμή ακούσαμε φωνές. Ένα βουητό υψωνόταν απ' έξω και μια κραυγή σαν θρήνος σκέπασε τη στιγμή. "Επεσε ο Καραβάς. Μπήκαν οι Τούρκοι στον Καραβά". Η μάνα μου αλαφιασμένη όρμησε στην πόρτα. Εκεί στάθηκε ακίνητη προσπαθώντας να πιάσει τις αόρατες κλωστές που, ξεκομμένες από τον ομφάλιο λώρο της γης, έπλεαν στον ουρανό. Ο θρήνος βγήκε απ' την ψυχή της και μετουσιώθηκε σε ένα γοερό κλάμα. Κι εμείς, καταλαβαίνοντας ξάφνου τα πάντα, αποσβολωμένοι, πετρώσαμε στη θέση μας.

Ήταν τα δέκατα τρίτα γενέθλιά μου. Ήταν η πρώτη μέρα του χωρισμού. Σήμερα είναι τα εικοστά όγδοα γενέθλιά μου και τα δέκατα πέμπτα μαύρα γενέθλια του χωρισμού. Δε θυμάμαι αν έσβησα τα κεριά. Θυμάμαι μόνο την ακίνητη φιγούρα της μάνας μου στην πόρτα ν' ατενίζει κατά το βορρά και τη σκυφτή φιγούρα του πατέρα μου να παλεύει με τα δάκρυα.

Τώρα ο όρκος πάνω από τα χώματα έσμιξε με τη μυρουδιά των λεμονανθών και το βουερό μοιρολόι της αγκουσεμένης γης. Ο θρήνος κατρακυλάει το βουνό από το κεφαλόβρυσο, ίσα από τα σπλάχνα του βουνού που πληθαίνει τις σκιές ένα γύρο. Οι παιδικές μνήμες ξαπλώνουν κάτω από τον παχύ ίσκιο των λεμονιών και κυνηγούν τον ήλιο μέσα από τα φυλλώματα. Οι τάξεις αντηχούν τις παιδικές φωνές κι οι σχολικές αυλές αντιλαλούν το ξέφρενο ποδοβολητό των παιδικών πελμάτων.

Η γη είναι εκεί. Οι καμπύλες της και τα κουφώματα τεντώνονται στον ήλιο κι η θάλασσα η καμωματού στέλλει φιλιά στο φως. Τα κυκλάμινα ανθίζουν κάθε χρόνο στις παλάμες του Πενταδάχτυλου. Κρυφά μέσα στα μάγουλα της γης να μην τα βρει κανείς. Κόντρα στο χρόνο, κόντρα στον άνεμο. Κι εμείς απ' εδώ στέλλουμε το μήνυμα. Κουράγιο. Η ζωή δεν είναι ζωή χωρίς εσένα. Κι ο θάνατος, πιο σκληρός απ' το θάνατο μακριά σου. Κι ο πόνος, δύο φορές πόνος. Η ψυχή μόνο κοντά σου μπορεί να βρει γαλήνη. Κι εμείς θα περιμένουμε πάντα. Θα παλεύουμε πάντα. Ο αγώνας μας αγώνας επιστροφής. Η ματιά στραμμένη πάντα στην καρδιά σου και το χέρι απλωμένο να γραπωθεί στα μπράτσα σου. Κι η ψυχή μας να βρίσκεται πάντα εκεί να μας θυμίζει το χρέος!...

Σωτηρούλα Χριστοφίδου

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟ ΣΤΗ ΓΗ ΜΟΥ

Εισαγωγή

Στις 18 Δεκεμβρίου 1989, μια ομάδα ελληνοκυπρίων αθλητικών συντακτών μετέβη στο κατεχόμενο μέρος της Κύπρου ύστερα από συνεννοήσεις που είχε με τους Τουρκοκυπρίους αθλητικούς συντάκτες. Για τη μετάβασή τους δεν τηρήθηκε ουσιαστική διαδικασία. Οι αθλητικογράφοι μετέβησαν αρχικά στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας και, αφού επέδειξαν τη δημοσιογραφική τους ταυτότητα, πέρασαν στο κατεχόμενο μέρος.

Ήμουν μέλος αυτής της ομάδας και ομολογώ πως για να φτάσω μέχρι το οδόφραγμα πέρασα από μια δοκιμασία προβληματισμών όχι για το αν έπρεπε να μεταβώ στο κατεχόμενο μέρος ή όχι, αλλά για το πώς θα αντιμετώπιζα τις στιγμές που θα ακολουθούσαν. Τελικά, όπως συμβαίνει τις πλείστες φορές που ο καθένας μας βρίσκεται σε αδιέξοδο, άφησα τα συναισθήματα να με κουμαντάρουν. Πορεύτηκα στο οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας και από εκεί στο πιο παράξενο οδοιπορικό της ζωής μου. Παράξενο γιατί ακόμα μέχρι και σήμερα, παρά την έντονη πίεση που εξασκώ στον εαυτό μου, δεν κατάφερα να στοιχειοθετήσω τα συναισθήματα που ένιωσα τη Δευτέρα 18 Δεκεμβρίου 1989 και συνεπώς ούτε απάντηση να δώσω στα ερωτήματα που με βασάνιζαν και με βασανίζουν.

Δοκιμάζοντας να σύρω τούτες τις γραμμές, ταλαιπωρήθηκα όχι λίγο. Δεκάδες φορές η πέννα μου ακούμπησε το άσπρο χαρτί και ισάριθμες το εγκατέλειψε. Από τη στιγμή που δεν μπόρεσα να τακτοποιήσω στο μυαλό τις σκέψεις, πώς ήταν μπορετό να τις μεταφέρω στο άσπρο χαρτί; Όμως έπρεπε να γράψω... Έπρεπε να πω σε σένα, συγχωριανέ, τα νέα του χωριού μας.

Ένωθα και νιώθω υποχρεωμένος να μοιραστώ μαζί σου τις στιγμές, έστω αυτές που κατάφερα να συναρμολογήσω μετά το συγκινησιακό σιοκ της 18ης Δεκεμβρίου, γιατί είναι και δικές σου στιγμές. Έπρεπε να βρω τρόπο να επικοινωνήσω μαζί σου, συγχωριανέ, για να σου μεταφέρω τα χαίρετίσματα που μούδωσε για σένα το χωριό μας, ο Καραβάς μας...

Αυτά που θα διαβάσεις πιο κάτω, συγχωριανέ, σίγουρα δεν είναι όσα θα 'θελα να σου δώσω. Είναι πολύ πιο φτωχά, σε ποσότητα και ύφος, από αυτά που πραγματικά πήρα με τη μετάβασή μου στο χωριό μας. Μη με ρωτάς το γιατί. Ούτε κι εγώ μπορώ να απαντήσω στον εαυτό μου το γιατί, δεν μπορώ να εκφραστώ όπως θα έπρεπε...

Ήθελα, πριν προχωρήσω, να δώσω αυτούς τους προβληματισμούς μου, σαν μια απολογία, αν θέλεις. Με την υπόσχεση πως θα ξαναδοκιμάσω να πείσω τον εαυτό μου να ανταποκριθεί απόλυτα σ' αυτή την υποχρέωση ...

Από το Λήδρα Πάλας

Περάσαμε λοιπόν το οδόφραγμα του Λήδρα Πάλας και, αφού ανταλλάξαμε κάποιες φιλικές κουβέντες με αρκετούς Τουρκοκύπριους που ήταν εκεί, μπήκαμε σ' ένα λεωφορείο και κινήσαμε για την κατεχόμενη Λευκωσία. Δε θα περιγράψω το τι είδαμε και πού πήγαμε στην πίσω από τα τείχη πόλη. Απλά θα πω πως η συγκινησιακή φόρτιση άρχισε να με καταβάλλει. Άλλωστε κοιτάζω διαρκώς το ρολόι μου... Η ώρα είναι έντεκα, κοντεύει μεσημέρι... Πρέπει να βιαστούμε...

Τραβάμε για την Κερύνεια. Στο λεωφορείο κάθομαι στις μπροστινές θέσεις. Ρουφώ λαίμαργα καθετί που αγκαλιάζει η ματιά μου. Πού και πού γυρνώ προς τα πίσω. Θέλω να διαπιστώσω την απόσταση που χωρίζει τα δυο κομμάτια της γης μας. Μηδενική! Κι όμως, είμαστε κίολας δεκαπέντε χρόνια μακριά...

Καθώς ανηφορίζουμε τον τουριστικό δρόμο που διασχίζει τον Πενταδάκτυλο με κατεύθυνση την Κερύνεια, άρχισαν να με πολιορκούν κάτι τρελλές σκέψεις. Άκου λέει, νόμιζα πως ήμουν μαθητής της Δ' κλασικού του Γυμνασίου Λαπήθου και πηγαίναμε εκδρομή... Δίπλα μου καθόταν ο Κύπρος και μπροστά μας η Λυδία με τη Μαρία, να τις ενοχλούμε τραβώντας τους τις κορδέλες στα μαλλιά. Και πίσω ο Αρτέμης, η Ξένια, η Νίκη, η Ρένα, ο Άριστος να γελούν και να φωνάζουν. Κι ο κύριος Πατσαλίδης μπροστά (ο φιλόλογός μας) να κατεβάζει τα γυαλιά του λίγο πάνω από το λεπτό μουστάκι και να γυρίζει να λέει "Φρόνιμα παιδιά... Η Δ' κλασικού έχει καλή φήμη, να μην τη χαλάσουμε..."

Τι τρελλές ιδέες! Και προσπαθούσα, ο βλάκας, να πείσω τον εαυτό μου πως, ναι, έτσι ήταν. Η Δ' κλασικού πήγαινε εκδρομή! Πως δεν έγινε πόλεμος, πως δε σκόρπισαν οι συμμαθητές, πως δεν πέθαναν τα όνειρά τους...

- Το Κερύνεια σας, έτο Κερύνεια σας, βκάζει του φωτόγραφίες, ακούστηκε η φωνή του Χασάν, χαμένη μέσα σε γέλια ...

Γλυκό το νερό σου

Το λεωφορείο σταμάτησε έξω από το Ντόουμ. Για μια ώρα συμφωνήσαμε να μείνουμε στην πόλη. Όχι γιατί απαγορευόταν να μείνουμε περισσότερο, αλλά γιατί θέλαμε να πάμε και πιο πέρα. Στον Καραβά, στη Λάπηθο. Η ώρα δε μας έπαιρνε και πολύ...

Άρπαξα και από την Κερύνεια όσες περισσότερες στιγμές μπορούσα. Στο Λιμανάκι, έξω από το Κάστρο, στο οίκημα της ΠΑΕΚ, στη λεωφόρο Ελ-λάδος... Ένα παγωτό ήθελα να φάμε στου Σκανναβή, μα δεν ήθελαν οι

άλλοι... Είναι χειμώνας, είπαν...

Στην επιστροφή για το λεωφορείο γλίστρησα από τους υπόλοιπους, πήγα πίσω από το Ντόουμ και κατέβηκα στη θάλασσα. Έχωσα τα χέρια μου μέσα στο νερό κι ένιωσα πως αγκάλιαζα όλη τη θάλασσα της Κερύνειας. Από την Όρκα ως το λιμανάκι ... Ύστερα γιόμισα νερό τις χούφτες μου και τις έφερα στο στόμα μου. Είμαι τρελλός ... Μπορεί ... Μα, γλυκό το νερό της θάλασσάς σου, Κερύνεια μου. Γλυκό ...

Ο Πράξανδρος

Ύστερα σταθήκαμε στο γήπεδο του Πράξανδρου. Πέρασαμε την είσοδο αγνοώντας το τι έγραφε εκεί και φτάσαμε στις κερκίδες. Ανέβηκα στο τελευταίο σκαλί και κοίταξα το γήπεδο. Δεν ήξερα αν έπρεπε να δω το χώρο που απλωνόταν μπροστά μου, σαν το γήπεδο που πότισαν με τον ιδρώτα τους τα νιάτα του Καραβά και της Κερύνειας ή το θυσιαστήριο που πότισαν με το αίμα τους τα νιάτα της επαρχίας τις τραγικές μέρες του καλοκαιριού του 1974...

Έκοψα δυο κλωνιά κυπαρίσσι, πίσω από τα αποδυτήρια του Πράξανδρου και τα 'φερα μαζί μου.

Ξαναγυρίσαμε στο λεωφορείο. Μπαίνοντας από το δρόμο του Πράξανδρου στη λεωφόρο, γύρισα και πήρα μια φωτογραφία του σπιτιού της Σωτηρούλας Γεμέττα. Δεξιά, πίσω από το σταθμό βενζίνης.

Για τον Καραβά

Και τραβήξαμε για τον Καραβά. Ένας συνάδελφος Τουρκοκύπριος σηκώθηκε από την πρώτη θέση και την παραχώρησε σε μένα.

- Έλα, μου είπε, σε καταλαβαίνω. Έλα μπροστά... πάμε στο χωριό σου.

Πέρασαμε τον Άγιο Γεώργιο, που μου έκανε εντύπωση η μεγάλη κίνηση που είχε. Όπου να'ναι φτάνουμε... Ακούμπησα το πρόσωπο στο τζάμι του λεωφορείου, εγκατέλειψα τους υπόλοιπους συναδέλφους και άφησα τον εαυτό μου μόνο του να διαβεί στο χωριό μας...

Το Πέντε-μίλι δεξιά. Το κέντρο, ο κόλπος, το νησί... Δεξιά από το δρόμο ένα μεγάλο στρατόπεδο-μουσείο με εκθέματα, άρματα, κανόνια, όπλα κι ένα μεγάλο μνημείο. Εδώ είχε γίνει το κύριο μέρος της εισβολής.

Πριν προλάβω να δω καλά-καλά το Πέντε-μίλι, φτάσαμε στα Πλατάνια. Το κέντρο και σπίτι της θκειας μου της Πιπινούς, της μακαρισμένης. Ρούχα απλωμένα στην ταράτσα. Δίπλα το γκαράζ με μπόλικά αυτοκίνητα έξω.

Ύστερα η Πετρολίνα, η Νεράιδα, του Σκόρτου, ο δρόμος προς τα Φτέρυχα, κατηφορίζουμε και... Το σπίτι μας! Θέλω να φωνάξω σαν παιδάκι που σαστισμένο γυρεύει να πάρει το παιχνίδι που του πήραν. Το σπίτι μας! Πέρασαμε κι όλας απ' έξω, το λεωφορείο δε σταμάτησε...

Με υγρή ματιά προσπαθούσα να μαζέψω όσα περισσότερα μπορούσα από το χωριό μας. Μια δεξιά, μια αριστερά, μπροστά, πίσω, μπας και ξέχασα τίποτα...

Το "Τσέρτσιλ Γκάρντεν" ακριβώς όπως το αφήσαμε το 1974. Βομβαρδισμένο και καταστραμμένο· δεν ακούμπησε χέρι πάνω του.

Παίρνουμε τον τουριστικό δρόμο και κατευθυνόμαστε προς τη Λάπηθο. Φτάνουμε στην Αϊρκώτισσα, στο Σελέπριτι Χοτέλ. Η ώρα είναι δυόμιση. Θα φάμε και θα φύγουμε για τη Λευκωσία.

Να φάμε; Ποιος τρώει; Ο Καραβάς, δυο δρασκελιές τόπος, με καρτερά να πάω να τα πούμε κι εγώ θα κάτσω να φάω; Κι ενώ οι υπόλοιποι κατεβαίνουν στο εστιατόριο, μένω στο δρόμο και περιμένω. Ένας Τουρκοκύπριος θα 'ρθει με το αυτοκίνητό του να με πάρει στον Καραβά. Ήμασταν ξηγημένοι. Κι αν δεν ερχόταν, είχα ήδη αποφασίσει. Θα πήγαινα μόνος μου και περπατητός.

Ξανά στο χωριό μας

Όμως ο συνάδελφος ήρθε στην ώρα του. Από την Αϊρκώτισσα πήγαμε στον Άγιο Λουκά στη Λάπηθο, γυρίσαμε στον τουριστικό δρόμο και κατευθίαν για το σπίτι μου...

Το πρώτο συναίσθημα όταν μπήκα στο σπίτι μου μετά από 16 χρόνια

- Ποια είσαι συ γριά που πέρασες την πόρτα του σπιτιού μου...
- Ποιος είσαι συ που μπήκες απρόσκλητος στο σπίτι μου...
- Δεν είσαι η μάνα μου...
- Δεν είσαι ο γιος μου...
- Είναι το σπίτι μου, μα... μα δε ζω τώρα εδώ.
- Εγώ ζω εδώ.
- Μα δεν είναι το σπίτι σου.
- Και τι γυρεύεις;
- Ένα δεκαπεντάχρονο παιδί...
- Δεν το 'χω δει.
- ... να κτίζει σε τούτες τις κάμαρες όνειρα...
- Δεν το 'χω δει.
- ... να απλώνει την πατανία στα μάρμαρα και να κοιμάται ως το απόγευμα που θα πάει για μπάνιο στον Άην Αντριά...
- Δεν το 'χω δει
- ... να τρέχει στο σπίτι της Ευτέρπης για να παίξει με τον Κυριάκο και το Γιαννή ...
- Δεν το 'χω δει.
- Το βλέπεις γριά! Το βλέπεις το δεκαπεντάχρονο παιδί! Είναι εδώ, στο σπίτι του. Ζητά τα όνειρά του, ζητά τις φωνές του, τα κλάματά του, τις ρίζες του.
- Κάποιο λάθος κάνεις. Πρέπει να φύγεις...
- Να φύγω; Ναι... Ναι... Πρέπει να φύγω. Μα... τα όνειρά μου γριά, δεν τα ξέχασα. Δε θα τα ξεχάσω. Μια μέρα θα τα βρω...

Βγήκα έξω. Τράβηξα κατά της Ευτέρπης το σπίτι. Εκεί όπου περνούσα τις πιο πολλές ώρες της ημέρας παίζοντας με τον Κυριάκο και το Γιαννή. Και δοκιμάζω μια μεγάλη έκπληξη. Τα χωράφια, δίπλα από το σπίτι του Κώστα Παπαϊωάννου και σε απόσταση που δεν μπορούσα να προσδιορίσω, ήταν γιομάτα μπανανιές! Απέραντες μπανανοφυτείες που φαινότουσαν να βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση!

Από τα περβόλια του Μαούρη βγαίνει μια μεσήλικας γυναίκα και έρχεται κοντά μου. Με ρωτά τι θέλω και της απαντώ:

- Εδώ είναι η γειτονιά μου και πιο κάτω το σπίτι μου...

Δεν αντιδρά αρνητικά η Τουρκοκύπρια που ομολογεί πως κατάγεται

από την Πάφο.

- Να ρθείτε εσείς στα σπίτια σας, να πάμε κι εμείς στα δικά μας, λέει και με παίρνει από τον ώμο, χειρονομία φιλίας ...

Ύστερα γυρίσαμε στο σπίτι μου, μπήκα στο περιβόλι, έτρεχα μέσα σαν άνθρωπος που τα έχει χαμένα. Έψαξα να βρω τις κουαφκιές, τις μηλιές, τις ροδιές που ήταν μικρά-δεντράκια. Πώς μεγάλωσαν έτσι! Ακουμπούσα σε κάθε δέντρο, ήθελα να τα νιώσω και να με νιώσουν. Να με δουν πως ήρθα, να μπει λίγο φως στην καρδιά τους ...

Άρχισα να κόβω μανταρίνια, πορτοκάλια, λεμόνια, φύλλα, χόρτα, έπαιρνα πέτρες...

- Σε καταλαβαίνω, μου είπε ο Τουρκοκύπριος συνάδελφος...

Γέμισα μια τσάντα που είχα μαζί μου. Έφευγα και νόμιζα πως έπαιρνα τον Καραβά μαζί μου...

Προηγουμένως ανέβηκα πάνω στο σπίτι της αδελφής μου. Κτύπησα την πόρτα, μα δεν άνοιξε κανείς. Φαίνεται έλειπαν αυτοί που έμεναν μέσα. Από ό,τι έμαθα, πρόκειται για την οικογένεια ενός Τούρκου ή Τουρκοκύπριου (δεν κατάλαβα καλά) γιατρού. Μάλλον όμως πρόκειται για Τούρκο, γιατί όπως κατάλαβα τα καλά και καινούργια σπίτια τα πήραν Τούρκοι της Τουρκίας ... Είναι κι αυτός ένας από τους λόγους που χωρίζουν τους Τούρκους από τους Τουρκοκυπρίους.

Το σπίτι της οικογένειας Κ. Παπαϊωάννου στο βάθος.
Ο χωμάτινος δρομος έχει στρωθεί με "τσακκίλι".
Και δεξιά... Δεξιά φυτείες από μπανανιές. Το νέο φρούτο στο χωριό μας.

Με καρδιά που δεν μπορούσε άλλο ν' αντέξει στη συγκίνηση, μπήκαμε στο αυτοκίνητο και κατευθυνθήκαμε προς τον Καραβά. Από τα σπίτια του Κτωρίδη στρίψαμε αριστερά και πιάσαμε το δρόμο που παίρνει στο κέντρο του χωριού. Τη λεωφόρο Πραξάνδρου ...

Βρισκόμουν σε κατάσταση έντασης. Ήθελα τα πάντα, όλα τα σπίτια... Και νάρχονται στο νου μου ταυτόχρονα οι χωριανοί ιδιοκτήτες τους... Και να θέλω να τους φωνάξω, εκείνη τη στιγμή... "Χωριανοί, είμαι στο σπίτι σας..."

Σταματήσαμε στη λεωφόρο Πραξάνδρου, αριθμός 12. Στο παλιό μας σπίτι, όπου πέρασα τα πιο πολλά παιδικά χρόνια μου... Κανένας δεν κατοικούσε μέσα. Εγκαταλελειμμένο στο χρόνο, είχε έντονα τα σημάδια της καταστροφής...

Απέναντι το σπίτι του Κυριάκου και της Ελένης, σε πολύ καλή κατάσταση, το ίδιο και τα σπίτια της Μέλπως και της Ελένης της Κοκοτούς της μακαρισμένης...

Μια στάση και στο Δημαρχείο. Με πλησιάζει ένας Τουρκοκύπριος, κάτι λένε με το συνάδελφο που με συνόδευσε και μετά απευθύνεται σε μένα:

- Από πού είσαι;
- Από τον Καραβά.

Έξω από το Δημαρχείο μας. Ο Γιουτανής είναι κλειστός, ενώ ο Ματθαίος έχει κάποιους θαμώνες στο καφενείο του. Στην πλατεία τα λεμόνια μας. Τα "σκάρτα" μάλλον ... Ο Κασιόλας όμως δεν ήταν εκεί να μας πει πόσο πάνε...

Το Συνεργατικό του Γαβρίλη...

Στο καφενείο του Σάθθα Γεμέττα δε βρήκα ούτε το Σπαθιά, ούτε το Μαυρομμάτη ούτε τον Ευτύχη ούτε...

- Α! Είναι το χωριό σου αυτό... Πότε θα ρθείτε να παίξουμε ποδόσφαιρο;

- Θα ρθούμε. Θέλουμε να ρθούμε στο χωριό μου να ζήσουμε εδώ! Σαν φίλοι...

- Όχι, μου απαντά γελώντας. Φίλοι δεν είμαστε, αλλά αν θέλετε να παίξουμε ποδόσφαιρο, να ρθείτε να παίξουμε...

Κατάλαβα... Δε θέλησα να δώσω συνέχεια στην κουβέντα. Άλλωστε ήμουν μόνος μου και, όπως και να το κάνουμε, αν συνέχιζα ίσως είχαμε δυσάρεστες συνέπειες. Ο Τουρκοκύπριος με το στριφτό μουστάκι δε φαινόταν ιδιαίτερα φιλικός...

Περπάτησα μέχρι τα καφενεία. Πέρασα από το Συνεργατικό του Γαβρίλη, έφτασα στο καφενείο του τατά μου, του Γεμέττα. Όλα ήταν τα ίδια ... Έβγαλα αρκετές φωτογραφίες. Αρκετοί Τούρκοι ή Τουρκοκύπριοι με έβλεπαν χωρίς να επέμβουν, να με ρωτήσουν ποιος ήμουν και γιατί τους φωτογράφιζα.

Το ραφείο του Γιάννη το μετέτρεψαν σε σούπερ-μάρκετ, αφού έκλεισαν και τη βεράντα μπροστά. Ο σύλλογος της ΑΕΚ Καραβά μετατράπηκε σε εργαστήριο, μάλλον ξυλουργείο.

Ο δρόμος από το Δημαρχείο προς τα καφενεία. Αρκετά αυτοκίνητα στο δρόμο κι ένα λεωφορείο να γράφει "Καραβάς" στη γλώσσα των Τούρκων...

Ήθελα μόνο να ρίξω μια ματιά στο "Φως των Σπορ", στον πάγκο του Γιάννη Κούθακα... Νόμισα πως έκανα λάθος. Μα δυστυχώς δεν ήταν λάθος.

Α' Αστική Σχολή Καραθά. Ανέβηκα ως την είσοδο. Γύρεψα την Ηρώ, τη Λυδία, το Βάσο, τον Κυριάκο, τον Αρτέμη... Πού πήγατε παλιοί συμμαθητές;

Το γεφύρι εκεί στου Τσιάμουρου, μου φάνηκε να το έχουν διαπλατύνει. Ο σύλλογος του ΠΑΟΚ εξακολουθεί να είναι σύλλογος. Αρκετές πολύχρωμες σημαίες ήταν αναρτημένες απ' έξω.

Σταμάτησα στην Α' Αστική Σχολή Καραβά, το σχολείο μου. Ανέβηκα μέχρι την είσοδο, φυσιολογικά θα 'λεγα και δοκίμασα να μπω μέσα ... Είχα την εντύπωση πως θα συναντούσα εκεί τους δασκάλους μου και τους παλιούς συμμαθητές μου. Οι φωνές απ' τα Τουρκάκια με προσγείωσαν. Μπήκα στον κήπο, έκοψα μερικά τριαντάφυλλα κι έφυγα.

Σταθμός και στο Γυμνάσιο της Λαπήθου. Τα ίδια συναισθήματα για το σχολείο μας που και σήμερα εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως γυμνάσιο.

Το οδοιπορικό στο χωριό μου είχε τελειώσει. Κατευθυνθήκαμε στην Αϊρκώτισσα. Οι συνάδελφοι με περίμεναν και όλοι προσπαθούσαν με χειρονομίες και λόγια να με παρηγορήσουν. Η ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρίσκόμουν ήταν ευδιάκριτη...

Γενικά

Αυτή ήταν η 18η Δεκεμβρίου 1989, σε αδρές γραμμές. Δεν μπορούσα άλλωστε να δώσω με κάθε λεπτομέρεια το τι είδα, πού πήγα, πώς ένιωσα. Είναι αδύνατο, δεν υπάρχουν οι λέξεις...

Εκείνα που μπορώ να πω με βεβαιότητα είναι τούτα:

Το χωριό μας είναι εκεί, στη θέση του και μας περιμένει. Τα σπίτια, με έντονα τα σημάδια της φθοράς από το χρόνο (τα πιο πολλά), περιμένουν τους ιδιοκτήτες τους. Το ίδιο και τα περβόλια με τα λεμονόδεντρα που δε φαίνονται να τυγχάνουν της ίδιας περιποίησης που τους προσφέραμε έμεις.

Γενικά το χωριό, αν και κατοικείται, δεν έχει τη ζωή και τη ζωντάνια που είχε πριν το 1974. Ένας βασικός λόγος είναι το ότι σήμερα ο Καραβάς και η Λάπηθος έχουν γίνει ακρινές περιοχές, αφού ο δρόμος για τη Λευκωσία μέσω Μύρτου δε χρησιμοποιείται. (Χρησιμοποιείται ο δρόμος μέσω Κερύνειας).

Όσον αφορά το συμπέρασμα που έβγαλα από τη συμπεριφορά αυτών που σήμερα κατοικούν εκεί (οι πλείστοι είναι Τουρκοκύπριοι από την Πάφο), δεν είμαι βέβαιος γι' αυτό. Δε μίλησα με όλους και έτσι δεν μπορώ να πω τι αισθάνονται και τι θέλουν. Φάνηκε όμως ότι κάποιοι θέλουν να γυρίσουν στα σπίτια τους (κι εμείς στα δικά μας), κάποιοι άλλοι, όμως, όχι.

Όμως η επιστροφή μας στον Καραβά, χωριανοί, δεν εξαρτάται από τη δική τους θέληση, αλλά από τη δική μας...

Σάββας Κοσιάρης

ΤΟ ΚΛΕΙΔΙ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ

Το κλειδί

Στην κυριολεξία το κλειδί είναι ένα μεταλλικό εργαλείο με το οποίο ασφαλίζουμε πόρτες σπιτιών, αυτοκινήτων, χρηματοκιβωτίων κ.τ.λ. Υπάρχουν βέβαια και πολλές άλλες μεταφορικές έννοιες, όπως π.χ. το "κλειδί" της Κυπριακής προδοσίας με το οποίο οι πραξικοπηματίες άνοιξαν τις πόρτες της Κύπρου στον Αττίλα, το κλειδί της λύσης του Κυπριακού που το κρατούν τα συμφέροντα των μεγάλων, το κλειδί της ευτυχίας των προσφύγων που βρίσκεται στη σκλαβωμένη πατρίδα κ.τ.λ.

Εμείς μιλούμε για ένα συγκεκριμένο κλειδί. Είναι το κλειδί του σπιτιού κάποιου πρόσφυγα στα κατεχόμενα. Φεύγοντας κλείδωσε την πόρτα, έβαλε το κλειδί στο πορτοφόλι του και από τότε το κουβαλά μαζί του σαν ένα φυλακτό. Κάθε φορά που αισθάνεται πιο έντονα τη δυστυχία της προσφυγιάς, ανοίγει το πορτοφόλι του, παίρνει το κλειδί στο χέρι, το κλείνει μέσα στη χούφτα του και νιώθει πως κρατά μέσα σε κείνη τη χούφτα όλα του τα υπάρχοντα που με τόσο κόπο, ιδρώτα και πόνο δημιούργησε. Κρατά το σπίτι του και τα κτήματά του, κρατά τον Πενταδάκτυλο, την Κερύνεια και την Καρπασία, κρατά πάνω από όλα τα όνειρά του και τις ελπίδες του.

Είναι τούτο το κλειδί ο αρραβώνας του με την κατεχόμενη πατρίδα. Είναι η πίστη του πως θα γυρίσει στο σπίτι του και αγνοεί τα ειρωνικά χαμόγελα των "ρεαλιστών".

Το προικοσύμφωνο

Το προικοσύμφωνο είναι ένα χαρτί πάνω στο οποίο καταγράφονται οι υποχρεώσεις των γονιών προς το παιδί τους που παντρεύεται. Είναι ας πούμε ένα αγοραπωλητήριο έγγραφο, γιατί περί τέτοιου πρόκειται, και καθρεφτίζει τη νοοτροπία και την προστυχιά μιας κοινωνίας που δέχεται ακόμα τις αγοραπωλησίες των ανθρώπων. Σαν πρόστυχο χαρτί που είναι το περιφρονούμε, το καταφρονούμε και το αηδιάζουμε. Όμως για το ειδικό προικοσύμφωνο που θα μιλήσουμε, αισθανόμαστε μια ξεχωριστή συμπάθεια κι εκτίμηση.

Ο γερο-παπάς που θα τελούσε τους αρραβώνες επέμενε στο προικοσύμφωνο. Ο πατέρας της κοπέλλας, που ήταν πρόσφυγας από τα μέρη της Κερύνειας, βρέθηκε σε κάποια αμηχανία. Στράφηκε προς το συμπέθερό του.

- “Όπως γνωρίζεις, συμπέθερε, είμαστε πρόσφυγες και όλη η περιουσία μου βρίσκεται στα κατεχόμενα. Στο μερτικό της κόρης μου ήταν ένα σπίτι στην Έξω Γειτονιά, πέντε σκάλες λεμονιές στον Καλόμπορο και τρεις ώρες νερό του Κεφαλόβρυσου. Τούτα εξακολουθούν να είναι δικά της.”

Κανένα ειρωνικό χαμόγελο από το μη πρόσφυγα συμπέθερο, καμιά αντίδραση από τους συγγενείς. Το προικοσύμφωνο γίνεται αποδεκτό και σφραγίζεται έτσι η πίστη των εκτοπισμένων αλλά και των μη για επιστροφή στα σπίτια και τις περιουσίες τους.

Το μήνυμα

Το κλειδί που κρατά στο πορτοφόλι του ο πρόσφυγας και το προικοσύμφωνο που αναφέραμε πιο πάνω, παρόλο που φαινομενικά δεν έχουν καμιά σχέση μεταξύ τους, στην ουσία συναντιούνται στο σημείο της απόφασης και της πίστης όλων μας για μια δίκαιη λύση και επιστροφή στα σπίτια και τις περιουσίες μας.

Σε χαιρόμαστε, συμπέθερε μη πρόσφυγα, και σου σφίγγουμε το χέρι. Σε χαιρόμαστε και σε αγκαλιάζουμε με συγκίνηση, πρόσφυγα πατέρα, που περήφανα υπολογίζεις και δίνεις προίκα στα παιδιά σου το σπίτι και τα κτήματά σου που βρίσκονται στα κατεχόμενα. Υποκλινόμαστε μπροστά στα νεαρά αντρώγυνα που αρχίζουν τη νέα τους ζωή με την πίστη, την ελπίδα αλλά και την αποφασιστικότητα για αγώνα και επιστροφή στη γη των γονιών και των προγόνων τους.

Μιχάλης Κοκκινίδης.

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

Το σεντούκι της γιαγιάς ήταν γιομάτο από παλιά φουστάνια και καπέλα, από την εποχή της Αγγλοκρατίας, τελευταία απομεινάρια. Μα η γιαγιά τα φύλαγε ευλαβικά, ποιός ξέρει γιατί.

Κάθε απόκρεω πηγαίναμε στο χωριό και η γιαγιά το άνοιγε με προσοχή. Φεύγανε τα μάτια μας απ' τη θέση τους κι ακολουθούσαν τα χέρια της καθώς το βαρύ ξύλο έφευγε προς τα πίσω. Κρυφά γελάκια μ' αγωνία ανάμιχτα... τι θα μας έντυνε εφέτος η γιαγιά. «Αυτό για σένα και τούτο για την

Ελένη και το άλλο για το Μάριο». Λάμπανε από χαρά λες και μας έδινε τον κόσμο όλο τυλιγμένο σε δώρο. Βιαστικά ντυνόμαστε "γέροι" καθώς μας βάφτισε η γιαγιά και στο λιγοστό φως του ηλιακού σε λίγο θα καμαρώναμε μπροστά στους γονιούς μας.

Μας έπαιρνε ύστερα η γιαγιά στους γειτόνους. Μια περιοδεία στο χωριό. Κι όλοι τάχατες δε μας γνώριζαν κι εμείς πετούσαμε από χαρά για την επιτυχία της αμφίεσης.

Στα στενά εκείνα δρομάκια σε κείνα τα φιλόξενα σπίτια με τους νοικοκυραίους που ποτέ δε μας απογοήτευσαν και το μπουλού της γιαγιάς με τα παλιά φουστάνια αφήσαμε τις παιδικές μας αναμνήσεις θλιβερά να καρτερούν.

Όταν λευτερωθούν οι τόποι μας, μόνο τότε θα μπορέσουμε να πάμε να τις πάρουμε πίσω.

Μόνο τότε θα μπορέσουμε επιτέλους να ενηλικιωθούμε.

Ελίζα Μπετίτο Βλάχου

Κορίτσια από τον Καραβά την ημέρα της γιορτής του δέντρου (φωτ. 1966)

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΠΟΙΗΤΙΚΩΝ ΣΥΛΛΟΓΩΝ

(ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ)

Εισαγωγή

Στον πρώτο τόμο της έκδοσης "ο Καραβάς" δημοσιεύσαμε το πρώτο μέρος του κειμένου αυτού, το οποίο αναφέρεται σε τρεις ποιητικές συλλογές που έχουν γραφτεί από Καραβιώτες. Οι συλλογές αυτές είναι "Η Πονεμένη Κύπρος" της Μελπομένης Χατζηγηγορίου, "Κυπριώτικοι Παλμοί" του Γιάννη Χαρμαντά και "Μια παρένθεση" του Τάκη Φυλακτού.

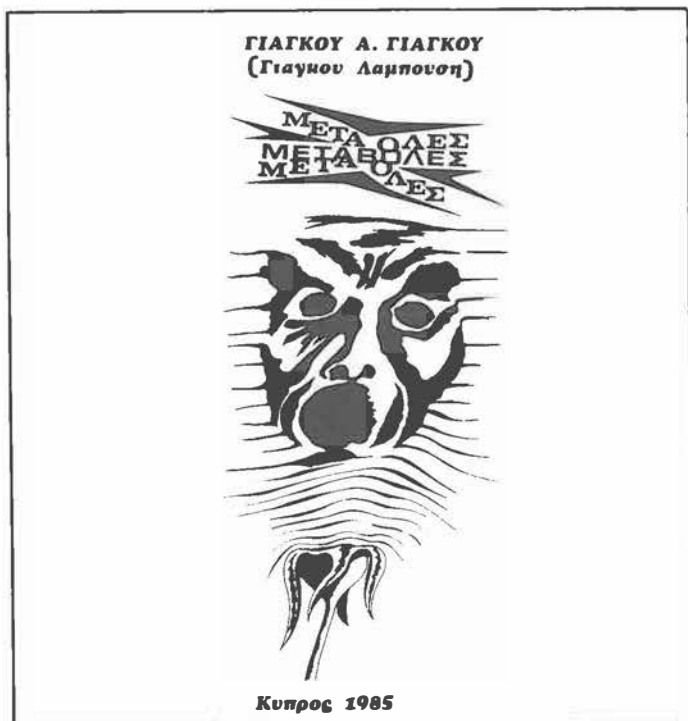
Το δεύτερο μέρος, το οποίο δημοσιεύεται πιο κάτω, αναφέρεται σε δύο άλλες ποιητικές συλλογές, οι οποίες γράφτηκαν πάλι από Καραβιώτες. Οι συλλογές αυτές είναι "Μεταβολές" του Γιάγκου Γιάγκου και "Τόσα Χρόνια 1974-1982" του Σάββα Κοσιάρη.

Στο τρίτο και τελευταίο μέρος της αναφοράς μας σε ποιητικές συλλογές Καραβιωτών θα παρουσιάσουμε τις ποιητικές συλλογές "Α' Ανά Πάσα Στιγμή" του Δημήτρη Κοζάκου και "Ατιτλα" της Μαρίας Σεβέρη Χατζηλούκα. Το τρίτο μέρος θα δημοσιευτεί στην επόμενη έκδοση του σωματείου.

Ποιητική συλλογή "ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ"

Αρχίζω την περιδιάβασή μου με το πρώτο βιβλίο που τραβά το βλέμμα μου με τη μάσκα τρόμου που έχει στο εξώφυλλο "ΜΕΤΑΒΟΛΕΣ" του Γιάγκου Α. Γιάγκου (Γιάγκου Λαμπούση) 1985.

Ο Γιάγκος Γιάγκου γεννήθηκε στον Καραβά το 1961. Δεκατεσσάρων μόλις χρονών γνωρίζει την εμπειρία της προσφυγιάς. Από το 1974 μέχρι το 1979 φοιτά στο Παγκύπριο Γυμνάσιο. Με την ποίηση ασχολείται από τα παιδικά του χρόνια. Είναι ο ιδρυτής του ερασιτεχνικού ραδιοσταθμού "Ράδιο Καραβάς", ο οποίος άρχισε να εκπέμπει για πρώτη φορά τον Ιούλιο του 1989 στην περιοχή Λευκωσίας. Από τότε ο ραδιοσταθμός αυτός εκπέμπει καθημερινά μέχρι και σήμερα με μοναδικό στόχο την εξύψωση του αγωνιστικού φρονήματος του Κυπριακού Ελληνισμού και τη διατήρηση άσβεστης της μνήμης των κατεχομένων μας. Ο Γιάγκος εργάζεται στη βιβλιοθήκη του Πολιτιστικού κέντρου του ιδρύματος Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ' σαν βοηθός βιβλιοθηκάρης.

Το εξώφυλλο της ποιητικής συλλογής "Μεταβολές"

Στον πρόλογο βρίσκω κάποια εξήγηση για τη μάσκα του εξώφυλλου. Λυρισμός και αλήθεια βγαίνουν από τους πρώτους στίχους. Τα θέματά του ο άνθρωπος, η λεμονιά της γης του, η νύχτα της φυγής, οι μάνες που κλαίνε, η ώρα του φονικού. Σταματώ σ' ένα ποίημα.

ΧΑΜΕΝΟΣ

Μελαχροινό νησί και το λιμάνι του
και κείνο μαύρο,
στέλνουν στερνό χαιρετισμό
σε μια βαρκούλα χωρίς κουπιά
στη μέση του πελάγου

Χωρίς πανιά
κι ο βαρκάρης άφαντος
κι η βάρκα μου κάνει νερά.

Στεριά πουθενά.
Πού να τη δεις κι αν υπάρχει.
Έφαγ' η αρμύρα τα μάτια.

Χωρίς νερό
κι ο χρόνος κυλά.
Πέρασαν μήνες, χρόνια, ποιος ξέρει;

Η βάρκα μου κάνει νερά
κι εγώ σε λίγο, παρέα θα κάνω στον Ποσειδώνα.
Στις κούπες θάχουμε κρασί γλυκό
κι η Γοργόνα θα λέει το τραγούδι το λυπητερό
της Μάνας πούχασε το γιο
σα βγήκε μια βραδυά για πυροφάνι
χωρίς πανιά, χωρίς κουπιά, χωρίς νερό.

Η βάρκα μου κάνει νερά
Σε λίγο θάμαι εκεί.
Μπορεί νάναι καλύτερα.

Προχωρεί με απαισιοδοξία, μιλά γι' αγάπη, έρχεται πίσω στη φυγή στο κλάμα, στο σκοτωμό. Τον βασανίζουν τα κυκλάμινα, ο Πενταδάχτυλος. Και ξανά σταματώ επίμονα σε δυο σελίδες, σε δυο ποιήματα.

ΝΥΧΤΑ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙΟΥ

Τις νύχτες του καλοκαιριού
ξυπνούν οι προδομένοι
και κυνηγούν τα ονείρατα
να στείλουν ένα μήνυμα, μια φωνή.

Τις νύχτες του καλοκαιριού
γυρίζουν κολασμένοι
σε πουπουλένια στρώματα
οι Εφιάλτες.

Τις νύχτες του καλοκαιριού
Κερκόπορτες κι Αττίλες
γυρίζουν δαιμονισμένα
μέσα στο ανοιχτό παράθυρο
στο σπίτι του συνοικισμού.

Τις νύχτες του καλοκαιριού
αλλάζουνε μορφές, στολές και σχήματα
οι δολοφόνοι.

Τα πρωινά του καλοκαιριού
είναι όλα ίδια.

ΣΤΟ ΣΥΝΟΙΚΙΣΜΟ

*ΑΝ θέλεις να δεις τα πιο ζωντανά λουλούδια,
πάρε τα μάτια σου και σερίάνα τα στους συνοικισμούς.
Κοίτα, μόνο, μην κουβαλήσεις μαζί σου μυαλά τσιμεντένια.
Φόρεσε σκέψη λεύτερη γιατί,
το γιασεμί, το νυχτολούλουδο κι όλα τα μυριστικά
του κήπου μας, θέλουν σκέψη λεύτερη, αέρα, απλοχωριά.*

*Στην πίσω αυλή φυτέψαμε μια Δάφνη
και στο πέραςμα Μερσίνη,
μα μπροστά, που βλέπει στον Πενταδάκτυλο, Γαρουφαλιά
και σε μια γλάστρα, μια χουφτίτσα χώμα,
κανακεύει μια ρίζα Κυκλάμινα.*

Ξαναθυμάται στη συνέχεια το θυμάρι, τη θάλασσα, τις λεμονιές, τα δρομάκια του χωριού του και τελειώνει με απορία κι ελπίδα για το αύριο.

Ποιητική Συλλογή "Τόσα Χρόνια 1974-1982"

Έχω μπροστά μου την ποιητική συλλογή "ΤΟΣΑ ΧΡΟΝΙΑ 1974-1982" (1982) του Σάββα Κοσιάρη. Γεννήθηκε στον Καραβά στις 9 Μαΐου 1958, φοίτησε στην Α' Αστική Σχολή Καραβά και στο Ελληνικό Γυμνάσιο Λαπήθου μέχρι την Δ' τάξη. Απεφοίτησε από το Παγκύπριο Γυμνάσιο το 1976. Υπηρέτησε τη θητεία του στις Καταδρομές και το 1979 διορίστηκε στη Δημόσια Υπηρεσία (Κυβερνητικό Τυπογραφείο).

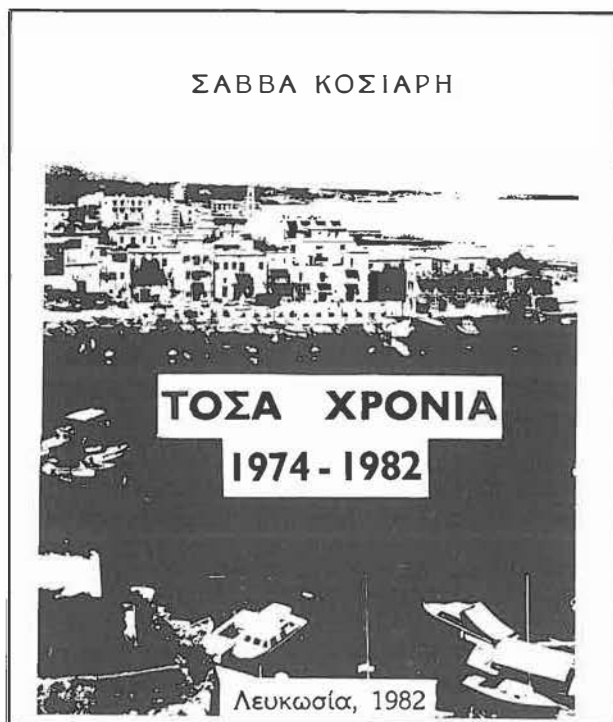
Από το 1977 ασχολείται με τη δημοσιογραφία-αθλητικογραφία και το 1980 γίνεται μέλος της Ένωσης Αθλητικογράφων Κύπρου. Εκλέγεται μάλιστα και στο Δ.Σ. της Ε.Α.Κ., του οποίου τώρα είναι Β.Γ. Γραμματέας. Συνεργάζεται με το ΡΙΚ στο οποίο είναι τηλεπαρουσιαστής αθλητικών προγραμμάτων.

Παράλληλα με αυτά σπουδάζει στη Νομική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Από το 1988 διορίστηκε από το Υπουργικό Συμβούλιο μέλος της Σχολικής Εφορείας Κερύνειας.

Διετέλεσε για 4 χρόνια πρόεδρος του Συνδέσμου Γονέων του Παιδοκομικού Σταθμού Ανθούπολης και μέλος του Συμβουλίου Ευημερίας του Συνοικισμού Ανθούπολης. Είναι παντρεμένος και έχει δύο παιδιά, την Άντρη, 8 χρονών, και το Χρίστο 3 χρονών. Η γυναίκα του Γεωργία κατάγεται από το Πελέντρι Λεμεσού. Ο Σάββας είναι το έκτο παιδί του Αντρέα και της Χρυστάλλας Κοσιάρη.

Το εξώφυλλο του βιβλίου του έχει μια φωτογραφία σε μονοχρωμία με το μακρινό κι αγαπημένο λιμάνι της Κερύνειας.

ΣΑΒΒΑ ΚΟΣΙΑΡΗ

Το εξώφυλλο της ποιητικής συλλογής "Τόσα Χρόνια"

Ξεκινούμε την περιδιάβαση με το τικ-τακ των τόσων χρόνων που πέρασαν ανύπαρκτα. Ένα αφιέρωμα στην Κερύνεια κι ένας ύμνος προς την πατρίδα ακολουθούν κι ένα θρηνητικό πρελούντιο για την Κερύνεια.

Πάει πίσω στο μικρό καλοκαίρι του '74, πίκρα για το αναπάντεχο κακό και η Λάμπουσα με τα κυκλάμινά της πού 'μειναν αμάζωχτα φέτος. Μια αναφορά στο κεφαλόβρυσο της Λαπήθου, στο κύμα της Αχειροποίησης. Κι εδώ σταματώ στις

ΜΙΚΡΕΣ ΖΩΓΡΑΦΙΕΣ

*Λες κι ήταν πρόβατα που βόσκαν
στις πλαγιές του Πενταδάκτυλου
κάθε πρωί, κάθε μεσημέρι, κάθε δείλις,
στον ήχο της φλογέρας του ήλιου...*

*Λες κι ήταν αστέρια τ' ουρανού
και γκρεμίστηκαν το σούρουπο
και πέσαν στα χαμόκλαδα του δάσους,
ένα κομμάτι νυχτιάτικου ουρανού,
στις πλαγιές του Πενταδάκτυλου.*

Λες κι ήταν άσπρες και κόκκινες πινελιές
απάνω σ' ένα πρασινωπό πίνακα
άτακτα βαλμένες, δίχως σχέδιο
μα όμορφες, όμορφες,
πιο πολύ απ' την ομορφιά...

.....
Φτέρυχα, Κάρμι, Μότιδες...

Στην αγκαλιά του Πενταδάχτυλου
να ρίχνετε βότσαλα στ' ακροθαλάσσι,
και να γελάτε ευτυχισμένα
γιατί δεν μάθατε τον πόνο.

Τώρα...
Στην αγκαλιά του Πενταδάχτυλου,
να μαζεύετε το δάκρυ σας
σαν να μην μάθατε ποτέ
τι ήταν η χαρά, τι ήταν η ευτυχία...

Νοσταλγία για την Κερυνιώτικη θάλασσα, για τη γιορτή της λεμονιάς.
Ένα γιορταστικό ποίημα γεμάτο λυρισμό ακολουθεί κι ύστερα έν' άλλο για
το γέροντα που πεθαίνει μακριά απ' τη γη του και ένα άλλο γεμάτο πόνο
κι απαισιοδοξία για τη χαμένη γη, τη χαμένη ιστορία. Μια αναφορά στο συ-
νοικισμό, λαχτάρα για την επιστροφή και τη λευτεριά και πάλι πίκρα για τον
Καραβά, τη Λάπηθο, την Κερύνεια. Τα χαμένα όνειρα τα παιδικά και τη ζε-
στασιά του ήλιου, αναφορά στην ποιότητα της ζωής και στην αλήθεια.

Σταματώ σ' ένα άλλο ποίημα

ΚΑΤΙ ΣΑΒΒΑΤΑ

Σάββατο δειλίσ και μετρώ
κλεισμένος σ' ένα πέτρινο κλουβί
από τα αμέτρητα της πρωτεύουσας,
τη ζέστη που ανεβαίνει.
Σάββατο δειλίσ σήμερα
καθ' οδόν προς το αύριο,
ένα αύριο,
που γεννιέται κάπου ανάμεσα
στην απόγνωση και στο άγχος.

.....
Σάββατο δειλίσ και πεθαίνω
κάπου ανάμεσα
στην απόγνωση και στο άγχος...

.....
Σάββατο δειλίσ και νοσταλγώ,
κάτι Σάββατα και κάτι δειλινά,
περασμένα, μακρινά,
χωρίς απόγνωση και άγχος,
γεμάτα ήλιο, μεστά χαρά,
πλημμυρισμένα έρωτα...
Κάτι Σάββατα και κάτι δειλινά
που δεν θα ξανάρθουν
γιατί τα σκοτώσαμε κάποτε
στις ακρογιαλιές κάποιας Κερύνειας,
στις βουνοπλαγιές κάποιας Λαπήθου
στους λεμονόκηπους κάποιου Καραβά,
εν ονόματι μιας πατρίδας.

.....
Μακάρι να τα σκοτώναμε,
για χάρη μιας πατρίδας

.....
Σάββατο δειλίσ σήμερα
καθ' οδόν προς το αύριο,
ένα αύριο
που γεννιέται κάπου ανάμεσα
στην απόγνωση και στο άγχος
Κι εγώ να προσπαθώ να φύγω
για κάτι Σάββατα, για κάτι δειλινά...

Ακολουθούν δύο ποιήματα ματαιότητας κι αμφιβολιών και τελειώνει την
ποίηση με το

ΠΩΣ...

Πώς να μιλήσω για Ανάσταση
όταν κρατώ στα χέρια μου
ένα σκοτωμένο περιστέρι,
μια μαδημένη μαργαρίτα
κι ένα καμένο κλωνάρι ελιάς;

Πώς να μιλήσω για Ανάσταση
όταν αργοπεθαίνει δίπλα μου
η ατροφική ελπίδα
του γέροντα νοσταλγού;

Πώς να μιλήσω για Ανάσταση
αφού δεν κατεβάσαμε
το Χριστό από το Σταυρό;

Μην πεις πως τον κατέβασες
την Παρασκευή στην εκκλησία.
Ο εσταυρωμένος είναι στη θέση του.

Κι ακούς...

Όλο και καρφώνουν
Αυτόν καρφώνουν.

Κι εσύ, κι εγώ, όλοι μας καρφώνουμε.
Φαρισαίος εσύ, Ιουδαίος εγώ
κι ο κόσμος όλος ένας Πιλάτος.

Όλο και καρφώνουμε
Αυτόν καρφώνουμε.

Στο κορμί μας οι πληγές.

Ακολουθούν δύο επιστολές. Η πρώτη απευθύνεται σ' ένα φίλο, γραμμένη τον Αύγουστο 1974 και μιλά για τις παλιές μέρες τις όμορφες και την όμορφη πατρίδα, του θυμίζει τις μέρες που έζησαν μαζί κι ύστερα για το μεγάλο κακό που βρήκε τα πάντα και χάθηκε το τραγούδι της κοπελιάς και οι πεταλούδες και τα λουλούδια και τον παρακαλεί να τον βοηθήσει με το δικό του τρόπο.

Στη δεύτερη επιστολή απευθύνεται στο ξενιτεμένο αδελφό με καυστική για την εγκατάλειψη της πατρίδας και τον προκαλεί να γυρίσει πίσω στη δική του πατρίδα.

Τέλος ένα μονόπρακτο "ΠΙΚΡΟ ΠΑΡΑΠΟΝΟ" που ασχολείται μ' έναν πρόσφυγα γεωργό που αρνείται επίμονα να δουλέψει στην τουρκοκυπριακή γη, ενώ στον τόπο του ξεκινούσε για τα χωράφια πριν να φανεί ο ήλιος και επέστρεφε μετά τη δύση του. Το βλέμμα του πάντα στον Πενταδάχτυλο και θυμάται τα 45 χρόνια που πάλευε με τη γη του κάτω από ήλιο και βροχή, αέρηδες και παγωνιές με ιδρώτα. Η φωνή του είναι γεμάτη πίκρα και παράπονο με τύψεις για την εγκατάλειψη της δικής του γης και τη φυγή και άρνηση για να δουλέψει την ξένη για κείνον γη.

Μαρία Χατζηλούκα Σεβέρη

ΑΦΙΕΡΩΜΕΝΟ ΣΤΟΝ ΚΑΡΑΒΑ

Το ξέρω.

Δε γίνονται έτσι οι χωρισμοί οι παντοτινοί.
Δεν είπαμε τα λόγια τα στερνά,
δεν κρύψαμε κανένα δάκρυ αποχαιρετισμού.

Τ' αφήσαμε εκεί όπως τα ξέραμε.
Στο δικό μας σπίτι
ν' αντηχούν τα δικά μας βήματα,
στο δικό μας τραπέζι
να μοιραζόμαστε το δικό μας ψωμί.
Στις δικές μας αυλές
να πλανώνται οι δικές μας φωνές,
να μεγαλώνουν τα δικά μας δέντρα.
Στο δικό μας σχολείο,
στη δική μας τάξη,
στο δικό μας δρόμο,
πάντα γυρνάμε εμείς.

Ακούω να με φωνάζουν.
Να διαμαρτύρονται. Δεν τους ξέρουν αυτούς.
Τα δικά μας σπίτια δεν τα 'κτισαν αυτοί.
Οι δρόμοι μας δεν αναγνωρίζουν τα βήματά τους,
τις φωνές τους.
Τ' ακούω να στενάζουν.
Όταν φεύγαμε δεν κόψαμε κανένα γιασεμί.
Δεν κρύψαμε στον κόρφο μας κανένα ανθό από λεμονιά.
Δε σκύψαμε στο αυλάκι για τη γουλιά την τελευταία.

Γιατί το ξέραμε τότε,
το ξέρουμε και τώρα.
Ο δρόμος που πήραμε το καυτό μεσημέρι δεν έβγαζε πουθενά.
Γυρνάει πάντα εκεί.

Στο Γαβριήλ Χατζηδαμιανού

ΜΙΑ ΥΠΟΣΧΕΣΗ...

Μακρύς του γυρισμού ο δρόμος
κι έγειρες
στον ίσκιο της κρυφής ελπίδας σου
να ξαποστάσεις.
Έλα, μην κλαις που ξέκοψες...
Δεν ήταν ΠΟΤΕ τα δάκρυα για σένα.
Σκούπισ' το ιδρωμένο μέτωπο,
φέρε στα χείλη τη χούφτα με το νερό του κεφαλόβρυσου
και βάλε για προσκέφαλο
λεμονανθούς και δυόσμο...
Μα πριν αφήσεις το κορμί
στο χώμα γιά να γύρει,
σήκω, τριγύρω σου να δεις
τους φίλους, τους συντρόφους...
Αγαπημένα πρόσωπα
για να σε χαρετήσουν...
Και τώρα που τους είδες,
γύρε να ξαποστάσεις.
Τώρα πια ξέρεις...
Τώρα πια είσαι σίγουρος πως,
στο δρόμο για το γυρισμό,
όσο μακρύς κι αν είναι,
θα πορευτείς μαζί μας...

Σάββας Κοσιάρης, 21.7.1989.

**Στη μνήμη του πατέρα μου και όλων των Καραβιωτών
που πέθαναν στην προσφυγιά.**

ΘΑΝΑΙ ΠΙΚΡΟΣ Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ο γυρισμός θάναι πικρός πατέρα
Θάναι πικρός απ' την απουσία σου.
Κλείνω τα μάτια και ονειρεύομαι.
Ονειρεύομαι όταν θ' ακουστεί τούτο το μαντάτο.
Ξεκινάτε όλοι οι πρόσφυγες για τα σπίτια σας
Έγινε ειρήνη!
Ποιοί όλοι να ξεκινήσουμε;
Οι ζωντανοί ναί, οι νεκροί πώς;
Πώς θα γυρίσουμε χωρίς εσένα πατέρα;
Πώς θα μπούμε στο σπίτι μας χωρίς εσένα πατέρα;
Σε κάθε γωνιά θα είσαι εσύ, χωρίς να είσαι εκεί.
Πώς θα τρέξουμε στο λιμανάκι του Καραβά πατέρα;
Θάναι άδαιο χωρίς εσένα.
Δε θα σ' αντικρύσουμε ξιπόλυτο,
με το παντελόνι γυρισμένο προς τα πάνω
και τη βελόνα να μπαλώνεις τα δίχτυα.
Πώς θα τρέξουμε στα περιβόλια του Καραβά πατέρα;
Θάναι άδεια κι αυτά, γιατί θα λείπεις εσύ.
Θα σε αναζητήσουμε παντού πατέρα,
αλλά δε θα σε βρούμε.
Κοιμάσαι τον αιώνιο ύπνο στο κοιμητήριο των Πολεμιδιών
Η ζωή μας μοιράστηκε στα δυο με την εισβολή,
θα μοιραστεί στα τρία με το γυρισμό.
Η απουσία σου θας μας κάνει πικρό το γυρισμό.
Γι' αυτό θάναι πικρός ο γυρισμός.
Γιατί θα λείπεις εσύ πατέρα.

Ο ΚΑΡΑΒΑΣ

Με πόνο τζιαι με δάκρυα αρκεύκω για να γράψω
του Καραβά τες ομορκιές να σας τες περιγράψω.

Είναι οι κάμποι πράσινοι, οι θάλασσες κρυστάλια
τζιαι τα βουνά λαμποκοπούν, φέγγουν τα παραγιάλια.

Οι ομορκιές του φαίνονται, ο κόσμος τες γνωρίζει
πόρκετουν για διακοπές για να παραθερίζει.

Πικιάσε που το Πικρό νερό νάρτεις στο Έξι Μίλι
η θάλασσα τους δρόσιζε, που το πρωί στο δειλί.

Ακόμα στον παλιόν τζιαιρό, πριχού να' ξελιχτεί
στο μοναστήρι έρκετουν, για να λουτουρηθεί.

Ο κόσμος εν που έρκετουν, στη χάρη της περίτου
με σέβας να την προσκυνούν, την Αχειροποιήτου.

Εν μοναστήρι ξακουστό, θαυματοποιημένο
μεσ' την ποθκιά της Λάμπουσας είναι καλοχτισμένο.

Έσει ομορκιές αμέτρητες, πολλές για να σας γράψω
οι Τούρτζιοι τες εκλέψασι, κοντέφκει πιον να κλάψω.

Τζοιμούμαι τζι' ονειρεύκουμαι πως είμαι στο χωρκό μου
θέλω στο σπίτι μου να μπω να φύει ο καμός μου.

Ποττέ μου εν εξόρτωσα να μπω της πόρτας έσσω
τζιαι ποσιεπάζω για να δω, ας εν τζιαι νάκκον πόξω.

Ας εν τζιαι με το όρομα, νεπάφκεται η καρκιά μας
τα σπίθκια τζιαι τα μάλια μας, ξαναγινούν δικά μας.

Τζι ούλλοι να πάμε στο χωρκόν, μαζί του να χαρούμε,
στες εκκλησιές να ψάλλουμε τζιαι να δοξολογούμε.

Στον Αη Γιώρκη πον' ψηλά, τζιαι στην Αγιά Ειρήνη
μεσ' την Ευαγγελίστρια, μια δέηση να γίνει.

Σκέφτομαι, συλλοϊζομαι να δούμε τι θα γίνει.
Θα δω ανθούς της λεμονιάς, θα κόψω μαντορίνι;

Εν νάρτουσι τζιειν' οι τζιαφοί, τζιειν' τα παλιά τα χρόνια;
Να δω στους κάμπους στοιβαστά τα πράσινα λεμόνια;

Τούτος ένι ο πόθος μας, να καταξιωθούμε
να πάμεν εις τον τόπο μας, το χώμα μας να δούμε.

Το ποίημα το έγραψα σε σας επαρχιώτες
το κάμνω αφιέρωμα σ' ούλλους τους Καραβκιώτες.

Ευτύχιος Χαραλάμπους
Καραβάς-Κύπρου
(τώρα στην Αμερική, 5-10-1989)

Ο ΚΑΜΟΣ ΜΟΥ

Τον Καραβά παντοτινά τον έχω στο μυαλό μου,
τζι' εν να χάσω τη ζωή που τον πολλύν καμό μου.

Αχ Καραβά μου κρίμασε, με τες πορτοκαλιές σου,
τζιαι με τα κρύα τα νερά, κρίμα στες ομορκιές σου.

Ήρταν θηρία άγρια τζιαι θκιώξαν τους κατοίκους.
Θεέ μου, βαρ' το σιέρι σου, πολόγιασ' τους εποίκους.

Τζι οι κάτοικοί του νάρτουσι αλληξανά κοντά του
να ππέσουσι να τζιοιμηθούν ξανά στην αγκαλιά του.

Π' ούλλα τα μέρη του βορκά, συνέχεια θρηνούσι.
Π' ούλλες τες χώρες τα φτωχά, βοήθεια ζητούσι.

Θεέ μου τζιαι βοήθα μας, να ελευτερωθούμε,
τζι οι κάτοικοι αλληξανά, πάλαι να τα χαρούμε.

Να μπορούμε μες τες εκκλησιές, για να λουτουρκηθούμε
τζιαι να ανάψουμε τζερκά, τζιαι να προσευχηθούμε.

Νικόλας Κοσιάρης
(17. 11. 1904 - 18. 12. 1988)

Η ΚΑΡΑΒΙΩΤΙΣΣΑ

Στον Καραβά γεννήθηκα
τζιαι πόθουν για να ζήσω
ποπτέ μου εν εσκέφτηκα
να φύω να το φήσω.

Τζιαι όταν εμεγάλωσα
τζι' ήταν να με παντρέψουν
εγώ δεν το εδέχτηκα
για να με ξενητέψουν.

Παντρεύτηκα στον Καραβά
τζι' έμεινα στο χωριό μου
τζι' έκαμα το σπίτι μου
τζιαι το νοικοκυριό μου.

Κάποτε που κατέβαινα
στη Χώρα να ψωνίσω
νόμιζα εν ανάπνεα
ώσπου να πάω πίσω.

Να πάμεν εις τον Καραβά
στα σπίθκια τα δικά μας
ν' ανθίσουν τα περβόλια μας
ν' ανθίσει τζι' η καρκιά μας.

Τζι' άμα επιστρέψαμε
τζι' έμπαινα της Λαπήθου
ενόμιζα πως έμπαινα
πόρτα του παραδείσου.

Ω! Καραβά μου όμορφε
με τα πολλά τραούθκια
ποιός σου το παραλάβησε
να ζουν μέσα Τουρκούθκια.

Παναγιά Αχειροποίητο
πόσιεις το μοναστήρι
βοήθα να δούμε έσσω μας
γιορπή τζιαι παναύρι.

Προσευχηθείτε ούλλοι μας
που βάθη της καρκιάς μας
τούτο το χρόνο πόμπηκεν
να πάμε στα χωρκά μας.

Χαρίτα Χρ. Κύρκου

Η ΚΑΡΑΒΙΩΤΙΣΣΑ

Στους Μύλους σε αντάμωσα,
μια νύκτα με φεγγάρι,
γλυκιά μου Καραβιώτισσα
το νου μου είχες πάρει.

Εδώ στα ξένα έμαθα
και τα δικά σου νέα,
έμαθα πως παντρεύτηκες
και ζεις ευτυχισμένα.

Εγώ σου στέλλω μια ευχή,
πάντα να τη θυμάσαι.
Μην ξεχνάς τον Καραβά,
και του Μύλου τα νερά

Μην ξεχάσεις το Βρυσί,
μην ξεχνάς το Μοναστήρι.
Μην ξεχνάς το Λιμανάκι,
το μικρό μας το Κεντράκι.

Στου Βαθυρκάκα τη μεριά
εκεί σε καρτερούσα
στον Καλομπόρου τη δροσιά
εγώ σου τραγουδούσα.

Στου Αη Αντριά τη θάλασσα
εκεί σ' είχα φιλήσει,
όμορφη Καραβιώτισσα
δεν τόχω λησμονήσει.

Αχ να γινότανε ξανά
στον Καραβά μας τα στενά
ξανά να σεργιανούσα,
και σένα Καραβιώτισσα
εκεί να συναντούσα!

Μαρία Ιωάννου Γεμέττα
Μελβούρνη, Αυστραλία

ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ

Καθόμαστε στον γέρικου
του δέντρου τη σκιά
που 'ναι για μας
τραπέζι και κρεβάτι·
ξερό ψωμί στην πείνα μας,
νερό, αλάτι
αυτά που μας απόμειναν
μετά την προσφυγιά.

Κι όλο αγναντεύουμε τα πράσινα βουνά μας
και αφήνουμε τη σκέψη μας λυπή
να τρέξει, να πετάξει, να σταθεί
στα σπίτια τα γλυκά, τα πατρικά μας.

Τα σπίτια και τη γη μας
που μας τα πήραν με τη βία ένα πρωί
κάποιοι βάρβαροι κουρσάροι.
Δίνουμε όρκο στο σταυρό και την τιμή
πως θα ξαναφτάξουμε μια λεύτερη πατρίδα.

Χαρίτων Μ. Πλουσίου

Η ελπίδα της Γιώτας

(Διήγημα)

Κάθε απόγευμα που κάθεται η Γιώτα να διαβάσει τα μαθήματά της, βλέπει απέναντι από το παράθυρό της τον Πενταδάκτυλο. "Είμαι περήφανος που είμαι Τούρκος", έγραψαν πάνω οι Τούρκοι. Στεναχωριέται πολύ όταν το βλέπει αυτό.

Σήμερα έχει να διαβάσει αρκετά μαθήματα. Μα το βλέμμα της μένει σταθερό, καρφωμένο πάνω σ' αυτό το περήφανο βουνό. Θα' θελε να μπορούσε να περάσει η ματιά της μέσα απ' αυτό, να ταξιδέψει και να φτάσει στο χωριό της μητέρας της και του πατέρα της.

Ήταν, όπως της λένε οι γονείς της, ένα πολύ όμορφο χωριό. Καταπράσινο. Τα σπίτια χωμένα μέσα στα δέντρα. Και η θάλασσα το καλοκαίρι ήταν τόσο όμορφη! Την έπαιρναν και αυτήν κι έπαιζε με τα βότσαλα και την άμμο. Μια μέρα όμως συνέβηκε το κακό!

Οι Τούρκοι ήρθαν στην Κύπρο. Πρώτα αποβιβάστηκαν με τα πλοία, τα οποία έριχναν ασταμάτητα όλμους. Η θάλασσα, που άλλοτε πρόσφερε χαρά και ξεκούραση στους ανθρώπους, τώρα έφερε τους Τούρκους, οι οποίοι βγήκαν στη στεριά και σκότωναν τους απροστάτευτους ανθρώπους χωρίς κανένα απολύτως έλεος. Η μητέρα της Γιώτας θυμάται χαρακτηριστικά το τι έβλεπε από το παράθυρο του σπιτιού της. Καπνοί, φωνές, ουρλιαχτά, κραυγές βοήθειας, η θάλασσα κατακόκκινη από τα αίματα και γενικά το χωριό έγινε ένα πεδίο μάχης.

Τότε η Γιώτα με την οικογένειά της, πήγαν και κρύφτηκαν μαζί με τους γείτονές τους σ' ένα υπόγειο και απ' εκεί άκουγαν τις βόμβες που έριχναν τα αεροπλάνα και τους όλμους που έριχναν τα πλοία. Για τρεις μέρες συνέχεια βρίσκονταν σ' εκείνο το υπόγειο. Κάθε νύχτα είχαν κλειστά τα φώτα για το λόγο ότι μπορεί οι Τούρκοι να τους ανακάλυπταν και τότε θα τους σκότωναν αμέσως.

Όταν σε τρεις μέρες έγινε εκεχειρία, γιατί οι Τούρκοι έπιασαν την Κερύνεια που ήταν και ο στόχος τους, η Γιώτα και η οικογένειά της μπήκαν στο αυτοκίνητο, όπως έκαμαν και οι υπόλοιποι, και έφυγαν. Άφησαν πίσω τους το σπίτι τους, το δικό τους τόπο.

Ο δρόμος τούς έβγαλε στη Λεμεσό, όπου εγκαταστάθηκαν σ' ένα μικρό σπίτι τα τρία πρώτα χρόνια της προσφυγικής τους ζωής. Η Γιώτα ήταν πολύ μικρή, ήταν ο πρώτος της χρόνος στη ζωή και γνώρισε τόση πίκρα και ατυχία. Τον τέταρτο χρόνο έφυγαν και πάλι και πήγαν στη Λευκωσία, όπου ζουν μέχρι τώρα. Στην αρχή συνάντησαν δυσκολίες, αλλά στο τέλος κατάφεραν να επιβιώσουν.

Η οδός Ερμού στον Καραβά

Τώρα η Γιώτα είναι δεκαεφτά χρονών και στο μυαλό της κυριαρχούν τα τόσα που άκουσε για το χωριό της από τους γονείς και τους άλλους συγγενείς της. Προσπαθεί να θυμηθεί έστω και ένα από τα μέρη που της αναφέρουν, αλλά δεν τα καταφέρνει. Ήταν πολύ μικρή και εξάλλου πέρασαν και δεκαέξι ολόκληρα χρόνια. Σκέφτεται πόσο ωραία θα ήταν αν ζούσε εκεί και πάλι, για να δει έστω και για μια στιγμή το χωριό της! Και, παρόλο που δεν μπορεί, ελπίζει!

Ελπίζει... Μόνο ελπίδα, πίστη και αγώνα χρειάζεται κάποιος για να μπορέσει να είναι σίγουρος ότι θα ξαναγυρίσει στις παλιές του γειτονιές, στο παλιό του σπίτι, στον παλιό του κήπο, στα παλιά του λουλούδια, στον παλιό του τόπο, στην **ΠΑΝΤΟΤΙΝΗ** του πατρίδα.

Νάτια Χαραλάμπους

Γ' τάξη Γυμνασίου
(εγγονή Ευτυχίου-Μελπομένης Χαραλάμπους
και Πολύδωρου-Πολυξένης Χατζηλούκα)

Το πατρικό μου σπίτι

Εκεί στο σκλαβωμένο Καραβά μας, βουβό και λυπημένο βρίσκεται το πατρικό σπίτι της μητέρας μου. Ποτέ μου δεν το είδα. Όμως η μαμά μου έχει πει τόσα και τόσα γι' αυτό που μερικές φορές πιστεύω πως κάπου το'χω δει.

Ήταν μικρό και φτωχικό, αλλά η αγάπη του παππού μου που ήταν χτίστης το 'κανε σιγά-σιγά να μοιάζει με μικρό παλατάκι. Βρισκόταν πολύ κοντά στη θάλασσα του Πέντε Μιλιού. Τα κύματα που κτυπούσαν πάνω στους βράχους ακούγονταν πολύ καθαρά από το πατρικό μου σπίτι. Δυο μεγάλα πλατάνια το προστάτευαν τις νύχτες του χειμώνα. Εκεί χιλιάδες σπουργίτια έβρισκαν φωλιά το βράδυ. Το πατρικό μου σπίτι ήταν περιτριγυρισμένο με πολλά λουλούδια. Το χειμώνα δεκάδες "ματσικόρυδα" μεθούσαν τον αέρα με το άρωμά τους.

Εκεί κοντά στο σπίτι ο παππούς έκτισε ένα όμορφο κέντρο. Το ονόμασε «Πλατάνια». Πολλοί παραθεριστές έρχονταν τους καλοκαιρινούς μήνες να ξεκουραστούν κάτω απ' τις δροσερές κληματαριές. Τι να 'γιναν άραγε αυτές; Ξεράθηκαν; Τι να 'γιναν τα λουλούδια που φύτευε για χρόνια η γιαγιά μου;

Και η πηγή με το γάργαρο νερό; Στέρειψε ή συνεχίζει να δροσίζει τα χωράφια γύρω;

Πόσο θα 'θελα να 'πινα λίγο νεράκι απ' αυτήν!

Αγαπημένο μου πατρικό σπίτι! Να 'ξερες πόσο σ' αγαπώ! Να 'σαι όμως σίγουρο πως κάποτε θα 'ρθω κοντά σου. Και τότε...

Μέχρι τότε θα σε σκέφτομαι και θα σ' αγαπώ!

Αννίτα Φιλίππου

Δ' τάξη Δημοτικού Σχολείου, Συνοικισμός Κολοσσίου
(εγγονή Κώστα και Δέσποινας Κοζάκου)

Καραβάς

Το χωριό του πατέρα και της μητέρας μου είναι ο Καραβάς. Εγώ δεν το γνώρισα. Όμως είναι σαν να τον ξέρω πολύ καλά, διότι ακούω τους γονείς μου, τον παππού μου και τις γιαγιάδες μου να μιλούν συχνά γι' αυτό.

Ο Καραβάς βρίσκεται μεταξύ θάλασσας και βουνού. Γι' αυτό έχει ωραίο κλίμα. Πάνω στο βουνό είναι το κεφαλόβруσο του Καραβά. Με το νερό αυτό πότιζαν τα περβόλια τους. Σήμερα είναι το κέντρο «Μύλοι». Την παλιά εποχή είχε εκεί νερόμυλους.

Όλοι στον Καραβά είχαν περιβόλια με λεμονιές. Η μητέρα μου πίσω από το σπίτι τους είχαν μια αυλή στρωμένη με μεγάλες πλάκες. Είχαν και ένα μικρό περιβόλι με λεμονιές και πορτοκαλιές. Κάθε βδομάδα είχαν 15 λεπτά νερό, για να το ποτίζουν. Σε μια γωνιά της αυλής είχε ένα άσπρο γιασεμί. Είχε και πάρα πολλές γλάστρες με λουλούδια.

Κοντά στο σπίτι της μητέρας μου είχε έναν ελιόμυλο. Έπαιρναν όλοι τις ελιές τους, για να βγάλουν το λάδι τους. Έπαιρναν και τα χαρούπια τους, για να βγάλουν μέλι. Έκαμναν και κάτι ωραία κουλουράκια που τα έτρωγαν με το μέλι αυτό.

Η γιαγιά μου μου είπε για τα ωραία κεντήματα που έκαναν οι γυναίκες στο χωριό της. Πετσετάκια με την κουβαρίστρα και το σμιλί, παπλώματα με το νήμα και άλλα πετσετάκια με το φερβολιτέ. Μου έκαμε και εμένα ένα πάπλωμα για το κρεβάτι μου.

Μου αρέσει ν' ακούω όλα αυτά για τον Καραβά.

Θέλω να πάω κι εγώ κάποια μέρα να τον γνωρίσω.

Έφη Χαραλάμπους

Γ' τάξη Δημοτικού Σχολείου Δασούπολης
(εγγονή Ευτυχίου-Μελπομένης Χαραλάμπους
και Πολύδωρου-Πολυξένης Χατζηλούκα)

ΠΑΙΔΙΚΕΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΕΣ

Ποίηση

Το πατρικό μου σπίτι

Το σπίτι της μαμάς μου
είναι στον Καραβά
και είναι μες την καρδιά μου
κι ας είναι μακριά.

Κόκκινα κεραμίδια,
πέτρινα σκαλιά,
γλάστρες με λουλούδια
κι αυλή με γιασεμιά.

Ολυμπιάδα Παναγιώτου

(εγγονή του Γρηγόρη και Ελένης Μάντη)

Γ' τάξη Δημοτικό Σχολείο, Συνοικισμός Κολοσσίου

Ειρήνη

Ειρήνη! φωνάζουν τα παιδιά
Ειρήνη! κραυγάζει η φύση
Πότε θα 'ρθεις, πότε θα μπεις
στην κατεχόμενη τη γη μας,
για να κελαηδήσουν τα πουλιά,
ν' ανθίσουν τα λουλούδια;

Λυπήσου το σπιτάκι μας,
λυπήσου το χωριό μου.
Λυπήσου, ειρήνη μου καλή,
τη Μόρφου, την Αμμόχωστο,
την όμορφη Κερύνεια,
και κάνε να γυρίσουμε
στο πατρικό μας σπίτι...

Νάσια Κωνσταντινίδου

(εγγονή Ευριπίδη και Ευγενίας Πλουσίου)

Δημοτικό Σχολείο Χρυσελεύσας

Στροβόλου Γ1 (Κ.Α)

Η Παλιάβρυση

Ω! Παναγία Λάμπουσα
του Καραβά καμάρι
αξίωσε τους χωριανούς
να ρθούνε πίσω πάλι.

Θα τρέξω στην Παλιάβρυση
εις του παππού το μύλο
στη δροσερή τη φυλλωσιά
του ποταμού τον ήχο.

Και θα φωνάξω
«παππουλή, γιαγιά μου, αναστηθήτε!
γιορτάζουμε τη Λευτεριά
ελάτε να χαρήτε».

Έλενα Κύρου

(εγγονή Σάββα και Μαρίτσας Μυλωνά-Χατζηδαμιανού)

Το Σκλαβωμένο μου χωριό

Μες του χειμώνα την παγωνιά
της σκλαβωμένης μας της γης την ερημιά,
βρίσκεται το χωριό μου μοναχό,
λυπημένο και βουβό.

Ποτέ μου δεν το γνώρισα
μα πάντα τ' αγαπώ.
Στην καρδιά μου το 'χω
μεγάλο φυλακτό.

Θεέ μου, στείλε την Ειρήνη
στην πατρική τη γη μας ν' ανατείλει.
Να φέρει ευτυχία και χαρά,
να διώξει τη λύπη μακριά.

Αννίτα Φιλίππου

(εγγονή του Κώστα και Δέσποινας Κοζάκου)

Δ' τάξη Δημοτικού σχολείου Συνοικισμός Κολοσσίου

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ

ΑΜΕΡΙΚΗΣ “ΛΑΜΠΟΥΣΑ”

Οι δραστηριότητες του Κυπριακού σωματείου Αμερικής "Λάμπουσα" συνοψίζονται βασικά σε δύο κατηγορίες. Στις πολιτιστικές και τις εκδηλώσεις για το εθνικό μας θέμα. Περιληπτικά αναφέρουμε πιο κάτω τα βασικά σημεία από τις δραστηριότητες αυτές.

Α. Πολιτιστικές Εκδηλώσεις-Κοινωνική Δράση.

1. Το Νοέμβριο του 1989 πραγματοποιήθηκε με μεγάλη επιτυχία ο καθιερωμένος χορός του Λεμονιού. Στην εκδήλωση αυτή δόθηκε αναμνηστική πλάκα στον πρώην πρόεδρό μας κ. Ευριπίδη Κόντο.

2. Στις 14 Ιανουαρίου 1990 το σωματείο μας γιόρτασε την υποδοχή του νέου χρόνου όπου διακόσιοι περίπου συγχωριανοί και συνεπαρχιώτες βρέθηκαν μαζί και μεταξύ άλλων αντάλλαξαν ευχές για τα Χριστούγεννα και το νέο χρόνο. Στην εκδήλωση αυτή πραγματοποιήθηκε και το κόψιμο της βασιλόπιττας.

Στιγμιότυπο από την εκδήλωση "Χορός του Λεμονιού" Νοέμβρη 1989. Ο κ. Ευριπίδης Κόντος (πρώην πρόεδρος του σωματείου "Λάμπουσας") παραλαμβάνει αναμνηστική πλάκα από τον πρόεδρο της "Λάμπουσας" κ. Κωστάκη Τσέντα. Αριστερά ο πρόξενος της Κύπρου στη Νέα Υόρκη κ. Δημήτρης Χατζής.

Β. Εκδηλώσεις για το Εθνικό Θέμα.

1. Στις 20 Ιουλίου 1989 το σωματείο μας έλαβε μέρος σε διαδήλωση έξω από το Κτίριο των Ηνωμένων Εθνών στη Νέα Υόρκη. Αξίζει να αναφερθεί ότι ο αριθμός των Καραβιωτών που παρευρέθησαν στην εκδήλωση αυτή ήταν μεγαλύτερος σε σχέση με οποιαδήποτε άλλη συμμετοχή από κάθε άλλο χωριό ή πόλη της Κύπρου.

2. Το σωματείο μας συμμετέχει ενεργά στις εκδηλώσεις και τις ενέργειες που συντονίζονται από την Κυπριακή Ομοσπονδία Αμερικής. Πρόεδρος της ομοσπονδίας αυτής είναι ο συγχωριανός μας Κλεάνθης Κωνσταντίνου. Τον Ιούλιο του 1989 η επιτροπή της ομοσπονδίας "Δικαιοσύνη για την Κύπρο" οργάνωσε εκστρατεία διαφώτισης για το Κυπριακό. Στην εκστρατεία αυτή αντιπροσωπεύει από είκοσι περίπου άτομα είχε επαφές με είκοσι περίπου βουλευτές και γερουσιαστές της Αμερικής. Το σωματείο μας συμμετέσχε ενεργά στην προσπάθεια αυτή με αντιπρόσωπο τον πρόεδρό του κ. Κωστάκη Τσέντα.

3. Στις 2-3 Μαΐου 1990, το σωματείο μας θα λάβει μέρος σε εκδήλωση που οργανώνει στην Washington η Παγκόσμια Συντονιστική Επιτροπή Κυπριακού Αγώνα (ΠΣΕΚΑ). Η εκδήλωση θα περιλαμβάνει κυρίως συναντήσεις με μέλη του Κογκρέσου και της Αμερικανικής Κυβέρνησης.

Από συνάντηση το 1989 με το γερουσιαστή Έντουαρτ Κένετυ στα πλαίσια της προσφοράς της ομογένειας για το εθνικό μας θέμα. Από αριστερά: Γιώργος Τσέντας, Γρηγόρης Κοζάκος, Βασιλική Κοζάκου Τσέντα, Κλεάνθης Κωνσταντίνου, Έντουαρτ Κένετυ, Ανδρούλα Τσέντα, Γιαννάκης Χαραλάμπους και Σάββας Τσιθίκος.

Γ. Η Καραβιώτικη Παρουσία σε Άλλες Εκδηλώσεις και Δραστηριότητες της Κυπριακής Παροικίας Αμερικής.

Μεταξύ άλλων αναφέρονται πιο κάτω μερικές από τις δραστηριότητες Καραβιωτών της Αμερικής, οι οποίες αποτελούν ξεχωριστή προσφορά στο σύνολο των εκδηλώσεων της Κυπριακής παροικίας Αμερικής.

1. Ο κ. Κλεάνθης Κωνσταντίνου, ο οποίος είναι πρόεδρος της Κυπριακής Ομοσπονδίας Αμερικής, προσφέρει ανεκτίμητες υπηρεσίες στον αγώνα του Κυπριακού Ελληνισμού για λευτεριά και δικαίωση.

Με κάθε ευκαιρία προωθεί το εθνικό μας θέμα διατηρώντας άριστες σχέσεις και συνεχή επαφή με γερουσιαστές και βουλευτές. Ο κ. Κλεάνθης Κωνσταντίνου ήταν βασικό στέλεχος της προεκλογικής εκστρατείας του νέου κυβερνήτη της πολιτείας New Jersey James Florio. Στις 23 Απριλίου διοργανώνει δεξίωση για την προεκλογική εκστρατεία του γερουσιαστή Kennedy. Παρόμοιες εκδηλώσεις προγραμματίζονται μέσα στο 1990 και για άλλους βουλευτές και γερουσιαστές.

2. Το Μάιο του 1989 ο συγχωριανός μας Χριστάκης Χριστοδούλου ήταν πρόεδρος της επιτροπής απονομής του βραβείου "Freedom Award" (βραβείο ελευθερίας), το οποίο απονεμήθηκε από το σωματείο "Παγκύπριος" Νέας Υόρκης στον κ. Μιχάλη Δουκάκη. Φέτος το βραβείο αυτό θα απονεμηθεί στον Ελληνοαμερικανό γερουσιαστή κ. Πώλ Μπραδήμα της πολιτείας Maryland. Ο κ. Μπραδήμας για χρόνια προσφέρει μεγάλες υπηρεσίες στο Κυπριακό. Ο Χριστάκης Χριστοδούλου, ως αντιπρόεδρος του "Παγκύπριου", είναι National Chairman του ετήσιου αυτού θεσμού.

Το βραβείο δίνεται σε προσωπικότητες που προσφέρουν υπηρεσίες στο Κυπριακό Θέμα.

3. Ο συγχωριανός μας Γιαννάκης Χαραλάμπους ανέπτυξε μεγάλη και αξιόλογη δραστηριότητα κατά την προεκλογική εκστρατεία του νέου Κυβερνήτη της πολιτείας Virginia. Ο Γιαννάκης θεωρείται τώρα βασικό στέλεχος του Δημοκρατικού κόμματος στη Virginia.

Περιληπτικά αναφέρθηκαν οι κυριότερες δραστηριότητες και εκδηλώσεις του σωματείου μας καθώς επίσης έγινε και μια σύντομη αναφορά σε δραστηριότητες μερικών Καραβιωτών που διαμένουν στην Αμερική. Θα μας δοθεί ξανά η ευκαιρία να αναφερθούμε εκτενέστερα σε άλλες εκδηλώσεις των Καραβιωτών Αμερικής σε προσεχείς εκδόσεις του αδελφού σωματείου "Ο Καραβάς" Κύπρου.

*Κωστάκης Τσέντας
Πρόεδρος Κυπριακού Σωματείου
Αμερικής "Λάμπουσα".*

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ ΛΑΠΗΘΟΥ ΚΑΡΑΒΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ ΜΕΓΑΛΗΣ ΒΡΕΤΤΑΝΙΑΣ

Ο Σύνδεσμος Λαπήθου - Καραβά και Περιχώρων ανέπτυξε τη χρονιά που πέρασε μια πλούσια δράση. Πέρα από τη φροντίδα και τη βοήθεια που προσφέρει ο Σύνδεσμός μας στους απόδημους συγχωριανούς μας, σημαντική ήταν και η προσφορά του στο Εθνικό Θέμα. Παραμένουμε οι άγρυπνοι συμπαραστάτες του αγώνα όλων των Κυπρίων για δικαίωση της Κύπρου και επιστροφή στα σπίτια μας και τη γη που μας γέννησε. Αν και ζούμε μακριά κάνουμε ό,τι μπορούμε στο θέμα αυτό. Έτσι αντιταχθήκαμε σθεναρά και αποτρέψαμε την αδελφοποίηση του Woodgreen με την κατεχόμενη πόλη της Κερύνειας, που προωθούσε τουρκόφιλος Δημοτικός Σύμβουλος. Η αδελφοποίηση αν θα γίνει, θα γίνει όχι με την κατεχόμενη, αλλά με την ελεύθερη πόλη μας. Και αυτό θα το επιδιώξουμε οπωσδήποτε όταν η Κερύνεια μας δε θα στενάζει κάτω από τη μπότα του κατακτητή.

Για την προώθηση των δικαίων μας στείλαμε υπομνήματα και επιστολές στην πρωθυπουργό Μάρκαρετ Θάτσερ στους πολιτικούς Νηλ Κίνοκ και Ντέιβιντ Όουεν. Πήραμε απαντήσεις από τους δύο τελευταίους. Επίσης διατηρούμε καλές σχέσεις με Δημοτικούς Συμβούλους, Βουλευτές και Ευρωβουλευτές, μέσω των οποίων προωθούμε τις θέσεις μας. Ταυτόχρονα διατηρούμε τους δεσμούς μεταξύ μας με κοινές συγκεντρώσεις και συνεντεύξεις, όπως εκείνη που έγινε το Σεπτέμβρη στο Edison Center.

Μια από τις πιο σημαντικές εκδηλώσεις που οργάνωσε μέχρι τώρα η ομογένεια του Λονδίνου, η μεγαλύτερη ίσως, ήταν η Εβδομάδα Κερύνειας που πραγματοποιήθηκε από τις 16 μέχρι τις 22 Απριλίου 1990. Οργανωτές της εβδομάδας Κερύνειας ήταν η Κίνηση Κερύνειας και Περιχώρων και ο Σύνδεσμός μας.

Η ιδέα τέθηκε σε μια συνάντηση που είχε τον Οκτώβρη αντιπροσωπεία του Συνδέσμου μας που αποτελείτο από τον Πρόεδρο κ. Χρ. Παπαπαύλου, τον Αντιπρόεδρο κ. Ν. Καλλή, το Γραμματέα κ. Π. Γεωργίου και το Μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου κ. Γ. Καράμανο με το Γενικό Γραμματέα του αδελφού Σωματείου "Ο Καραβάς" Κύπρου κ. Ν. Χατζηστεφάνου και τη σύζυ-

Ο Πρόεδρος του συνδέσμου Λαπήθου - Καραβά και περιχώρων κ. Χρυσόστομος Παπαπαύλου προσφωνεί τη συγκέντρωση κατά τη διάρκεια της συνεστίασης με τα μέλη της χορωδίας "Αδούλωτη Κερύνεια" στις 18 Απριλίου 1990.

Αναμνηστική φωτογραφία μετά την εκδήλωση "Το σπίτι που γεννήθηκε" που πραγματοποιήθηκε στο Shaw Theater στις 21 Απριλίου 1990. Απο αριστερά οι εκ των μελών του διοικητικού συμβουλίου τον συνδέσμου Λαπήθου, Καραβά και περιχώρων Ελένη και Μαρία Κωνσταντίνου, το ζεύγος Μάρως και Νίκου Χατζηστεφάνου και η Νέλλη Λουκαΐδου μάεστρος της χορωδίας "Αδούλωτη Κερύνεια".

γό του. Αφού έγινε αλληλοενημέρωση για τις δραστηριότητες των σωματείων μας, συζητήσαμε την ιδέα για διοργάνωση εβδομάδας Κερύνειας που μετέφερε σε μας το ζεύγος Χατζηστεφάνου εκ μέρους της χορωδίας "Αδούλωτη Κερύνεια", μαέστρος της οποίας είναι η επίσης Καραβιώτισσα Νέλλη Λουκαΐδου. Ταυτόχρονα σχεδόν έγινε επαφή και με την Κίνηση Κερύνειας από τον κ. Δ. Νεοφύτου εκ μέρους της Χορωδίας. Έτσι οργανώθηκε από κοινού η όλη Εκδήλωση. Στην οργάνωση της Εβδομάδας Κερύνειας συνέβαλαν όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Εκτός από όσους αναφέρονται πιο πάνω, αναφέρουμε τους Ν. Αποστολίδη και τις αδελφές Μαρία και Ελένη Κωνσταντίνου.

Την Τρίτη 17 Απριλίου η Χορωδία τραγούδησε στο Trafalgar Square. Ακολούθησε πικεττοφορία προς την πρωθυπουργική κατοικία (10 Downing street) όπου δόθηκε κοινό υπόμνημα στην Πρωθυπουργό Μάρκαρετ Θάτσερ. Στην πικεττοφορία και την επίδοση του υπομνήματος πήρε μέρος και η Ευρωβουλευτίνα Pauline Green.

Την Τετάρτη 18 Απριλίου δεξιωθήκαμε τα μέλη της Χορωδίας και τους συνοδούς της στο Κυπριακό Κοινοτικό Κέντρο του Woodgreen. Σ' αυτή τη συγκέντρωση παρευρέθησαν όλα τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, μαζί με πολλούς Απόδημους Λαπηθιώτες και Καραβιώτες. Σε μια ατμόσφαιρα γεμάτη συγκίνηση ο Πρόεδρος του Συνδέσμου μας κ. Χρ. Παπαπαύλου προσφώνησε τους φιλοξενούμενους συνεπαρχιώτες μας και πρόσφερε ανθοδέσμες στο Γ. Γραμματέα του Προσφυγικού Σωματείου "Ο Καραβάς", και στη μαέστρο της Χορωδίας Νέλλη Λουκαΐδου, που απάντησαν στην προσφώνησή του. Η Χορωδία τραγούδησε διάφορα τραγούδια και χειροκροτήθηκε από όλους τους παρευρισκομένους, μεταξύ των οποίων ήταν και Άγγλοι Δημοτικοί Σύμβουλοι του Woodgreen.

Το Σάββατο 21 Απριλίου δόθηκε η παράσταση της Χορωδίας στο Shaw Theatre, το οποίο ήταν κατάμεστο από ομογενείς. Καμιά παράσταση στην ομογένεια δεν είχε τόση επιτυχία. Στο τέλος της οι παρευρισκόμενοι χειροκροτούσαν για πολλή ώρα φωνάζοντας "More" "More". Στην είσοδο του Θεάτρου μέλη του Κυπριακού Σωματείου "Ο Καραβάς" διένειμαν την ωραία φωτογραφία της Κωμόπολής μας και ο Γ. Γραμματέας του μας μετέφερε μήνυμα των συγχωριανών μας της Κύπρου, της Αμερικής και της Αυστραλίας.

Είμαστε ακόμα συγκινημένοι από τις εκδηλώσεις αυτές και αισθανόμαστε περήφανοι που τις οργανώσαμε μαζί με την Κίνηση Κερύνειας και Περιχώρων. Η επιτυχία τους μας δίνει δύναμη και θάρρος για μελλοντικές κινητοποιήσεις της ομογένειας. Είμαστε έτοιμοι να προσφέρουμε ό,τι μπορούμε για την Κύπρο μας.

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥ ΚΥΠΡΙΑΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

ΚΑΡΑΒΑ «Η ΛΑΜΠΟΥΣΑ» ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΣ

Τον Ιούλιο του 1989 έγινε η Γενική συγκέντρωση όλων των μελών του Συλλόγου, για την εκλογή του καινούργιου Διοικητικού Συμβουλίου.

Αυτό είναι το τρίτο Διοικητικό Συμβούλιο από την αρχή της ιδρύσεως του Συλλόγου. Αποτελείται από τους: Σολωμό Σπύρου (πρόεδρο), Ρένο Γεωργίου (Αντιπρόεδρο), Ελένη Χριστοδούλου Γεμέττα (Γραμματέα), η οποία για προσωπικούς λόγους παραιτήθηκε και ανέλαβε καθήκοντα προσωρινού Γραμματέα η Ελευθερία Χατζηστεφάνου Λαούτα, Ευγένιο Λαούτα (Ταμία), Βασίλη Κρεμμό (Βοηθό Ταμία) και Συμβούλους τους Γεώργιο Παναγίδη και Γιωργούλα Σοφόκλη Μαυρομάτη.

Στις 23 Ιουλίου 1989, όταν ο Δήμαρχος της Λευκωσίας κύριος Λέλλος Δημητριάδης επισκέφθηκε την Αυστραλία για την πορεία διαμαρτυρίας εναντίον της εισβολής των Τούρκων στην Κύπρο, ο κυπριακός Σύλλογος Καραβά «Η Λάμπουσα» με αντιπροσώπους τις: Μάρω Σπαθιά Γεμέττα και Ελευθερία Χατζηστεφάνου Λαούτα, κατέθεσε στεφάνι για τους πεσόντες του πολέμου.

Ένα από τα κυριότερα καθήκοντα του νέου Διοικητικού Συμβουλίου ήταν η οργάνωση του χορού του λεμονιού, που έγινε στις 16 Σεπτεμβρίου με μεγάλη επιτυχία. Γύρω στα 400 άτομα, Καραβιώτες και φίλοι, διασκέδασαν και θυμήθηκαν τα παλιά έθιμα του αξέχαστου μας Καραβά.

Στις 12 Νοεμβρίου 1989, η Ελευθερία Χατζηστεφάνου Λαούτα έδωσε τους προσωπικούς χαιρετισμούς του Συλλόγου στο προσφυγικό Σωματείο "Ο Καραβάς" Κύπρου με την παρουσία της στη συνεδρίαση που έγινε στο Ναυτικό Όμιλο Κερύνειας στη Λεμεσό.

Τέλος, τα παιδιά μας με χορούς, απαγγελίες και τραγούδια, μας διασκέδασαν στη Χριστουγεννιάτικη γιορτή που έγινε στις 9 Δεκεμβρίου 1989.

Σολωμός Σπύρου
πρόεδρος Κυπριακού Συλλόγου
Καραβά «Η Λάμπουσα»
Μελβούρνη Αυστραλία

Ελευθερία Χατζηστεφάνου Λαούτα
προσωρινή Γραμματέας
του Κυπριακού Συλλόγου Καραβά
«Η Λάμπουσα» Μελβούρνη Αυστραλία.

Συνάθροιση αποδήμων Καραβιωτών Αυστραλίας το Δεκέμβριο του 1989

Στιγμιότυπο από τη Χριστουγεννιάτικη γιορτή που πραγματοποιήθηκε στις 9 Δεκεμβρίου 1989

ΟΙ ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΕΙΟΥ ΜΑΣ

(Κείμενο του Γ. Κυριακίδη)

Διαγωνισμός μεταξύ των νέων ηλικίας 15-25 χρονών.

Όπως δημοσιεύτηκε στον πρώτο τόμο του βιβλίου "ΚΑΡΑΒΑΣ", το Προσφυγικό Σωματείο "Ο ΚΑΡΑΒΑΣ" προκήρυξε διαγωνισμό μεταξύ των νέων ηλικίας 15-25 χρόνων με θέμα: Ιστορική έρευνα ή λογοτεχνικό κείμενο: διήγημα, χρονογράφημα, ποιητική συλλογή, που να έχει σχέση με τον Καραβά και να προβάλλει τον αμετάθετο στόχο των Καραβιωτών και όλων των προσφύγων για την ελευθερία και την επιστροφή στην πατρίδα μας γη.

Για το διαγωνισμό αυτό υπεβλήθησαν τρεις εργασίες οι οποίες μάλλον ήταν στο επίπεδο των σχολικών εκθέσεων. Οπωσδήποτε όμως είναι κι αυτό μια καλή αρχή. Ελπίζουμε πως στο μέλλον θα έχουμε περισσότερες συμμετοχές σε παρόμοιους διαγωνισμούς και πιο σοβαρές εργασίες όπως: μελέτες, έρευνες, διηγήματα κ.τ.λ.

Για τη μελέτη και κρίση των εργασιών που υπεβλήθησαν και την απονομή των βραβείων, το Διοικητικό Συμβούλιο του Σωματείου μας όρισε πενταμελή επιτροπή από εκπαιδευτικούς μη μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου. Τα μέλη της επιτροπής αυτής ήταν τέσσερις φιλόλογοι, οι κυρίες Πίτσα Χαρμαντά-Πρωτοπαπά, Χρυστάλλα Χατζηλούκα-Χαραλάμπους, Λίτσα Χατζηστεφάνου-Παпанεάρχου, Ελένη Κυριακίδου-Ζωνάφου κι ο δάσκαλος κ. Ρίκος Χαραλάμπους.

Κι οι τρεις εργασίες ήταν μέσα στα πλαίσια των όρων που έθεσε το Διοικητικό Συμβούλιο, δηλαδή χωρίς όνομα με μόνο διακριτικό σημείο ένα πενταψήφιο αριθμό. Σε ξεχωριστό κλειστό φάκελλο, στο εξωτερικό μέρος του οποίου αναγραφόταν ο διακριτικός πενταψήφιος αριθμός, βρίσκονταν τα στοιχεία των διαγωνισθέντων.

Η κριτική επιτροπή, αφού μελέτησε επισταμένα και τις τρεις εργασίες, αποφάσισε ομόφωνα τα ακόλουθα:

- Λόγω απουσίας σοβαρών εργασιών, όπως είναι οι μελέτες κι οι έρευνες, πρώτο βραβείο να μη απονεμηθεί.

- Το εκ £30 δεύτερο βραβείο να δοθεί στην υπ' αρ. 21884 και τίτλο «Αφιέρωμα στον Καραβά» εργασία, για το στρωτό ύφος της, το λυρισμό της, τη ζωντάνια, την ευαισθησία και το μήνυμα αγωνιστικότητας.

- Το εξ £20 τρίτο βραβείο να απονεμηθεί εξίσου στις εργασίες υπ' αρ. 17272 και τίτλο «Μηνύματα» και στην υπ' αρ. 57241 και τίτλο «Κυκλάμινο του Καραβά».

Τα θετικά στοιχεία της υπ' αρ. 17272 εργασίας είναι οι ιδέες που περι-

λαμβάνει και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε, της δε υπ' αρ. 57241 το στρωτό ύφος κι η απλότητα στην έκφραση.

Οι φάκελλοι ανοίγησαν την ημέρα της Χριστουγεννιάτικης γιορτής του Σωματείου στις 17. 12. 1989 και αποκαλύφθηκαν τα ονόματα των διαγωνισθέντων.

Ο αριθμός 21884 που πήρε το δεύτερο βραβείο ανήκε στο Χρίστο Χατζηστεφάνου.

Ο αριθμός 17272 που πήρε μαζί με τον αρ. 57241 το τρίτο βραβείο ανήκε στη Γιώτα Χατζηχαράλαμους, κόρη της Μαρίας Κονομή.

Ο αριθμός 57241 ανήκε στην Ηρούλα Σταύρου Λαχανάρη.

Οι αθλοθέτες των βραβείων ήταν:

Το εκ £50 πρώτο βραβείο - το οποίο δεν απονεμήθηκε - το αθλοθέτησε η κ. Δέσπω Ευτυχίου εκ μέρους της αδελφής της κ. Ανδρούλας Δημητρίου, η οποία είναι εγκατεστημένη στην Αμερική.

Το εκ £30 δεύτερο βραβείο η κ. Ανδρούλα Χατζηδαμιανού-Ασιώτου εις μνήμη του πατέρα της Γαβριήλ.

Το εκ £20 τρίτο βραβείο ο Πρόεδρος του Σωματείου κ. Ανδρέας Χατζηπαναγής εις μνήμη του πατέρα του.

Πιο κάτω δημοσιεύουμε την εργασία του Χρίστου Χατζηστεφάνου που πήρε το δεύτερο βραβείο του διαγωνισμού και αποσπάσματα από τις δυο άλλες εργασίες που πήραν εξ ίσου το τρίτο βραβείο.

Αφιέρωμα στον Καραβά (του Χρίστου Ν. Χατζηστεφάνου)

Εκεί που τ' όνειρο σμίγει με την πραγματικότητα, μέσα σε απόκοσμες, φωτεινές εικόνες, έρχεται στο νου μου η όψη του γραφικού χωριού μου, του Καραβά. Όνειρο, γιατί δε γνώρισα τη γη που γεννήθηκα...ήμουν τόσο μικρός όταν ο Αττίλας πάτησε τη γη μας, σκότωσε, αιχμαλώτισε, έδωξε βίαια τους κατοίκους από τα σπίτια τους, τις εκκλησίες τους. Πραγματικότητα, γιατί χάρη στην ατσάλινη θέληση, τον αγώνα των προσφύγων Καραβιωτών να κρατήσουν ζωντανό κι άσβεστο στην καρδιά τους τον Καραβά, άντλησα μια αυθεντική εικόνα του χωριού μου. Η φαντασία μου τρέχει εκεί που το βλέμμα σταματά, διαπερνά το συρματόπλεγμα και τον τουρκοκοπατημένο Πενταδάχτυλο και βλέπω ζωντανό τον Καραβά, σαν τότε...τότε που η ειρήνη και η ευτυχία βασίλευε στο χωριό...

Όλα ήταν μια μαγεία...! Ένας τόπος παραδισένιος, χαμένος στις αγκαλιές της φύσης... Η θάλασσα άγγιζε γλυκά τις δανδελωτές ακρογιαλιές

του χωριού. Οι πολύχρωμες ανταύγειες, το παιγνίδισμα του ήλιου στα γαλανά νερά κι ύστερα, το ηλιοβασίλεμα, βαμμένο με κόκκινα και χρυσαφιά χρώματα, αντανakλούσαν ζωή, ηρεμούσαν το μάτι, τη σκέψη, την ψυχή, έδιναν στο τοπίο μια όψη αλλιώςτική. Κι ο ήλιος, κατακόκκινος σαν αίμα, κρυβόταν σιγά-σιγά πίσω από τ' αφρισμένο κύμα, έβαφε άλικη τη θάλασσα, πλημμύριζε ομορφιά την ακτή, τα δέντρα, την αμμουδιά...

Το μάτι άφηνε τη θάλασσα και υψωνόταν συνεπαρμένο στην πεδιάδα. Και τότε, η αίσθηση μιας καταπράσινης δεντροθάλασσας χυνόταν στην ατμόσφαιρα! Τα λεμονόδεντρα, με το πυκνό φύλλωμα, γεμάτα ζωή και χυμό, κυμάτιζαν απαλά στην πνοή του ανέμου, θρόιζαν γλυκά σκορπώντας στον αγέρα τις μύριες ευωδιές των λεμονανθών. Το μεγαλείο της πράσινης φύσης χανόταν κι έσμιγε με το γαλάζιο της θάλασσας χαρίζοντας μια απροσδιόριστη ευφροσύνη στις καρδιές των κατοίκων. Και η λαχτάρα του φθινοπώρου ολοένα μεγάλωνε, όταν τα δέντρα θα φορτώνονταν τον καρπό και θ' άρχιζε με γέλια και τραγούδια το μάζεμα.

Η πεδιάδα ολοένα υψωνόταν, τα δέντρα αραιώναν κι αμέσως δροσερός αέρας χτυπούσε το πρόσωπο. Το περιβάλλον μεμιάς άλλαζε. Το βλέμμα σεριάνιζε με δέος στους βράχους, τις χαράδρες, που έδιναν μια παράξενη αντίθεση στο χωριό. Το αυστηρό βουνό, ο Πενταδάχτυλος, υψωνόταν μεγαλόπρεπα πάνω από τον Καραβά. Σιωπηλό κι αγέρωχο, στεκόταν άγρυπνο φρουρώντας το νησί, αγναντεύοντας τη θάλασσα, τις πόλεις, τα χωριά... Ενετοί, Φράγκοι, Άγγλοι χίμηξαν στις πλαγιές και στα κάστρα του, ν' αρπάξουν την απόκρυφη ομορφιά της άγονης γης, της άγριας βλάστησης και της θέας που ξετυλιγόταν από τις βουνοκορφές του. Μα η γαλανόλευκη σημαία κυμάτιζε στην κορφή του, σύμβολο λευτεριάς κι αγώνα, μάρτυρας για το αίμα και το δάκρυ που ποτίστηκε, για το μόχθο, το πάλεμα ενάντια στον κατακτητή για την τιμή της πατρίδας, τον ανθό της Λευτεριάς...!

Η μαγεία αυτή κατάκλυζε τον Καραβά... Απ' άκρη σ' άκρη, από τις πλαγιές του Πενταδάχτυλου μέχρι τις ακτές της κρυστάλλινης θάλασσας, ένα ποικιλόμορφο μεγαλείο τον αγκάλιαζε.

Γι' αυτό τον ζήλεψαν οι βάρβαροι. Γι' αυτό όρμησαν οι κουρσάροι...

Οι μέρες περνούσαν αμέριμνες, ξέγνοιαστες. Αμέριμνη και η σκέψη των κατοίκων, καθώς οι σκοτεινές δυνάμεις προμελετούσαν την καταστροφή και το θάνατο...! Και η μέρα της τουρκικής εισβολής, της τραγωδίας του πολέμου, έδωσε το τέλος στην ευτυχία μας...

Τη μέρα εκείνη, δεν ανέτειλε ο ήλιος... Τη μέρα εκείνη, δε λαλήσαν τα πουλιά...!

Νέκρωσε η φύση... Ξέσπασε ο πόλεμος! Ο πανικός ξεχύθηκε στο χωριό, σκόρπισε τους κατοίκους. Οι αλυσίδες σκλάβωσαν τη λευτεριά...

20 Ιουλίου 1974! Μέρα τρόμου! Τ' αεροπλάνα σκέπασαν τον ήλιο. Ο τούρκικος στρατός όρμησε άπληστος στη γη μας, σκότωσε, αιχμαλώτισε, λεηλάτησε... Ξεχείλισε ο πόνος, το δάκρυ, η πίκρα... Η εισβολή άφησε ορφανεμένα παιδιά, χήρες μάνες, αγνοούμενους γονείς... Δάκρυσε ο σκλαβωμένος Πενταδάχτυλος, η Κερύνεια, η Κύπρος... Το χωριό μας έγινε ανάμνηση στη σκέψη των προσφύγων, βάσανο στις καρδιές των αγνοουμένων, ντροπή στις ψυχές των νεκρών!...

Όλα ήταν ένα ψέμα, ένας εφιάλτης... Μα η πραγματικότητα, σκληρή, αδιάτακτη, έγινε μέρος του εαυτού μας. «Χάθηκε το χωριό μας. Το πήραν οι Τούρκοι! Είναι ψέμα! Κι όμως... αυτή 'ναι η πικρή αλήθεια. Δεν υπάρχει πια ευτυχία, έφυγε σαν όνειρο με τον τουρκοπατημένο Καραβά μας, σαν μια γιορτή-που τώρα τέλειωσε...»

Και οι Καραβιώτες, σκορπισμένοι σε κάθε γωνιά της γης, πρόσφυγες... Δέντρα χωρίς ρίζες... Κυκλάμινα που μαράθηκαν...!!

Το δράμα κρατά δεκαπέντε χρόνια.

Δεκαπέντε χρόνια ο νους των προσφύγων Καραβιωτών είναι στραμμένος εκεί, στον τόπο που γεννήθηκαν κι έζησαν, "εκεί που είναι θαμμένοι γονιοί και πρόγονοί τους..." Εκεί 'ναι η ζωή κι ο θάνατός τους. Η ζωή μακριά από τον Καραβά είναι μια ζωή κενή... Μια ζωή χωρίς νόημα...

"Βαθιά χαραγμένο στην καρδιά μας θα μείνεις, Χωριό μου... Για κανένα μεγαλείο δε Σ' απαρνιόμαστε. Δεν υπάρχουν αλλού ομορφιές για μας που Σε ζήσαμε, για μας που δεθήκαμε μαζί Σου..."

Μακρύς ο δρόμος για τον Καραβά, το στόχο της ζωής μας, την Ιθάκη μας... Ανηφορικός Γολγοθάς, με χιλιάδες αγκάθια και φαρμακερά φίδια που φράζουν το δρόμο. Σκληρός! Δύσκολος! Αλλά ένας!! Αγώνας, πάλεμα...!

Εμπρός!

Ο Καραβάς ζει και μας καρτερεί. Καρτερεί να πατήσουμε τ' άγια χώματά του, να μπούμε θριαμβευτές στην Ευαγγελίστρια, στα σχολειά και στους δρόμους του. Η πατρίδα δε χωρεί ανταλλάγματα! Τούτη η γη είναι και θα είναι πάντοτε δική μας! Τα σύνορά μας είναι στην Κερύνεια, στον Καραβά, στις ακτές της "Μούττης", στο λιμανάκι μας! Και μια μέρα εκεί θα γιορτάσουμε τα Ελευθέρια, στο χωριό μας, όλοι μαζί, ζωντανοί και νεκροί Καραβιώτες...!

Κυκλάμινο του Καραβά

(Απόσπασμα από το κείμενο της Ηρούλας Λαχανάρη)

Η πρώτη άνοιξη μετά το κακό με βρίσκει σε τόπους ξένους, άγνωστους, χωρίς περιβόλι με λεμονόδεντρα, χωρίς κυκλάμινα. Προσπαθώ να

Ξεδιαλύνω το μυστήριο, αλλά κανένας δεν μπορεί να με βοηθήσει.

«Γιατί μας διώξαν απ' το σπίτι μας με τ' όμορφο περιβόλι, μητέρα;»

Και η απάντηση δίνεται με βούρκωμα στα μάτια. Έτσι κι εγώ σταματώ να ρωτώ. Η μνήμη όμως δε σταματά με τίποτα. Κάθε άνοιξη μετά τον ξεριζωμό ο νους τρέχει κάπου αλλού, η μνήμη θυμάται, η νοσταλγία θεριεύει και η επιθυμία για το ξαναμάζεμα των κυκλάμινων στο μικρό μας περιβόλι φουντώνει.

Από τότε που έγινε το κακό, κανένα λουλούδι δε με συγκινεί τόσο, όσο το απλό, ταπεινό αλλά καλοφτιαγμένο απ' τα χέρια του πάνσοφου δημιουργού κυκλάμινο του βουνού.

Μέσα στα βάθη του είναι μου το κρατώ σύμβολο και, όταν το συναντώ, με πολλή συγκίνηση και ευλάβεια σκύβω, το μυρίζομαι, καθώς ο ευλαβικός προσκυνητής ασπάζεται την άγια εικόνα.

Μηνύματα

(Απόσπασμα από το κείμενο της Γιώτας Χατζηχαλαράμπους)

Η φυσική αυτή βία δεν είναι άλλη από τον τραγικό κατακερματισμό του ηθικού ανθρώπινου παραστήματος που οι Τούρκοι επέδειξαν «αψόγως» κατά την τουρκική εισβολή με τις βιαιοπραγίες τους. Λίγο πιο πέρα από τον Καραβά έκαναν την απόβασή τους τα τουρκικά στρατεύματα κι ήρθε η ώρα του μεγάλου φονικού. Σε αντιπαράθεση με αυτούς, εμείς έχουμε χρέος απέναντι στην ελληνική ανθρωπιστική μας καταγωγή, τη θεϊκή αρωγή, την αγάπη για τον Καραβά που περιμένει με προμηθειακή καρτερία την ώρα της αποτίναξης του ζυγού του βάνουσου κατακτητή, να σταθούμε στο μπόι μας σαν ελεύθεροι άνθρωποι, σαν αγωνιστές του Ανθρώπου, σαν λειτουργοί της Αλήθειας σφυρηλατώντας τα ενδότερά μας, για να σταθούμε πάνοπλοι ψυχικά ν' αντιμετωπίσουμε κάθε δυσκολία και να μεγαλουργήσουμε. Θα πραγματώσουμε έτσι θρύλους και θρύλους για αγώνες ελευθερίας που δεν είναι άλλοι απ' την πεμπτουσία των ελπίδων που θρέφουν οι Καραβιώτες, από τα μανουάλια της πίστης και τα περιστέρια των ορατισμών τους.

Για πρώτη φορά θα μιλήσουν με αιδώ μεν, με παρρησία δε πως ουτοπίες δεν υπάρχουν, πως η νίκη του Χρέους έναντι του ανασταλτικού εφησυχασμού στη διαλεκτική εκείνη σύγκρουση και η εμμονή στο στόχο παρά τους κινδύνους φέρνει όπως στις αρχαίες τραγωδίες (που ξεπηδούν μεσ' απ' τις πέτρες και τ' αγάλματα των καιρών) τη λύση, την κάθαρση, τη δικαίωση.

Σαν φοίνικες τότε θ' ανασυντάξουμε τις στάχτες και θ' αναγεννηθούμε δυνατοί και καινοί σε μια νέα κοσμογονία για την οικοδόμηση του καλύτερου αύριο. Κι ας μην ξεχνάμε: Ιθάκη για μας είναι ο Καραβάς!

Φιλοτέχνηση Χριστουγεννιάτικης Κάρτας.

Σύμφωνα με τους όρους που έθεσε το Διοικ. Συμβούλιο του Σωματείου μας για τη φιλοτέχνηση χριστουγεννιάτικης κάρτας, αυτή πρέπει να συνδέει την κατεχόμενη κωμόπολή μας με τα Χριστούγεννα και τον αγώνα μας για ελευθερία κι επιστροφή στην πατρίδα μας γη.

Για το διαγωνισμό αυτό υποβλήθηκε μόνο ένα σχέδιο, το οποίο εγκρίθηκε και πήρε το πρώτο βραβείο, ανήκε δε στη δ. Νίκη Λουκή Ιακωβίδη.

Αθλοθέτης του διαγωνισμού αυτού ήταν ο πρόεδρος του Σωματείου κ. Ανδρέας Χατζηπαναγής, ο οποίος εισέφερε για το σκοπό αυτό £25 εις μνήμη της μητέρας του.

Η Χριστουγεννιάτικη κάρτα της δ. Νίκης Ιακωβίδου, η οποία θραβεύτηκε, εκδόθηκε και κυκλοφόρησε από το σωματείο μας σε 10,000 αντίτυπα.

ΠΡΩΤΟΣ ΤΟΜΟΣ 'ΚΑΡΑΒΑΣ' 1989

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ / ΔΙΕΥΚΡΙΝΗΣΕΙΣ

Δημοσιεύουμε πιο κάτω συμπληρωματικές πληροφορίες και διευκρινήσεις που αφορούν κείμενα του πρώτου τόμου της έκδοσης μας.

1. Σελίδα 34. Εκκλησίες και ξωκκλήσια του Καραβά

Από τον κ. Κ. Δαμασκηνό πήραμε τις πιο κάτω συμπληρωματικές πληροφορίες σχετικά με τα ξωκκλήσια του Καραβά.

"Στον Καραβά, εκτός από τα δέκα ξωκκλήσια που αναφέρονται στο πιο πάνω κείμενο, υπάρχουν και τα πιο κάτω.

Το Παλιομονάστηρο (Αγίου Γεωργίου), τον "Αρκάτζιελον" (ανατολικά της Ελιάς) και η Παναγία της Αγάπης ή των Τεντιών λίγο πιο πάνω από την Αγία Γαλατερούσα".

2. Σελίδα 92. Ένωση Νέων Καραβά

Από τον κ. Δημήτρη Ασπρή πήραμε την πιο κάτω διευκρινιστική πληροφορία.

" Ο Κυριάκος Μάτσης κατά τη διάρκεια της παραμονής του στον Καραβά δεν εισηγήθηκε την ίδρυση της Αθλητικής Ένωσης Καραβά, αλλά συνέστησε τη συμμετοχή όλων των νέων του Καραβά ανεξάρτητα από πολιτική τοποθέτηση στο νέο σωματείο της Αθλητικής Ένωσης Καραβά (Α.Ε.Κ.) το οποίο είχε ήδη ιδρυθεί από το Μάιο του 1957. Λόγω των δυσκολιών της περιόδου εκείνης, η Ένωση Νέων Καραβά διαλύθηκε και αρκετά από τα μέλη της εισάκουσαν την εισήγηση του Κ. Μάτση και εντάχθηκαν στο νέο σωματείο της Αθλητικής Ένωσης Καραβά το Σεπτέμβριο του 1957.

3. Σελίδα 130. **Τελευταίος αποχαιρετισμός**

Από την κ. Αμαλία Μούσκου πήραμε την πιο κάτω πληροφορία.

"Η οικία που ανατινάχθηκε από τους Άγγλους το Νοέμβριο του 1958 και που αναφέρεται στην ανταπόκριση της εφημερίδας "ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ" με ημ. 12-11-1958 ανήκε στον πατέρα μου Κυριάκο Κύρκο".

Η ίδια πληροφορία επιβεβαιώνεται από τον κ. Ανδρέα Βλάχο (ιδε εφημερίδα ΑΓΩΝ ημ. 21-1-1990)

4. Σελίδα 193. **"Σωματείο Λάμπουσα Αμερικής".**

Από τον κ. Κ. Δαμασκηνό πήραμε την ακόλουθη συμπληρωματική πληροφορία σχετικά με το ιστορικό ίδρυσης του πιο πάνω σωματείου.

"Ήταν Κυριακή, καλοκαίρι του 1937. Ο Κώστας Δαμασκηνός είχε καλέσει μερικούς φίλους του στη Νέα Υόρκη, μεταξύ των οποίων το Γιάννη Σπανό, Ιωσήφ Φιούρη, Κώστα Νικήτα, Σάββα Θούπο και μερικούς άλλους Καραβιώτες. Στη συνάντηση αυτή ανταλλάχτηκαν απόψεις για την ίδρυση σωματείου Καραβιωτών με την ονομασία "Λάμπουσα".

Ορίστηκε συνάντηση για την επόμενη Κυριακή, για να ολοκληρωθεί η απόφαση αυτή. Ενδιάμεσα έγιναν περαιτέρω επαφές με αποδήμους Καραβιώτες της Αμερικής και θεωρήθηκε σκόπιμο η τελική εισήγηση για ίδρυση σωματείου να συμπεριλαμβάνει τη Λάπηθο και τα περίχωρα. Η ιδρυτική συγκέντρωση ορίστηκε στο Υ.Μ.Σ.Α, όπου δίδασκε ο Χρ. Φόσκος.

Στη συγκέντρωση εκείνη επιβεβαιώθηκε η θέση για ίδρυση σωματείου Καραβά-Λαπήθου και περιχώρων με την ονομασία "Λάμπουσα". Στη συνέχεια ο κ. Δαμασκηνός πρότεινε το κ. Χρ. Φόσκο πρόεδρο και οι παρευρισκόμενοι εξέλεξαν τον κ. Δαμασκηνό γραμματέα και τον κ. Νικήτα ταμία.

Αυτή η περιγραφή ήταν περιληπτικά το ιστορικό ίδρυσης του Κυπριακού σωματείου Αμερικής "Λάμπουσα".

Η δεύτερη ετήσια έκδοση ΚΑΡΑΒΑΣ του προσφυγικού
σωματείου «Ο Καραβάς» τυπώθηκε σε 2,000 αντίτυπα.

Στοιχειωθέτηση: **Lucas Fast Print**

Εκτύπωση: **Printco Ltd**